

T. C. Temsilciler Meclisi TUTANAK DERGİSİ

Yirmi dördüncü Birleşim

8 . 3 . 1961 Çarşamba

İçindekiler

	Sayfa		Sayfa
1. — Geçen tutanak özeti	498	ve Seçim Kanunu Komisyonu raporu (5/6)	100:
2. — Yoklama	499		516,517:538
3. — Görüşülen işler	499	4. — Sualler ve cevaplar	539
1. — Çiftçi mallarının korunması hak- kındaki 4081 sayılı Kanuna üç geçici mad- de eklenmesine dair kanun tasarısı ve Ta- rım ve İçişleri komisyonları raporları (1/53)	499:500	a) Yazılı soru ve cevabı	539
2. — Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkında kanun tasarısı		1. — Temsilciler Meclisi Üyesi Akyüz Abdülkerim'in, askerî iş yerlerinde çalış- an işçilerle diğer personelin ücret, prim ve yevmiyelerine dair sorusuna Millî Sa- vunma Bakanı Alankuş Muzaffer'in ya- zılı cevabı (7/7)	539:541

1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

Çalışma Bakanlığına tayıni dolayısıyla Temsilciler Meclisi üyeliğine iktisabeden Talas Cahit andığı.

Anayasa Komisyonu Başkanlığının, Anayasa Komisyonu Üyesi Tüzel Cafer'in vefatı dolayısıyla uğranılan büyük acıyı belirten tezkeresi okundu. Rahmetlinin hâtrasını tazizen üç dakika ayakta saygı duruşunda bulunuldu.

Sayın üyelerden bazılarına izin verilmesine dair Başkanlık yazısı okundu ve izinler kabul olundu.

Alpaslan Fehmi'nin, Artvin'in bazı nahiyelerinden posta şubelerinin ne sebeple kaldırıldığına dair sözlü sorusuna Ulaştırma Bakanı Mersinli Orhan cevap verdi.

Ersoy Bahir'in, Devlet ve hususi sektör iş yerlerinden faaliyetini kısmen veya tamamen tatil eden işletmeler mevcud olup olmadığına dair sözlü sorusu ile,

Çini Rifat'ın, asgari işçi ücretlerinin yeniden gözden geçirilmesi mevzuunda ne düşünüldüğüne dair sözlü sorusunun cevaplandırılması, Çalışma Bakanı Talas Cahit'in isteği üzerine, bir hafta sonraya bırakıldı.

Coşkun Alev'in, askerlik hizmetlerini öğretmen olarak yapanlara elbise ve tayın bedeli verilmesinin düşünülüp düşünülmediğine dair sözlü sorusunun cevaplandırılması, Milli Savunma Bakanı Alankuş Muzaffer'in Birleşimde hazır bulunmaması dolayısıyla, bir hafta sonraya bırakıldı.

Kıvık Nuri'nin, evsiz memur ve emeklilere ev yapmak hususunda, Emekli Sandığına bir kanunla vazife verilmesinin düşünülüp düşünülmediği hakkındaki sözlü sorusuna Maliye Bakanı Kurdaş Kemal ile İmar ve İskân Bakanı Özal Rüstü cevap verdiler.

Baltacıoğlu Zeki'nin, orman bölgesi halkına pazar ihtiyacı olarak verilecek orman emvalleri bedelinin ne suretle tesbit edildiğine,

Ergin Sait Naci'nin, Niğde vilâyeti çevresinde bulunan meyva bahçelerinde bu yıl hasarat mücadelesi yapıp yapılmıyacağına dair sözlü sorularına Tarım Bakanı Tosun Osman cevap verdi.

Toplu Abdülhadi'nin, mazbut ve mülhak vakıfların durumu ile Vakıflar Genel Müdürlüğüne yapılan satışlara, eski eserler vasfını haiz va-

kıfların bakım ve onarım işlerine ve camilerle müstemilâtının durumuna dair sözlü sorusunun cevaplandırılması, ilgili Devlet Bakanının Birleşimde hazır bulunmaması sebebiyle, bir hafta sonraya bırakıldı.

Bayındır Rauf'un, Erzincan ovası sağ ve sol sahil sulama işlerinin ne safhada olduğu hakkındaki sözlü sorusuna, Ulaştırma Bakanı ve Bayındırlık Bakan Vekili Mersinli Orhan cevap verdi.

Bayındır Rauf'un, Kömür Tevzi Müessesesince Kayseri, Sivas, Erzincan, Erzurum ve Kars illerine verilmekte olan kok kömürünün hangi esas ve ölçülere göre dağıtıldığına,

Savaş Selâmi'nin, Sanayi Bakanlığında ve bu bakanlığa bağlı teşekküllerde vazifesini kötüye kullanmış ve partizanlık yapmış şahısların halen mevcud olup olmadığına dair sözlü sorusunun cevaplandırılması, ilgili bakanın Birleşimde hazır bulunmaması dolayısıyla bir hafta sonraya bırakıldı.

Anayasanın halkoyuna sunulması hakkındaki kanun tasarısı kabul edildi.

Çiftçi mallarının korunması hakkındaki 4081 sayılı Kanuna üç geçici madde eklenmesine dair kanun tasarısının birinci görüşülmesi yapıldı.

8 Mart 1961 Çarşamba günü saat 10 da toplanılmak üzere Birleşime son verildi.

Başkan
Başkanvekili
Senil İbrahim

Kâtip
Ekşi Oktay

Kâtip
Çini Rifat

Sorular
Sözlü sorular

1. — Temsilciler Meclisi Üyesi Sargınalp Nihat'ın, toprak erozyonu konusunda ne gibi tedbirler alındığına dair sözlü soru önergesi, Tarım Bakanlığına gönderilmiştir. (6/29)

2. — Temsilciler Meclisi Üyesi Öğünç Feridun Şakir'in, Sermayesinin tamamı Devlet tarafından verilmek suretiyle kurulan İktisadi Teşekküllerin teşkilâtı ile idare ve mürakabeleri hakkındaki 3460 sayılı Kanuna ek 23 sayılı Kanununun tatbikatı hakkındaki sözlü soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (6/30)

Yazılı soru

1. — Temsilciler Meclisi Üyesi Öğünç Feri-
dun Şakir'in, Tekel iş yerlerinde uygulanan işçi

ücret baremi ile talimatnamelere dair yazılı soru
önergesi, Gümrük ve Tekel Bakanlığına gönderilmiştir. (7/11)

BİRİNCİ OTURUM

Açılma saati : 10.00

BAŞKAN — Senil İbrahim

KÂTİPLER : Kitapçı Şahap - Ekşi Oktay

2. — YOKLAMA

BAŞKAN — Yoklama yapılacaktır.
(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Nisap var, birleşimi açıyoruz.

3. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — Çiftçi mallarının korunması hakkındaki
4081 sayılı Kanuna üç geçici madde eklenmesine
dair kanun tasarısı ve Tarım ve İçişleri komis-
yonları raporları (1/53) (1)

BAŞKAN — Tasarının ilk müzakeresi 6 Mart
1961 tarihli Birleşimde yapılmıştır. Bugün ikinci
müzakeresi yapılacaktır, maddeleri okutuyorum.

**Çiftçi mallarının korunması hakkındaki 4081
sayılı Kanuna üç geçici madde eklenmesine dair
Kanun**

MADDE 1. — Çiftçi mallarının korunması
hakkındaki 4081 sayılı Kanuna aşağıdaki geçici
maddeler eklenmiştir :

BAŞKAN — Tadil teklifi yoktur. Maddeyi
yüksek oyunuz sunuyorum: Kabul edenler... Et-
miyenler... Kabul edilmiştir.

«GEÇİCİ MADDE 1. — Çiftçi mallarının
korunması hakkındaki 4081 sayılı Kanun hüküm-
lerine göre teşekkül etmiş koruma meclisleri ve
murakabe heyetleri feshedilmiştir.

BAŞKAN — Tadil teklifi yoktur. Maddeyi
oyunuza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyen-
ler... Kabul edilmiştir.

(1) Birinci görüşülmesi 23 ncü Birleşim tu-
tanağında.

GEÇİCİ MADDE 2. — Belediye seçimleri
yapılncaya kadar çiftçi mallarının korunması
maksadiyle Koruma Meclislerine ve Murakabe
Heyetlerine seçimle gelen âzalar yerine kanunî
ehliyeti bulunan kimseler tâyin edilir.

BAŞKAN — Tadil teklifi yoktur. Maddeyi
oyunuza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyen-
ler... Kabul edilmiştir.

GEÇİCİ MADDE 3. — Bu tâyinler, kazalar-
da kaymakamların teklifi ve valilerin tasdikiyle,
vilâyet merkezlerinde doğrudan doğruya valiler
tarafından yapılır.»

BAŞKAN — Tadil teklifi yoktur. Maddeyi
oyunuza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyen-
ler... Kabul edilmiştir.

MADDE 2. — Bu kanun yayımı tarihinde
yürürlüğe girer.

BAŞKAN — Maddeyi yüksek oyunuz sunu-
yorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul
edilmiştir.

MADDE 3. — Bu kanun hükümlerini Ada-
let, İçişleri, Maliye ve Tarım Bakanları yürü-
tür.

BAŞKAN — Maddeyi yüksek oyunuz sunu-
yorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul
edilmiştir.

İçtüzük gereğince, tasarının heyeti unumi-

yesi üzerinde bir lehte ve bir aleyhte olmak üzere iki üye söz isteyebilir. Söz isteyen varsa lütfen işaret buyursunlar... Söz isteyen yoktur. Tasarının heyeti umumiyesini yüksek oyunuzaya sunuyorum : Kabul edenler... Etmiyenler... Tasarı Meclisimizce kabul edilmiştir efendim.

2. — *Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkında kanun tasarısı ve Seçim Kanunu Komisyonu raporu (5/6) (1)*

BAŞKAN — Efendim, bu tasarı 3 mart 1961 tarihinde sayın üyelere dağıtılmıştı. Tümü üzerindeki müzakerelere başlamadan önce gerekçenin ve maddelerin aynen okunmasına lüzum olup olmadığını Yüksek Heyetten soruyorum : Buna lüzum olduğunu söyleyen arkadaşımız var mı? (Yok, sesleri) Olmadığına göre tasarının tümü üzerindeki müzakereye başlıyoruz.

Bu tasarının tümü üzerinde söz isteyenlerin isimleri, Başkanlık Divanında mevcuttur. Evvelâ bu arkadaşlar, ondan sonra da müzakere esnasında söz isteyenler konuşacaktır.

Şimdi sıra Arna Fuat'ın. (İzinli, burada yok, sesleri) Kuran Alp.

KURAN ALP — İkinci Cumhuriyetin Sayın Kurucuları : Millî Birlik Komitesinin, ihtilâlin daha ilk günü, 27 Mayıs sabahı, Türk Milletine vâdettiği ve demokrasinin ayrılmaz bir unsuru olan iki önemli konudan ilkinde ait birinci kanun bugün huzuruza getirilmiş bulunmaktadır.

157 sayılı Kanun gereğince 6 Ocak 1961 tarihinde toplanmış olan Yüksek Heyetinizin, yeni bir seçim kanunu tasarısı hazırlamakla görevlendirdiği Seçim Kanunu Komisyonu, iki aylık bir çalışmadan sonra, elinizde mevcut tasarıyı getirmiştir.

Fakat, üzümlere arz etmek mecburiyetindeyim ki, bu tasarı birçok noktalardan mâlûldür. Birçok noktalardan kabule şayan bir tasarı değildir. Çünkü, bu tasarı hukuk tekniğine, kanun tekniğine aykırıdır, bu bakımlardan mâlûldür; terminoloji bakımından mâlûldür, seçim güvenliğini sağlayamayacağından mâlûldür.

Tasarının birçok aksaklıklarını teker teker teşrih etmeden önce, bütün iyi niyetlerine rağmen, Seçim Komisyonu, acaba niçin başarılı bir

tasarı hazırlamamıştır? Niçin tasarı başarıya ulaşamamıştır? Bunun sebeplerini, komisyonda fırsat buldukça çalışan bir arkadaşınız olarak, izaha çalışacağım.

Tasarının başarıya ulaşamamasının başlıca sebeplerini iki kısma ayırarak mütalâa etmek mümkündür. Bu sebeplerden bir kısmı; komisyonun dışından gelen ve dışardan etki yapan âmillerdir. Diğer bir kısmı ise, doğrudan doğruya komisyonun bünyesinden gelen ve çalışma metodlarının aksaklığından, müzakere usullerine tam mânâsıyla riayet edilmemesinden doğan âmillerdir.

Her şeyden önce, huzuruza gelmiş olan tasarının başarılı bir tasarı olmamasının en önemli âmili, Seçim Kanunu Komisyonunun, çalışmaya başlarken, Anayasa Komisyonundan farklı olarak, bir ilim heyeti tarafından hazırlanmış bir öntasarıyı hazır bulamamış olmasıdır. Filhakika bu bakımdan Seçim Kanunu Komisyonu büyük bir bahtsızlık içinde çalışmak mecburiyetinde kalmıştır. 27 Mayıs sabahı Millî Birlik Komitesi İstanbul Üniversitesi ilim adamlarından müteşekkil bir ilim heyetini Anayasa öntasarısını hazırlamakla görevlendirdiği zaman, eğer Ankara Üniversitesine mensup ilim adamlarından bir ilim heyeti tefrik ederek bu heyete de bir seçim kanunu tasarısı hazırlamak görevi vermiş olsaydı bugün elimizde çok daha mükemmel bir tasarı bulunabilirdi. Bu bakımdan, Millî Birlik Komitesinin Ankara Üniversitesinden tefrik edeceği bir ilim heyetine bir seçim kanunu tasarısı hazırlanmaması doğru olmamıştır. Şayet böyle bir tasarı hazırlanmış olsaydı ne gibi faydalar elde edilecekti?

Her şeyden evvel böyle bir tasarı hukuk ve kanun tekniğine, Anayasa hukukuna daha uygun bir tasarının tanzim edilmesi imkânını sağlayacaktı, bu bir. İkincisi, Seçim Kanunu Komisyonu çalışmalarına âdeta sıfırdan başlamak mecburiyetinde kalmıyacaktı, elindeki öntasarıyı tekâmül ettirmek, daha mükemmel bir hale sokmak durumunda bulunacaktı. Bu bakımdan, çalışmalara âdeta sıfırdan başlamak mecburiyeti kalmıyacığı için, büyük bir zaman tasarrufu da sağlanmış olacak, bunun sonucu bugün huzuruñuzda şüphesiz işbu tasarıdan çok daha mükemmel bir tasarı sevk edilmesi mümkün olacaktı.

Tasarının başarısız olmasının ikinci sebebi, komisyonda maatteessüf, âmme hukuku, Anayasa hukuku, seçim hukuku mütehassıslarının,

(1) 33 S. Sayılı basmayazı tutanağın sonundadır.

bu konularda çalışmış ilim adamlarının bulunmayışı olmuştur.

Bu eksiklik, kanaatimize, tasarıda, âme hukuku bakımından daha iyiye ulaşamamasına, terminoloji bakımından önemli aksaklıklara ve seçim hukuku bakımından hataların yapılmasına geniş ölçüde sebebiyet vermiştir.

Bu noktayı belirtirken, bilhassa arz etmek isterim ki, bendeniz şahsan müşahede ettim, Seçim Kanunu Komisyonunun üyeleri de dâhil, arkadaşlarımız, istisnasız, kendi alanlarında son derece değerli, faziletli ve iyi niyetli insanlardır. Bu şekilde çalışmışlardır.

Ancak, bir ihtisaslaşma dünyasında bulunduğumuza nazaran bu çok üstün değerlere sahip sayın üyeler yanında, komisyonda, âme hukuku ihtisası yapmış olan ilim adamlarında yer almalarının büyük faydalar sağlayacağından, samırım, şüphe edilemez. Filhakika ne kadar üstün değere sahibolursa olsun, bir füze âliminin mükemmel bir Seçim kanunu tasarısı hazırlayamayacağı bir bedahettir.

Tasarının mükemmel bir tasarı olmaması sebeplerinden birisi de, komisyonda gerek çalışma metotlarında, gerekse müzakere usullerinde hatalı yollara girilmiş olmasıdır. Müzakere usullerinde takibedilen yanlış yolları ve çalışma metotlarındaki sakatlıkları burada uzun uzun teşrih ve tafsil etmek istemiyorum. Yalnız, yine ve derhal kaydetmek isterim ki, bütün komisyon üyeleri, müzakere usullerinde takibedilen hatalı yollar ve çalışma metotlarındaki sakatlıklara rağmen, en iyi niyetle, en iyi bir şekilde, en iyi duygularla bu tasarıyı hazırlamaya gayret etmişlerdir. Bu arada Sayın Komisyon Başkanının geceli gündüzlü çalışmalarını ve üstün gayretlerini burada zikretmekte fayda vardır. Bunu bir borç bilirim. Filhakika Sayın Komisyon Başkanı komisyon çalışmalarının büyük yükünü omuzlarına almış ve hattâ komisyonun vazifelerinin bir kısmını da omuzlarına almak suretiyle çalışmalarda bulunmuştur. Fakat Sayın Komisyon Başkanının bu tutumu, bütün iyi niyetine rağmen, çoğu kere Sayın Başkanı yalnız kendi noktâ nazarını müdafaa etmek ve komisyona benimsetmek durumuna kendisini getirmiş, bu da müzakere usullerinde sakatlıklara sebebiyet vermiştir.

Buraya kadar önümüzdeki tasarının niçin başarılı olmadığını sebeplerini izah ve teşrih etmeye çalıştım. Şimdi doğrudan doğruya tasarının kendisinin üzerine eğilmek istiyorum.

Huzurunuzdaki tasarıyı incelerken her şeyden evvel tasarının gerekçesini ele almak ve gerekçe üzerinde durmak isterim.

Çünkü yüksek malûmunuzdur ki, bir kanunun mevcudiyetinin sebebi, o kanunun gerekçesine bağlanır. Bir kanunun gerekçesinde ileri sürülen mütalâlar vârit değilse, o kanun mesnetsiz kalır, şayanı kabul kanun olmaz. Kanunun gerekçesinin çürütülmesi ile, kanunun metni çürütülmüş olur.

Huzurunuzdaki tasarının gerekçesinde; işbu tasarının yurdumuzda yapılacak olan bütün seçimlere şâmil olduğu yazılıdır. Gerekçeye göre, bu kanun, milletvekilleri seçimine, Cumhuriyet Meclisi seçimlerinde, belediye seçimlerinde ve köy muhtar ve ihtiyar heyetleri seçimlerinde, hulâsa bütün seçimlerde tatbik edilecektir. Yine gerekçede, bütün seçimlerde müşterek olan hükümlerin bu tasarıda tedvin edildiği belirtilmektedir ve denilmektedir ki : Bu metindeki hükümlerin sözü geçen seçimlerin istisnasız hepsinde, tatbik edilmesi zâruridir. Bu bakımdan ayrı temel hükümler kanun tasarısı hazırlanmakta fayda mülâhaza edilmiştir. Bu doğru mudur? Acaba elimizdeki tasarıda yer alan bütün hükümlerin bütün seçimlerde uygulanmasına imkân var mıdır? Bu husus üzerinde bir nebze durmak icabeder. Bir kere tasarının bâzı maddeleri doğrudan doğruya bu gerekçeyi inkâr eder mahiyettedir. Filhakika bâzı maddelerde; «özel kanunlarda başkaca maddeler bulunmadıkça» ve «falan kanunlar saklı kalmak suretiyle» denilerek kanunda birtakım istisnaların bulunduğu ve şu vaziyete göre bu maddelerin her seçimde tatbik edilemeyeceği itiraf edilmektedir. Bunun yanında bâzı müstakil maddeler vardır ki, bunların bütün seçimlerde tatbikine, kanaatimize, imkân yoktur. Meselâ muhtar seçiminde, acaba Yüksek seçim Kurulu itirazları inceliyecek, meselâ bir muhtar seçiminde, bir belediye seçiminde, siyasi partiler, radyoda propaganda yapmak imkânına mazhar olacaklar mıdır? Olmıyacaktırlar mıdır? Bu bakımdan mütalâa edildiği zaman görülecektir ki tasarıdaki bütün maddelerin, istisnasız, zikredilen bütün seçimlerde tatbik

edilmesine fiilen imkân yoktur. Bu sebeple gerekçenin bir kısmı bize vârit gözükmemektedir. Komisyondaki çalışmalar sırasında bu şekilde bir kanun yapılmasının aleyhinde bulunmuş, doğru olmayacağını ifade etmiştim. İlk günkü çalışmalardan itibaren, her hangi bir oylama yapmak için mutlak surette bir seçmen kütüğü tanzim edilmesinin zaruri olacağını ileri sürmüştüm. Ve fakat, bu mülâhazalarımız komisyonca şayanı iltifat görülmedi. Bilâhara Sayın Profesör Feyzioğlu'nun 1,5 ay çalışmadan sonra komisyona gelmesi üzerine müstakil bir Seçmen kütükleri Kanunu hazırlanması hususu komisyonca kabul edilmiştir. Ancak bilâhara, hangi mülâhazalarla bilmiyorum, bu Kütük Kanununa bir de temel hükümler kısmı eklenmekte komisyonca faydaları görülmüştür.

Bendeniz komisyonda, keşfedilmiş olan Amerika'yı ikinci, üçüncü defa keşfetmeye çalışmanın doğru olmayacağını izaha çalıştım, İtalya'daki kütükler hakkındaki kanun örneğini gösterdim, bu kanunu örnek almak suretiyle daha iyi bir kanun yapmanın mümkün olacağını izaha çalıştım. Fakat noktai nazarımız iltifata mazhar olmadı.

Bu şekilde huzurunuzdaki tasarıda yer almaması gereken bâzı hususlar tasarıda yer almış oldu.

Gene huzurunuzdaki tasarıda gerekçesinde, bilhassa 1950 Seçim Kanununun faziletleri üzerinde ısrarlı durulmakta, yüksek bir ilim heyeti tarafından hazırlanmış olan 1950 Seçim Kanununun aslında mükemmel bir konu olduğu fakat kötü kişiler elinde, kötü tatbikatçılar elinde bâzı boşluklarından istifade edilmek suretiyle kötüye kullanıldığı belirtilmekte ve denilmektedir ki, «Düşük Demokrat Parti İktidarı bu kanundaki boşlukları dolduracağı noksanları gidereceği yerde, bilâkis vahim birtakım gedikler açmıştır.»

Binaenaleyh Komisyonun telâkkisine göre, 1950 Seçim Kanunu aslında mükemmel bir kanundur. Ancak birtakım boşlukları, noksanları vardır. Ve yapılması gereken iş, yeni bir seçim kanunu hazırlamak değil, fakat 1950 Seçim Kanununda mevcudolan noksanları ikmal etmektir. Acaba Komisyon böyle mi yapmıştır? Arkadaşlar Komisyon, bu gerekçede ileri sürdüğü esbabı mucibede Düşük Demokrat Parti iktidarına tavsiye ettiği yolda maatteessüf ken-

disi yürümemiş, tamamen aksi bir istikamette gitmiştir. 1950 Seçim Kanunu birçok yerlerde değiştirmiştir. Tertibi itibariyle değiştirmiştir. Hükümleri itibariyle değiştirilmiştir. Müesseseleri itibariyle değiştirmiştir. Madde matlap ve metinleri itibariyle değiştirilmiştir. 1950 Seçim Kanunu ile huzurunuzdaki tasarımı mukayese ediniz, hemen hemen aynen muhafaza edilmiş tek bir maddeye tek bir müesseseye raslamayacaksınız. Binaenaleyh Seçim Kanunu Komisyonu kendi tavsiye ettiği yolda kendisi yürümemiştir. Yürütemeyince de 1950 de Yüksek İlim Heyetinin hazırladığı kanun ister istemez, birçok noktalardan daha da kötüye götürülmüştür.

Gerekçede üzerinde durulan önemli bir nokta da seçim kütükleri mevzuudur. Seçmen kütükleri mevzuunda 1950 Kanununun takibettiği, benimsediği sistem olan daimî seçmen kütüğü sistemi terk edilmiş ve dünyanın hiçbir yerinde - bir tek memleket vardır tatbik edilen yer, o da Sovyet Rusyadır - Tatbik edilmeyen geçici seçmen kütüğü esasını huzuruza getirmiş bulunmaktadır. Geçici seçmen kütüğünden ne gibi bir fayda mülâhaza edilebilir? Geçici seçmen kütüğü hangi sebeplerle komisyonda kabul edilmiştir bu husus gerekçede belirtilmiştir.

Gerekçede haklı olarak, seçmen yeterliğini haiz olan her vatandaşın, oyunu kullanmak suretiyle memleket idaresine katılmasını sağlamak için seçmen kütüklerinin sihatli olarak düzenlenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Ancak, malûm olduğu üzere, Demokrat Parti zamanında geniş ölçüde seçim kütükleri yolsuzlukları dolayısıyla birçok vatandaşlar, oy kullanmamışlar; birçok kimseler de mükerreren oy kullanmışlardır. Bunun sebebi acaba nedir? Komisyona göre bunun sebebi, 1950 Seçim Kanununda seçmen kütüklerinin daimî olması prensibidir. Daimî kütük sistemidir. Halbuki, seçmen kütükleri yolsuzluklarının asıl sebebi, 1950 - 1960 arasında seçmen kütüklerinin daimî olması değil, iyi incelenirse Yüksek İlim Heyetince hazırlanmış bulunan daimî kütük sisteminin Demokrat Parti tarafından geçici seçmen kütüğü haline inkılâbettirilmesidir. Filhakika arkadaşlar, 1950 seçimlerinden sonra, 1954 seçimlerine giderken düşük Demokrat Parti iktidarı Seçim Kanununda, 17 Şu-

bat 1954 tarihinde, yani seçimlerden önce, yaptığı bir tadilâta kanuna bir muvakkat madde eklemiştir. Bu madde ile birinci defa seçim kütüklerinin daimilik prensibi ortadan kaldırılmıştır. Bu maddeyi müsaadenizle aynen okuyorum.

«Muvakkat madde 1. — 5545 sayılı Milletvekilleri seçimi Kanununun 25 nci maddesine göre gözden geçirilerek tashihi icabeden milletvekilleri seçimine ait seçmen kütükleri; bu kanunun meriyete girdiği tarihte hükümsüz addedilerek, bunların yerine mezkûr kanunun kütüklere mütaallik hükümleri dairesinde yeniden seçmen kütüklerini tanzimine başlanır ve en geç 30 gün içinde ikmal olunarak askıya çıkarılır.»

Binaenaleyh, Demokrat Parti iktidarı 1954 tarihli tadilâta daimî seçmen kütüğünü esasına birinci defa ihlâl etmiş, 1950 senesinde hazırlanan kütükleri bâtil addetmiş, yeniden bir seçmen kütüğü tanzimi cihetine gitmiştir.

Bundan sonra arkadaşlar, 1957, seçimlerine geliyoruz. 1957 seçimlerinde gayrimesru bir seçim yapmaya azimli olan, millî iradeye boyun eğmeye yanaşmayan Demokrat Parti İktidarı, çeşitli yollardan fiilen iktidarda kalmak imkânlarını araştırmış ve maatteessüf bulmuştur. Bu hususta, bir yandan 1956 senesinin altıncı ayından itibaren tek propaganda ile halk kütelleri üzerinde mânevî tazyik icra ederek ve muhalefeti susturarak, seçim sonuçlarına tesir etmeye çalışmış; öte yandan - bununla da yetinmiyerek - bir de seçim neticelerine fiilen müdahale etmek ve seçmen oyları üzerinde fiilen oynamak suretiyle de iktidarda kalmayı sağlamak istemiştir. Bu arada, seçmen kütükleri yolu ile de birçok vatandaşı seçme hakkından mahrum etmiş, birçok partizanı da mükerrer oy kullanmaya sevk etmiş ve bu suretle millî iradenin tam tecellisini önlemiştir. Seçim yolsuzlukları konusunda Demokrat Parti iktidarı çeşitli usuller takibetmiştir. 1957 seçimlerinde önce çıkarılan bir kanunla bir yandan, siyasî partilerin seçimlerde iş birliği önlenirken, bir yandan da, 1954 yılındaki durum aşağı - yukarı yeniden yaratılmış ve seçim kütüklerinin yeniden gözden geçirilmesi esas bir kere daha kabul edilmiştir. Ve kütüklerin yeniden gözden geçirilmesi işi 7 gün gibi çok kısa bir zamana inhisar ettirilmiştir. Bu sepeple de

seçmen kütüklerinde geniş ölçüde yolsuzluk yapılma imkânı hâsıl olmuştur.

Bunun dışında, malûmlarımız olduğu üzere, seçim günü mahkemeden alınan yüzlerce kişilik ilâmlarla müteaddit oy kullanma imkân dâhiline sokulmuştur. Şu noktaya da işaret etmek lâzımgelir ki, 1957 seçimlerinde yapılan seçim kütüklerindeki yolsuzluklar küçük yerlerde olmayıp, sadece büyük şehirlerde vukubulmuştur. Küçük şehirlerde herkes birbirini tanıdığı için kütüklerde bir yolsuzluk yapmak imkânı bulunamayacağı aşikârdır. Bu bakımdan gerekcede ileri sürülen sebepler kanaatimce ve arz ettiğim sebeplere binaen varit değildir. Bu böyle olunca görülüyor ki, gerekcede aslında birçok noksanlıklar, sakatlıklar vardır. Bu gerekçe varit olmayınca, tasarının mesnetsiz kaldığı ortaya çıkmakta ve şayanı kabul bir tasarı karşısında bulunmadığımız anlaşılmaktadır.

Şimdi doğrudan doğruya metin üzerinde durmak isteriz. Filvaki, huzurunuzdaki tasarının ihtimamla ve huzurunuzda getirilebilecek bir seviyede olarak hazırlanmadığı daha ilk andan itibaren açıkça nazarlara çarpmaktadır. Filvaki lütfedip dikkat edilirse görülür ki, bir kere tasarının gerekçesi ile metni arasında çok önemli farklar vardır. Bir kere, dil itibarıyla hemen hemen iki ayrı âlemin dili ile karşı karşıyayız. meselâ, gerekcede 18 nci madde izah edilirken «hâkim» kelimesi kullanılmakta, halbuki metindeki 18 nci madde «yargıç» denilmektedir. Metni okuyunuz, kanunun bütün maddelerini görünüz; gerekçe ile, kanun metni dili arasında fark vardır, birbirine uymamaktadır. Bütün bunlar; bu işin ne kadar aceleye geldiğini, ne dereceye kadar müzakerelerde prensip kararına varılmadığını, varıldıysa uyulmadığını ortaya koymaktadır. Bunlar Komisyon çalışmalarındaki aksaklıkları ortaya koyan en büyük unsurlardan birisini teşkil etmektedir.

Gerekdeki sakatlıklar acaba sadece dil bakımından mı? Hayır. Bunun yanında muhteva bakımından da aksaklıklar vardır. Tenakuzlar yalnız dil bakımından değil. Metinler arasındaki hükümler bakımından da birtakım tenakuzlar vardır. Meselâ 23 nci maddenin bir gerekçesini bir de asıl metni okuyacak olursanız şunu görürsünüz: Gerekcede, 20 ilde siyasî partiler teşkilât kurmadıkça ilçe seçim kurullarına aday gösteremezler. deniyor. Halbuki, 23 nci mad-

denin bizatihi metninde 15 ilden bahsedilmektedir. Acaba hangisi Komisyonun kanaatinin ifadesidir? Komisyon çalışmalarını en son dakikasına kadar takibedememiş bir arkadaşım, Komisyonun hangi kanaate vardığı hususunu bu gerekçeden ve tasarıdan istihracetmesine imkân yoktur. Bu bakımdan da işin ne kadar aceleye geldiği ortaya çıkmaktadır. İşte sadece bu, yani gerekçe metninin gerek dil bakımından gerekse muhteva bakımından kanun tasarısı metnin birbirine tetabuk etmemesi, birbirine aykırı bulunması, bu tasarının komisyona iadesini gerektirecek ve huzurunuzda daha iyi bir tasarının gelinmesini icabettirecek bir önemdedir, zannederim.

Bu kanunun iyi bir Seçim Kanunu tasarısı vasfı arz etmemesinin bir sebebi de, bu tasarının Seçim kanunlarında aranılan halk tarafından çok kolay anlaşılır olmak vasfını bünyesinde ihtiva etmemesidir.

Nitekim bu noktaya muhalefet gerhlerinde Sayın Prof. Necip Bilge Beyefendi de işaret etmişlerdir. Filhakika düşünmek lâzımdır ki, Seçim Kanunu Köylerde, sandık kurullarında, bütün vatandaşlar tarafından tatbik edilecektir. İtirazlar bu kanuna göre incelenecektir.

Binaenaleyh, mümkün mertebe metnin açık ifadeli olması icabeder. Halbuki kanunda yarım sayfa, hattâ bir sayfa tutan maddeler vardır. Cümleler gayet uzundur. Vatandaşlar bu maddeleri kolaylıkla anlamakta zorluk çekerler.

Bundan başka yalnız gerekçe metninde değil, tasarı metninde de terim birliği mevcut değildir. 111 nci maddeye kadar olan madde terimleri başkadır, 111 nci maddeden sonraki madde terimleri başkadır. Bu hususta pek çok misal zikretmek mümkündür denebilir. Burada altını çizdik, her maddede aşağı yukarı 4-5 tane farklı terim bulunduğu şahit olduk. Hattâ, aynı madde içinde dahi farklı ibareler mevcuttur. Meselâ, matlapta «tahkik» denilmekte, maddede «sorusturma» tâbiri kullanılmaktadır. Bir fıkrada «hâkim», ötekinde «yargıç» denilmektedir.

Yüksek malûmlarınızdır, ilimde, hukukta her terimin belli bir kelime ile karşılanması gerektir. Aynı kavramı karşılamak için başka başka kelimeleri kullanmaya ilimde, hukukta cevap yoktur. Halbuki önümüzdeki metinde, aynı kavram mütaaddit kelimelerle izah edil-

mektedir. Bir yerde (yargıç) deniyor, bir yerde (hâkim); bir yerde (müddet), bir yerde (süre); bir yerde (işlem), bir yerde (muamele) deniyor.

Bu hususlarda da komisyon belki aceleye geldiği için mükemmel bir tasarı hazırlayamamıştır.

Hukuk ilmi bakımından, tasarının tümü üzerinde bir terim birliğinin sağlanması bir zaruret olarak, kaçınılmaz bir zaruret olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan tasarının yeniden gözden geçirilmek üzere komisyona iadesi kanaatimce icabettirmektedir.

Bundan başka tasarıda hukuk ve kanun tekniğine aykırı hükümler mevcut bulunmaktadır. Filhakika komisyon üyeğim zamanında bu hususu mükerreren arz ettim. Hukukta bir hükmün bir defa ifade edilmesi kâfidir. Mütaaddit defalar bir hükmün zikredilmesine lüzum yoktur. Fakat her nedense orada zikredildi, burada da zikretmekte faydalar vardır şeklinde mülâhazalar ileri sürüldü. Bunun için de yasak ve mecburiyet hükümleri kanunun muhtelif maddelerinde tekrar edilip durulmuştur. Halbuki aynı bir hükmün başka başka yerlerde tekrarlanması, kanunun kuvveti ve müessiriyeti bakımından bir tesiri olmayacaktır. Bir defa zikredilirse daha az mı tatbik kabiliyeti olacaktır? Böyle bir şey vârit değildir. Hukuk âleminde bir hükmün sadece bir defa, tek bir maddede belirtilmesi kâfidir. Bu hususta misâl olarak maddeleri okumaya lüzum görmüyorum. 29, 30, 80 nci maddelerde aynı hükmün üç defa zikredildiğine işaret etmekte yetiniyorum. Malûmuâilileriniz olduğu üzere; bu hususta kanun tatbikatçıları ve ilim adamları bir hükme işaret etmek istedikleri zaman bir madde gösterir. Acaba bir hukukçu ve ilim adamı ne diyecektir? 29, 30, 80 nci maddelere göre bu işin şöyle olması gerekir mi diyecekti? Halbuki filânca maddeye göre şu şekilde hareket etmek icabeder, demesi lâzımdır. Bu tekerrürler dahi huzurunuzdaki tasarının kanun tekniğine ve ilim normlarına uygun olarak hazırlanmadığını göstermektedir. Bu hususların mutlaka düzeltilmesi lâzımdır. Bu itibarla kanun tekniğine aykırı düşen bu tekerrürler dahi huzurunuzdaki tasarının komisyona iadesini gerektirir mahiyettedir.

Yukarda kanaatlerimizi izah ederken dedik ki, komisyon çalışmalarındaki metod aksaklıkları dolayısıyla de tasarı metninde birçok aksaklıklar yer almıştır. Bu aksaklıklara yeri geldikçe temas edeceğiz. Yalnız şu kadarına işaret edeyim ki, komisyonda önce bir Milletvekilleri seçimi Kanunu hazırlanmıştır. Mütaaddit defalar, önce müstakil bir Kütük Kanunu hazırlıyalım dedik, önce bunun hazırlanması lâzım, seçmen kütüklerinin hazırlanması en az iki aya ihtiyaç gösteren bir keyfiyettir, dedik. Fakat itiraz ettiler. İncicamı bozulur kanunun dendi. Bir kütük olmayınca oy vermezsiniz. 27 Mayıs'tan sonra, Anayasanın halkoyuna sunulması lâzımdır. Bir an önce seçim yapılmasını istiyorsak, kütüklere zaruret vardır, dedik. Fakat ayrı bir Kütük Kanunu teklifimiz itibar görmedi. Demin de arz ettiğim gibi Turan Feyzioğlu Beyefendi geldi ve müstakil bir Seçim kütüğü Kanunu hazırlanması nihayet komisyonda kabul edildi. Bundan sonra ilgili maddeler Milletvekilleri Seçimi Kanunundan, bir alt komisyon çalışması ile tefrik olundu. Bilâhara nasıl oldu bilmiyorum, Milletvekilleri Seçimi Kanunundan bir tefrik daha yapıldı ve Kütükler Kanununa seçimlerin temel hükümleri ilâve edildi. Bu şekilde kanundaki muhtelif maddeler çıkarılarak yeniden bir kanun tedvinine gidilmesi matlap bakımından bölümler bakımından, maddelerin yer alışı bakımından mütaaddit aksaklıklara sebebiyet vermiştir. Bendenizin bu bakımdan nihai teklifim şu olacaktır : Önümüzdeki kanunun mutlak surette komisyona iadesi gerekir. Komisyon gereken tasahihi yapılarak huzurunuzda gelebilecek bir tasarını hazırlayabilir.

Bu iş yapılırken teklifim şudur efendim : Bu iş yapılırken, İtalya'nın Seçmenler ve Seçmen kütükleri kanun tasarısı göz önüne alınmalıdır. 50 maddelik bir Seçmen Kütükleri Kanununu huzurunuzda getirmelidir. İkincisi, daha insicamlı bir kanun yapılabilir. Böyle bir ameliye ne kadar zamanda yapılabilir? Böyle bir ameliye iki günde ikmal edilebilir, bu şekilde müstakil bir seçmen kütükleri Kanununu huzurunuzda getirmek mümkündür. Bu kanun, hesapladım, ihtiva etmesi gereken maddeleri tesbit ettim, aşağı - yukarı 45 - 50 maddeden ibaret olacaktır. Filvaki, İtalya'da gördüğümüz kanun 50 maddeden ibarettir. Hulâsa, böyle bir çalışma iki günde tamamlanıp, huzurunuzda çok daha mükemmelyetle başarılı bir tasarı getirmek mümkündür.

Mâruzatım bundan ibarettir. Hürmetlerimle.
(Alkışlar)

BAŞKAN — Feyzioğlu Turhan, buyurun.

FEYZİOĞLU TURHAN — Muhterem arkadaşlar, ben tasarıya sevgili kardeşim Kuran'dan biraz farklı bir yönden bakıyorum. Sözlerime, çok kısa bir süre içinde iyi bir eser meydana getirdikleri için komisyona teşekkür ederek ve kendilerini kutlayarak başlıyorum. Büyük milletimizin ve Kurucu Meclisin kendilerine tevdi ettiği tarihî bir vazifeyi başarmışlardır. Gerçek bir vatanseverlik, ülkü birliği ve gönül birliği içinde çalışmasını bilmişlerdir. Çeşitli siyasi partilere mensup ve bağımsız üyelerden kurulmuş olan komisyon, her türlü kişisel kaygulardan ve partecilik düşüncelerinden uzak kalarak, önümüze, bu topraklarda seçim dürüstlüğü, seçim emniyetini, seçim eşitliğini gerçekleştirmeye elverişli bir metinle gelmişlerdir.

Seçim güvenliği yıllardan beri benim için aziz bir dâva olduğundan, Hükümetteki vazifemden ayrıldıktan sonra bu komisyona devam ettim ve bu münasebetle şahit oldum ki, hangi partiye mensubolurlarsa olsunlar, komisyonun C. M. Partili, C. H. Partili ve bağımsız mensupları arasında bağ kuran bir müşterek ülkü vardı : İş vaktinde bitirmek; Kurucu Meclis üyelerine Anayasanın yüklediği namus vazifesini süresi içinde yapmak ve aynı zamanda Türkiye'de seçim emniyeti, seçim eşitliği, seçim dürüstlüğü dâvasını artık son defa tarihe gömmek.

Temsilciler Meclisi çalışmalarına da, her türlü kişi kaygusunun üzerinde ülkücü bir ruhun hâkim olacağından dost düşman herkes emin olsun.

Arkadaşlarım; yapılacak Seçim Kanunu ile millet iradesinin serbest, dürüst, pürüzsüz, lekesiz tecellisi mümkün olacaktır. Dost ve düşman, herkes bir kere daha görecektir ki, bu Meclis sadece vatan sevgisi ile ve vazife sevgisi ile çalışan bir Meclistir. Sadece milletin kaderini mümkün olan en kısa bir zamanda, bizzat milletin hür iradesine tevdi etmek azmiyle çalışan bir Meclistir. (Bravo sesleri)

Bu çatı altında, hepimiz bunun için toplandık. El birliği ile, gönül birliği ile bu dâvayı mutlak başarıya ulaştıracağız.

27 Mayıs Devrimi, milletin iradesine boyun eğmek istemiyen, seçimle geldikleri yerden hür

seçimle gitmeye bir türlü razı olamıyan bir zihniyete karşı yapılmıştır. Devrimin ilk günden itibaren değişmiyen ana hedefi ise; eşit, serbest ve emniyetli bir seçimle milletin iradesinin tecellisi-dir.

Muhterem arkadaşlarım; Seçim Kanunu beni yalnız bir vatandaş olarak değil, bir hukukçu olarak değil, fakat hissi olarak da, bir insan olarak da çok yakından ilgilendiren bir kanundur. Birçok şahsi hâtıralarla bağlı olduğum bir kanundur. Bundan bahsettiğim için özür dileyeceğim, fakat seçim konusunda nereden nereye geldiğimizi açıklamaya vesile olacaktır.

1950 yılının aşağı - yukarı bugünlerinde, Şubat sonunda, aylardan beri geceli gündüzlü çalışmakta olan bir komisyon, seçim emniyeti dâvasını bu memlekette artık tarihe karıştırmak için uğraşıyordu. Bu komisyonun sözeüsü rahmetli babamdı. O zaman hür ve dürüst seçimi gaye edinmiş bir namuslu hükümet vardı ve bu namuslu hükümetin başkanı da Sayın Günaltay'dı. Şimdi, başındaki bu şeref hâlesi ile aramızda bulunmaktadır ve Meclisimize şeref katmaktadır. (Alkışlar).

Komisyon, memleketi seçim dürüstlüğü, seçim eşitliği dâvasından ebediyen kurtaracak bir kanun hazırlamak maksadiyle işe sarılmıştı. Buna kararlı idi. Her akşam, yorgunluk içinde, fakat sevk içinde eve dönen babamla zaman zaman bu mevzu üzerinde konuşurduk. Babamdan şunu duyardım hep: «Artık bu memlekette seçimler üzerinde münakaşa yapılmıyacaktır. Buna mutluluk surette son vermek kararı ile çalışıyoruz.» derdi. Devrin Cumhurbaşkanı İnönü, bu kanun hazırlanırken Komisyon üyelerini toplamış ve kendilerine: (Sizlerden yalnız bir tek şey istiyorum, demişti. Öyle bir kanun yapınız ki, bundan sonra seçimlerin dürüstlüğü konusunda bu memlekette bir münakaşa cereyan etmesin.)

Soğuk bir Şubat akşamı idi. Babam her zamankinden daha yorgun, fakat her zamankinden daha mesut olarak eve geldi. Artık Seçim Kanununun ikinci müzakeresi de bitmiş, kanun Mecliste son şeklini almıştı. Millî İrade tecelli etmiş, kanun neşre hazır bir hale gelmişti. Milyonlarca insanın beklediği ve yüzlerce insanın aylarca üzerinde çalıştığı bir kanun çıkmıştı. Babam böyle bir mesut günde akşam yatağa girdi ve bir daha uyanmadı. Ani bir kalb krizi ile hayata veda etti. Ertesi gün, arkadaşları «Onu Seçim Kanunu

yüzünden kaybettik» dediler. «Son günlerde, her kürsüye çıkışında göğsünü tutarak çıkıyor, eli göğsünde konuşuyordu» dediler. Aralarından birisi ilâve etti; «Onu Seçim Kanunu yüzünden kaybetmedik. Aksine Onu Seçim Kanunu yaşatmış. Seçim Kanununu bitirmek azmi ile son günlerini yaşadı. Bu azimle ayakta durabildi.» dedi.

Muhterem arkadaşlarım; Seçim Kanununa bu hissi zaviyeden temas ettiğim için özür dilerim. Arz ettiğim gibi, bu kanun, insan haysiyetine yakışır tek rejimin demokratik rejim olduğuna inanmış bir hukukçu olarak önem verdiğim bir kanun değil, aynı zamanda gençlik hâtıralarımın en azizlerinden ve en acılarından birisini teşkil eden bir kanundur.

1950 Seçim Kanunu; onu dürüstlikle tatbik eden siyaset adamlarının elinde, bu milletin tarihine çok şerefli sayfalar kazandırdı. Türk Milletinin tarihinde ilk defa olmak üzere, bir iktidar, milletin oy sandığına attığı beyaz puslalarla yerini başka bir iktidara terketti. Bu mutlu olay, bir arkadaşımızın da başka bir vesile ile ifade ettiği gibi, Türk Milletinin bir zaferi olarak tarihe geçecektir. 14 Mayıs 1950, hürriyet ve demokrasi tarihimizde büyük bir merhaledir. Eğer 1950 nin bu dürüst gelenekleri yaşamış olsa idi, belki de 10 yıldan beri çektiğimiz nice çileyi çekmiyecektik.

Arkadaşlarım, 1950 Seçim Kanunu büyük bir anlayış havası içinde Meclisten geçmişti. O zamanın başlıca muhalefeti olan Demokrat Parti ile iktidar partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi, Seçim Kanununun seçim emniyetini ve dürüstlüğüne sağlaması bakımından bir ülkü birliği yapmışlardı. Komisyonunda ve Mecliste, belki dünyada ilk defa olarak, iktidar ve ana muhalefet partileri bir Seçim Kanununa ittifakla müspet rey vermişlerdi. Bilhassa seçimle ilgili kanunlarda böyle bir görüş birliği sağlamak ancak üstün iyiniyetle kabül olabılırdı. Kanunun seçim eşitliği ve dürüstlüğüne tam olarak getirmesi 14 Mayısın güzel bir hava içinde cereyan etmesini sağladı.

Elimizdeki şu kanun üzerinde de ne kadar münakaşa edersek edelim, maddeler üzerinde ne kadar etraflı ve derilğine münakaşalar yaparsak yapalım, Seçim Kanunu 1950 deki hava içinde konuşulsun ve bütün Kurucu Meclisin malı olarak çıksın. Bütün Türk milletinin seçimlere em-

niyetle bakmasını sağlayacak bir vesika olarak çıksın. Bu kanunla, millet tarihinde yeni bir devrin temiz temelleri atılsın.

Şimdi, muhterem arkadaşlarım, Alp Kuran arkadaşımızın tenkid buyurdıkları bazı noktalara temas edeceğim. Elbette Komisyon ayrıca daha etraflı cevap verecektir. Bu kanunun, neden, seçimlerin temel hükümlerini düzenleyen bir kanun olarak kabulünün zarurî olduğunu arz etmek istiyorum: Arkadaşlar, elimizde ne bir Anayasa var, ne Anayasayı halk oyuna sunabilmek için seçmen kütükleri!..

Bir Devlet, Anayasası ayaklar altına alınmış, seçim mevzuatı bozuk, seçmen kütükleri ihmal ve kasıtlı perişan edilmiş bir halde teslim alınmıştır. Demokratik prensiplere dayanan bir rejimi yeniden kurmak için, ta temelden, seçmen kütüğünden başlayarak Cumhuriyetin her halkasını yeniden yapıp yerine koymak icabedecektir, Seçime dayanan hiçbir müessese bırakılmamıştır. En küçük mahallî idareden, millet iradesinin temerküz ettiği Meclise kadar, her kademede seçim müessesesi iptal edilmiş, seçim yapmaya elverişli vasıtalar perişan hale getirilmiş dürüst ve eşit seçim geleneği yıkılmıştır. İşte biz böyle bir durumda bir Anayasa yapıyoruz. Bu Anayasa halkoyuna sunulacak. Bunun için seçmen kütüğüne ihtiyaç vardır. Seçmen kütüğünü yazmak için de aylara ihtiyaç vardır. Anayasa müzakere ve kabul edilmeden evvel, seçmen kütükleriyle ilgili hükümlerin behemehal kanunlaşması lâzımdır ki, aradan geçen zaman zarfında kütükler hazır olsun.

Ta ki Anayasa Kurucu Meclis tarafından kabul edildiği zaman, derhal halkoyuna sunulabilsin. Anayasa burada hükme bağlanmadan, yani kaç Meclis olacak, bir Meclis mi, iki Meclis mi olacak, üye sayısı ne olacak, seçilme ve seçme ehliyeti bakımından temel prensipler nasıl tesbit edilecek? Bunlar karara bağlanmadan evvel Seçim Kanununun bütün olarak kabulü elbette mümkün olamaz. Bu itibarla, bir taraftan kütüklerin her şeyden önce ele alınması lüzumu, öte taraftan da Seçim Kanununun bâzı hususi hükümlerinin Anayasanın kabulü ile irtibatlı halde bulunması sebebiyle, Seçim Kanununun iki ayrı kısım halinde kabul edilmesi zarurî bulunmaktadır. Fakat bu ayırma nasıl olacaktır?

Meseleyi biraz daha yakından inceleyince, Alp Kuran arkadaşımızın sadece kütüklere ait kısmın ayıklanması ve bunun dışındaki bütün hükümlerin daha sonraya bırakılması yolundaki teklifinin tatbikatta çıkar bir yol olmadığı sonucuna varılıyor. Seçimlerin temel hükümleri adı ile böyle bir kanuna ihtiyaç olduğu anlaşılıyor.

Farz edelim ki, seçim kütükleri yazıldı; seçim kartları bile dağıtıldı; Anayasa Resmî Gazetede ilân edildi; Millî Birlik Komitesi referandum tarihini tesbit etti. Bir Pazar günü halk oyuna başvurulacaktır. Bu halk oyuna başvurmada hangi hükümler uygulanacaktır? Kütükler var. Fakat oy verecek şahıs nasıl imza atacak, zarfı Başkandan alıp hücreye girmek ve imza mukabilinde bu oyunu sandığa atmak hususunda hangi hükümler yürüyecek? Sandıktan çıkan oyların tasnifi, çıkan oylarla zarfların imza sayısı ile karşılaştırılması, bir mutabakatsızlık varsa bunun giderilmesi, kütüklere yapılacak itirazların bir karara bağlanması; bu kararları verecek olan üst kurulların kurulması... Hulâsa seçmen kütükleri dışında bütün seçim mekanizmasını topyekün kurmak lâzımdır. Çünkü, yalnız seçmen kütükleri yazılmış olur, fakat seçim işlerinin, oylama işlerinin ve tasnifin ne şekilde cereyan edeceğini gösteren hükümler önceden hazırlanmazsa, yine halk oyuna başvurmak mümkün olmayacaktır. Bu işler şikâyetçi olduğumuz eski kanuna göre yapılamaz. Halen o hükümlerin birçoğunun tatbikine imkân kalmamıştır. Genel meclislerin ve belediye meclislerinin hali malûmdur. Seçim kurulları yeni şekilde teşkil edilmelidir. Aksi halde, Anayasa hazırlandıktan sonra uzunca bir süre, Seçim Kanununun müzakerelerinin tamamlanması için beklemek icabedecektir. İşte bu itibarlardır ki, milletvekili sayısı, seçim sistemi; seçilme ehliyeti ve seçme ehliyeti gibi bâzı esaslar dışında kalan hükümler, seçimlerin temel hükümleri halinde toplanmalı, bunun dışında kalanlar ise 5 - 10 maddelik birer kanunla Anayasadan sonra tedvin edilmelidir. Meselâ Cumhuriyet Senatosu için uygulanacak özel hükümleri gösteren 5 - 10 maddelik bir kanun, milletvekili seçimi için 5 - 10 maddelik bir kanun, belediye seçimleri ve saire için ayrı bir kanun yapılmalıdır. Başka memleketlerde de mevcudolan bu sistem bugün içinde bulunduğumuz şartlara uygundur. Zaman kaybına imkân vermeden, fakat se-

çimde emniyetten ve eşitlikten ayrılmadan yapılabilecek bir şey vardı : Temel hükümleri ayrı kanun olarak getirmek. Komisyon gayet isabetli bir yol tutarak, bugün müzakere etmemiz mümkün olan ve hattâ lâzım olan bir tasarımı huzuruza getirmiştir.

Alp Kuran arkadaşımızın, teferruata mütaallik, hâkim - yargıç, müddet - süre, muamele - işlem gibi kelimeler ve terimler bakımından, gerekçe ve madde metninde, hattâ başka başka maddelerde aynı kavram için başka başka terimler kullanıldığına dair haklı ve çok yerinde tenkidlerinin bu tasarının topyekün komisyona iadesi için yeter sebep sayılmıyacağını umarım. Bu gibi kusurlar maddeler görüşüldüğü zaman dikkate alınabilir. Benim de bu tasarı maddeleri üzerinde mütereddit bulunduğum bâzı kısımlar vardır. Bunlar hakkında tâdil önermeleri vereceğim. Bu kanun çok sevimli bir zihniyetle hazırlanmıştır. 1950 Seçim Kanununa nazaran daha ileri bir merhaledir.

1950 den bu yana çekilen acıların, geçirilen tecrübelerin ışığı altında 1950 Seçim Kanununda düşünülmeyen bâzı teminat hükümlerini ihtiva eden bir kanundur. Artık bu kanunla öyle ümid ediyorum ki, 1957 nin radyo yolsuzlukları, 1957 nin kütük fâciası 1957 nin İktisadî Devlet Teşekkülleri ve Devlet imkânlarının bir siyasi partinin emrinde bulunması gibi partizanlıkları, idarî müdahaleler, seçim kurulları içine kadar, sokulan partizan tesirler tarihe karışacaktır. Bütün bu fâcialara bir son vermek mümkün olacaktır.

Kuran arkadaşımızın, önemli tenkidlerinden biri, üzerinde durulması gereken tenkidlerinden biri, kütük sisteminin daimî olmasına dair olan sözleridir.

Arkadaşlarım; ben de şahsan Kuran arkadaşım gibi daimî kütük sistemini tercihe şayan bulurum. Nüfus kütüklerinin ıslahı ve seçmen kütüklerinin daimî olması gerekir. Nüfus hareketlerinin günü gününe takibedilmesi gerekir. Hakikaten ileride seçim kütükleri kayıtlarının, bu şekilde adım adım takibedilmesi suretiyle, dört yıl devam eden bir faaliyet sonucunda her vakit kullanılabilir, gerçeklere uygun sıhhatli kütüklere kavuşmamız gerekir. kaimî kütük sistemi 1950 de kabul edildi. Batıdaki örneklerle bakılarak kabul edildi. Yılda bir defa yoklama yapılması usulü perişanlığa yol açtı. yok-

lamalar birbirini takibettikçe kütükler bozuldu. 1957 den sonra, Hükümet de muhalefet de, her seçimden önce yeni bir kütük yazılması usulünün bugün gerçek ihtiyaca daha uygun olduğu sonucuna vardı. Hülâsa, tasarı esas itibariyle iyidir. Maddelere geçilmelidir. 1950 de kütükler bu seçimde uygulanmak üzere seçimin hemen öncesindeki safhada yazılı ve sıcağı sıcağına seçime girildi. En küçük ölçüde bile seçim kütüğü yolsuzluğundan şikâyet olmadı. Hem de bu kütükler idare âmirleri tarafından yazıldığı halde.. Bugünkünde olduğu gibi siyasi partilerin de kontrolünü temin eden ve hâkimlerin nezareti altında yapılan kütük yazımı o tarihte düşünülemedi. Böyle olduğu halde o kütüklerden şikâyet olmadı.

Bundan sonra her yıl bir yoklama yapıldı. Bu yoklamalarla kütükler o hale geldi ki, 1957 seçimine giderken Alp Kuran arkadaşımızın bahsettiği kanunla yeniden kütük yazılması hükmünü koyan o zamanın iktidarı eminim ki, kütüklerin aynı şekilde facia yaratacağı düşüncesiyle bu yola başvurdu. Yoklamalardan hayır gelmiyor arkadaşlar.

Arkadaşlar, 1954 te bu kanun maddesinin getirilmesinin kütükler yolsuzluğuna mâtuf olduğu iddiasını serdetmekten şahsan çekinirim. 1954 senesindeki Demokrat Parti çoğunluğu kütüklerin yeniden yazılmasını bir kütük yolsuzluğuna imkân vermek için değil, belki de aksine, o tarihte 1954 seçimleri arifesinde kuvvetinden endişe etmiyerek, emin bir halde, kütüklerin yoklamalarındaki perişan manzarası yerine yeni ve kullanılabilir bir kütük olması endişesinden mülhem olmuştur. Keşke 1957 seçimlerinden önce de bir buçuk, iki ay uğraşıp kütükler yenibaştan yazılsa idi..

1957 de kasid vardı. Arkadaşlar biz bu kasdı vesikalarla elle tutulur bir şekilde ispat ettik. Meclis kürsüsünde vesikasını okuduk. Bizat Demokrat Parti il başkanının imzası ile, onun imzasını taşıyan vesikanın aslını, kütüklerin nasıl sağları ölü, ölüleri de diri gösterdiğini, nasıl kütüklerde birtakım isimlerin menfur eller tarafından renkli kalemlerle silinip listeden çıkarıldığını okuduk ve gösterdik. Samimî kanaatim odur ki, 1957 de kütüklerde görülen facianın tek sebebi bu kasıt değildi; bunlar yer yer yapıldı, fakat bunun dışında bizzat kütük sisteminde, yok-

lama sisteminden doğan bir perişanlık vardı. Dai-mî kütük sistemini uygulamaya muvaffak olamayı-şımızdan doğan bir perişanlık, sistemin bünye-sinden gelen bir perişanlık vardı arkadaşlarım. Bunları arz etmeye mecburum. Çünkü, bu me-sele bizi maddelerde de meşgul edecektir.

Arkadaşlarım, Ankara'da 1950 de kütük ya-zıldı. Ankara'nın 1950 deki nüfusu - Şefik İnan Bey daha iyi bilir, İstatistik Umum Müdürü idi, - 250 - 300 bin idi. 1957 de bu nüfus iki misline çık-mıştır. Şimdi iki mislinden de fazladır. Şehir mü-temadiyen büyüyor. 1957 seçimlerinde Ankara'da seçmenlerin yarısına yakını adını kütüklerde bu-lamadı. Hangi semtteki sandıkta rey verebilece-ğini öğrenemedi. Bunun içindir ki, Ankara'da se-çme iştirak nispeti % 50 civarında oldu ve bura-da seçimi kazanan o zamanın muhalefet partisinin aldığı rey, alacağıın dününde oldu.

Kütüklerde kasten yapılan aksaklıkların ya-nında sistemin bizzat kendisinden doğan şu ak-saklıklar da vardır : Bir evde bir aile oturur. Çocuğun 1954 kütüğünde adı yoktur, yaşı küçük-tür, 18 yaşındadır. Fakat 1957 seçimine giderken büyüyecek, seçmen yeterliğini haiz olacaktır. Ve-ya bir aile bir yerde oturuyor, kızı evlenmiş baş-ka yere gitmiş, oğlu başka yere gitmiş. Veya 1950 de Cebeceide otururken başka yere gitmiş.. Şimdi arkadaşlarım, bu kütükler eski maddeye göre se-nede bir defa yapılır. Seçmen yaşına giren bir çocuk kütüklerin sonunda bir yere yazılır. Baba-sı, anası 32 - 33 numarada kayıtlı olan bir seç-menin, seçme çağına 3 sene sonra giren çocuğu 935 numarada yazılır. Kütükler bir numaradan başlayarak sandıklara ayrıldığı için babası, anası başka bir sandıkta, çocuğu başka bir sandıkta oy vermek mecburiyetinde kalır. Bir eve kiracı taşın-mıştır. Bu kiracı 1950 de yazılan kütükte olma-dığı için mahalle kütüğünün sonunda bir yere ya-zılmıştır. Bir bakarsınız ev sahibi şu sandıkta, ki-racı başka bir kütükte yazıldığı için bambaşka bir sandıkta oy verecektir. Efendim, ev sahibi bir yer-de, kiracı bir başka yerde. Nasıl oluyor bu? Karı-şık bir hale gelmiştir.

Bunun daha detayına inmek istemiyorum, si-zi yormak istemem. Kütük meselesi daima üzerin-de durulacak en mühim meseledir. Esaslı bir su-rette ele alınmazsa, iyi bir şekilde tatbik edilmez-se bu meseleyi yürütmek mümkün olmaz. Haki-katen son derece namuslu ve güvendiğimiz bir teş-kilât tarafından adım adım takibedilmeli ve bu-

nun içine başka zihniyetler karıştırılmamalıdır. Bu şekilde beş altı sene, hattâ daha fazla yürüye-bilir.

Bâzi memleketlerde bu başka türlü yapılmak-tadır. Kütük sistemi; ayrı ayrı isimlerin ayrı ayrı kartlara yazılması suretiyle kartoteks gibi modern usullerle yapılıyor. Bugün biz bunu hemen temin edemezsek bir sıra numarası al-tında defter şeklinde tanzim edebiliriz, deniyor. Fakat bunu bizim almayı düşündüğümüz emni-yet tedbirleriyle beraber ele alırsak arz ettiğim karışıklıkları da beraber getirir. Temennim odur ki bu memlekette en kısa zamanda gerekli tahsisat ayrılmak, gerekli elemanlar yetiştiril-mek suretiyle mebus kayıtlarımız medenî ve muteber kayıtlar halinde getirilsin. Başka mem-leketlere gittiğimiz zaman görüyoruz ki 2 milyon nüfuslu bir şehirde bir Türk vatandaşının adı-nı vermek suretiyle beş dakikada kendisini bul-maktayız. Çünkü bunu günü gününe takibeden kayıtlar vardır. Ankara'dasınız, kırk tane dost-unuz vardır, bunun adını dahi bulmakta müş-şülât çekersiniz. Bizde böyle bir polis kaydı yoktur. Bunu seçim münasebetiyle yapalım, yapalım ama yapmamıza imkân yoktur, bunu yapabileceğimizi tahmin etmiyorum. İlk yapı-lacak seçimleri zamanında yapalım desek de demesek de, muvakkat olsun da desek yine kü-tüklerin ıslah edilmesi lâzımgelcektir. Yeni kütükler yapılacak, ondan sonra seçimler ya-pılacak. Alp Kuran arkadaşımızın ileri sürdü-ğü fikre bendeniz iştirake imkân bulamıyorum. Arkadaşımız görüşlerinde ısrar edebilirler. Bi-naenaleyh bendeniz Yüksek Heyetinizden rica ediyorum, diyorum ki; arkadaşımız görüşle-rinde haklı olabilirler ve ısrar da edebilirler; yalnız bu mevzuu, bu kanunun komisyona red-di için vesile yapmıyalım. Çünkü önümüzdeki seçime tesiri olmayacaktır. Bu memlekette kü-tük sistemini ölçülü olarak kurabilmek imkân-ı hâsıl olursa, temennim odur ki, o takdirde seçimlere girerken, yepyeni bir kütük sistemi içerisinde gireceğiz. Ama bugün için eski esas üzerinden cetvellerin yazılmasına devam edil-diği takdirde, 3 sene sonra yine kütük yolsuz-luklarından şikâyete başlanacaktır. Eski usulle ve eski personelle bu iş yapılamaz. Kütük üze-rinde yapacağımız büyük hamleyi, belediye ve milletvekilleri seçimlerini bir tek kütük ha-linde birleştirilmesi hususunu bu kanunla gö-

rüyoruz. Bu kanun mazideki birçok güçlükler nazarı itibara alınarak hazırlanmıştır. Bir misal olmak üzere arz edeyim : Bahçelievler'de 12 sandık vardır. Kütükte adınızı bulursunuz, fakat hangi sandıkta olduğunuzu bulamazsınız. Sandık sandık dolaşacaksınız, kütükte on bin isim var, kendi adınızı bile bulmanız mümkün olmuyor. Şimdi sokaklar bildirilip sandık alanı tesbit edildikten sonra meselâ Karanfil sokakında 10 numaralı sandık alanı gelince seçmen bunu bilmek ve kontrol etmek imkânına sahibolacaktır.

Geçmiş günlerin zorluklarını, yolsuzluklarını tashih etmiş olması dolayısıyla, samimî olarak söylüyorum, bu kanunla ileri bir adım atılmıştır. Çektiğimiz ıztırapların büyük bir kısmı ortadan kalkmıştır. Bu sebeple daimî kütük sistemi bugün için meczuubahis değildir. Bu itibarla bu kanunun komisyona iadesi gibi bir teklife itibar olunamaz. Tasarımın maddeleri ve önemli konuları üzerinde durulup gönül birliğiyle, bir neticeye varılır kanaatindeyim. Gönül istiyor ki bu şeref Kurucu Meclise aidsun. 1957 deki seçim emniyeti dâvası tarihe gömüldü. 1957 de gelen arkadaşlar hatırlarlar. 11 nci Dönem seçim emniyeti diye başladı, seçim emniyeti diye bitti. Başka dâva kütük emniyeti dâvası ve radyo yolsuzluğu dâvası idi. Bu memlekette millî irade tecelli edecek mi etmeyecek mi diye başladı, netice fırtına ile bitti. 11 nci Dönem'in son gününde 25 Mayıs 1960 da, devrimden 35 - 40 saat evvel bir kanun teklifi vermiştik, bu, Seçim Kanunu ve seçim emniyetine taallük etmekte idi, dürüst seçim yapacak mıyız yapmayacak mıyız şeklinde idi. O gün Meclis duvarlarını çınlatan sesler hâlâ kulaklarımızda çınlamaktadır. Samimiyetten uzak bir idare ile millî iradenin seçimle tecelli etmesinden başka kurtuluş çaresi olmadığına inanmış insanların mücadelesi sonunda, seçimle iktidardan gitmek istemiyenler, daha fena bir şekilde gitmeleriyle sonuçlandı.

Muhterem arkadaşlar, temennim odur ki, millî iradeyi hâkim kılmak için yapılmış olan (Ak Devrim) in asıl hedefine uygun olarak sonuçlanacağından asla şüphe etmiyorum. Bugünle 29 Ekim arasında çok mesut bir gün yaşayacağız. Bu çilekeş millet yaşlısından gencine, kadınından erkeğine, köylüsünden kentlisi-ne kadar sandık başına koşacaklar ve ak pus-

laları ile (Ak Devrim) i tarihi hedefine ulaştıracaklardır. Bizler de Kurucu Meclis Üyesi olarak, askerî ve sivilîyle ve nihayet bütün Kurucu Meclis üyeleri olarak tarih karşısında ve millet karşısında vazifemizi lâyıkıyla başardık diye bir rahat nefes alacağız ve huzura tam mânasıyla kavuşacağız. Seçimlerde aslanan seçimlerin nasıl cereyan edeceği meselesidir seçimlerin ne netice vereceği o kadar mühim değildir. Önümüzdeki seçimler bu usulün yerleşmesi olacak, millet biraz daha demokrasi yolunda kemale ulaşacaktır. Artık bir daha eski devrim millet iradesini tahribeden seçim havası tekrar esmeyecektir.

Ben bu kanuna reyimi seve seve beyaz vereceğim, ve bir büyük vazife yapmış olmaktan dolayı huzur duyacağım. Hepinizi hürmetle selâmlarım (Alkışlar).

BAŞKAN — Atalay Sırrı (Yok sesleri).

Buyurunuz Giritli İsmet...

GİRİTLİ İSMET — Muhterem arkadaşlar: Benden evvel değerli dostum Feyzioğlu, seçimlerin temel hükümleri, seçim kütükleri hakkındaki kanun tasarısı üzerinde noktai nazarlarını güzel bir şekilde belirttiler. Usulü ve teknik noktadan çok muğlak ve girift olan bu meseleyi, kısa bir zamanda huzurunuzda getirmeye muvaffak olan Seçim Komisyonundaki arkadaşlarımızı tebrik etmekle ve kendilerine teşekkür etmekle söze başlayacağım. Bir kere aksaklıklar ve eksiklikler ne olursa olsun, zannadıyorum ki, tasarı esas itibariyle yapıdır ve geçmişin acı derslerinden ibret almış bulunan insanların tertiplemediği bir tasarı hüviyet ve manzarası arz etmektedir. Genel oy prensibi ve demokratik bir vasfın takviyesi konusunda getirilmiş yeni birtakım hükümleri ihtiva etmektedir. Bu hükümler vatandaşların seçime seçmen olarak katılmasını sağlamakta ve ehil vatandaşları seçme ve seçilme yetkisinden lüzumsuz yere mahrum etmemek hedefini gütmektedir. Bu hükümlere misal olmak üzere seçmenin yaşını 22 den 18 e indiren hüküm gösterilebilir. Filhakıka malûmunuz 27 Mayıs Devrimi esas itibariyle memleketin aydın, zinde, genç kuvvetlerinin veya hiçolmazsa genç zihniyetlerin bir eseri ve zaferidir. İşte bu tasarı seçmenin yaşını 22 den 18 e indirmekle, mümkün olduğu kadar zinde ve genç kuvvetlerin mem-

leket idaresine ve memleket mukadderatına aktif şekilde iştiraklerinin sağlanması istemiş bulunmaktadır.

Esasen gerekçede belirtildiği üzere, 18 yaş rüşt yaşıdır. 18 yaşını tamamlayan herkes her türlü tasarrufta ve ticarî ve medenî muamelelerde bulunmaya hak iktisabetmiş demektir. Bundan başka 18 yaş öteden beri mahallî seçimlere vatandaşlarımızın katılması yaşıdır. 18 yaşına basmış ekser Anadolu çocukları çalışmaya başlamış, bir meslek sahibi olmuş, hattâ çoluk çocuğu karışmıştır. Zanediyorum ki, bu tasarıda en isabetli hükümlerden birisi de seçmen yaşının 18 olarak kabulü hükmüdür. Bunun yanında öteden beri büyük bir haksızlıkla memleketimizde oy hakkından mahrum edilen mütevazi ve kültürlü bir kadroyu teşkil eden subay ve astsubaylara seçmen hakkı verilmesi hususuna, zannedirim genel oy ve demokrasi prensiplerinin tatbikinde kat'edilmiş bir merhale olarak kabul etmek icabeder. Bunun gibi memurların istifa etmeden aday olarak seçimlere katılması da dediğimiz gibi müstesna ve aydın bir memurlar kadrosunun da memleketin siyasî mukadderatına iştirak etmesi imkânı sağlayacaktır. Bu hükmü de zevkle karşılıyorum.

Kütük konusunda endişem vardır. Bu hususta konuşan arkadaşlar meseleyi enine boyuna destiler. Bendenizin endişem diğer arkadaşların endişeleriyle birleşiyor. Kütük meselelerini ve seçim emniyetini bir esasa bağlamak suretiyle kütüklerle seçim neticeleri arasındaki ayrılmaz ikiliği gayet güzel tesbit etmiş bulunmaktadır. Ancak teklif edilen bir yenilik olarak memleketimize ithal edilmek istenen sistem, gerekçede de ifade edildiği gibi, her seçim için yeni bir kütük yapılması sistemidir. Bendenizce öyle geliyor ki, gerekçede serd edilen esbabı mucibe ile varılan bu sonuç arasında bir ahenk yoktur.

Filhakika daimî seçim kütükleri sistemi üzerinde Seçim Komisyonunun hareket sebepleri üzerine eğildiğimiz zaman esas itibariyle iki endişeden mülhem olarak hareket edildiği görürüz: Bunlardan birisi her sene tekrarlanan yoklamaların büyük zahmetlere ve malî külfetlere yol açtığı endişesidir.

İkinci endişe ise, bu şekildeki yoklama sistemi içerisinde kötü niyetli birtakım iktidar-

ların siyasî entrikalar oynuyabilmelerine imkân vermemek içindir.

Şimdi muhterem Komisyonun getirdiği tasarı her seçim için yeni kütükler yapılmasını âmir-dir veyahutta her altı ayda bir yeni kütük yapılacaktır. Bunun mânası her altı ayda bir Türkiye'de nüfus sayımı yapılacak demektir. Bunu, memleketimizin malî kudreti ve personel durumu karşısında, icraya imkân var mıdır bilmiyorum.

Gerekçede deniliyor ki, «Seçmeni sıhhatli bir şekilde tesbit edebilmek sıhhatli bir sayıma ihtiyaç gösterir.» Demek ki, burada bir paradoks var. Memleketin malî ve personel durumu buna imkân verir mi? Bunu nasıl tahakkuk ettirmeye imkân bulacaklardır? Bir memleket tasavvur ediniz ki, altı ayda bir kütükler yeniden tanzim edilir. Acaba bu her altı ay kötü niyetli iktidarlara sonsuz bir imkân açmaz mı? Her altı ayda bir seçimler arefesinde x veyahut y idarenin kütükler üzerindeki oynıyacağı rolü gözden uzak tutmamak lâzımdır. Çünkü, bu işi yaptıktan sonra hemen seçime gidilecektir. Bu vaziyet karşısında her seçime girildiği zaman yeni bir kütük sistemiyle karşılaşılıyor endişesi bulunduğundan Alp Kuran arkadaşım gibi ben de tasarıya komisyonun iadesini istemiyorum, fakat noktaî nazarımda da ısrar etmiyorum. Muhterem komisyon sözcülerinden bu endişemin dağıtılması için izahat vermelerini istiyorum. Tasarıyı yenilik getiren, geçmişin acı derslerinden ibret almasını bilen yapıcı bir tasarı olarak karşılıyorum. Müspet oy ile görüşmelerin neticelenmesini bekliyorum. Hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN — Aybar Raif.

AYBAR RAİF — Muhterem arkadaşlarım, benden evvel kanunun tümü üzerinde konuşan iki arkadaşımın noktaî nazarılarına iltihak etmek isterim.

Yani bu çatı altına girdiğimiz andan itibaren, bizi buraya getiren bellibaşlı iki vazifenin Anayasa ve Seçim kanunlarının çıkarılması yükünün altından kalkabilecek miyiz, acaba belli süre içerisinde yetiştirebilecek miyiz ve intizar halinde olan bir milletin önüne alın akiye çıkabilecek miyiz, endişesinin hepimizin yüreğinde yaşamakta olduğu ve hattâ bunun günlük hayatımızın bir parçası haline geldiği hapinizce mâlûm bir şeydir.

Bu itibarla bu fonksiyonlardan birincisi olan Seçim Kanunu ve seçimin temel kuralları ve kütükler hakkındaki kısmını önümüze müzakere mevzuu olacak şekilde getirmiş olan komisyonun bu faaliyet ve himmetini şükranla yâd ederiz. Bize düşen vazife ise buraya kadar gelmiş bulunan bu Seçim Kanununu kabil olduğu kadar süratli bir şekilde çıkarmak ve mümkün olduğu kadar teferruatından uzaklaşarak hassasiyet frenlerimizi çalıştırmaksızın kanunun çıkmasına yardım etmekten ibarettir.

Ben, Alp Kuran arkadaşımız gibi fazla hassasiyet göstererek tasarının iadesini istemiyorum. Ancak, kanunların da uzun boylu yaşamasına mütemayil bir insanım. Nâçizane bir ifade olarak arz etmek isterim ki, bizde taknin kemalinin eskisinden daha zayıf bir seyir takibettiği hakkında umumi bir kanaat vardır. En az fıkra yazma ile mektup yazma ve mektup yazma ile kanun yazma arasında olması gerekli fark ölçüsünde bir fark ve taknin kemalinin bir nizamı olması lâzımdır. Kanun her mânası ile her cümlesi ile etrafını cami ağyarını mâni şekilde yazılmalı, teknikten mahrum olmamalıdır. Bendeniz de Alp Kuran arkadaşım gibi, yaşayan bir insan olmakla beraber, bu kanunda mevzuubahis ve bu kısma mahsus olan hususiyetlerin mecmununun komisyona iadesi hakkındaki görüşlerine iltihak edemiyeceğim. 1950 seçimlerinden 1957 seçimlerine kadar şahsan seçimin bütün şartları içerisinden üç defa geçmiş bir arkadaşınız olarak bu durumu A dan Z ye kadar biliyorum. Şimdi topyekün olarak önümüze getirilmiş olan Seçim Kanununun bâzı noktaları tashih edildiği takdirde denilebilir ki, bu kanun heyeti umumiyesiyle diğer eski kanunlara nazaran çok daha iyi bir kanun olmak durumundadır, bütün milletin beklediği bir seçimi böyle bir kanunla gerçekleştirmesine imkân verirken bizler Kurucu Meclis âzaları olarak topyekün bu hizmetlerin ifasında kendimizi kötü pozisyonlara düşürmüyelim.

Kanunun getirmiş olduğu yenilikleri Feyzi-oğlu arkadaşım tafsilâtiyle arz ettiler. Bunlara tekrar temas etmek istemem. Ama şu muhakkaktır ki, evvelki seçim kanunlarında bulunmayan bir şekilde seçim kütüklerine kadar adli teminatın konmuş olması vatandaş vicdanında huzur yaratacaktır. Seçim kütüklerinin daimiliği mevzuu hakikaten insana daha mülâyim geliyor. Ama bu bir ideal, Usul bakımından daimî seçim

kütüğü aradan geçen zaman içinde daimî surette kontrol edildiği takdirde seçim sandıkları başına gelecek vatandaşların hakkının ziyana imkân verebilir. Bir daimî seçim kütüğüne sahip olunması hangi sistem içinde olursa olsun eidden cazip bir şeydir. Bunu bir realite olarak önümüze alıp bu binayı ihmal edecek durumda olmadığımızı kabul etmek durumundayız. Seçim kütüklerinde daimilik kabul edilince yazı külfeti ne olursa olsun bu kanundaki şeklini de aynen kabul etmeye mecburuz. Bu muamelelerden husule gelecek olan her hangi bir mahzur bundan evvelki yoklamalardaki mahzurlardan çok az olacağı kanaatindeyim. Mesele kütüklerin ilk yazılışından itibaren hâkîm teminatı altına girmesidir.

Arkadaşların işaret ettiler, şahsan bendeniz de işaret etmeden geçemiyeceğim : Kanunun getirmiş olduğu yeni hükümlerden birisi tekniğe mütaallik, seçim hukukuna mütaallik olarak, 18 yaşın seçmen yaşı olarak kabul edilmesidir. İkinci de memleket kaderine iştirak edenlerin haklarını ve hassasiyetlerini nasıl bir kalb çarpışı ile içlerinde yaşattıklarının vakıdan misalini vermiş olan Türk subaylarına rey hakkının kabul edilmiş olmasıdır. Bunlar kanunun getirmiş olduğu yeniliklerden en esaslısıdır.

Şahsan bu yeniliği yerinde ve dikkate şayan kabul ederim. 18 yaşındaki seçmenin umumî seçimlere katılması milletin istikbali bakımından mühimdir. Bu yaştaki seçmenlerin hem dikkatleri, hem okur yazar durumları, hem de aktüel kabiliyetleri daha fazla artmış olacaktır. Bu seçimlerde bir miktar, gelecek seçimlerde daha fazla miktar olmak üzere okur yazar insanların iştiraki çoğalacaktır ki, bu sebeple 18 yaşını memnuniyetle karşılıyoruz.

Bu kısa mâruzatım kanunun heyeti umumiyesi ve bellibaşlı müesseseleri hakkındadır. Elbette ki, her kanunda olduğu gibi bu kanunda da gayrivazih ibareler, atlamalar, ifade sürçmeleri ve münakaşa edilebilecek maddeler vardır. Bu maddelerin şu veya bu şekilde düzeltilmelerinin görüşmeler sırasında mümkün olacağını kabul ediyorum. Bu bakımdan şimdiden maddeler üzerinde durmıyacağım. Yalnız ve sadece ehemmiyetli gördüğüm bir tanesini şurada ifade edeyim :

Yüksek malûmlarıdır ki, kanunun geçici üçüncü maddesi ehemmiyetlidir. Önümüzdeki

seçimler bugünkü siyasî hayat merhalemiz ve siyasî taazzuv merhalemiz bakımından çok ehemmiyetli bir hükmü muhtevîdir. Bu hüküm de şudur: 19 ncu madde de; (... o yer seçim çevresi ile birlikte en az on beş seçim çevresinde altı aydan beri il ve ilçe teşkilâtı kurmuş bulunan bütün siyasî partiler arasında açık olarak kur'a çeker ve kur'ada adları çıkan altı siyasî partiye birer üye adı bildirmelerini tebliğ eder.) Madde devam ediyor. Burada ehemmiyetli bir atlama vardır. 19 ncu madde hükmü sadece bu kanuna girmesi lâzımgelen bir hükümden ibaret değildir. Bu kanunun bu mahiyette diğer bir hükmü daha vardır. O da sandık heyetlerinin kuruluşuna müteallik olan 23 ncu maddeyi ihtiva etmektedir ki, bu madde partilerin sandık kurullarına girmeleri maddesidir. Bu itibarla atıf yalnız 19 ncu maddeye olunca burada birçok mahzurlar kendisini göstermektedir. 19 ncu maddedeki bu tasrih hulâfına olarak partilerin ilk genel kurul toplantıları burada 6 ay tâbiri ile kaldırılmıştır. 19 ncu maddede mevcut (ilk genel kurul toplantıları) tâbiri de parti literatürü bakımından da yanlışdır. Buna (Büyük Knogre) demek lâzımdır.

Yeni seçimleri nazarı itibara alacak olursak yeni kurulmuş birçok partiler vardır. Hattâ bunların içerisinde 15 gün evvel beyanname-sini vermiş olanlar da vardır. Bu partiler henüz tavazzu halindedir. Bu sebeple bir memlekette seçime gidilirken bu seçimin aynı zamanda Temmuz, Ağustos nihayet Eylül başlarında yapılması mevzu bahis olunca, faaliyetini henüz beş on vilâyete kadar götürebilmiş bir partiyi o tarihte Genel Kurulunu toplamak gibi bir mükellefiyete sokmak birçok teşkilâtlanmamış partileri hemen seçim öncesi ekarte etmek yolunda bir hüküm getirme durumuna sokacaktır bizleri. Sonra 19 ncu madde içerisinde istismaya dâhil olması lâzımgelen kısım geçici 3 ncu maddeye dâhil edilmiş ise de bu 23 maddede esaslı bazı tamirlerin metinde yapılması icabedecektir. Propaganda hususunda da bazı kayıtlara raslanmaktadır. O da radyo başından uzaklaştırma ve saire gibi şeylerdir ki, bunları sırası geldiği zaman arz edeceğim.

Vazifemizin işleyişindeki şerefe sizinle birlikte katılarak huzurunuzdan ayrılıyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN — Kuran Alp.

KURAN ALP — Efendim, huzurunuzda tek-rar çıkmama sebep çok değerli profesör Turhan Feyzioğlu arkadaşımızın konuşmaları olmuştur. Sayın Feyzioğlu, bendenizden farklı düşündüğünü ifadeyle sözlerine başladığı zaman, çok değer verdiğim hocamın mütalâalarından, engin bilgisinden son derece istifade edeceğimi, kanaatlerimi değiştireceğimi ümid ediyordum. Fakat, maalesef kendilerinin verdiği izahat davandığı deliller beni tatmin etmedi. Kendileri meseleyi teşrih ettiler, fakat biz, şahsan ileri sürülen delilleri ikna edici mahiyette bulamadık.

Filhakika Sayın Hocamız bilhassa temel hükümlerin işbu tasarıda yer alması tezini müdafaa ettiler. Seçmen kütükleriyle beraber temel hükümlerin de bir arada olması gerektiği tezini savundular.

Ancak kendileri haklı olarak demişlerdi ki, «Demokrat Parti iktidarı kademe kademe Türkiye'deki bütün seçimleri, ilim müesseselerini tahribetmiştir. Belediye seçimleri tahribedilmiştir, mahallî idareler seçimleri tahribedilmiştir, muhtar seçimleri müessesesi tahribedilmiştir. Binaenaleyh İkinci Cumhuriyeti kurarken bu tahribedilen seçim müesseselerini yeniden ihdas etmek mecburiyetindeyiz.» Fakat arkadaşlar, acaba müstakil kütük kanunu yerine bu temel hükümlerin buraya eklenmesi ve bu kanunla birlikte çıkarılması derhal belediye seçimlerinin, muhtar seçimlerinin yapılmasını mümkün kılacak mıdır? Bilhassa tasarıнын 2 nci maddesinde deniliyor ki, «özel kanunlarına göre yapılacak milletvekili, Cumhuriyet Senatosu il genel meclisleri, belediye meclisleri, muhtar ve ihtiyar heyetleri seçimlerinde bu kanun hükümleri uygulanır.»

İmdi, huzurunuzdaki tasarıda yer alan, temel hükümler, kütüklerle ilgili maddelerin yanında yer aldığı takdirde; bugünden maddede sözü edilen seçimler yapılabilecek, müesseseler ihdas edilmiş olacak mıdır? Hayır arkadaşlar. Sözü geçen seçimlerin yapılabilmesi, sözü geçen seçim müesseselerinin yeniden ihdas edilebilmesi için, ayrıca bir belediye meclisleri seçimi kanunu, bir il genel meclisi seçimi kanunu yapılması gerekeceği ortadadır. Bu kanunla bu müesseseler bugünden ihdas edilmiş değildir. Bu bakımdan, seçim kütüklerinin yanında temel hükümlerinin de bu tasarıda yer alması gerekir fikrine ve tezine iştirak etmek mümkün değildir.

İkineisi; sayın Feyzioğlu arkadaşımız halkoyu için mutlak surette bir seçmen kütüğüne ihtiyaç bulunduğunu, huzurunuzdaki kanunun bir an evvel tedvin edilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Anayasanın halkoyuna sunulabilmesi için ayrı bir kütük kanununa ihtiyaç ve zaruret bulunduğunu bendeniz komisyonda ve Yüksek Huzurunuzda mükerreren ifade ettim. Ancak, bu gerekçeden sonra, seçimlere ait temel hükümler kısmının, bu tasarıda niçin yer alması gerekmektedir, bunun zevkine bendeniz maalesef varamadım.

Gerçi denildi ki, halkoyuna başvururken, elbette seçim sandığına ihtiyaç vardır, zarfa ihtiyaç vardır, oy puslasına ihtiyaç vardır. Binaenaleyh, denildi, bunlarla ilgili hükümlerin de bu kanunda yer alması zaruridir. Ancak, ne var ki, kütüklerin tanzimi ayrı bir şeydir, sandık yerinin ve zarf ve puslaların hazırlanması ayrı işlerdir. Filhakika kütüklerin tanzimi işine şimdiden başlanabilir ve bu iş 1 - 2 ay içerisinde ikmal olunabilir. Bu arada, Yüksek Meclisinizde Milletvekilleri Seçimi Kanunu görüşülürken, seçimlerle, oyla veya seçim teşkilâtı ile ilgili kısımlar üzerinde daha da hassasiyetle durmak mümkündür. 157 sayılı Kanun gereğince biz seçimlerle ilgili bütün hükümleri 27 Mayıs'tan önce çıkarmak mecburiyetinde bulunduğumuza göre, bunda zaruret bulunduğuna göre, izhar edilen endişenin vâridolmaması lâzımgelir. Çünkü 27 Mayıs'tan evvel esasen ilgili kanun ve oylama ile ilgili hükümler tedvin olunacaktır. 27 Mayıs'tan önce esasen bir seçim de yapılacak değildir. Binaenaleyh bu mülahaza bize vârit gibi görünmemektedir.

Sayın Feyzioğlu önemli bir nokta olarak kütüklere temas ettiler. Gerçekten kütükler düzenlendikten sonra vatandaş birtakım aksaklıklar müşahede edebilir. Meselâ kütüğe yazılması gerektiği halde yazılmadığını görebilir. Bunun için gayet tabii itirazı olacaktır ve ifiraz için de elbetteki, birtakım mercilerin bulunması iktiza eder. Bunda da zaruret vardır. Bu noktadaki mülahazalar doğrudur. Ancak elimizdeki tasarıda bu kütük itirazlarının halli için acaba ne gibi bir yol takibedilmiştir? Tasarının 35 nci maddesinde, kütük tanzimi işi, burada belirtildiği şekilde, ilçe seçim kuruluna verilmiş değildir. Tasarıda, kütük tanzimi işinin yürütülmesi görevi, tek başına, ilçe seçim kurulu başkanına verilmiştir. Binaenaleyh kütük tanzimi için,

ilçe seçim kurullarının teşkiline ihtiyaç vardır, bunun için de kurullarla ilgili hükümlerin bu tasarıda yer almasına zaruret vardır, mülahazası yine aynı tasarıya göre vârit değildir. Görülüyor ki, meseleyi, ilçe seçim kurulu başkanı terimi yerine «o ilçedeki en yüksek dereceli yargıç» ibaresini kullanmak suretiyle de halletmek mümkündür.

Kütüklere itiraz konusuna ve imkânına gelince : 126 nci maddede kütüklere yapılacak itirazları kesin karara bağlamak yetkisi yine ilçe seçim kurulu başkanına verilmiştir. Bu suretle hem kütük tanzimi yetkisi, hem de itirazları kesin karara bağlamak yetkisi aynı bir şahısta birleştirilmiştir. Burada da hukuk mantığımızı tatmin eder bir vaziyet yoktur. Binaenaleyh, kütüklere itiraz yönünden de, tasarıda, ilçe seçim kurullarına bir yetki tanınmamıştır.

Görülüyor ki, bizzat tasarıya göre, bütün seçim kurullarının bu kanunda yer almasına, bu kanunda düzenlenmesine lüzum yoktur. Bu demektir ki, temel hükümler adı verilen maddelerin içinde yaşadığımız şu günlerde yapılması gereken ilk iş seçmen kütüklerinin tanzimi ise, bu kanunda yer almasında, kanun metnine sokulmasında bir zaruret yoktur. Benim kanaatim budur.

Filhakika, müşabih bir durum arz eden İtalyan mevzuatında da, müstakil seçmen kütükleri kanununda mesele belirttiğimiz şekilde halledilmiş, vaz'olunmuştur. Bizde de, kütüklerle ilgili hükümleri tefrik etmek ve birkaç ibare değişikliği yapmak suretiyle, meselenin aynı şekilde halledilmesi mümkündür ve lâzımdır.

Nitekim, tasarıda, kütüklerle ilgili hükümlerin hemen hemen hepsinde daima ilçe seçim kurulu başkanından bahsedilmektedir. Bunun iki istisnası vardır. Yalnız iki maddede kurul ismi geçmektedir. Kütüklerle ilgili olarak, ilçe seçim kurulunun yetkisi bir noktaya inhisar etmektedir. O da başkanın kendisine vereceği kütükleri sandık alanlarına ve sandık listelerine ifraz etmek. Buna yetki bile demek fazla. Aynı görevi, tasarının 35 nci maddesi gereğince, ilçe seçim kurulu başkanının, yani ilçedeki en yüksek dereceli yargıçın idaresi altında bulunan «Seçmen kütük bürosu» na vermek de mümkündür.

Hulâsa, tasarıda, kütüklerin düzenlenmesi, vazifelerin denetlenmesi, itirazların incelenmesi yetkisi munhasıran ilçe seçim kurulu başkanına verildiğine göre, bu terim yerine «İlçedeki en yüksek dereceli yargıç» demek suretiyle, müstakil, ayrı bir Kütük Kanununun hazırlanması mümkündür. Bu bakımdan, (temel hükümler) adı verilen kısımların ve maddelerin, mutlaka Kütük Kanununda yer alması gerektiği hususunda Sayın Feyzioğlu'nun serd ettiği fikirler bendenizi tatmin etmedi. Bu sebeple, tasarının kanun tekniğine daha uygun hale getirilmesini ve arz ettiğim gibi müstakil bir Seçmen Kütüğü Kanununun hazırlanmasını rica ediyorum.

Bundan başka, sayın profesör kütükler mevzuunda konuşurken, 1950 seçimlerinin üzerinde bilhassa durdular. Bendeniz bu noktada kendileriyle tamamen beraberim. Bu seçimler Türk milletine, dünya milletleri nezdinde ve tarihinde müstesna bir itibar, çok şerefli bir yer kazandırmıştır. Bunu sağlayan o zamanın Hükümetine ve o tasarımı hazırlayan ilim heyetine, bu milletin bir ferdi olarak, şükranlarımı huzurunuzda bir kere daha arz etmeyi bir borç bilirim. Yalnız, sayın profesör Seçim Kanununda 1954 seçimlerinden önce yapılan tadilâta, Demokrat Parti İktidarının kötü niyetle hareket ettiğini kesin olarak söyleyemeyeceğini, yeni kütükler tanzimi hakkındaki 1954 tadilâtında iyi niyetle hareket edilmiş olunabileceğini ifade ettiler. Böyle olduğunu kabul edelim. Bu takdirde, komisyon gerekçede hataya düşmüştür.

Filhakika, gerekçede 23 Şubat 1954 tarihli tadilât, daha sonra yapılan tadillerle birlikte seçim emniyetini zedeleyen, seçme hakkını zedeleyen tedbirler olarak zikredilmiştir. Böylece; 17 Şubat 1957 tadili iyi niyet mahsulü olarak kabul edilirse, komisyon zühüle düşmüş demektir. İşaret edelim ki, gerekçede 24 Şubat 1954 tarihli ve falanca sayılı tadil kanunu denmiştir. Bu yanlıştır. Doğrusu 17 Şubat 1954 tür. Çünkü yüksek malûmlarımız olduğu üzere, Türk Hukukunda, bir tasarı Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte değil, fakat Mecliste kabul edildiği tarihte kanunlaşır. Ve bu sonuncu tarihle anılır. Öte yandan, eğer komisyon zühüle düşmemiş ise ve sözü geçen tadil seçim güvenliğini ve seçme hakkını zedeleyici ma-

hiyette ise, bu takdirde de Sayın Feyzioğlu haksızdır, daimî seçmen kütüğü esasını kabul etmek zarureti vardır.

Bundan başka, Sayın Profesör Turhan Feyzioğlu, daimî seçmen kütüğünün diğer bir aksaklığına işaret ettiler. Dediler ki, «daimî seçmen kütüğü sisteminde her yıl yoklama yapılır. Bunun neticesinde asıl kütüğe her yıl eklenen mütaaddit listeler vücut bulur. Kütük vahdeti bozulur. Aynı evde oturan iki kişi, başka başka sahifelere yazılır. Bu da vatantaşın 32 nci sandıkta mı, 932 nci sandıkta mı oy kullanacağını bilmesine imkân bırakmaz» Daimî seçmen kütüklerinin güçlük ve mahzurlarından bahsettiler.

Biraz önce arz ettiğim gibi; bizde alışılmış usul kütükleri bir defter gibi tutmak, sayfaları sıra ile birbirine eklemektir. Eğer bu usul birtakım mahzurlar müşahade olunuyorsa, yapılacak iş, bütün dünyanın medenî milletlerince kabul edilmiş, denenmiş ve iyi neticeler alınmış daimî kütük sistemini bırakıp geçici seçmen kütüğü sistemine gitmek değil, fakat mahzurları gidermek, noksanları ikmal etmektir. Eğer bütün maksat, kütük listelerinde isimlerin kolay bulunmasını sağlamak aynı evde oturanların, aynı sandıkta oy kullanmalarını mümkün kılmak ise, o başka. Bunu, daimî kütük esasını kabul ederek sağlamak da mümkündür. Bu konuda, bir noktaya daha işaret etmek isterim. 1950 Seçim Kanununda, kütük ve listelerin yanında, bir de alfabetik fihrist usulü kabul olunmuştu. Bu müesseseye tasarıda yer verilmemiştir. Halbuki her seçim bölgesi için bir alfabetik fihrist hazırlanmakta büyük faydalar vardır. Bu fihristler mükerrer oy kullanılmasını geniş ölçüde önler. Nitekim Demokrat Parti iktidarı, 1957 seçimlerinde, kanun hükümlerine rağmen alfabetik fihristleri yaptırarak, pek çok sayıda mükerrer oy kullanılmasını mümkün kılmışlardır.

Şimdi, huzurunuzdaki tasarıda yer almayan bu alfabetik fihrist usulü Yüksek Heyetinize kabul edilecek olursa, bu fihristlerin tanzimi için her kütükten seçmen isimlerinin elbette ki ayrı ayrı kâğıtlara yazılması gerekecektir. Bu işlem yapılırken, isimler, kütüklerdeki yerleri de kartonda gösterilmek suretiyle, ayrı ayrı kartonlara yazılabilir. Bu suretle aynı bir karton hem alfabetik fihrist işinde, hem kütüklerin kolaylıkla incelenmesinde, hem de aynı hanede oturanların aynı san-

dıkta oy vermelerini sağlamak işinde kullanılabilir.

Şimdi, arkadaşlar, huzurunuzdaki mesele şudur : Burada geçici seçmen kütüğü esasını savunan bütün arkadaşlar dahi, ideal olanın, daimî seçmen kütüğü olduğunu ifade ettiler. Bu sistemin, yurdumuzda en kısa zamanda gerçekleştirilebilmesi temennisinde bulundular. Bu durum karşısında Yüksek Meclisiniz ideal bir kanun; medenî milletlerce kabul olunan esaslara uygun bir kanun mu yapacak, yoksa «Türkiye'de bu sistem yürümez» denilerek medenî Türk milletine, medenî milletlere yaraşmayan bir kanun mu tedvin edecek? Deniliyor ki, daimî kütük için gerekli şartlar memleketimizde yoktur. Fakat aslında hepsi mevcuttur. Şimdi, bu çeşit mülâhazalarla komisyon böyle bir teklif getirdi diye, bu fikre katılmamak lâzımdır. Biz Kurucu Meclis olarak en mükemmel ve en güzel bir Kanunu Medenî Türk milletine sunmak mecburiyetindeyiz. Bu bakımdan bendeniz Türk milletinin nazarları karşısında, tarihin nazarları karşısında, yarımın ilim adamlarının nazarları karşısında ideal olmıyan, medenî milletlere yaraşmayan bir kanun çıkarmıyacağına inanıyorum. Yarım, öbürgün ilim adamlarının, hukuk kitaplarının hakkımızda vereceği hükmü de göz önünde tutacak medenî milletlerin aksi istikametinde gitmiyeceğimizi tahmin ediyorum. Bu bakımdan, Heyeti Aliyece daimî kütük esasının benimseneceğini ümid ediyorum.

Nihayet, Sayın Turhan Feyzioğlu arkadaşımızın ifade ettiği ve gerekçede de yazılı olduğu veçhile, memleketimizde, şimdiye kadar daimî kütük sisteminin yürümemesine, kütük yolsuz-

luklarına sebep düşük iktidarın, eski idareenin kötü niyetleri olmuştur. Bu sebeptendir ki, eskiden idarî mercilere bırakılmış bulunan kütük tanzimi işi, bu tasarıda, idarî mercilerden alınarak bağımsız yargıçlara verilmektedir. Bu, ya kâfi bir teminatdır, ya da değildir. Eğer sözü geçen yetkinin yargıçlara verilmesi kâfi bir teminat ise, bu takdirde geçici kütük sistemine gidilmesini bendeniz mantıkî bulmuyorum. Yargıçlara devredilmesi kâfi bir teminat olarak görülmüyor. Ve ayrıca bir de geçici seçmen kütüğü müessesesi ihdas edilmek isteniyorsa, bunun da zevkine varamıyorum. Varamıyorum, çünkü, bu suretle yargıç teminatının dahi işlemeyeceği itiraf olunuyor, sanıyorum. Bu, yargıç teminatının dahi Türkiye'de işlemeyeceğinin ortaya konması demek oluyor. Bu kanaat ortaya çıkabiliyor.

Seçmen kütüklerinin geçici olmasının ve temel hükümlerin bu konuda yer almasının çok büyük mahzurları vardır. Bunlar üzerinde tekrar, tekrar, uzun uzadıya, madde madde durmak istemiyorum. Ancak bir noktayı tekrar arz edeyim Yüksek Meclisiniz ya medenî milletlere; Türk milletine yaraşır bir kanun yapacak veya... Bunun «veya» sı yoktur, arkadaşlar.

Hepinizi hürmetle selâmlarım.

BAŞKAN — Efendim, tasarının heyeti umumiyesi üzerinde konuşmak istiyen daha birçok üye arkadaşımız var. Vakit bir hayli ilerlemiştir, kendilerine öğleden sonraki celsede söz vereceğim. Bu sebeple saat 14,30 da toplanmak üzere oturuma son veriyorum.

Kapanma saati : 12,30

İKİNCİ OTURUM

Açılma saati : 14.30

BAŞKAN — Senil İbrahim

KÂTIPLER : Kitapçı Şahap, Çini Rifat

BAŞKAN — Nisap vardır, oturumu açıyorum. (Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri) hakkındaki kanun tasarısının tümü üzerindeki müzakerelere devam ediyoruz. Söz sırası Orhan Köprülü'nündür.

KÖPRÜLÜ ORHAN — Muhterem arkadaşlarım. Sabahki oturumda, aşağı - yukarı üç saat bir müddet Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki kanun tasarısının tümü üzerinde müzakerelerde bulunuldu. Ben-deniz bir hukukçu olmamakla beraber, 1946 seçimlerinden 1957 seçimlerine kadar ki bütün seçimlerde safha safha, derece derece nerelerde açık verdiğini, nerelerde hatalı olduğunu, nerelerde doğru olduğunu gören bir arkadaşınız sıfatıyla tasarının tümü hakkındaki görüşlerimi arz etmeyi bir vazife bildim.

Arkadaşlar, önümüzdeki kanun tasarısında, benim görüşüme göre, beş yenilik vardır. Bu yeniliklerden biri, her seçimden evvel seçmen kütüklerinin değiştirilmesi ve kütüklerin geçici olmasıdır.

İkincisi adli teminatın seçmen kütüklerine teşmilidir ki, bu 5545 sayılı Kanununun tamamlanmasından başka bir şey değildir.

Nitekim 1957 seçimlerini takibeden günlerde, viedanı sızlayan her vatandaş gibi ben de bu mesele üzerinde durmuş ve Vatan Gazetesine yazdığım yazılarla kanuna bu hususun it-hal edilmesini ileri sürmüştüm.

Bunun bugün tahakkuk ettiğini görmüş olmaktan dolayı büyük bir memnuniyet duyuyorum. Bu itibarla komisyon arkadaşlarımı ayrı ayrı tebrik etmek isterim.

Üçüncü mesele arkadaşlar; bilhassa seçimleri yakından takibedenler iyi bilirler, diğer hükümlerden daha mühim olan; seçim bölgesinin kro-kisinin ve binalarının plânlarının yapılmasıdır. Zira eğer şu madde bu kanuna dâhil edilmesey-di, bütün hüsnüniyetimize rağmen kanun açık

kalmış olurdu. Nitekim muhtelif parti teşkilâtları da bu husus üzerinde durmuşlar ve bu kroki ve plânların yapılmasının seçimin teminatı için şart olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Tasarının bize getirdiği diğer yeniliklerden bir tanesi de Astsubay ve subaylara oy hakkını tanınmasıdır ki, bütün medenî memleketlerde bunun böyle olduğunu söylemek, buraya konan bu hükmün ehemmiyetini ortaya koyar.

18 yaşının seçmen yaşı olarak kabulü ise zannımca - ben bu hususta Profesör Bilge'nin kanaatine iştirak ediyorum - bir dereceye kadar mahzurludur.

Çünkü takdir edersiniz ki, büyük şehirlerde 18 yaş umumiyetle henüz talebedilen lisede buldukları bir yaştır. Köylere gelince; köylü vatandaşların henüz askere gitmemiş oldukları yaştır ki, bu suretle bir taraftan liselere kadar siyaset sokulmaktadır, diğer taraftan köylü vatandaşlar arasında henüz tam anlamda seçmenin ne olduğunu bilmiyen bir zümre ile birdenbire karşılaşmaktadır. Bu hususlarda ben tereddüdümü muhafaza ediyorum.

Seçmen kütüklerinin geçiciliği bahsinde bir-takım tartışmalar geçti, bilhassa Alp Kuran arkadaşımız seçmen kütüklerinin geçici olarak ele alınmamasını ileri sürdüler. Fakat, Feyzi-oğlu arkadaşımız bugün için seçmen kütükleri-nin bizim memleketimiz için geçici olmasında bir zaruret bulunduğunu ileri sürdüler. Nitekim, 1954 seçimlerinden evvel yapılan bir tadilâtlarla seçmen kütüklerinin ele alınmasının iyi niyete makrum olduğunu arz ettiler. Ben de kendilerine bu hususta hak veriyorum. Ayrıca şu ciheti de hatırlatayım ki, 1950 yılında kabul edilen 5545 sayılı Kanunda en büyük açık milletvekillerinin mazbatasının tasdikinin doğrudan doğruya Meclise bırakılmasıdır. 1954 seçimleri sırasında yapılan bir tadilât ile bu husus doğrudan doğruya Yüksek Seçim Kuru-

luna bırakılmıştır. 5545 sayılı Kanundan bir adım ileriye gidildiğine kaniim.

Bu hususu böylece belirttikten sonra, gerekçe ile Kanun metni arasındaki tenakuzları, tekrarları belirtmeden geçemiyeceğim.

Yalnız, hemen şunu tebarüz ettirmek isterim ki, tekrarlar, tenakuzlar bu kanunun çok acele bir şekilde hazırlanmasından ileri gelmektedir. Başka türlü düşünmeye imkân yoktur.

Meselâ elimizdeki kanunun birinci sayfasında, «Sözü geçen kanunun 30 ncü maddesi de Seçim Kanununun kısmen Temsilciler Meclisine gönderilmesini mümkün kılan hükümleri ihtiva etmektedir.» denilmektedir ki, bu cümlenin mânası Seçim Kanununun kısım kısım gönderileceği, sanki Seçim Kanununun bir kısmının buraya getirildiği, bir kısmının henüz getirilmediği gibi bir mânâ taşımaktadır. Bu açıkça belirtilmiştir. Bu şekilde belirtmekten maksadım, sadece aceleye gelmesi sebebiyle ufak tefek hataların mevcudolabileceğini göstermektir.

Ondan sonra meselâ tezath maddeler olan 1 nci madde ile 95 nci maddeyi bir arada mütalâa edersek bir taraftan tezat, bir taraftan tekrar görüyoruz. Birinci madde şöyle demektedir : «Seçimler tek derecelidir. Oylar genel ve eşittir. Seçmen oyu kendi eliyle ve tam bir serbestlikle kullanır.»

Şimdi arkadaşlar, bir defa buradaki (oylar genel ve eşittir) tâbiri kanaatimce fazladır. (Kendi eliyle rey verir) tâbirine gelince: 95 nci maddeye bakarsanız orada göreceksiniz ki; (Körler, felçliler veya bu gibi bedenî sakatlıkları açıkça belli olanlar, bu seçim çevresi seçmeni olan akrabalarından birinin, akrabası yoksa diğer her hangi bir seçmenin yardımı ile oylarını kullanabilirler. Bir seçmen birden fazla mâlûle refakat edemez.)

Hatırimda kaldığına göre bu hususlar 5545 sayılı Kanunda da aşağı - yukarı bu şekilde idi. Yalnız takdir edersiniz ki; bir taraftan burada birinci maddede kendi eliyle atar derken, 95 nci maddede tekrar kendi eliyle tâbiri lüzumsuz, fazla olmaktadır. Nitekim, 95 nci maddenin 1 nci fıkrasında, «Kapalı oy verme yerinde oy pusulasını zarfa koyup kapadıktan sonra, seçmen burasını terk eder ve zarfını sandığa bizzat atar.» deniliyor. Bu kayıt olduktan sonra artık birinci maddede kendi eliyle tâbiri ve körler, felçliler

veya kolları olmıyanlar tâbirleri yersiz oluyor, bir tenakuz oluyor.

28 nci madde ile gerekçe arasında da keza böyle bir tenakuz, hiç olmazsa bir yanlışlık var. Gerekçede, 28 nci madde için; «Tercih olunan sisteme göre her seçimde yeni seçmen kütüğü düzenlenecektir» deniyor. Halbuki 28 nci maddede; «Seçimlerde, her seçim bölgesi için bir seçmen kütüğü düzenlenir. Şu kadar ki, kütüklerin kesinleştiği tarihten itibaren altı ay içinde yapılacak seçimlerde yeniden kütük düzenlenmez» denilmektedir. Bu bakımdan bu maddede, her seçimden evvel seçmen kütüklerinin yenileneceği hakkında gerekçede olduğu kadar açık bir kayıt bulamadım.

Keza, 29 ncu madde, gerekçesi ile birbirini tutmamaktadır. 10 ncu sayfada gerekçe şöyle demektedir : «Seçmen kütüklerine kayıta mütatdolun ikametgâh esas tutulmuştur. Mütat ikametgâh da, üç aydan beri oturulan yer olarak kabul edilmiştir.» Görülüyor ki, bir tek yerden bahsedilmektedir. Çalışma yeri başka olabilir, ikamet yeri başka olabilir.

Tasarımın 28 nci sayfasında, 29 ncu maddeyi okuyorum, gerekçe ile arasında bir hayli fark var. Madde şöyle : «Madde 29. — Seçmen yeterliğine sahibolan her vatandaş, ikametgâhının veya en az üç aydan beri oturmakta bulunduğu muhtarlığın, seçmen kütüğüne yazılır.»

Burada (ikametgâhının), dedikten sonra, (veya) demek suretiyle üç aydan beri oturduğu yerin muhtarlığı, ifade edilmiştir.

Bunları ifade ettikten sonra, şimdi kendi hayatımızdan misal vereyim. Biz, iki aydan beri burada çalışıyoruz. Ancak, ikametgâhımız da ayrı yerde bulunmaktadır, bu mümkündür. Bu bakımdan meseleyi ele aldım ve 29 ncu madde ile gerekçesinin birbirinden farklı olduğunu belirttim. Madde ile gerekçe birbirine uymamaktadır.

Sonra arkadaşlar; kanun tasarısının 3 ncü maddesinde; (Seçimlerde her il bir seçim çevresidir) demekle sanki bundan sonra gelecek seçim sistemini bildiren kanuna bir atıf yapılmış gibidir. Her ne kadar elimizdeki tasarının 2 nci ve 5 nci sayfalarında bunun nasıl olacağı hakkında bâzi açıklamalar varsa da, ben şahsan nispi temsiline yüzde yüz taraftarı olmakla beraber, pekâlâ biliyorum ki, arkadaşlarımdan birçoğu dar bölge taraftarıdır. Bu itibarla bu maddenin bu şekilde kabulünden, eğer ilerde seçimler nispi

olacaksa mesele yok, dar bölge olacaksa acaba bu madde bizi kayıtlamaz mı? Bu da zihnimde bir istifham olarak durmaktadır.

Diğer taraftan 19 ncu madde hakkında Raif Aybar arkadaşımın burada ifade ettiklerine ben de iştirak etmek isterim. Geçici 3 ncu maddeye bu 19 ncu maddenin yalnız altı ay hükmünün değil, fakat Raif Aybar arkadaşımın dediği gibi (ilk genel kurul toplantılarını yapmış olmak) tâbirini de ithal etmelerini komisyondan rica edeceğim.

Sonra arkadaşlarım, bâzı maddelerde de yer değiştirme faydalı olacaktır kanaatindeyim. Meselâ; 7 ve 8 nci maddeleri gözden geçirecek olursak, kanaatimce hiç de yerinde olmadığı halde, 8 nci maddede seçmen olamıyanlar serlevhası altında (aşağıdaki kimseler seçmen olamazlar) dendikten sonra, 4 madde halinde, seçmen olamıyacak vatandaşlar şu şekilde sıralanmaktadır :

1. Kasıtlı olanlar,
2. Yabancı Devlet uyrukluğunu ileri sürenler,
3. Kamu hizmetinden yasaklı olanlar,
4. Askerî öğrenciler.

Burada, 4 ncu madde olarak askerî öğrenciler tâbirinin bulunmasında hiçbir doğru cihet yoktur. Zira, 7 nci maddede oy kullanamıyacak kimseler derken; (1 silâh altında bulunan erler, onbaşılar ve kıt'a çavuşları, 2 başkomiserler, komiserler, komiser muavinleri ve polisler, 3 polis görev ve yetkisi bulunan şubay ve astsubaylar) sayılmaktadır. Öyle sanıyorum ki, askerî öğrenciler, kamu hizmetinden yasaklı olanlar veya kısıtlı olanlar tâbirlerinin sadece bir yer değiştirmesi gerekecektir.

Benim üzerinde durmak istediğim noktalar bunlardan ibarettir. Yalnız sözlerime nihayet vermeden evvel, şu ciheti de tebarüz ettirmek isterim. Kartoteks usule gidilmemiştir. Bu kanun bu şekli ile kabul edilse bile, kısa bir zaman sonra bu mesele üzerinde yeniden durulması icabedecektir. Eğer ileride şartlar imkân verirse kartoteks usulüne gidilebilecektir. Bu usul kabul edilmese bile, hiç olmazsa ilçe çapında alfabetik sistemle kütüklerin tanziminde büyük fayda vardır. Her hangi bir parti farkı gözetilmeksizin, mükerrer rey kullanılmasının önüne geçilebilir.

Bu tasarıyı bu şekliyle önümüze getiren ko-

misyon âzalarına teşekkür eder, hepinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Atalay Sırrı.

ATALAY SIRRI — Muhterem arkadaşlarım, seçim mevzuatımıza yeni hükümler hazırlıyan, bunun için gayret ve emeklerini esirgemiyen arkadaşlarımıza teşekkür etmek suretiyle sözlerime başlamak istiyorum.

Yeni tasarı bize şimdiye kadar alışmadığımız yeni bir seçim mevzuatı getirmektedir. Genel oy prensibi ile temsil prensibini birbirinden ayırmaktadır. Yani, seçim mevzuatımıza getirilen sistem ile, vatandaşın tercih ve ferdi kanaatlerini sağlayacak kısımları birbirinden ayrı hükümlere bağlamaktadır.

Hemen şunu ilâve edeyim ki, bu tasarı genel oy prensibiyle temsil prensibini kesin bir surette birbirinden ayırmaya muvaffak olamamıştır. Olamamıştır, zira, biraz evvel Sayın Köprülü'nün dediği gibi, 3, 5, 18 ve 19 ncu maddelerindeki hükümler karşımıza temsil prensibinin esası olacak ve bugün dünyada mevcut üç seçim prensibinden birisini tamamen ihraç ederek getirmiş bulunuyor. Hepiniz iyi bilirsiniz ki, dünyada üç seçim sistemi vardır: Ekseriyet, nispi, tek veya dar seçim bölgesi. Bugün huzuruza getirilen tasarı dar ve tek seçim bölgesi sistemini bir tarafa iterek getirilmiş bulunuyor. Demin de arz ettiğim 3, 5, 18 ve 19 ncu maddelerdeki hükümler açıkça gösteriyor ki, gelecek temsil prensibi tek ve dar seçim bölgesine dayanmayacaktır. O halde bir emrivâki ile bizi karşı karşıya bırakmaktadırlar ki; henüz temsil prensibi halledilmeden genel oy prensibi karşısında bizi bir tercih hakkıyla bir kısım haklardan yüzde muayyen nispette mahrum bırakmış bulunuyorlar. Bütün bunlara rağmen, bu temsil prensibindeki mükemmel olıyan şekle rağmen seçimin maddî cephesini temin eden oy prensibindeki hususlar aşağı - yukarı medenî ve demokratik bütün memleketlerde bilinen, tatbik edilen şekillerde getirilmektedir. Temsil prensibinde bugün mühim olan da budur. Zaten yer yüzünde bütün memleketlerde tatbik edilen sistemler arasında en mükemmeli şu sistemdir diye bir seçim sistemi bulunamamıştır, bulmak da güçtür. Fakat arz ettiğim gibi, getirilen sistem aşağı - yukarı bütün memleketlerde bilinen ve tatbik edilen hususları, hükümleri toplayan, bir araya getiren bir sistem durumundadır. Bu hüküm-

ler içinde, genel oy sistemi ile temsil prensibini karşı karşıya bırakan bir prensibe temas etmeden geçemeyeceğim.

Birinci maddede oy eşitliğinden bahsedilmektedir. Dar mânasiyle bu tasarıda bir oy eşitliğine işaret edilebilirse de, kendiliğinden dar ve yahut tek seçim bölgesi ölçüsünde bilhassa eide ettiği genel mânasiyle, bir oy eşitliği getirmemektedir.

Meselâ bir vatandaş Bilecik'te oy verecek, kaç milletvekiline, üç milletvekiline. İstanbul'da rey veren vatandaş 20 milletvekiline oy verecek. Ankara ile Hâkkâri arasındaki farkı da düşünüyoruz. Birisinde bir kişiye vatandaş rey verecek, **diğerinde on beş kişiye.** Bu durumda mutlak mânasiyle bir oy eşitliğinden bahsetmeye imkân yoktur.

Ama, her hangi bir sayıda oya sahibolması bakımından eşitlik temin edilmiştir, denilebilir.

Genel oy prensiplerinde tasarının bize getirdiği yeniliklerden biri de 22 yaş yerine 18 yaşın seçim yaşı olarak birleştirilmesi ve tesbit edilmesidir.

Gereğede lehinde ve aleyhinde olan hususlar birer birer sayılmış, 18 yaşın kabulü cihetine gidilmiştir. Amerika ve İngiltere başta olmak üzere - Rusya hariç - dünyanın hiçbir demokratik memleketinde yirmiden aşağı yaş seçmen yaşı değildir. Amerika, İngiltere 21, İsviçre 20, Fransa 21, Avusturya 21, Yunanistan 21, Çekeslovakya 21, Yeni Zelânda 21, Romanya 20, Belçika 20, Güney - Afrika 20. Sadece Rusya 18. Görüldüğü üzere Rusya hariç demokratik memleketlerin hiçbirinde seçmen yaşı 18 veya onun altında değildir. Esasen bizim 20 Temmuz 1324 tarihli Kanunumuzun 11 nci maddesinde intihap yaşı 25 olarak tesbit edilmiş idi. 3 Nisan 1339 tarihli Kanununun 2 nci maddesinde bu 18 e indirilmiş idi. 5 Şubat 1934 tarihli Kanunda 22 olarak gösterilmiştir.

Denebilir ki, bizim bilhassa islâm hukuku ile beraber kendi hukuki mevzuatımızda rüşt yaşı; medenî, hükümlere ehliyet, diğerlerinden ayrılmaktadır. Hemen cevap vereyim ki; haklara ehliyetinde muayyen yaş ve rüşt esasları bizde çeşitlidir. Evlenmede ehliyet on sekizin aşağısındadır. Evlâtlık edinmede de ehliyet yaşı olarak 40 yaş aranmaktadır. Daha başka çeşitli hallerde, çeşitli mevzuatımız arasında farklar vardır. Medenî Kanununun çeşitli hükümleri arasında vasi olabilme

için ehliyet yaşı ile bu yaş birbirinden farklı olmaktadır. Şu halde, rüşt mutlaka bir seçmen yaşı olarak ilk başlangıç sayamayız.

Muhterem arkadaşlar, 18 yaş psikolojik bakımdan da hislerin hâkim olduğu bir çağın yaşıdır, ana baba hâkimiyetinin esas olduğu bir yaştır. Bilhassa bizim köylerimizde bu yaşta kişiler henüz daha ana babanın tesiri altında bulunurlar. Bu yaşta bir çocuğa hâkimiyet hakkına iştirak payı verdiğimiz takdirde, böyle bir seçimde mutlak olarak onun kendi iradesini kullandığını iddia edemeyiz. Bu sebeptendir ki, benim günlüm gençliğin, dürüst ideallerini hesaba katmama rağmen, 18 yaş, mutlak surette isabetli bulmadım ve bunu nasıl kabul ettiklerine bir türlü aklım yatmadı ve mantığım almadı. 18 yaşın seçim yaşı olarak mütalâa ve birleştirilmesinde kendileri ile beraber olamayacağım. Çünkü bu yaşta bir genç tam seçim ehliyeti gösteremez. Bunu hesaba katmak mecburiyetindeyiz.

Bilhassa köylerde bu gençler kendi başarılarına karar verecek durumda değildirler. Bir kısım gençler bu yaşta okulda olabilir. Böylece seçmen sayılacak genç tam mânasiyle istiklâline sahibolamayacak, bazı tesirlerin altında kalacaktır. Bu itibarla kendilerine iştirak etmem mümkün olmayacaktır.

25 Eylül 1328 tarihinden beri, ordu mensuplarından esirgediğimiz seçmen hakkının tanınması, elbette büyük bir başarı olmuştur. Kendilerini ayrıca bu husus için tebrik ederim.

Genel oy prensibi bakımından bize tasarının getirdiği bir diğer yenilik de il seçim kurullarının tamamıyla hâkimlerden müteşekkil olmasıdır. Bu başarılı bir harekettir. İlçe seçim kurulları da keşke hâkimlerden teşekkül etseydi. Sayın sözcü «Ne yapalım, o kadar hâkim bulamayız» der gibi bu noktaya işaret ediyor.

İlçelerde ne yapılacak? Öğretmenler kendi aralarında toplanacaklar, partiler toplanacaklar, seçim kurulları için âza seçecekler. Çeşitli külfetler olacak, çeşitli toplantılar olacaktır. Acaba hatıra gelmez mi ki; her ilçede bir müddeiumumi vardır, başkâtip vardır. Öğretmenlerin kendi aralarında toplanıp bir iki üyeyi seçmeleri, siyasî teşekküllerin kur'a çekmeleri yerine zaten birçok kazalarımızdan en aşağı iki hâkim vardır. Doldurmadığı takdirde o kaza çevresi dâhilindeki hâkimlerden teşekkül etmek, o da olmadığı takdirde Cumhuriyet Müd-

deiumimisiyle başkâtibin bu işi yapması mümkündür.

Yine tasarıda ızdırabını çok çektiğimiz seçimlerde eşitliliği izale eden iktidarı elinde tutanların vasıta ve imkânlardan istifadesini önleyen hüküm tam konamamıştır. İktidarı elinde tutanların resmî makam arabasını kullanamayacağını derpiş ediyorlar ama meselâ daha evvel bu mevzuda uçaklardan istifade edilmiştir. Bunları önleyici hükümler konamaz mıydı. Konması gerekmez miydi?..

Sayın Bilge'nin muhalif kaldığı 68 nci maddedeki memurların memuriyet vazifeleri dolayısıyla muttali oldukları veyahut bildikleri hususları seçimde her ne suretle olursa olsun fâş etmelerinin ve bunları anlatmalarının yasak edilişi meselesi var. Sayın Bilge'nin dediği gibi, iktidarı elde tutanlarca bir gün olacaktır ki müstakil veya muhalefete mensup adaylar üzerinde, her ne suretle olursa olsun, geniş tâbirine dayanarak şiddet ve baskı yapılacaktır veya yapılabilecektir. Yani, demokratik bir yola gidilebileceği yerde anti demokratik bir yolda şiddet ve baskıya yer verilebilir. İktidarda bulunanlar müstakil veya muhalif memur adayların şurada veya burada bir beyanda bulunmaları üzerine bu beyanın memuriyet vastına girdiği iddiasıyla veya her hangi bir seçim sırnın ifşa edildiği bahanesiyle bunlar üzerinde baskı yapabileceklerdir. Bu bakımdan, bu hükmün ya tamamen kaldırılması veya hiçolmazsa (her ne suretle olursa olsun) tâbirinin maddede metninden çıkarılması lâzım olduğu kanaatindeyim. Bu hususu önleyen bir hüküm belki unutulmuştur. Geniş mesailer arasında. Veya maddeler arasında bendeniz böyle bir hükümle karşılaşmadım, yahut böyle bir hüküm bulamadım.

Sonra bir endişem de; (seçim sabah saat 8 de başlar) dedikten sonra, (seçim günü seçim sandığının bu saatte boş olacağı) hakkında bir hükmü maddeler arasında bulamadım. İnşallah unutmamışlardır. Unutmuşlarsa daha evvelki seçimlerde de söz konusu olan bu hususu dik-kate alsınlar lütfen.

Yine 91 nci maddede: (Oy verme günü, saat sekizden on yediye kadar geçecek zaman, oy verme süresidir. Ancak, saat 17 ye geldiği halde sandık başında oylarını vermek üzere bekliyen seçmenler, başkan tarafından sayıl-

dıktan sonra sıra ile oylarını kullanırlar) denmektedir. 17 den sonra gelip te sıraya girenler oylarını veremeyecekler midir? Bu fikre iştirak etmek imkânı yoktur. Her hangi bir seçmen saat 17 den sonra, sandık kapanmamışsa sıraya girebilir. Seçmenin bir mazereti olabilir. Bu meşru mazeretini dermeyan etmek suretiyle oyunu kullanamayacak mı? 91 nci maddeye göre kullanamayacak. Zannedirim, saat 17 den sonra sıraya girenler de oylarını kullanabilmelidirler. Meşru bir mazereti olan bir seçmenin elinden, hâkimiyet hakkını almaya hakkımız yoktur. Onu seçime iştirekten menedemeyiz.

100 ncü maddede, muteber olmayan oyların zarfları ile beraber, derhal yakılacağından bahsediliyor. Ben bu yakılma, keyfiyetini anlayamadım. Muteber addedilmeyecek oy çıkabilir. seçim tarihimize bu görülmüştür. Ancak, yakılmayalım, bir müddet saklanması lâzım. Derhal yakılmasın, saklansın. Eğer mutlaka yakılması lâzımsa niçin yakılsın? Gerekçede yok. Lütfen izahat versinler.

Şikâyet ve itirazlar için madde hükümlerinde; birçok maddelerde «derhal» kaydı var. Şikâyet ve itirazda bulunacakmışız; Van'ın Başkalesinin 3 günlük mesafesindeki köyünde kurul başkanı karar verecek, siz derhal itiraz edeceksiniz ve derhal de ilçe başkanı karara bağlıyacak. Bunlar muhal hükümler. Seçim günü sandık başkanının kararlara karşı ilçeye derhal itirazı, hekimin derhal bunları hükme bağlaması, bunlar tatbiki mümkün olmayan hükümlerdir.

Tasarıyı dikkatle tetkik ederseniz göreceksiniz ki, sanki Ceza Kanunu hariç tedvin ediliyormuş gibi elliye yakın cezai hüküm konmuş. Bir Seçim Kanunu ve içinde elliye yakın ceza maddesi! Olmaz arkadaşlar. Cenevre'de bunu üç maddede hallederler. Eğer bu kadar geniş ceza hükümlerini koymak seçimlerde dürüstlüğü temin veyahut seçim emniyetini temin içinse haber veriyim ki; 1324 de ilk Seçim Kanunu yapıldığı zaman, o kadar çok cezai hüküm konmasına rağmen, o zamanki seçimlerin mâkûl bir seçim olduğunu kimse iddia edemez. Şu halde bu hususu ceza hükümleriyle temin etmeye imkân yoktur. Çok madde, çok ceza bâzı halde kanunun tatbikini güçleştirir. Bu sebeple teferruatlı ceza hükümleri yerine makûl olarak herkes tarafından anlaşılacak birkaç maddeye sığdırılabilecek hükümler konması daha yerinde olurdu, kanaatindeyim.

Bir de temennim olacaktır; bizde henüz hiç tatbik edilmemiş bir noktai nazar ileri sürmek istiyorum. Vatandaş seçime iştirake mecbur edecek hükümler konulması meselesi. Bu hususta birçok memleketlerde - ki bu arada Belçika, İtalya başta - vatandaş seçime katılmaya mecbur kılınmaktadır. Meselâ iyi hal kâğıdı istendiği veya bâzı Devlet muameleleri yapıldığı zaman o vatandaşın seçime iştirak etmediği kaydı konulmakta, bâzılarında mahkemelere kadar gidilmektedir. İtalyan Seçim Kanununun 3 ncu maddesinde oy kullanma mecburiyeti konulmakta, «hiçbir vatandaş borçlu olduğu ve vazifesini yapmaktan kaçınmaz» denilmektedir. Belçika'da da bu vardır. Daha birçok memleketlerde de vardır. Bizde de ceza veya mahkemeye sevk dışında, iyi hal kâğıdı istendiği zaman veya Devlet muamelelerinde sadece bir meşruhat vererek, «oya iştirak etmemiştir» diye bir hüküm koymak mümkündür ki, bu şunu da temin edecektir: Vatandaş, seçime esas olan kütüklerde adının olup olmadığını dikkat edecek ve kütüklerin sıhhatli olmasını temin etmiş olacaktır. Şu bir realitedir ki, siyasî hayatta, en hararetle bir şekilde iştirak etmekte olanlarımız bile, bir kere bile olsun, kütüklerde adımın geçip geçmediğine dikkat etmeyiz, hep ihmal ederiz. Tetkik etmeyiz, sonra da seçim günü ismimizi arar dururuz. Bunu önleme bakımından böyle bir hükmün konması lâzımdır.

Böyle bir hüküm konduğu takdirde seçmen, kütükte adını arıyacak ve yazdırmaya çalışacaktır.

Bu şekilde genel oy prensibine ait temennilerimi ve mâruzatımı bitirdikten sonra biraz da genel oy prensibi ile temsil prensibi meselesinde bu tasarıda ne dereceye kadar riayet edilmiştir, ona işaret edeceğim :

Sözlerimin başında da dediğim gibi, 3, 15, 18, ve 19 ncu maddelerde zikredilen husus temsil prensibine esas teşkil eden seçim şekillerinden biridir. Bizi bir emrivaki ile karşı karşıya bırakmak istemektedirler. Bu şekil kabul edildiği takdirde, tek veya dar seçim esasına gidilemeyecek demektir. Acaba bu husus münakaşa edildi mi? Yoksa dar veyahut tek seçim bölgesi prensibi üzerinde, bu prensibin esas olması üzerinde düşünülmedi mi? Bunun münakaşası yapılmıyacak mı? Bizim niçin genel oy prensibi için gelen bu temel hükümlerin yanında temsil prensibi için tercih hakkımızı elimizden alıyorlar. Alıyorlar

zira buradaki hükümler gayet açık. İller birer seçim bölgesi olacak. İlde, ilçede seçim kurulu olacak. Yani dar ve tek seçim bölgemiz artık mevzuubahsolmıyacağına göre tercih hakkımız kalmıyacaktır, üç temel prensibinden birisi için Burada genel oy prensibine ait maddî teşkilât hususları artık kanunlaşmış olacağından ileride bu hususlara itiraz etmek imkânı olmayacaktır. Dar seçim bölgesinin leh ve aleyhindeki hususları söylemeye mecburum. Çünkü temsil prensibi geldiği vakit artık dar ve tek seçim bölgesi üzerinde mâruzatta bulunmak havanda su döğmek kabilinden bir şey olacaktır. Çünkü teşkilâtı burada şimdi yapılan genel oy prensibi kabul edildikten sonra denecektir ki, yeniden ona dönemeyiz, kanun kabul edilmiştir, buna imkân yoktur.

Bu sebepledir ki, ben, yüksek müsamahanıza sığınarak, dar ve tek seçim bölgesinin leh ve aleyhindeki fikrimi arz etmeye çalışmış bulunuyorum. Dar ve tek seçim bölgesi için birçok mahzurlar vardır. Şunu hemen arz edeyim ki, bu hakkı vermeyi komisyon bize temin ediyorsa, yani «Temsil» prensibine ait hususlar üzerinde dar ve tek seçim bölgeleri hakkında enine boyuna konuşuldu, artık maddî hususlar yani temel hükümler kabul edilmiştir.» denmiyeycekse ben bunlara ait görüşümü orada müdafaa etmek üzere («Tabîî tabîî», sesleri) - ki teminat veriyorlar - sözlerimi burada kesiyorum. Hepinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

BASKAN — Turhan Feyzioğlu.

FEYZİOĞLU TURHAN — Muhterem arkadaşlar, genel müzakereler hakikaten çok güzel, olgun bir anlayış havası içinde ve bendenizi de bahtiyar eden bir hava içinde cereyan ediyor.

Muhtelif teşekküllere mensup arkadaşlar hakikaten bir gaye birliği içinde görüşlerini ileri sürdüler, şimdiye kadar yapılan konuşmalar ve ileri sürülen görüşler maddelere taallük ediyor. Bendeniz bunların hepsini dikkatle dinledim. Fakat öyle sanıyorum ki, tasarının tümü üzerindeki konuşmaları böyle bir hükme bağlamak lâzımgelirse, belki Sırrı Atalay arkadaşımız şu noktada haklı olabilir, tasarının tümünü reddetmek.

Yoksa sıra maddelere geldiği zaman, bunların hangisi demokratik, hangisi demokratik değil halledilebilir, zannedirim. Üsluba, kelimelere

mütaallik bâzı ufak tefek meseleler, maddeleri geldikçe ıslah edilebilir inancındayım. Bunun gibi mütalaaları maddelere bırakmak suretiyle bu tasarının tümünün neden kabul edilmesi gerektiği noktasında görüşlerimi, tümünün reddini isteyen arkadaş karşısında, arz edeyim.

Muhterem arkadaşlar, seçmen yaşı konusu ehemmiyetli bir konudur. Bu konu üzerinde de maddesi geldiği zaman durulursa uygun olacaktır.

Sayın Raif Aybar arkadaşımızın öne sürdüğü yeni kurulan siyasi partileri alâkadar eden meseleler üzerinde de, maddeleri gelince, hep birlikte düşünebiliriz ve düzeltebiliriz. Ben şahsan buna inanıyorum.

Şimdi, neden bu tasarı bu şekliyle, ikiye bölünmek suretiyle gelmemiştir de, birleşik gelmiştir? Kütüklere ait kısmın getirilmesi, bunun dışında kalan hükümlerinin de Anayasanın kabulünden sonraya bırakılması mümkün olabilir mi, olamaz mı? Yapılabilir mi, yapılamaz mı?

Muhterem arkadaşım Alp Kuran ile bir noktaya kadar beraberiz. O da, benim gibi, Seçim Kanununun tümünün birden bu safhası ile Yüksek oya sunulamayacağını kabul ediyor. Yalnız, «Kütüklere ait hükümler ayıklansın, maddeleri önce görüşülsün, kütüklerin dışında kalan bütün maddeleri asıl Seçim Kanunu ile birlikte gelsin. Onların şimdiden gelmesine lüzum yoktur.» diye buyuruyorlar.

Bu noktada kendilerinden ayrılıyorum zannederim. Kendileri hatırlarlar, Seçim Kanununun ikiye ayrılmasına kendilerinin de olduğu bir toplantıda karar verildi. Hepimiz de aynı fikri savunduk. Ayrılması zaruridir. Elimizdeki İktüzük ve Anayasada dahi buna dair işaret var.

Bu ikiye ayırma kanaatimce iki sebepten doğuyor :

1. Geniş zamana ihtiyaç gösteren kütüklerin yazılması işine derhal başlanması mecburiyeti;

2. Seçim Kanununun bâzı hükümlerinin Anayasanın kabul edeceği esaslar belli olmadan bir sonuca bağlanmaması.

İki Meclis olacak mı, adaylık için ne gibi şartlar aranacak, milletvekili sayısı ne olacak?... Bütün bunlar bilinmeden elbette Seçim Kanunu tam olarak buraya gelemez.

Bu ikiye ayırmanın bir gerekçesi de; buna karşılık Seçim Kanununun bâzı hükümlerinin şimdi arz ettiğimin tam aksine behemehal Anayasadan evvel kabulüdür. Çünkü Anayasanın halkoyuna sunulması için bu hükümlere ihtiyaç vardır. İkiye ayrılma bundan doğuyor.

Sayın Kuran arkadaşımıza bir noktada görüşümü iyice açıklayamadığımı anlıyorum :

Bendeniz, İkinci Cumhuriyetin kuruluşuna temelden başlamak gerekiyor derken; karşı karşıya bulunduğumuz bâzı güçlükleri arz etmek isterim. «Devrimden evvelki günlerde seçimle ilgili ne varsa her şey tahribedilmiştir.» dedim. Geçen, düşen devirde pekâlâ kullanılabilir bir halde temiz kütükler bulunabilirdi, pekâlâ bu devirde seçimle gelmiş bâzı heyetler bulunabilirdi. Yani işlerimizin ne kadar temelden bozuk olduğunu söylemek istedim. Yoksa bu sözlerimle muhtar seçimleri, belediye seçimleri, il genel seçimleri sıra ile yapılsın, ondan sonra ancak mebus seçimleri yapılabilir gibi bir tezi asla ileri sürmedim. Böyle bir şeyin de, Anayasanın bize emretmiş olduğu hudutlar ve içinde bulunduğumuz zaman çemberi ile kabili telif olacağı kanaatinde de değilim.

Şimdi arkadaşlar, kütüklere aidolan hükümler ayrılabilir mi? Yani bu tasarının tümü reddedilip kütükleri ayırıp getiren diyebilir miyiz? Alp Kuran arkadaşımızın teklif ettiği gibi, kütüklere ait değil, seçimlere ait bütün temel fikirler hakkında karar verildiği gün, her halde arkadaşımız hazır bulunmadı, ittifakla karar verilmişti. Ariz ve amik konuşuldu, ittifakla ve şu gerekçelerle zannediyorum bu neticeye varıldı.

Arkadaşlar, şimdi kütükleri yazacağız. Kütük yazmak için ilçe seçim kuruluna ihtiyacımız yok mu? Vardır arkadaşlar... Kendileri de ihtiyacolduğunu söylediler. İlçe seçim kuruluna ihtiyacolduğuna göre bu kurulun teşekkül tarzına ait itirazda bulunmak mümkün değil midir? Mümkünse onun kuruluşundaki bir hata hakkında nereye itiraz edecektir? Tabii ki, il seçim kuruluna... O halde il seçim kurulunun teşekkül tarzına da itiraz mevzuubahsolabilir ve bunun için de bir merci tâyin etmek gerekir. Belki «ilçe seçim kurulunu kurarız, kütükleri yazarız» şeklinde bunu hal-

letmek isteyeceklerdir ama bu da mümkün değildir. İlçe seçim kurulunu kurup onun teşekkül tarzını bir hal tarzına bağlamak icabeder. Kütüğe kimi koyacak? Seçmenlik vâsfini haiz olanları.. O halde kimler seçmenlik vâsfini haizdir, kimler değildir gibi hususları da göstermek gerekecektir.

Seçmenler sandık sandık listelere yazılacaklardır. O halde sandık bölgesi nedir? Nasıl ve hangi kurullar tarafından tesbit edilir? Bu hususları tanzim eden hükümlere de ihtiyaç vardır. Binaenaleyh, kütükler dışında kalan teşkilât, sandık bölgesinde olmayınca seçim kuruluna... Buna ihtiyacı olur.

Kütüklerin yazımında suç işlenemez mi?.. Bir kimse kütüklerin yazımında suç işleyebilir. Bunun için kanunda cezai hükümler vardır. O halde suçun işlenmesi halinde cezai hükümlerin bulunması zaruridir. Onun için seçim suçu usulî hükümlerini ve cezai hükümleri bölüm halinde kanuna koyduk.

Kuran Alp arkadaşımıza bir noktada iştirak etmiyorum.

Hükümlerin bir kısmını alır, bir kısmını bırakırsak, il seçim kurullarının gördükleri vazifeler bir iki diye kütüklerde vazifeleri yazılırsa bir başka yerde adaylık şartları hükümleri kournsa, kanun tekniğine aykırı olur. Bu şekilde vazifeler bir iki diye yazılacağı yerde temel hükümler için bir kanun çıkarmak ve çok daha muntazam bir şekilde mevzu hakim olmak demektir.

Bir başka noktayı şahsi kusurum olacak, anlatmaya muvaffak olamadığımı anlıyorum. Dediler ki, «halkoyuna başvurmak için Feyzi-oğlu, sandık lâzım, zarf lâzım, pusla lâzımdır»... Mesele bu kadar olsaydı temel hükümlere lüzam yoktu. Bir defa ben böyle demedim. Eğer demişsem, sürçü lisan olmuştur, özür dilerim.

Geçen gün kabul buyurduğumuz Referandum Kanununda mevcut araçlar, gereçler, aynı zamanda zarflar, puslalar şöyle şöyle olur diye esasen bunları halletmiş idik. Bendeniz arz ediyorum, referanduma arz etmek için kütük kâfi midir? Değildir arkadaşlar. Bunlardan başka halkoyuna başvurma sırasında oylar verilecek, vatandaş gidecek kütük defterini imza edecek, okuyup yazması yoksa parmağını ba-

sacak ve saire... Bütün bunlara ait hükümler. Sonra milletvekili seçiminin tasnifi yapılacak ta halkoyunda tasnif yapılmıyacak mı? Yapılacak! Tutanaklar nasıl tanzim edilecek, sandıklar nasıl açılacak, nasıl kademe kademe birleştirilecek. Tıpkı seçimde olduğu gibi referandumda da bu hükümlere ihtiyaç vardır. O halde referandumun yapılabilmesi için demin arz ettiğim hükümlere ilâveten milletvekili seçiminde de muhtac olduğumuz birçok hükümler vardır.

Muteber oy puslaları. Üzerinde işaret olan puslalar muteber olmaz. Referandumda da bu şekilde bir hükme ihtiyaç vardır. Bunları düşünerek umumi bir hüküm halinde bunu buraya koymak ve halk oyu ve seçimlerde de bu hükümleri müştereken tatbik etmek uygun olur, kanaatindeyim. İşte komisyonun seçimlerin temel hükümleri, diye bir kanun tasarısı getirmesinin sebepleri buradan doğmaktadır.

Bu izahatımla yalnız kütüklere geçirme hususunun faydalı olmayacağını ifadeye ve iknaa çalıştım. Muvaffak olamadıysam kabahat ben dedir.

Bir başka nokta daha var : Daimî kütük meselesi... Arkadaşımın işin ideal cephesinde ayrılmıyoruz. Memleketimizde bir vatandaşın şu dakikada hangi şehrin ve kasabanın hangi sokaklarında ve hangi evin, hangi dairesinde oturmakta olduğunu beş dakika içinde tesbit etmeye maalesef imkân yoktur. Bizim nüfus kütüklerimize bile hâlâ kaydedilmemiş vatandaşlarımız vardır.

«Feuilles Mobiles» usulü teklif edildi. Bunda da mahzurlarla karşılaşılabilir. Seyyar yatakları bir sıraya göre tasnife tâbi tutmayı kabul edersek arkadaşımızın hatırına gelen mahzur ortadan kalkar. Kalkar ama, başka yönden de 500 mahzuru dâvet eder.

Siyasî partiler seçim listelerini verirken, hâkim, üzerindeki ilâveleri mühürle tasdik ettirir, 490 seçmenin isimlerinde itirazlar, ilâveler olmuştusa bunun tasdikı lâzımgelmektedir. Feuilles Mobiles bunun teminatı olarak ifade ediliyor. Bir yaprak, hattâ bir tomar kâğıdı içinden alır, başka tarafa götürürse, bunun içinden nasıl çıkacağız? Sonra hangi garanti şartları var? Seyyar yaprak usulü ile seçim teklif edilmiş olsaydı Meclisin yüzde doksanı ayağa kalkar, «Hile-

ye müsaidolmıyan, her türlü hatayı önliyecek usulleri istiyoruz» derdi. Şimdi, ölüm olacak, tâyin olacak, maheur olacak, bunlar günü gününe seyyar yapığa işlenecek bir teşkilâtımız olmalı. Böyle bir teşkilâtı kuracaksak evvelâ nüfus teşkilâtımızı, polis teşkilâtımızı kuralım. Bu yola gidelim, ama bugün değil, önümüzdeki gelecek seçimleri bu şekilde yapalım. Şimdi yapalım, dersek hayal olur, hayale kapılmıyalım.

Seçimin teminat altında yapılması.. 1950 seçimleri kadar, belki ondan daha iyi ve teminath kütüklere sahibolacağız. Biz de teminat föymobil usulü değil, hâkimin kontrolü altında; vatandaşın kontrolü altında, siyasî partilerin karşılıklı murakabesi altında seçimin yapılmasıdır. Teminat tutanak suretlerinin siyasî partilere verilmesindedir. Bu usulle 1950 seçimlerini yaptık. Bu kanunla da bu husus sağlanmaktadır.

Şimdi, arkadaşımız diyorlar ki : «Kurucu Meclis olarak ideal bir kanun yapmaktan bizi mahrum etmesinler. İdeal olmyan bir kanuna rey veremem!» İdeal olmyan bir kanuna ben de rey veremem. İdeal kanun nedir? İdeal kanun Türkiye'nin gerçeklerini göz önünde tutan, benim ihtiyaçlarıma en iyi bir şekilde cevap veren bir kanundur. Yoksa falan memleketin kanununu tercüme ederek bu memlekete getirmek, ideal bir kanun yapmak demek, değildir. İdeal kanun, bugünün, 1961 in şartları içinde, bizim içinde bulunduğumuz şartlar içinde en iyi şekilde ihtiyaçlarımızı karşılayan kanundur. Bu kanun hangisidir? Gözlerimiz daha ilerde ama ayaklarımız yerde olarak bunu düşünmeye ve bulmaya mecburuz. Komisyon da böyle yapmıştır.

En güzel kanun, en parlak kelimeleri ihtiva eden kanun değildir. En iyi kanun, en ileri bir memleketin tercüme edilerek alınmış kanunu da değildir. En iyi kanun, bu memleketin gerçeklerine göre düşünülmüş ve bu memleketin ihtiyaçlarına hakikaten tekâbül eden kanundur. Bu mânada kanuna rey verilecek olursa, kanun arz ettiğim imkâna kavuşur. Seçim suismallerini tamamiyle kaldırabilmek için kartoteks usulü tanzim edilebilir. Demokratik rejimlerin kabul ettiği sistemlerden birisi de budur. Bu tamamen hakikata uygun değildir. Öyle memleketler vardır ki, seçim kütükleri vatandaşların müracaatı ile yazılmaktadır. Seçim-

lere iştirak edecekler için kütüklerin yazılmasında muayyen zamandan sonra kütüklerin yazımı bitecektir, diye ilânlar yapılır. Neticede (Seçime iştirak edecek vatandaşlardan yüzde şu kadarı isimlerini kütüklere yazdırmıştır, binaenaleyh, bu kadarı rey verecektir) denir.

Biz, bâzı mevzularda çok daha ileri gitmiş vaziyetteyiz, vatandaşlara itiraz hakkı veriyoruz. Bu itibarla bu derece bedbin olmaya, bu derecede işleri karamsar görmeye lüzum olmadığı kanaatindeyim. Bu kanunla memlekette güzel bir seçimin, demokratik seçimin yapılabileceğine inanıyorum arkadaşlar. Bugünkü ve gelecek günlerdeki çalışmalarımızla, İkinci Cumhuriyeti ayakta tutacak olan sütunlardan birisini dikmiş olarak, Sayın Kuran Alp arkadaşım da dâhil olmak üzere, bu güzel eserin vücuda gelmesinde emeği sebk etmiş olan komisyon üyelerine ve diğer arkadaşlara huzurunuzda bir defa daha teşekkür etmeyi bir vazife bilirim. Mâruzatım bu kadardır. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Göker Mehmet.

GÖKER MEHMET — Muhterem arkadaşlar, sayın komisyon tarafından tanzim edilen tasarı 5545, 6272, 6428 ve 7037 sayılı kanunlarla mukayese kabul edilemeyecek derecede yenilikler getirmiş bulunmaktadır. Tasarının hususiyetlerinden birisi seçim teşkilâtı olarak kurulmuş olan organlarda yapılan yeniliklerdir.

Ezümle Yüksek Seçim Kurulunun teşekkül tarzı hakkındaki esasî tâdil etmiş ve daha çabuk netice almak imkânı sağlamıştır. Diğer taraftan Temyiz Mahkemesi Birinci Başkanının Yüksek Seçim Kurulu Başkanı olarak kalması usulünü kaldırmış ve üyeler arasında yapılacak seçim neticesinde başkan olmak gibi 1957 den evvelki duruma dönmüştür.

İl seçim kurullarının müstakil yargıçlardan kurulması, cari tabrikatta görülmüş olan kötülükleri, bilhassa siyasî partilerin seçim kurullarına soktukları kimselerin yarattıkları kötü tesirleri ortadan kaldırmış oluyor ki, bu da şayanı memnuniyet bir haldir.

İlçe seçim kurullarına bilhassa eğitim mensubu öğretmenlerin dâhil edilmesi, yeni teşkilâtın hususiyetlerinden ve esasî yeniliklerinden birisidir.

Sandık kurullarının teşekkülü mevzuunda 5545 sayılı Kanun ve 6428 sayılı Kanunla tadil edilen madde aynen kabul edilmiş, bu mevzuda başlıbaşına bir yenilik getirilmemiştir.

Seçmen yaşı 18 olarak kabul edilmiştir. Bir kısım arkadaşlarımız da memleketimizin ekseriyetini teşkil eden, % 80 köylü gruplarından 18 yaşını bitirmiş olan kimselerin bilhassa seçim esnasında ebeveynlerinin tesiri, tazyiki altında rey vereceklerini ileri sürdüler.

Bir defa seçim yaşının 18 olarak kabulü hakikaten isabetli ve memleket realitesine uygundur. Rüşt yaşını 18 olarak kabul ettik, Ceza Kanununda yapılan tadilat ile cezai ehliyet yaşı da 18 olarak kabul edildi. Askerlik hizmetine 18 yaşında alınıyor. Vatandaşların bir kısım mükellefiyetlerinde 18 yaş esas alındığına göre, rey vermek, memleket mukadderatına hâkim olmak, kendisini temsil eden gruplara iştirakte bunun tabii ve zaruri bir neticesi olabilir.

Memleketimizi diğer memleketlerle mukayesede isabet yoktur. Memleketimizde birçok ailelerde hattâ 18 yaşının çok üstünde olan sinlerde bile 30 - 35 yaşında olanlar dahi - ebeveyni nezdinde ikmal ederler. «Pedersâhi bir ailenin icabettirdiği şekilde, örf ve âdete uygun bir yaşama vardır, rey kullanırken tesir altında kalırlar.» şeklindeki mütalâaları yerinde değildir kanaatindeyim.

Subay ve astsubaylara rey hakkı tanınması, aynı şekilde müterakki memleketler seçim usullerinin kabulü ile muvazi olarak memleketimizi, o memleketler seviyesine çıkaran bir yeniliktir ve memleketimizin mukadderatının tâyini hususunda Meclisimiz için iftihar edilecek bir husustur.

Seçmen kütüklerinin 5545 sayılı Kanununun 10 ncu maddesinde kabul edilen daimilik vasfı, çok isabetli bir esbabı mucibe ile bu tasarıdan kaldırılmıştır. Seçmen kütüklerinin daimî olması, memleketimizde bilhassa iş sahalarının tam olarak tesbit edilememesi, köylü vatandaşlarımızın iktisadî bakımlardan büyük ekseriyetinin işsizlik içinde bulunarak büyük iş merkezlerine doğru büyük akın etmeleri seçmen kütüklerinin her devrede ayrı ayrı tanzim edilmesini zaruri kılmaktadır. Bunun 5545 sayılı Kanunda olduğu gibi vali ve kaymakamların emrinden alınarak yargı kurullarına verilmesi de isabetli olmuştur.

Tasarının propaganda ile ilgili maddelerde konulan yayım yasakları isabetli olmakla beraber, bilhassa Hükümet erkânının makam otomo-

billeriyle seyahat edememeleri mecburiyetinin konulması kâfi bir teminat teşkil etmemektedir. 1954 ve 1957 seçimleri göstermiştir ki, düşüklükler, bilhassa mebusları, namzetleri, Hükümeti de dâhil olmak üzere tamamı, memleketin müdafasına tahsis edilmiş bulunan uçakları ve makam otomobillerini seçimlerde kullanmışlardır. Bu tarzda otoritenin icabettireceği hususlardan istifade edilememesi şeklinde...

BAŞKAN — Sayın Göker, bu konuşmalarınız muayyen bir maddeye taallük ediyor. Lûtfen tasarının tümü üzerinde konuşun.

GÖKER MEHMET — Bize verilen tasarının raporlar kısmında bu hususlar ayrı ayrı izah edilmiştir. Tasarının esbabı mucibesini kabul edeceğimiz şu sırada komisyondan bazı arkadaşlarımız bâzı hususlar üzerinde ayrı ayrı konuştular. Bu mevzular, kütükler ve saire, hepsi tasarıda var.

BAŞKAN — Sizin mütalalarınız muayyen bir maddeye taallük ediyor.

GÖKER MEHMET — (Devamla) — Seçimle ilgili propaganda; muayyen bir bölüm olarak tasarıya alınmış. Mamafih arz etmiş olduğum için bunun üzerinde durmıyacağım.

Üzerinde duracağım mühim bir nokta da 5545 sayılı Kanununun 113 ve mütaakıp maddeleridir. Oyların dökümü, tadadı ve saire... 114 ncu madde adayların isimleri ile kazandıkları oylara ait tutanaklardan bahseder. Neticelerin birleştirilmesine dair 110 ncu madde de aynı şekilde adayların sayısına göre tanzim edilmiştir. Adayların aldıkları reylerin tasnif ve tutanıklara geçirilmesinden bahseder. Halbuki bize tevdi edilen tasarının, oy zamanı ve dökümü bölümünde 105, 107, 108 ve 110 ncu maddelerinde parti ve bağımsız adayı olmak üzere iki grup ele alınmıştır. Bu bölümdeki hükümler şu hususu ifade ediyor: Seçim komisyonu bu bölümle, münhasıran bir seçim sistemini peşinen kabul etmiş demektir. Bu bakımdan bu bölümde zikredilen parti ve bağımsız adaylar grupunda bilhassa (parti) kelimesi üzerinde durulması ve seçime iştirak eden adaylar şeklinde maddelerde tadilat yapılması zarureti vardır. Bu bakımdan 5545 sayılı Kanun hükümleri, mevcut kanun hükümlerinden daha müterakki bir sistemi ihtiva etmektedir. Bir kısım ufak tefek noksanlar olmakla beraber heyeti umumiyesi itibariyle tasa-

rı kabule şayandır. Bu tasarımı kısa bir zamanda Meclise getiren sayın komisyon üyelerine ve başkanına şükranlarımı arz ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Baltacıoğlu Zeki.

BALTACIOĞLU ZEKİ — Muhterem arkadaşlarım, tasarının esbabı mucibe lâyihasında belirtilen kısımlarla tasarının muhtevası arasında tenakuz vardır. Raporda deniliyor ki : «Müşterek esasları ihtiva eyliyen ve bunları bir araya tophyan bir kanunun mevcudiyeti şarttır.» Komisyon da bu noktadan hareket etmiş ve seçimin öncesine, devamına ve sonrasına ait hususları, Seçimin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki bu kanunda toplamıştır. Ayrıca her seçimin hususiyetine taallûk eden adaylık, seçecek ve seçileceklerin adedleri, seçim sistemi gibi prensipler de kendi özel kanunlarında yer alacaklardır. Elimizdeki tasarının komisyonun kabul ettiği şu prensip zaviyesinden tetkiki, bu prensibe komisyona hiç de riayet edilmediğini göstermektedir. Tasarının 3 ncü maddesinde «özel kanundaki hükümler saklı kalmak üzere her il bir seçim çevresidir» denmektedir. Bu itibarla tasarı, bütün seçimlerde müşterek vasfı göstermemiştir. Keza il ve ilçe Yüksek Seçim Kurullarının teşekkül tarzına ve vazifelerine taallûk eden hükümlere de, bütün seçimler bakımından ben iştirak etmiyorum. Şunu ifade etmek istiyorum; köy muhtar ve ihtiyar heyetleri seçiminde ilçe kurulu ve il kurullarının görevleri, ile milletvekilleri seçiminde aynı kurula verilen görevler birbirinin aynı olamaz. Köy muhtar ve ihtiyar heyetleri seçimine vâkı itirazların seçim kuruluna gitmesine lüzum yoktur. Köy muhtar ve ihtiyar heyetleri seçimleri, belediye seçimleri, genel meclis seçimlerinde il ve ilçe seçim kurullarının görevleri tamamıyla birbirinden farklı olması lâzımdır. Tasarıda bu esaslar nazarı dikkate alınmamıştır. Yalnız Cumhuriyet Meclisi, milletvekillerine ait Kanuna taallûk eden kısımlar kanunda tedvin edilmiştir. Keza, seçim masrafları bölümünde, masrafların umumi bütçeden tediyeye edileceği yazılıdır. Mahallî seçimler için umumi bütçeden masraf yapılmasına bir sebep yoktur. Sonra seçim propagandası, seçim neticelerini birleştirme ve itirazlar bölümünde milletvekilleri ve diğer mahallî seçimlerde aynı usullerin tatbikine imkân yoktur. Arz ettiğim gibi, buna lüzum da yoktur.

Muhtar seçiminde, bütün siyasi partilerin radyoda eşit şekilde 20 gün istifade etmelerine lüzum olmadığı gibi, Yüksek Seçim Kurulunun nihai bir merci olmasına da lüzum yoktur. Bu bölümlerin detaylarına girmek suretiyle misaller vermek mümkündür. Tümüne göz attığımız zaman bu kanunun yalnız ve yalnız milletvekilleri ve Cumhuriyet Senatosu seçimleri nazarı itibara alınmak suretiyle, bu seçimlerde uygulanmak üzere, tedvin edilmiş olduğu, yani Cumhuriyet Meclisi ile Milletvekilleri Seçimi Kanununun bir bölümü bulunduğu anlaşılmaktadır. Köy muhtar ve ihtiyar heyetleri hakkındaki Seçim Kanununun buraya getirilmesinde bu kanundaki yerinde olmayan hükümlerin tamamen değiştirilmesi lâzımgelcektir. Böylece bu tasarı bütün seçimlerde mutlak surette tatbik edilecek hükümleri ihtiva etmemektedir. Özel kanunlarda ana kanunun bâzı maddelerinin bu kanunlarda tatbik edilemeyeceğinin belirtilmesi lâzımgelcektir. Komisyon kendi prensibi ile bağdaşamaz bir prensiple gelmiştir. Gönül isterdi ki, bu tasarıda, bütün seçimlere ait maddeler bulunsun. Bu maddeler bilhassa kütükler hakkındaki hükümlerdir. Bunun dışındaki hükümlerin bütün seçimler için tatbik edilmesine imkân yoktur. Bugüne kadar olduğu gibi 5545 sayılı Kanun bütün bir teşkilât ve seçimin mekanizmasını teşkil ediyordu. Şimdi bu kanunla Cumhuriyet Meclisi ve milletvekilleri seçimine ait hükümlere ve diğer özel kanunlara bir atıf yapmış olsa idi bu takdirde ayrı ayrı seçim mevzuatını parçalara bölmeden birtakım ana maddeler koymak suretiyle meseleyi halletmek mümkün olurdu. Bu kanun ana bir kanun olmaktan uzaktır.

Turhan Feyzioğlu arkadaşımız kanunun bu şekilde getirilmesindeki yegâne sebebin referandum tasarısı olduğunu ileri sürüyorlar.

Referandum ilk defa yapılacak bir şeydir. Bu kanun devamlıdır, referandum dolayısıyla böyle bir kanunun parçalara bölünmesine lüzum yoktur.

Referandum mevzuunda seçim mevzuatına atıf yapacağız. 5545 sayılı bir Kanunumuz vardır. Referandumu yapacak makamların teşkil edilmesi ile referandumun 5545 sayılı Kanuna göre yapılması mümkündür. Sadece referandum tasarısı ile mevzuatın bölünmesine lüzum yoktur. Bu hususları Yüksek Heyetinizin nazarı dik-

kate alması için arz ettim. Bu bakımdan tasarı-
nın aleyhindeyim.

BAŞKAN Tez Hasan?... Yok sesleri,
Bilgin Ahmet?... Yok sesleri.

Sökmen Enver, buyurun.

SÖKMEN ENVER — Muhterem arkadaşlar,
benden evvel konuşan arkadaşlar kanunun tü-
mü üzerindeki görüşlerini açıkladılar. Bu itibar-
la fikirlerimi hülâsaten arz etmek istiyorum.

Demokratik rejimin temel müesseselerinden
birisini de seçim müessesesidir. Kendisini idare
edecekleri milletin bizzat seçmesi, demokrasiye
vücut veren bir hâdisedir. Millet iradesinin her
şüpheden âri olarak tecelli etmesi iktidara ge-
lenlerin meşruiyetleri için de esas teşkil eder.

Millet iradesine dayanmayan iktidarların de-
mokratik nizam içinde varlıklarını devam ettir-
meleri, tarihî tecrübeler ile sabittir ki, mümkün
olamamıştır.

Memleketimizde bugüne kadar yapılan bü-
tün münakaşa ve tenkidler dürüst seçim mev-
zuunda toplanmış, âdil ve emniyetli bir seçim
milletçe arzu edilmiştir.

Bu kanun, bu ihtiyaç ve arzuya cevap vere-
cektir.

Her bakımdan iyi niyetli düşünce ve davra-
nışların mahsulü olan bu tasarımı hazırlayan
arkadaşların toplantılara katılmak suretiyle şa-
hid olduğum kıymetli mesailerine ve subayların
seçime katılmalarının kabul edilmiş olmasına
huzurunuzda teşekkür ederim.

Kanunun metni içerisindeki, noksanların
maddelerin müzakeresi sırasında Yüksek Heye-
tinizce tashih ve tadili mümkündür.

Ufak tefek noksanlar müzakereyi durdur-
mamalı ve kanunun komisyona iadesi fikrini
terviciettirmemelidir.

İyi niyetlerle huzurunuzda gelen bu kanunun
bir an evvel müzakeresinin ikmalıyla Türk mil-
letine bu eserin kazandırılmasını yürekten te-
mennî ederim.

Emekli bir asker arkadaşınız olarak bu ka-
nunu müspet mânada desteklediğimi arz eder,
bir an evvel maddelere geçilmesini şifâhen arz
ve teklif ederim.

Hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN — Hasan Tez.

TEZ HASAN — Vazgeçiyorum.

BAŞKAN — Kuran Alp.

KURAN ALP — Efendim, sabahki konuş-
malarımın bir kısmında Sayın Profesör Turhan
Feyzioğlu'nun serdettiği delillere iştirak etme-
diğimizi ve bunun sebeplerini arza gayret etmiş-
tik. Bu konuda bâzı noktaları acaba yanlış mı
anladım diye düşündüm ve gidip bizzat zabıt-
ları gözden geçirdim ve gördüm ki bir yanlış
anlaşılma bahis mevzuu değildir. Sayın hoca-
mız memleketin seçim müesseseleri tahribedil-
miş demişlerdir. Bendeniz bu noktada yanlış
anlamadım. Ancak, işaret ettikleri gibi bu ka-
nunla derhal seçim yapacağız sarahati yoktur
konuşmalarında. Fakat, açıkça tasrih edilmedi-
ği için bu mânada çıkabiliyor. Şimdi tam mâ-
nasiyle mutabakata varmış durumdayız.

Arkadaşlar, Müstakil kütükler Kanunu üze-
rinde bir kere daha sarahatle durmak istiyö-
rum :

Sayın Feyzioğlu arkadaşımızın ikinci ko-
nuşmasında ileri sürdükleri delillerin de tat-
minkâr olmadığını açıklamak istiyorum.

Arkadaşlar ayrı bir Seçim Kanunu yapıl-
masının faydaları ne olacaktır? Bu tasarının
komisyona iadesinin ne gibi faydaları vardır,
bu hususlar üzerinde durmak icabeder.

Eğer tasarının komisyona iadesi keyfiyeti
Heyetinizce kabul edilmezse, bu şekliyle görü-
şülmeye başlanırsa son derece zaman kaybına
sebebolacaktır. Benim endişem budur. Çünkü
tasarının bugünkü hali ile müzakeresine geçi-
lirse, aşağı - yukarı bütün maddelerinin komis-
yona iadesi, yeniden tanzimi gibi birtakım güc-
lüklerle karşılaşılması muhtemeldir. Filhakika
daha ilk maddelerden itibaren birtakım hata-
ların mevcud olduğu görülmüyor. Muhtelif hatip
arkadaşlarımız da gerek kanun metninde, ge-
rek maddeler metninde hatalar olduğunu ifade
ettiler. Sayın Feyzioğlu arkadaşımız da birta-
kım hatalar olduğunu ifade ettiler. Binaenaleyh
bu hatalar komisyonda düzeltilmez de burada
düzeltilmesi yoluna gidilirse, elbette ki büyük
zaman kaybına sebebiyet verir. Yüksek malû-
munuzdur ki, parlamento çalışmalarında özel
komisyonlar kurulmasının bir sebebi vardır.
Geniş heyetlerin bir kanun üzerine eğilip, en
ufak teferrüatına kadar girmesi müşküldür. İş-
te bu sebepledir ki parlâmentolarda her ka-
nun tedvini için hususî komisyonlar teşkil olu-
nur. Binaenaleyh, bizim burada yapacağımız

düzeltilmeler için 15 gün kaybedeceksek, komisyon aynı düzeltmeleri iki gün içinde yapıp huzurunuzda getirebilir.

Görülüyor ki, bir an evvel kanunun çıkabilmesi yönünden, sabahleyin arz ettiğim aksaklıkların düzeltilmesi yönünden bu tasarının komisyona iadesi zaruridir. Bir an evvel kütüklerin tanzimine başlanabilmesi için bu lâzımdır. Kütüklerin tanzimine bir an evvel başlanması lâzımdır; kütük tanzimi için çünkü 1, 5 - 2 aya yakın bir zaman lâzımgelmektedir. Önümüzdeki 27 Mayısın hemen sonrasında yeni Anayasa halkoyuna sunulacağına göre, bu kütüklerin bir an evvel tanzim ve halledilmesinde zaruret vardır. Huzurunuzdaki bu tasarının bütün bu sebeplerle Komisyona iadesi gerekmektedir. Bunun yanında sayın Turhan Feyzioğlu dediler ki temel hükümler kısmının mutlak surette bu kanunda yer alması icabeder. Aksi takdirde seçim kütüklerinin tanzimine imkân kalmaz.

Arkadaşlar, bendeniz bir noktanın açıkça burada ifade edilmesine taraftarım ve ifade edeceğim: Benim teklifim Anayasanın halkoyuna sunulmasını, seçimlerin bir an önce yapılmasını önliyecek mahiyette değildir. Kütük Kanunu müstakil olur, Heyetinizden çıkarılsa, Anayasa ve diğer seçim kanunları Yüksek Heyetinizde görüşülecektir ve mutlak surette 27 Mayıstan evvel ikmal edilecektir. Referandumla, seçimlerle ilgili ameliyelerin, 27 Mayıstan önce çıkacak ve yürürlüğe girecek kanunlarla gerçekleştirmek imkân dâhiline girecektir. Bu bakımdan sözlerime sarahat vermek isterim: Teklifim; milletvekili, Cumhuriyet Meclisi seçimini, geciktirecek mahiyette değildir. Bilâkis, referanduma gitmeyi ve diğer seçimleri bir an önce yapmayı mümkün kılan bir tekliftir. Bunun faydasını ihtiva etmektedir. Bu nokta yanlış anlaşılmalıdır.

Turhan Feyzioğlu, Beyefendi dediler ki; «Seçim kütükleri tanzim edeceğiz, bunu tanzim etmek için, il seçim kuruluna ihtiyaç vardır dedi.» Ben böyle demedim. Tasarı da böyle demiyor. Diyorum ki, tasarıda seçmen kütükleri ile ilgili hükümlerde, gerek kütüklerin düzenlenmesi ve gerekse itirazların incelenmesi bakımından bütün yetkiler hemen hemen ilçe seçim kurulu başkanına verilmiştir. Filhakika 32, 33, 35, 36, 40, 41, 42, 43, 44, 46 ve 48 nei

maddeler hep ilçe seçim kurulu başkanından bahsetmektedir. İlçe seçim kurulu başkanı kimdir? Kütüklerin düzenlenmesini sevk ve idare edecek, murakabe edecek, ayrıca kütüklere karşı yapılan itirazları da inceliyecek bu yargıçtır. Yani bir sakatlık var. Hem düzenleme işini üzerine alıyor, hem de itirazları kesin karara bağlıyor. Bu olmaz. Öte yandan ilçe seçim kurulu başkanı kimdir? İlçedeki en yüksek dereceli yargıç. Binaenaleyh burada kurulun teşkiline değil, ancak başkanın şahsına belki bir itiraz bahis mevzuu olabilir. Bu takdirde, bu itirazın ildeki en yüksek dereceli hâkime götürülmesiyle meselenin halledilmesi mümkündür. Kütüklerle alâkalı olmıyan, oyların tasnifi ve sair gibi meselelerdeki hükümlerin bu tasarıda yer alması tevazünü bozan ve kanun tekniğine aykırı düşer bir iş olur. Sabahleyin de arz etmişim. İtalya'da böyle bir seçim kütüğü kanunu örneği vardır. Bundan istifade edilerek, itirazlar ilçe seçim kurulu başkanına daha doğrusu ilçedeki en yüksek yargıca yapılacaktır, oradan da ildeki en yüksek dereceli yargıca keyfiyet arz edilecek, bu hâkim de meseleyi kesin bir karara bağlayacaktır, denilebilir. Bütün kurulların bu kanunda yer almasına, uzun uzun tafsil edilmesine, ne lüzum ne de zaruret vardır.

Memleketimizin bünyesine göre kanun yapmak hakkındaki görüşe gelince biz de demiyoruz ki, İtalya'daki kanunu aynen alalım ve Türkiye'de tatbik edelim. İtalya'daki kanunun Türkiye'de tatbik edilemeyeceğini ben de biliyorum. Biliyorum ki, idarî taksimatlarımız bile farklı. Ancak ben diğer milletlerin şimdiye kadar geçirdikleri tecrübelerden istifade edelim, Amerika'yı yeniden keşfe kalkışmıyalım, diyorum. Ben, diğer milletlerin aynı konudaki kanunlarını örnek olmak suretiyle, Türkiye'nin içtimaî bünyesine uygun yeni ve müstakil bir kütük kanununun hazırlanmasını teklif ettim.

Hülâsa olarak arz edeyim ki, Sayın Turhan Feyzioğlu'nun Seçim Kurulları, oylama araç ve gereçleri hakkında ileri sürdüğü delilleri ben tatminkâr görmemekteyim.

Bunun dışında Sayın Turhan Feyzioğlu, «feuille mobile» esası dolayısıyla beni tenkid ettiler. Bu sistem yürümez, yapıklar kaybolabilir dediler. Fakat ne var ki, «feuille mobile» veya kartoteks terimini, esasını ilk ortaya atan ve bendeni-

ze hatırlatan kendileri olmuştur. Bunun için konuya ancak ikinci konuşmamda temas ettim.

Bir noktaya daha işaret etmek isterim, ben deniz sadece föymobil esasını kabul edelim, bugünkü usulü bırakalım demedim. «Bugünkü sistemi muhafaza edelim, kütük defterleri mevcud olsun, ancak bunun yanında, aynı hanede oturan iki seçmenden birinin bir sandıkta, diğerinin başka bir sandıkta oy vermesi gibi vaziyetler hâsıl oluyor diye itiraz ediliyorsa, bu mahzuru önlemek bakımından icabediyorsa fevle mobile usulüne müstenit bir yardımcı esas da kabul edilebilir» dedim. Yine arz ediyorum, defterler muhafaza olunur, esas bu olur ve bundan başka bir de kartoteks tanzim etmek suretiyle aynı yerde oturan seçmenlerin aynı sandıkta oylarının kullanmaları mümkün kılınabilir. Bu bakımdan ben, ifademin yanlış anlaşıldığını zannediyorum,

Bu arz ettiğim sebeplere binaen huzurunuzdaki tasarının komisyona iadesi vakit kazanmak bakımından, Yüksek Heyetinizin uzun müddet işgal edilmemesi bakımından yerinde olacaktır.

Seçmen kütükleri mevzuunun ayrı bir kanun halinde getirilmemesi hakkında ileri sürülen iddiaların tatminkâr olmadığı görülmektedir. Daimî kütük esasının mahzurları geçici kütük esasının mahzurlarından muhakkak ki, çok daha az olacaktır. Çünkü kütük yolsuzluklarının en büyük âmili kötü düşünceli iktidar mensuplarının kötü niyetlerinin muhtelif tezahürleridir. Bunun yanında muvakkat seçmen kütükleri esasını kabul ederseniz bunun Devlet bütçesine tahmil edeceği yükü de tahmin etmek mümkündür. Bu takdirde her iki yılda bir sıfırdan başlamak suretiyle yeniden bir seçmen kütüğü düzenlenecektir.

Birçok meselelerde yargıçlar yeniden, sıfırdan başlamak suretiyle faaliyete geçeceklerdir. Bu faaliyetler dolayısıyla kırtası masraflar yükselecektir, memurlara ayrıca fazla ücret ödenecektir ve her iki senede bir, vatandaşların kapısı, seçim kütüklerine yazılması için hususunda çalınacaktır, onların rahatsızlığı mucip olacaktır.

Arkadaşlar, bundan sonra kötü niyetli iktidarlar gelmeyeceğine yüzde yüz inanıyorum. Fakat bir an için geldiğini farz edelim: Muvakkat seçim kütükleri, elbette büyük mahzurları beraberinde getirecektir. Hâkim teminatını zedelemek suretiyle seçim kütüklerinde birtakım

yolsuzlukların yapılması geniş ölçüde mümkün olacaktır.

Her ne kadar tasarıda seçim kütüklerinin düzenlenmesi idarî mercilerden alınarak yargıçlara verilmişse de, bunu fiilen yargıçlar yapamayacağına göre, geniş ölçüde bu işin muhtarlar kalacağına ben şahsan kaanım.

Görülüyor ki, eğer işler eninde sonunda yine muhtarlar veyahut da partilere kalacak ise, geçici seçmen kütüğünün tanzimi işinde daha geniş ölçüde yolsuzluk yapılması mümkün olacaktır. Bu da elbette vatandaşın seçme hakkına bir tecavüz, seçim güvenliğine bir tecavüz teşkil edecektir.

Başka bir nokta daha, sayın arkadaşlarım, muvakkat seçmen kütüğü esası kabul edildiği takdirde, acaba huzurunuzdaki tasarıya göre, ne kadar zaman içinde bu muvakkat kütüklerin tanzimi işi başarılabilecektir? Asgari iki ay... Komisyonunda bu mevzudaki çalışmalar sırasında, acaba senenin hangi iki ayında seçmen kütükleri hazırlanabilir mülâhazası vârid oldu. Kış aylarında bu işin yapılamayacağı malûm. Yaz aylarında da olmaz, çünkü vatandaşlar yayla ya falan çıkarlar. En müsait ay olarak mart ayı düşünülmüş ve Mart ayından itibaren kütük tanzimi işinin başlaması esası kabul edilmiştir.

Seçmen kütüklerinin her iki yılda bir yapılması mevzuubahsolunca, bu işde muvakkatlık esas kabul edilince, kütük yazımı işi Mart ayında başlayacak, Nisan, Mayıs... Bu suretle aşağı - yukarı komisyon, muvakkat seçim kütüğü yapmak suretiyle bundan sonra gelecek meclisleri muayyen bir anda, muayyen bir zamanda seçim yapmaya icbar etmektedir. Filhalka geçici seçmen kütükleri esası kabul edilirse, seçim ancak tasarıda müddetler içerisinde tâyin ettiği tarihte yapılabilir. Eğer memleketin yüksek menfaatleri icabettirirse, Millet Meclisini feshetmek yetkisi yeni Anayasada iera organına tanınmıştır. Şayet memleket menfaati bunu icabettirmiş ve bu da tesadüfen meselâ Haziran ayına gelmişse, bu takdirde Türkiye'de muvakkat seçmen kütüğü tanzim edilemeyecektir. O halde durum ne olacaktır? Muhakkak bir neticeye varmak lâzımdır. Kütüksüz seçim yapılamayacağına göre Haziranda Meclisin feshedilmesi ve yahut da Meclisin kendi kendisini dağıtması halinde yeni bir se-

çim yapılamıyacaktır. Çünkü mezkûr ayda elde bir seçim kütüğü mevcudolmıyacaktır. Bu şekilde Seçim kanunu tasarısı yalnız kendini bağlayıcı değil, ayrıca Anayasanın getireceği şekil ve esasları ihlâl eder mahiyette bir kütük esasını benimsemiş bulunmaktadır.

Henüz Anayasa tasarısı huzurunuzda gelmemiştir. Geldiğinde, uzun çalışmaların mahsulü olan bu tasarının hükümleri, müesseseleri, acaba geçici seçmen kütükleri uğruna feda mı edilecektir? Memleketin yüksek menfaatleri göz önünde tutularak, Anayasa tasarısında bazı müesseselerin İkinci Cumhuriyette; gerçekleşmesi zaruri görülmüş, icra organına Meclisi feshetme hakkını tanımış, Meclisi yenileme hakkı tanınmıştır. Şimdi geçici seçmen kütükleri müessesesini kabul edersek, Anayasadaki bu hükümler başlangıçta işlemez hale sokulmuş olacaktır.

Yoksa, geçici seçmen kütüğünden sonra, Anayasada hem bu çeşit hüküm ve müesseseleri kabul edip, hem de bunların işlemeyeceğini peşinen ilân mı edeceğiz?

İşte sayın arkadaşlarım, bütün bu sebeplere binaen bendeniz tasarının komisyona iadesini ve ayrı bir seçmen kütükleri tasarısının hazırlanmasını yeniden arz ve teklif ediyorum. Bu suretle çok daha mütecanis bir kanun hazırlanmış ve yapılmış olur.

Mâruzatım bundan ibarettir, efendim.

BAŞKAN — Komisyon adına Ödül Atıf.

SEÇİM KANUNU KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÖDÜL ATIF — Muhterem arkadaşlarım, tasvibinize arz ettiğimiz tasarı üzerinde konuşan arkadaşlarımıza komisyonumuz adına teşekkürlerimizi ifade etmekle söze başlamak istiyorum. Bu teşekkür bir klişe değil, bir merasimin ifadesi değildir. Büyük bir emekle huzurunuzda getirilen bu tasarının noksan taraflarına işaret eden, bu hususta kıymetli görüş ve fikirlerini serdeden arkadaşlarımızın bu emek ve himmetlerini komisyonumuz cidden teşekkürle karşılamaktadır.

Evvelâ : Tasarının hazırlanmasında komisyonumuzun takibettiği yolu arz etmek isterim. Tarihi bir vazife ifa ettiğimiz kanaatiyle nasıl çalıştığımızı 4 - 5 kelime ile söylememe müsaa-denizi rica edeceğim :

Bu vazifeyi bizlere tevdi buyurmanızı mütaakıp toplandıık, iki alt komisyon kurduk. Bir komisyon seçim sistemlerini ele aldı, diğer alt komisyon, sistemler dışında kalan seçim işleriyle meşgul oldu. Alt komisyonlarda işler bittikten sonra, komisyonumuz müstemirren hattâ bazan geceler de çalıştı. Bütün bu çalışmalarda hâkim olan ruh, Kurucu Meclisin teşkilinde ifade edilmiş olan yüksek anlayışa tamamen uygundu. Bütün arkadaşlarımız omuzlarına aldıkları vazifenin ehemmiyetini son dereceye kadar idrak ederek çalışmış bulunuyorlar, var güçlerini ve bütün iyi niyetlerini bu tasarıyı hazırlamaya hasrettiler. Müzakere usullerimizi tenkid mevzuu yapan sayın arkadaşımız da dâhil, tasarının hazırlanması, müzakeresinin son gününe kadar böyle cereyan etti. Binaenaleyh, çalışmamızın tarzında mevzuun ehemmiyetine uymıyan hiçbir eihet olmadığına itimat buyurmanızı rica ederim.

Muhterem arkadaşımız, komisyonun teşekkür tarzının, mevzuun ehemmiyeti ile mütenasip bir tasarı hazırlanmasına imkân vermeyecek şekilde olduğunu ifade ettiler. Bağışlamanızı ve beni şahsan bu komisyonda yok farz etmenizi rica ederek ifade edeyim ki, komisyonumuzda profesörler, Devlet Şûrası Daire Başkanı, seçim işlerinin baştan sona kadar her safhada sayısız tatbikatını yapmış ve imtihanından geçmiş arkadaşlar vardır. Kaldı ki, komisyonumuz için «Anayasa ve âmme hukuku bilginlerinden mahrum bir seçim komisyonu» diyen Alp Kuran arkadaşımız, son güne kadar bizden bu sahadaki bilgilerini esirgememiş ve bu yüzden komisyonumuzun teşekkürlerine mazhar olmuştur.

Arkadaşlar, ne çalışma tarzımızda, ne de kuruluşumuzda mevzuun ehemmiyetine aykırı bir taraf olmadığını tekraren ve teyiden arz etmek isterim. Hedefimiz şu idi : 157 sayılı Kanunun temel maksadı Kurucu Meclis yoluyla İkinci Cumhuriyetin belli tarihte kurulmasıdır. İhtüzüklerimiz bu hedefe göre tedvin edilmiştir. Komisyonumuz daima bu maksadı göz önünde tutmuş, 2. Cumhuriyetin kuruluşunda Türk seçmeninin oy hakkını kolayca ve tam bir emniyet altında kullanmasını sağlamaya çalışmıştır. Muvaffak olup olmadığımız yüksek oylarınızın neticesinde belli olacaktır.

Tasarının noksanları elbette var, arkadaşlar. Tasarı, adı tasarı! Kanunî mahiyeti bu ol-

duğu gibi, hakikî hüviyeti de bu. Hiçbir zaman bütün noksanlarını tamamladığımızı, hiçbir aksaklığa ve hiçbir tezada meydan vermediğimizi iddia etmiyoruz. Böyle bir iddiadan çok uzakta olduğumuza inanmanızı rica ederim. Bu tasarının Yüksek Meclisinin konuşmalarında kemale ulaşacaktır. Ve oylarınızla kabul edildiği zaman, bizim de mevcudolabileceğini kabul ettiğimiz noksanlıklar ortadan kalkmış bulunacaktır arkadaşlarım.

Şimdi tasarımı tekrar komisyona iade etmek isteyen görüşün dayandığı sebeplerden birisini kısaca ele almak istiyorum. Yüksek Heyetiniz durumu takdir ettiği için, mâruzatımda veciz olmaya çalışacağım.

Bu tasarımı komisyona göndermek isteyen görüş iki esasa dayanmaktadır. Bunlardan birisi, tasarıdaki kütük sisteminin behemahal değişmesi lâzımgeldiği noktasıdır.

İkinci esas da, tasarının kanun tedvini bakımından sakat ve mâlûl olduğu, ve bu itibarla yeniden tedvini lâzımgeldiği iddiasıdır. Buna son dakikada, tasarının vahim aksaklıkları bulunduğu ve komisyona iade edilmediği takdirde müzakerelerin çok uzayacağı sebebi ilâve edildi.

Bu iddialara cevap verirken bendeniz evvelâ kütük mevzuu üzerinde duracağım. Muhterem arkadaşlar, 1950 kanunu daimî kütük sistemini kabul etmiştir. Bu kanunda şöyle bir ibare vardır. : (Kütükler daimîdir) 1950 kanununda kütüklerin daimî olduğu ifade edilmekle beraber biz, demokratik memleketlerde tatbik edilmekte olan daimî kütük sistemini almış ve getirmiş değiliz. Batı memleketlerinde daimî kütük denilen mevzuu, devamlı, munhasıran bu işle meşgul olmak şartıyla kurulmuş geniş kadrolu ofislere tevdi edilmiştir. 1950 kanunu böyle bir esası ihtiva etmemektedir. 1950 kanununun hükmü şudur : Kütüğün tanzimi idarenin vazifesidir. Vali ve kaymakamlar bunun yapılması için emir verir. Muhtarlar, idare heyetleri kütüğü tanzim ederler. Muhafazası idarî makamın vazifesidir. 1950 kanununa göre kütükte adli teminat yalnız itiraz üzerine hâkimin karar vermesinden ibarettir. Bunun dışında 1950 kanununda adli teminat mevcut değildir.

Kütüklerin ele alınmasını ve bu sebeple ta-

sarının komisyona çevrilmesini isteyen kıymetli arkadaşımız, diğer safhada eserimizi, huzuru-nuza sunduğumuz tasarımı tenkid ederken diyorlar ki, komisyon 1954 ve 1957 seçimlerinin esef verici olaylarının neticesini, 1950 kanunundaki kütük sistemine bağlamaktadır. Halbuki 1954 - 1957 seçimleri 1950 kütükleri ile yapılmamıştır.

Muhterem arkadaşlarım, Komisyonumuzun bu şekilde bir iddiası ve 1954 - 1957 seçimleri yolsuzluklarının mesuliyetini 1950 Seçim Kanununun kütük sistemine bağlamak yolunda bir görüşü asla mevcut değildir. Gerçi 1950 kanunu da kütükler hakkındaki hükümleri noksandır. Ama tatbik edenler dürüst olsaydılar, 1950 de olduğu gibi, esef verici bir olay meydana gelmeden 1954 ve 1957 seçimlerinde de millet iradesini tecelli ettirmek mümkün olabilirdi. Demek ki, kanunda noksan ve açık hükümler bulunsa dahi iyi niyetli tatbikatçıların elinde mahzurlar azalmaktadır. 1950 Kanunu hakikaten noksan bırakılmıştır. Bunu size şimdi arz edeceğim.

Dediler ki; düşük iktidar daimî kütük sistemi içinde kendi maksatlarını tatbika imkân bulamadı. Onun için 1957 seçimlerinden sonra daimî kütük sisteminden ayrılan tasarımı getirdi ve muvakkat kütüğe geçmek istedi. Bu arada dikkate alınmak lâzımgelen bir keyfiyet vardır: 1954 de yeniden yazılan kütük 1950 Kanununa göre yapılmıştır. Arkadaşımızın bahsettiği, 1957 deki gözden geçirme de yine 1950 Kanununa göre yapılmıştır.

Şimdi, düşük iktidarın tadili getirme sebebinin ve neticesini kısaca, metinden okuyarak arz edeyim. O zaman Hükümet tarafından getirilmiş olan tadil tasarısının 11 nci maddesinin ikinci fıkrasını aynen okuyorum: (Devlet, il, özel idare ve belediye kadrolarında ve İktisadî Devlet Teşekkül, ve müesseselerinde devamlı vazifeli olanlar (muvakkat ve münavebeli işçiler ve bunlarla birlikte oturanlar müddet kaydı aranmaksızın, vazife gördükleri yerin seçmen kütüğüne yazılırlar.)

İşte muhterem arkadaşlarım, düşük iktidarın getirdiği tadil teklifinin hakiki maksadını teşkil eden madde budur. Düşük iktidar bu maddeyi Meclisten geçirmek istemiştir. Bu hüküm, İktisadî Devlet Teşekküllerinde çalışanlara ikamet kaydı aranmaksızın orada çalıştık-

larına dair bir vesika ile çalıştıkları yerde rey atma imkânını vermeyi düşünmüştü. Şimdi hedefi bu şekilde tadil teklifinde açıkca ifade edilmiş olan bir maksatla bizim emniyeti kemale ulaştırmak için ihtiyar ve tercih ettiğimiz bir sistemin birbirine muvazî olduğunu beyan etmek fazlaca insafsızlık olur. Bunu, bu fikri söyleyen kıymetli arkadaşımıza hatırlatmak isterim.

Muhterem arkadaşlarım, 1950 Kanunundaki kütükler hükmü şu idi: Kütükler asılır, itiraz mevzu teşkil eder. Hangi sandıkta hangi vatandaşın rey vereceğini gösteren sandık listeleri hiçbir vakit vatandaşın itilama ulaşmaz. Nüfus daireleri, idarî makamlar kütükten çıkarttıkları listeleri doğrudan doğruya sandık başlarına gönderirler. Vatandaşlar bu liste üzerinden rey vermeye mecbur tutulurlar. Fazla izaha gitmeyi zait addediyorum. Seçmen listelerinin ne şekilde tanzim edildiğini, nasıl karıştırıldığını, vatandaşın oy kullanmadan bezdirecek şekilde nasıl tazyik edildiğini muhterem Meclis arkadaşlarım çok daha iyi bilirler. Kötü maksatlara vücut veren illeti buradadır. Tercih ettiğimiz şekilde kütük değil, ilçe seçim kurulu tarafından sandık seçmen listesinin evveleminde hazırlanması ve itirazda esas teşkil etmek üzere bu sandık seçmen listesinin asılmasıdır. Asıl oy teminatını bu noktada görmekteyiz. Bu suretle, vatandaş kanununun emrettiği esaslara göre seçmenlerin sandıklara tertibettirilip ettirilmediği siyasi akidelerine göre kolaylık veya güçlük karşlaştırılıp karşılaştırılmadıklarını, seçim gününden evvel öğrenecektir. Yalnız, listede adının bulunup bulunmamasına değil, adının bulunduğu sandık listesine de itiraz edip benim falan sandık listesinde olmam lâzım diyebilecektir. Asıl itiraz hakkına imkân verebilmek için bu liste kullanılacaktır. Eski kütük sistemi ile bu tasarıda kabul edilen kütük sistemi arasındaki bellibaşlı farklardan biri budur. Kütüklerin yargıç tarafından tanzimi, yargıcın mesuliyeti altında düzenlenmesi ve yargıcın kontrolundan sonra ilân edileceği ve bu sistemin eskiye nazaran emniyet bakımından başlıca farklarını teşkil eder.

Arkadaşlar biz daimî kütüğün tatbik şeklinin acılı ve zararlı tatbikatını görmüş olan arkadaşlarımız olarak daimî kütükleri tercih et-

mek imkânını bulamadık. Nedir daimî kütük? Muhtelif memleketlerde çeşitli tatbikatı vardır. Ama tasavvur buyurun, seçme yaşına gelenlerin tesbitinde, olduğu kadar, oturduğu yeri, değiştirenler ve başkaca değişiklikleri günü gününe kütüğe aksettirmeye imkân bulamayan bir memlekette devamlı kütük ne kadar sıhhatli olabilir? Bunun teminatı ancak senelik yoklamalarla sağlanabilir. Bu yoklama elbette (1) den başlamak suretiyle yapılacaktır. Yoklama yapılırken ev ev dolaşılacaktır. Böyle bir yoklama ile kütüklerin yazılması arasında bir külfet farkı mevcut değildir. Seçmen kütükleri daimî olduğu zaman yoklamalar ve müracaatler kütüklerin altına sıra ile yazılmakta idi.

Öyle kütükler gördük ki, asıl kütük nüshasından fazla ilâve sayfalar vardı, okunması imkânsızdı ve hakikaten basit bir esamî cetvelinden başka hiçbir mahiyet ve kıymet taşımıyordu. Sistemleri tek başına, mücerret mütalâa etmek suretiyle esaslı bir neticeye varılabileceğine inanamadık. Sistemler, tatbik edildikleri memleketlerin içinde buldukları şartlara göre iyi veya kötü neticeler verirler.

Nüfus sayımında gösterilen müşkülât, hattâ cezaî müeyyidenin mevcudolmasına rağmen ahvali şahsiye, değişikliklerinin muntazaman nüfus dairelerine bildirmediği ve üstelik vatandaşın da günü gününe bunu yapma itiyadına sahip olmaması karşısında daimî kütük usulünü tercihe şayan bir sistem olarak göremedik.

Nazarî olarak, daimî kütük sistemi vatandaşın huzur veren bir sistemdir, denir. Arkadaşlar, biz memleket şartlarını düşünerek, daimî kütük sisteminin bizim memleketimizde bir huzursuzluk sebebolacağına inandık. onun için bu sistemden ayrılarak huzurunuzun tasarıda teklif ettiğimiz esaslarla geldik.

Bundan arta kalan hususlar maddelerin müzakeresi sırasında enine boyuna konuşulabilir, tartışılabilir.

Huzurunuzdan ayrılmazdan evvel, kanunun hemen her maddesi üzerinde vahim hatalar olduğu ve bunun için komisyona hemen iade edilmesi lâzımgeldiği şeklindeki görüşe katılmadığımızı arz ederim. Hatalarımız olabilir, fakat vahim diye vasıflandırılacak şekilde hatalar olmadığını müzakerelerin cereyanı göstermiştir.

Biz ve ehemmiyetini müdrük olduğumuz vazifemizin icabına ve günün ve memleketimizin

şartlarına en uygun tasarımı hazırladığımızı kaniiz. Karar Yüksek Heyetinizindir. (Alkışlar)

BAŞKAN — Buyurun Sahir Kurutluoğlu.

SEÇİM KANUNU KOMİSYONU SÖZCÜSÜ KURUTLUOĞLU SAHİR — Muhterem arkadaşlarım, tetkik ve tasviplerinize komisyonumuzun sunmuş olduğu tasarının ihzarında komisyonumuzun hangi yolda ve hangi ışık altında bu tasarımı hazırladığı hususunun arzına geçmeden evvel, bu tasarımı kıymetli fikirleriyle tenkideden arkadaşlarımıza teşekkür etmek bizim için bir borçtur.

Bunu ifade ettikten sonra arz etmek isterim ki, bu tasarı hakkında söylenen ve tesbit edilmiş olduğumuz noktalar, tasarının umumi esaslarını müteveceih olan tenkidlerle, maddeler üzerindeki tenkidler olmak üzere iki grupta toplanabilir.

Komisyonumuz tasarıda vardığı esasların başında her şeyden evvel seçim güvenliğini tesis edecek ve vatandaşın seçimin neticelerine emniyetle inanmasını temin etmek gayesiyle çalıştık. Hüsünüyetli tatbikatçıların, iyi tatbikatına bağlı olarak, seçim güvenliğini memlekette tesis suretiyle tereddüt ve şüphelere mahal bırakılmıyacak bir istikamette gayret sarf ettik. Onun içindir ki, idarenin her türlü tasarrufunu seçim sistemlerinin dışında tutulmasının ve hâkimin nezareti, murakabesi altında seçim işlerinin devam ettirilmesinin güven sağlayacak bir yol olduğu kanaatine vararak; bütün seçim kurullarının hâkimlerden kurulmasını arzu ettik ama adedi imkânsızlık karşısında ancak il ve ilçe seçim kurulları ile Yüksek Seçim Kurulunun hâkimlerden teşekküllü hususundaki yeni esas tetkiklerinize arz ettik.

Tasarının sadece kütüklere inhisar eden bir tasarı olarak yeniden tertibi ve tanzimi ve temel kaidelerle birlikte müzakeresinin vâhim neticeler doğuracağı yolundaki iddialara karşı diğer sözcü arkadaşımız cevap vermiştir. Yalnız bir iki noktaya işaret etmek isterim.

Kurucu Meclis İçtüzüğü'nün 5 nci maddesini gözden geçirdiğimiz zaman, iç çalışmalarımıza mütaallik hususları tertibe sokan bu hükümler içinde 10 Mart tarihine kadar Seçim Kanunlarının Yüksek Meclise tevdi edilmiş olması keyfiyeti bir âmir hüküm olarak yer almıştır. Bu itibarla eğer komisyon bu kanunları Yüksek huzurunuzda getirmemiş olsaydı, haliyle bunlar

Heyeti Celilenize incek ve burada müzakeresine başlanacaktı. Bu sebeptendir ki, yarından sonra 10 Mart olduğu da nazarı itibara alınır, Komisyona iade teklifi sadece tekliften ibaret kalacaktır.

Kütüklerin daimî veya muvakkat olması bir hukuk kaidesi midir? Yoksa milletlerin tarihi ve içtimâî şartlarına göre tesbit edilen ve seçilen bir sistem midir? Bizce bu sistemler bir hukuk kaidesi değildir. Memleketin şartlarına hangisi uygunsu onu almakta isabet vardır. Evet birçok demokratik memleketler, seçmen kütüklerinin düzeltilmesini daimî esasa, daimî prensibe bağlamış olabilir.

Biz de misal olarak Fransa'yı ele alalım. Bunlar muvakkat kütük esası ile başlamış, daimîye gelmiştir. Sebep basit. İdarenin eline tevdi edilmiş bulunan ve muvakkat bir sisteme dayanan seçmen kütüklerinin, öyle zamanlar olmuş ki, bunu tanzim eden müesseseler tarafından dahi okunamıyacak derecede silik olduğu ve görülemeyecek kadar yüksekliğe asılmak suretiyle sadece askı hükmüne riayet edildiği neticesine varılmış bulunmaktadır. Kanununun 5 nci maddesine bu hususta birtakım kaideler konmuş olmasına rağmen bunların temini zor olmuştur. Bunun için de bir daimîliğe doğru kaymışlardır. Biz bu daimîliğin çok ızırabını çekmişiz. Daimî kütüklerle seçim neticelerinin meşru veya gayrimeşruluğu tereddüdü vatandaşın vicdanına yerleştirmiş ve bunun için de yeni bir çare ve imkân aramaya lüzum hâsıl olmuş, biz de tetkikinize arz ettiğimiz bu sistemin daha faydalı olacağı neticesine varmış bulunuyoruz. Bu itibarla, bunlar bir hukuki icabın yerine getirilmesi şeklinde mütalâa edildiği zaman varılacak neticeler başka başka olabilir. Kaldı ki, Fransa'da tatbik edilen muvakkat seçmen kütüklerinin tanziminde mükellef seçmenin kendisi idi, seçmen kendi kendisini kaydedecekti. Birtakım vesikalara ve hüviyetinin arkasına ismini yazdırmakta ve hüviyetinin ispatını da yine mükellefe terk etmekte idi. Halpuki bizim tetkikinize sunduğumuz muvakkat esasları ihtiva eyliyen seçmen listelerinin ihzarında, hâkim nezareti altında, vatandaşın oturduğu yere kadar gidilerek tesbit esasını kabul etmiş oluyoruz. Bu itibarla daimîlik veya muvakkatlık meselesi eğer malî hükümler zaviyesinden bütçeye intikal edecek masraflar yönünden ele alınıyorsa, memleket-

te seçimlerin meşruiyetinin tereddüdünün ve böyle devam eden iktidarların uyandırdığı reaksiyonun memlekete yüklediği külfetlerin yanında zannedirim ki bu masraf, lâşey mesabesinde kalır.

Tasarının umumiyet ifade edemeyeceği ve diğer seçimler için tatbik kabiliyeti olmayacağı hakkındaki iddialara gelince :

Biz tasarının hazırlanmasında mümkün olduğu kadar tatbik kabiliyeti olan hükümler yazdığımız kanaatindeyiz, iddiasında asla değiliz. Bütün seçimler için bu hükümlerin uygulanması mümkündür. Bu imkânın elde edildiği zan ve kanaatindeyiz. Kasaba ve köylerdeki muhtar seçimleri, 4442 sayılı Kanunu tadil eden kanunlar, bütün bunlar birtakım geçici maddelerle 5545 sayılı Kanuna atıflarda bulunarak bu seçimler düzenlenir. Bu bir hususiyet arz eder. Seçime mâruf bir hüküm ile diğer bir seçimin yapılması, o seçimlerin tâbi olacağı kaidelere umumiyetle atıf yapılması ile elbette mümkün olacaktır. Bu itibarla muhtar, belediye meclisleri, il genel meclisi seçimleri hakkındaki kanunlara yapılacak atıflarla bunlar da işliyecektir. Elbette Yüksek Seçim Kurulu bir muhtar, idare heyeti seçim tutanağını incelemeyecektir. Oradaki istisnai kaideler, bu mekanizma nereye kadar işliyecekse orada nihayet bulacak ve esas karar işleme imkânını elde edecektir.

Muhterem arkadaşlarım, inşa zaviyesinden bir kanunun ihzarında, yapılmasındaki güçlüğü takdir buyurursunuz. Yalnız bir noktaya işaret etmek istiyeceğim.

Munhasıran tenkid hususunda hazırlıklarda daima insan hataya düşebiliyor. Sadece gelmiş olan bir tasarının birbirlerine zıt hükümler ihtiva etmesi zâviyesinden yapılan tenkidlerde dahi birtakım yanlışlıklara insan düşebiliyor. Nitekim, tasarının 23 ncu maddesinde «15 ile» maksur olmak üzere seçime iştirak hakkını tanıdığı hükümlerle esbabı mucibesi arasındaki tezada işaret eden arkadaşımız; esbabı mucibede de aynen bu halin «15 ile» maksur olduğunu, 2 nci fıkrayı okumamak suretiyle göremiştir. Bunu tasarının âdemikabulü için tenkid mevzuu yapmıştır. 23 ncu maddeye göz gezdirdiğiniz zaman ve esbabı mucibeye baktığımız zaman, beyanda böyle bir aksaklık yoktur. Evvelce 20 ilde il veya ilçe teşkilâtı kurmuş bulunan bir partiye tanınmış olan hak, şimdi bu 23

ncü madde ile en az 15 seçim çevresinde altı aydan beri il ve ilçe teşkilâtı kurulmuş bulunan bütün siyasi partilere bu hakkı tanımış bulunuyor. Bu husus bir bakıma bizi tasarının esbabı mucibesi ile maddeleri arasında tenakuzla itham etmeye götürebilir. Onun için inşadaki tehlikelerimizi bu zaviyeden bağışlamanızı ıstirham edeceğiz, rica edeceğiz.

Bâzi arkadaşlarımız, maddelere temas eyliyerek birtakım aksaklıklardan, eksikliklerden bahsetmişlerdir. Kısaca bu noktalardan birkaç tanesine işaret etmemize müsaadenizi rica edeceğim.

Seçmen yaşı hakkında, 18 etrafında reylerin toplanmış olması tenkid ve tasvip mevzuu oldu. Esbabı mucibe tetkik edilirse görülür ki, 18 yaş için de 20 yaş için de her iki tarafın dayandığı kuvvetli fikirler vardır. Fakat 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanununun 10 ncu maddesi (18 yaşını ikmal eden her Türk mebusan intihabetmek hakkını haizdir) diyerek ilk defa 18 yaş Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinde seçme yaşı olarak tesbit edilmiş bulunuyor. Bundan sonra 2599 sayılı Kanunla tadil gören Teşkilâtı Esasiye Kanununun 10 ncu maddesine göre yaş haddi 22 ye çıkarılmış ve erkek Türk tâbirî, kadın ve erkek olarak tadil edilmek suretiyle Türk kadınlarına seçme hakkı tanınmış bulunuyor. Seçimle ilgili müesseselerimizle seçim mevzuatımız arasında 18 yaş ile 22 yaş arasında bir tehaliğin doğmasına bu tadiller sebeb olmuş bulunuyor. Maddenin gerekçesinde de arz edildiği veçhile bizim Anayasa Komisyonu ile yaptığımız müşterek toplantılarda, bu yaş meselesi üzerinde etraflıca durulmuş ve seçimle alakalı bu tehaliği bertaraf edecek esaslar göz önünde tutularak, komisyonunuzca çoğunlukla 18 yaşa seçme hakkının tanınmasını karara bağlamıştır.

«Bu tasarının gelecek milletvekilleri seçimine ait kanunun prensiplerini şimdiden tahdid eder mahiyette hükümler ihtiva eylediği ve gelecek olan büyük bir kanunun şimdiden bölümlerinin kanunlaşmasına müsteniden müzakeresini mümkün kılmıyacak bir hale meydan verildiği» iddia edilmiş bulunmaktadır. Tetkik buyurulursa; 3 ncu maddede «Özel kanunlardaki çevre ayırmaları saklı kalmak şartıyla, seçimlerde her il bir seçim çevresidir» deniliyor. O halde temel kanunun dayandığı özel kanun-

larda çevre ayrılığı hangi şekle bağlı ise bu özellik maksur ve saklı kalacaktır. Ondandır her il bir seçim çevresidir. Her ilin, kütük tanziminde ve ona itirazda cereyan edecek muamelelerin ve yapılacak işlerden dolayı, bir seçim çevresi addi cihetine gidilmiştir. Özel kanunu ili bir seçim çevresi kabul etmiştir. Hattâ bir kaza, bir nahiye seçim çevresi kabul edilebilir. Nüfus esasına göre bir çevre tâyin eder ve buna dar seçim çevresi denebilir. Bu itibarla bir endişeleri olmasın.

Tasarımın 5 ne maddesindeki, (Seçim bölgesinin gerektiği kadar sandık bölgelerine ayrılması), hususuna da temas edildi. Buradaki «Seçim bölgesi» ile 3 ne maddedeki «Seçim çevresi» birbirinden farklıdır. Bu tasarıda ifadesini bulacak olan İl seçim çevresi ile de alakası mevcut değildir. İl seçimlerinde 18 - 19 yaşa aidolan itiraz ise, tabîi seçim kütükleri ve sair hususlarla alakalı olduğu için, bir sistem içinde önlenmesine mâtuf bir maddedir.

Oy eşitliği 1 ne maddede zikredilmiştir. Burada oy eşitliğinden maksadımız, birinde yüz binde bir kişi seçmeye, diğer bir seçim çevresinde 300 binde bir seçmeye mâtuf değildir. Esas oy adedinin nazarı itibara alınmasıdır. Muayyen bir tefrik yapmadan, bâzılarının üç tane, bâzılarının bir tane olması gibi ayrı kıymeti ifade edecek ayrılıkları ortadan kaldırmaya mâtuf, mânevî kıymete değil, adedi kıymete önem veren bir terimden ibarettir. Bu maddenin oy yekûnunun taksimi bakımından ele alınmasını bilhassa istirham edeceğiz.

Birtakım zarfların yakılmasından dolayı eski bir hâtıranın canlanmasına işaret buyurdular. Yakılacak zarf, dikkat buyurulacak olursa, seçmenin kimliğini ortaya koyacak şekilde işaret edilmiş ve tanınmasına yardım edecek bir şekilde bulunuyorsa o zarfın derhal yakılmasına lüzumu vardır. Burada kimliği belli olan seçmenin kimliğini süresiz bir müddet için belli etmeye imkân vermemek ve mâruz kalmabilecek birtakım baskıdan o şahsı kurtarmaya mâtuf bir tedbirdir. Bunun esas oyların yakılmasına mâtuf olmadığını arkadaşımız elbette çok daha iyi anlar ve bilirler.

Ceza maddelerinde, ceza hükümleri bahis mevzuu oldu. 5545 sayılı Kanunun ihtiva eylediği cezai hükümlerin adedi 35 - 36 dır. Buna ilâve edilen bir iki madde bulunabilir.

Oy kullanmak mecburiyetinin kanuna ithal edilmesini arzu buyurdular. Oy kullanma mecburiyeti ve buna ademi riayet dahi bir ceza müeyyidesi halindedir. Oy kullanma mecburiyetini yerine getirmek için kütüğe kaydolma mecburiyeti esasını kabul etmek zarureti vardır. Mecburi oy sistemini komisyon münakaşa etmiş, fakat kabul etmemiştir.

Maddelere taallük eyliyen kısımlar hakkında mâruzatım bundan ibarettir.

Yalnız, ara seçimlerinin veya yenilemenin bu kütüklerle mümkün olmayacağı da mevzuubahsedildi. Kütük tanziminde iddia edildiği gibi sadece il seçim kurulu başkanı vazifeli değildir, aynı zamanda ilçe seçim kurulu da mühim bir vazife yüklenmiştir. Tasarımın 39 ne maddesine göre ilçe seçim kurulu kendisine tevdi edilen kütükleri sandık bölgelerine ayıracak ve bu sandık bölgelerini ayırdıktan sonra da sandık seçmen listelerini hazırlıyacaktır. Benden evvel konuşan arkadaşımın da izah ettikleri gibi en çok üzerinde durduğumuz nokta sandık seçmen listeleridir. Bundan seçmenin çok canı yanmıştır. Bu itibarla ilçe seçim kurulu bununla vazifelidir. İl ve ilçe seçim kurullarının teşekkülü 14 ne maddenin 4 ne fıkrasında sarahaten yer almıştır. Bu maddeye göre Yüksek Seçim Kurulu, seçimin başlangıç tarihinden en geç 7 gün önce ve seçimin yenilenmesine karar verilmesi halinde bu kararın ilânından itibaren beş gün içinde il ve ilçe seçim kurullarının teşekkülü sağlayacağına göre ilçe seçim kurulu teşekkül etmez mi? Bu kurullar bu kanunda yazılı, askı ve itiraz müddetlerine riayet ederek, seçimlerde oy verme gününden şu kadar müddet evvel sandık seçmen listelerini hazırlıyacaklardır. Mabihüttatbik olacak bu kütüklerin ve sandık seçmen listelerinin yenilenmesinin, biraz berideki bir seçime inkân vermiyeceğini ben anlıyamadım, komisyon da anlıyamadı. Altı ay içinde yeniden bir seçim yapılacak ise muteberdir. Eğer müddet geçmiş ise yine 14 ne maddenin 4 ne bendinde (kararın ilânından itibaren beş gün zarfında il ve ilçe seçim kurullarının teşekkülünü sağlamak) hükmüne göre arz ettiğim 42 günlük müddet, yeniden kütük ve sandık seçmen listelerinin tanzimi için geçmesi zaruri olan bir müddet olacaktır. Fakat teşhir imkânsızlığına delâlet eden bir hüküm tasarıda mevcut bulunmaktadır.

Yüksek Heyetinize söyleyeceklerimiz ve arz edebileceklerimiz bundan ibarettir. (Alkışlar)

BAŞKAN — Komisyon Başkanı Şefik İnan.
SEÇİM KANUNU KOMİSYONU BAŞKANI İNAN ŞEFİK — Efendim, huzurunuzda, tetkik ve tasviplerinize arz ettiğimiz tasarı üzerine konuşan arkadaşlarımızın hepsine sözcü arkadaşlarımızın komisyonumuz adına teşekkür ettiler. Ben de tekrar ediyorum ve komisyonumuz adına hepsine teşekkürlerimizi arz ediyorum.

Bir nokta üzerinde durmak istiyorum: Kütük mevzuu. Filhakika üzerinde en çok durulan bir mevzu. Sabrınızı suiistimal etmeden kısaca bu nokta üzerinde durmakta fayda görüyorum.

Kütük, hakikaten demokratik rejimlerde rejimin temellerinden biridir. Hattâ Garp memleketlerinin bizden önce demokrasiye ulaşmış memleketlerin demokratik gelişmelerinin tarihini tetkik edersek görürüz ki, kütük meselesi bu gelişmeden mühim rol oynamıştır. Nerede ise demokrasi mücadelesi kütük mücadelesi olarak tavsif edilebilir. Bu itibarla üzerinde ne kadar durulsa yeridir. Biz de son 10 yıllık devremiz içinde bunun mücadelesini yaşadık. Bu mücadele, kütük mücadelesi, güvenilir kütük mücadelesi, vatandaşın oy hakkını kullanmasında büyük rol oynamıştır. Çünkü kütükler kanaliyle işlenen haksızlıklar vatandaşın şurunun ta derinliklerine kadar işlemiştir. Bu da vatandaşın oy hakkına sahip olmak mücadelesini yapmak zaruretini telkin etmiştir. Çünkü kütükler yüzünden oy hakkından mahrum kalacağından bu mahrumiyet vatandaşta oy sahibi olma hırsları ve iradesini uyandırmış ve takviye etmiştir. Bu itibarla 10 yıl içinde şahid olduğumuz kütük yolsuzlukları bu bakımdan paradoksal olmakla beraber faydalı da olmuştur denebilir. Bu bakımdandır ki, komisyonunuz kütük mevzuu üzerinde çok hassasiyetle durmuştur. Çok düşünmüş ve çok emek vermiştir.

Şimdi bu derece mühim olan kütük mevzuunu salim bir şekilde nasıl halletmek mümkün idi? Görüyoruz ki, kütük netice itibariyle iki şekilde tesis edilebilir. Birisi daimî kütük, diğeri de geçici kütük.

1950 Milletvekilleri Seçimi Kanununun 10 ncu maddesinde daimî kütük tesis edilmiştir.

Daha doğrusu, biraz sonra vereceğim izahatla da açıklamaya çalışacağım üzere 1950 Kanunu daimî kütük tesis ediyorum zannına kapılmıştır. 10 ncu madde şöyle diyor: «Her seçim bölgesinde bir seçmen kütüğü vardır. Bu kütük daimîdir.» 1950 Kanunu, «daimîdir» demekle daimî bir kütük tanzim ettiği zannına kapılmıştır.

Daimî kütük tâbiri Batı seçim mevzuatı edebiyatında yer almıştır. Fakat oradaki «daimî» kelimesinin arkasında başka mâna yatmaktadır. Bu kelimenin arkasında bütün memleket sathına yayılmış, seçim olsun olmasın devamlı surette ve müstemirren ve her gün çalışan bir teşkilât mevcuttur. Halbuki bizim 1950 Kanunumuz, «kütük daimîdir» demekle beraber böyle bir teşkilât kurmamıştır. Ne yapmıştır Revizyon esasını kabul etmiştir. Her yıl Nisan ayında revizyona gidecektir. Açıkçası memleketin şartlarına uygun çıkar bir yol bulamamıştır.

Tam bir revizyon nası olur? Revizyonla bir dereceye kadar daimî kütüğe gidilebilir. Ama tam bir revizyon şöyle olur: İdarî makamlar emir verecek. Tam bir revizyon yapmak istediğimiz zaman muhtar ne yapacak? Kütüklerin örneğini eline alarak, sokak sokak, ev ev dolaşıp, her evi ziyaret etmek mecburiyetindedir. Çünkü kendisinde devamlı surette her evde vâkı olan vukuatı tesbit edecek bir kayıt mevcut değildir. Ev ev dolaşarak neyi tesbit edecek? Bir defasında kütük tesis edildikten sonra, muhtelif ailelerde ölümler vukubulmuştur, binaenaleyh bu kütükten ölümleri düşmek lâzım gelecektir. Sonra seçmen yaşına gelenler bulunacaktır, vaktiyle 15 yaşında olan kinse şimdi seçmen yaşını tamamlamış bulunması dolayısıyla onun da listeye dâhil edilmesi lâzım gelecektir. Aile durumunda değişiklik olabilir, o aile yer değiştirmiş olabilir, başka şehire gitmiş olabilir, bunun yerine bir başka aile gelmiş bulunabilir. Bunları kütüğe işlemek lâzımdır. Hakikaten vazifesini dürüst yapan bir mahalle muhtarının, 1950 kanununun tesbit ettiği daimîliğe ulaşabilmesi için bu işi yapması lâzımgelirdi. 1957 den evvel ev ev dolaşarak yapılmış bir kütük var, fakat her seçimde bu mahallî idareler asker çıkıyor, isimlerini bulamıyan vatandaşlar müracaat edi-

yor, bunların isimleri ayrı bir liste halinde veya listenin sonuna ekleniyor. Seçim cetvelleri binnetice seçmen adedi artıyor, fakat diğer taraftan ölenler, o muntakadan nakli mekân edenler kütükten düşülmüyor. Eğer bu mekanizma suiniyet sahibi bir iktidarın elinde bulunursa kıyiler veya sair şehirlerden tedarik edilecek ve motorlu vasıtalarla seçim bölgesine getirilecek insanların ölümlerine yerine oy kullanması mümkün olduğu gibi, şehir içinde mahalle değiştirmiş olan kimselere, eğer bunlar da partizan iseler, çift rey atırılması da mümkündür. Hem gittiği yerde, hem de mahallede reyini kullanacaktır. 1950 kanunumuzun devamlılığını daimi kütük ihdas ederken eğer o kütüğün sıhhatli şekilde işlemlerini istiyorsak, yenibaştan revizyon yapmayı icabettirecek bir mekanizma kurulması icabedecektir. Bu arada askıya çıkarmak da kâfi değildir. Ölümlerin, mahalleye yeni gelmiş olanların, ve 22 yaşını ikmal etmiş bulunanların yeniden kaydedilmesi veya çıkarılması lâzımdır. Dürüst bir seçim yapabilmek için 1950 kanunundaki esas muhafaza etsek dahi tekrar yenibaştan revizyona tâbi tutulması lâzımdır.

1950 kanununun ismini zikretmedik. Kanunda, biz bunu madde haline getirdik, yaptığımız şey de bundan ibarettir.

Şimdi daimilik meselesine gelince : Batı'da daimilik münasebetleri biraz evvel arz ettiğim gibi, devamlı, sırf bu işle meşgul olan bir teşkilâttir, memleket çapında bir teşkilâttir. Garp memleketlerinde nüfusu çok veya az olan yerlerde son derece inkişaf etmiş bir mekanizmadır. Ancak bu mekanizmanın muvaffak olduğu memleketler bilhassa İsveç, İsviçre ve Hollanda'dır. Bu mekanizma bu memleketlerde çok iyi bir şekilde işlemektedir. Keza Alman-

ya'da da aynı şekildedir. Yalnız Garp memleketlerinin dışında kalan memleketlerde bu mekanizma iyi işlememektedir. Bendeniz talebliğim zamanında bu teşkilâta bilfiil memur olarak çalışmış bir arkadaşınızım. Bu itibarla bu memleketlerin bu konudaki manzarasını biliyorum. Böyle bir teşkilâta bizim sahibolmamız bugün için mümkün olmadığı gibi, şahsan kaaniim ki buna yakın bir istikbalde de sahibolamayacağız. Kültür seviyesi itibariyle, Devlet organizasyonu itibariyle çok yüksek seviyeye ulaşılmadıkça bu iş olmuyor. Tatbik edemiyen memleketlerde bu hususta yazılmış eserler üzerinde yaptığım tetkikattan edindiğim kanaat budur.

BAŞKAN — Efendim daha çok sürecek mi? Devam edecekse oturumu tehir edelim.

İNAN ŞEFİK — Hayır efendim bitiyor.

Bu itibarla getirdiğimiz tasarı ve bu tasarıdaki devamlılık kelimesinin 1950 ye nazaran tam bir şekilde işlemleri için lâzımgelen revizyonun yapılması yeni kanunda ele alınmış bulunmaktadır. Devamlı kütük henüz ulaşamadığımız bir mesafede bulunmaktadır.

Mâruzatım bundan ibarettir. (Alkışlar)

BAŞKAN — Efendim, Riyaset Divanına gece de bir oturum yapılması uygun görülmüştür. 19,30 da toplanmak üzere celseyi kapatacağım. («Yarın sabah toplanalım» sesleri) O halde gece oturumu yapıp yapılmamasını oylarınıza sunacağım. Gece oturumu yapılmasını kabul edenler... Etmeyenler... Gece oturumu yapılması kabul edilmemiştir.

9.3.1961 Perşembe günü sabah saat 10 da toplanılmak üzere Birleşime son veriyorum.

Kapanma saati : 17,35

4. — SORULAR VE CEVAPLAR

a) Yazılı soru ve cevabı

2. — *Temsilciler Meclisi Üyesi Akyüz Abdülkerim'in, askerî iş yerlerinde çalışan işçilerle diğer personelin ücret, prim ve yevmiyelerine dair sorusuna Millî Savunma Bakanı Alankuş Muzaffer'in yazılı cevabı (7/7)*

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

Aşağıda belirtilen suallerimin, Millî Savunma Bakanlığı tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasını arz ederim.

Temsilciler Meclisi Üyesi
Akyüz Abdülkerim

1. — İşçilere, günde (80) kuruş olarak verilen yemek priminin artırılması için gerekli tedbir alınmış mıdır, tatbik tarihi nedir?

2. — 1961 yılında normal ve olağanüstü terfilerin yapılabilmesi için, işçilere bütçede gerekli tahsisat konulmuş mudur?

3. — 1 Mart 1952 tarihinden evvel iş yerlerinize giren işçilere verilen saatte (5) kuruş aile priminin, bu tarihten sonra giren işçilere de verilmesi 1961 bütçesinde nazarı dikkate alınmış mıdır? Alınmamış ise moral bozucu bu durumun izalesi için ne düşünülmektedir?

4. — İş yerlerinizde çalışan işçilere bugünkü hayat şartlarına uygun olarak umumi bir zam düşünülmekte midir?

5. — İş yerlerinizde çalışan ve kadrosuzluk dolayısıyla terfi edemiyen, aylık ücretli personelin kadroları, terfileri sağlanacak şekilde düzenlenmiş midir?

6. — 6725 sayılı Kanunla subay, astsubay, ücretli memurlara verilen jet uçuş tazminatlarının, bugüne kadar iş yerlerinizde çalışan işçilere yalnız, işçi oldukları için verilmeyen bu tazminatların aynı işlerde çalışan işçilere de verilmesi düşünülmekte midir?

7. — Denizaltı tamirinde çalışan ve dış tecrübelerinde bulunan işçilere de denizaltı personeline ödenen dalış primi kadar bir primin verilmesi düşünülmekte midir?

8. — İşçi Dahilî Talimatnamesinin 107 nci maddesi gereğince sosyal bir yardım olarak işçilere, siyyanen bugüne kadar verilecek müktesep bir hak olan ayakkabı ve iş elbiselerinin bundan sonra verilmeyeceği hususundaki hukuki sebepler nelerdir?

9. — 3575 sayılı Kanunun mülgalıktan kurtarılması düşünülmekte midir?

10. — Askerî Fabrikalar Tekâüt ve Muavenet Sandığı idarecilerinin çalışmalarından bu sandığa bağlı işçilerin hiçbiri memnun değildir.

a) Emeklilik ve yaş hadlerini doldurmuş idarecilerin istihdamlarından ne gibi faydalar sağlanmaktadır? Bu idarecilerin değiştirilmesi düşünülmekte midir?

b) Bu sandığın bugünkü mevcut para miktarı nedir? İhtiyat sermayesi ne kadardır? Nakit parasının ne kadarı tahvildir, bu tahviller hangi müesseselerden ne miktar ve ne sebeple alınmıştır?

c) Mesken kredisi servisinin çalışmaları işçileri tatminden çok uzaktır. Bugüne kadar kaç işçiye, ne miktar kredi verilmek suretiyle ev yaptırılmıştır? Taksit ve faizler devamlı olarak tahsil edilmekte midir? Bu servise ehil bir idareci getirilmesi düşünülmekte midir?

11. — 1953 yılında kurulan M. S. Bakanlığı Sosyal İşler Müdürlüğü çalışmalarının daha verimli olabilmesi için bu şubenin vazife ve sâlahiyetlerinin genişletilmesi düşünülmekte midir?

12. — 1 Mart 1959 ile 1 Eylül 1960 tarihleri arasında sivil memur ve ücretlilere verilen tayin bedellerinin (75) lira üzerinden ödenmesi için tedbirler alınmış mıdır?

13. — Askerî dikimevlerinin :

a) Mütedavil sermaye şeklinde çalıştırılmasında faydalar mülâhaza edilmekte midir?

b) Ücret muaddellerinin yeni baştan revizyona tâbi tutularak tevhibi düşünülmekte midir?

c) Parçabaşı olarak çalışılan iş sisteminin ıslâhı için ne gibi tedbirler alınması düşünülmektedir?

d) Çok geniş bir tesis olan bu dikimevlerinin evvelce işçiye geniş iş imkânları sağlayan subay ve astsubay elbiseleri diktirilmekte idi. Son bir kanunla bu melbusatların kumaş olarak verilmesi iş kapasitesini düşürmüştür. Kıyafet yeknesaklığını sağlayan bu usulün tekrar mamule çevrilmesi için ne düşünülmektedir?

14. — Askerî iş yerlerinde devamlı olarak doktor bulundurulması için ne düşünülmektedir?

15. — Askerî iş yerleri İşçi Dahilî Talimatnamesinin tadilinin en kısa bir zamanda neticelendirilmesi ve yürürlüğe konması için ne düşünülmektedir?

T. C.

Millî Müdafaa Vekâleti
Müsteşarlığı
Kanun : 229 - 61

Ankara
1 Mart 1961

Konu: Askerî iş yerlerinde çalışan işçilere dair yazılı soru önergesi hakkında

Temsileiler Meclisi Başkanlığına

Ref: 16 Şubat 1961 gün ve Kanunlar Müdürülüğü 248 - 60386 sayılı yazıya.

Temsileiler Meclisi üyesi Abdülkerim Akyüz'ün askerî iş yerlerinde çalışan işçilerle alakalı yazılı soru önergesine verilen cevap ilişikte sunulmuştur.

Bilgilerinizi arz ederim.

Millî Savunma Bakanı
Muzaffer Alankuş

Temsileiler Meclisi Üyesi Abdülkerim Akyüz'ün yazılı soru önergesine cevaptır

1. Yemek piri mi 80 kuruşun artırılması bütçe mülâhazaları ile şimdilik mümkün görülememektedir. Bu yardım yalnız bir öğle yemeği karşılığı olup, erin üç öğünlük istihkakı ile mülkayese edilirse erin üç öğünlük istihkakları 203,45 kuruş olduğuna göre bir öğüne isabet eden miktar 67,81 kuruştur. Bu pirimin işe prensiplerine göre de artırılması muvafıkı muadelet görülememiştir.

2. İşçilerin normal terfileri kendi statüleri içinde muntazaman yapılmaktadır. Askerî İş Yerleri Dahilî Talimatnamesi olağanüstü terfilerin şekil ve şartlarını tesbit etmiş olup bu şartları haiz işçilerin terfileri bütçe imkânları dâhilinde icra edilmektedir.

3. İşçilere verilmekte olan 5 kuruşluk saat başı aile priminin 1952 yılından sonra işe girenlere de verilmesi hususunda bir karar alınmamıştır. Esasen bu tarihten sonra işe girenler bu durumu kabul ile işe girmektedirler.

4. İş yerlerimizde çalışan işçilere ait Dahilî Talimatname tetkik edilirse kendilerine geniş imkânların sağladığı görülür. 1951 yılından bu yana bütçeler incelendiğinde 1951 yılı bütçesine

işçiler için konulan tahsisat 8 669 168 lira iken 1961 yılında bu tahsisat 64 539 000 liraya yükselmiştir. Keza işçi barem ücretinde asgarî günlük ücret 408 kuruş, âzami ücret ise saat başı 13,80 lira hesabı ile günde 111,20 liraya bâliğ olmaktadır.

5. Askerî iş yerlerinde çalışan aylık ücretli-lerin hemen ekserisi 7244 sayılı Kanunun 5 nei maddesindeki (Hizmetlere emekliye esas ücret derecesinin üç üst derecesinden fazla ücret verilmez.) hükmüne göre 1966 - 1970 senelerinde terfi haklarını haiz olabileceklerdir. Zira bu hizmet-tiler bu gün itibarî emekliliğe esas ücret derecele-rinin 5 ve hattâ 7 üst derecesinde ücret almaktadırlar. Az bir kısmı emekliliğe esas ücret derecesine göre 1961 yılı içinde terfi durumuna girmektedirler. Kurucu Meclis tarafından alınan karara göre 1961 malî yılı zarfında hiçbir kadro terfi yapılmıyacaktır.

6. Jet uçuş hizmetleri tazminatının işçilere teşmili 6725 sayılı Kanunda değişiklik yapılmasına bağlı bulunmaktadır.

7. Denizaltı tamirinde çalışan ve dalış tecrübelerinde bulunan işçilere de dalış personeline ödenen pirimin tediyesi için hazırlanan kanun tasarısına hüküm konulmuştur.

8. İşçilere seyyanen verilen ayakkabı kanunî mesnedi olmadığı anlaşılmakla kesilmiştir. Esasen İş Yerleri İşçi Dahilî Talimatnamesine göre pirim ve yardımların verilmesini gerektiren sebebin muvakkat veya daimî olarak kalktığına kesileceğini ve bunların bir hakkı müktesep olmadığı yazılıdır.

9. 3575 sayılı Askerî Fabrikalar Tekaüt ve Muavenet Sandığı Kanununun kaldırılarak yerine (Millî Savunma Bakanlığı ve Makina Kimya Endüstrisi Kurumu İş Yerleri İşçi Sigorta Kanunu) adı ile bir kanun tasarısı hazırlanmış ve Kurucu Meclise gönderilmiştir.

10. a) Askerî Fabrikalar Tekaüt ve Muavenet Sandığında çalıştırılan idarecilerin bilgi ve geniş tecrübelerinden istifade edilmektedir.

b) Sandığın bugünkü sermayesi 7 665 005 liradır. İhtiyat sermayesi 4 789 268 liradır. Nakit paranın tahvil miktarı 8 266 165 lira olup bu tahviller Devlete ait ve bunun 1,5 milyon liralığı son çıkarılan Hürriyet Tahvilleridir.

c) 593 işçiye kredi verilmek suretiyle mesken yaptırılmıştır. Borç bakiyesi 4 110 240 lira olup tahsilâta devam edilmektedir.

11. — Millî Savunma Bakanlığı Sosyal İşler Müdürlüğü bugünkü statüsünü muhafaza edecektir. Salâhiyetlerinin ve vazifelerinin genişletilmesi düşünülmektedir.

12. — Sivil memur ve ücretliler için 1 Mart 1959 ile 1 Eylül 1960 tarihlerine ait tayın bedelinin 75 lira üzerinden ödenmesi için bakanlığımızca bir kanun tasarısı hazırlanmış ve mütalâa için Maliye Bakanlığına gönderilmiştir.

13. — a) Bu mevzudaki kanuna göre görülecek lüzum ve takdir ile iş yerlerine mütevil sermaye verilmesi mümkündür.

b) Ücret değişimleriyle parça başı çalışma sistemi zaman zaman revizyona tâbi tutulmaktadır.

c) Dikimevlerinin okul melbusatı imal eden atelyelerinin faaliyeti devam etmektedir. Ancak okullar mevcudunun azalması imalât miktarını düşürmüştür. Esasen subay ve astsubayların % 90 ı elbise ve kaputlarını sivil terzilere diktirmektedirler. Eskiden olduğu gibi dikimevlerinde yeniden diktirilmesi düşünülmekte ve bu mevzuda çalışmalar yapılmaktadır.

14. — Askerî iş yerlerinin çoğunda devamlı hekim bulundurulmaktadır. Ancak kadrosu az olan yerlerde hastalanan işçiler en yakın doktor ve hastanelere sevk edilerek, muayeneleri yapılmakta ve lüzumlu ilâçları da verilmektedir.

15. — Askerî iş yerleri İşçi Dahilî Talimatnamesi üzerinde devam etmekte olan çalışmalar son safhaya gelmiş bulunmaktadır.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Temsilciler Meclisi S. S A Y I S I : 33

Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkında kanun tasarısına dair Seçim Kanunu Komisyonu raporu (5/6)

Temsilciler Meclisi Yüksek Başkanlığına

İçtüzüğün 16 nci maddesine uyularak, Komisyonumuzca hazırlanan «Seçimin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkında kanun» tasarısı gerekçesiyle birlikte sunulmuştur. Saygı ile arz olunur.

28 . II . 1961

Seçim Kanunu Komisyonu Başkanı <i>Inan Şefik</i>	Seçim Kanunu Komisyonu Başkanvekili <i>Bekata Hıfzı Oğuz</i>	Sözcü <i>Kurutluoğlu Sahir</i>	Sözcü <i>Ödül Atıf</i>
Üye <i>Akan Atalay</i>	Üye <i>Bilge Necip</i>	Üye <i>Çağatay Nazif</i>	Üye Raporlu hasta <i>Çolakoğlu Bahri</i>
Üye <i>Ekitler Şüküfe</i>	Üye <i>Esengin Kenan</i>	Üye <i>Feyzioğlu Yavuz</i>	Üye <i>Göksu Rıza</i>
Üye Kitapçı Şahap (İmzada bulunamadı)	Üye <i>Köseoğlu Ahmet</i>	Üye <i>Kumrulu Zeki</i>	Üye <i>Özmen Halil</i>
Üye <i>Öztürk Seyfi</i>	Üye <i>Sancar İlhami</i>	Üye <i>Yetkin Nüvit</i>	

SEÇİM KANUNU KOMİSYONU RAPORU

Yüksek Başkanlığa

Esas No. : 5/6

Karar No. : 7

1924 tarih ve 491 sayılı, Teşkilâtı Esasiye Kanununun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkında 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı geçici kanuna, ek Kurucu Meclis teşkili hakkında 157 sayılı Kanunun 18. Maddesi;

«Kurucu Meclisin başta gelen görevi, beşinci ve altıncı bölümlerdeki esaslara göre halkoyuna sunulacak yeni Anayasayı görüşüp kabul etmek ve Seçim Kanununu yapmaktır.»

Hükmiyle, Yüksek Temsilciler Meclisinin ve aynı zamanda seçmiş bulunduğunuz komisyonumuzun bu konuda vazifesini belirtmiş bulunmaktadır.

Sözü geçen kanunun 30. maddesi de Seçim Kanununun kısmen Temsilciler Meclisine gönderilmesini mümkün kılan hükümleri ihtiva etmektedir.

Milletvekilleri ve Cumhuriyet Senatosunun seçimi, il genel meclisleri, belediye meclisleri, muhtar ve ihtiyar heyetleri seçimleriyle, Anayasanın Halkoyuna sunulması, yurdumuzda yapılacak olan seçimlerin mevzularını teşkil etmektedir.

Bir bütün teşkil eyliyen bu seçim mevzularının, müşterek esaslarını ihtiva eyliyen ve bunları bir arada toplamış bulunan bir kanun mevcudolmadığı da bir hakikattir.

Bütün seçimlerin ana prensibini teşkil etmekte olan, seçim güvenliğini sağlamak için; seçim öncesine, seçimin devamı müddetine ve seçim sonrasına taallük eyleyen müşterek esasları bir kanun içinde toplamanın zarureti bu suretle kendiliğinden ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Her seçimin hususiyetine taallük eyleyen, adaylık, seçileceklerin adedleri, seçimde tatbik olunacak sistem gibi, sadece o seçimin bünyesini alâkadar edecek olan konuların kendi öze kanunlarında yer alması ve umumi esaslar hakkında da bu temel kanun hükümlerinin uygulanması tatbikatta bir kolaylık sağlayacaktır.

Komisyonumuz, bu hususiyetlerle Anayasanın yukarda zikredilen Seçim Kanununun kısım kısım Temsilciler Meclisine sevk edilmesine imkân bahşeden hükümlerini birlikte mütalâa ederek seçimlerde güvenliği sağlayacak ve dürüstlüğü temin edecek temel kaidelerle seçmen kütüklerine ait esasları içinde tophyan, (Seçimlerin temel hükümleri ve seçmen kütükleri hakkında) ki kanun tasarısını hazırlıyarak yüksek tasviplerinize sunmuş bulunmaktadır.

*
* *

Memleketimizde temsili rejim 1876 tarihinde başlamıştır. Bu tarihte başka memleketlerdeki benzerlerine nispetle pek kıyafetsiz olan ve vatandaşa mahdut bir nispette hak tanıyan seçim esasları, 10 Şevval 1293 tarihli «Talimatı muvakkate» ile tanzim edilmiş, Osmanlı Meclisi Mebusanı bu Talimatı muvakkatenin getirdiği esaslar dairesinde teşekkül etmiştir.

1293 tarihli «Kanunu Esasi» de, «Emri intihap reyî hafi kaidesi üzerine müessesistir. Sureti icrası kanunu mahsus ile tâyin olunacaktır.» hükmü mevcut bulunmasına rağmen ikinci meşrutiyete kadar, bu kanunu mahsusun neşri mümkün olamamıştır. Ancak, 1908 inkılâbından sonra, «İntihabı Mebusan Kanunu Muvakkati», Meclisi Mebusanın ne suretle seçileceğini tâyin eylemiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi kurulduktan ve seçim mevzuundaki hükümler çeşitli değişikliklere uğradıktan sonra, ilk defa 6 Haziran 1946 tarihinde yürürlüğe giren 4918 sayılı Kanun ile, seçimin tek dereceli olarak yapılması esası tatbik mevkiine girmiştir.

Bu kanunun getirdiği hükümlerin kifayetsizliği 1948 tarihinde kendini göstermiş ve 5258 sayılı «Oy gizliliği ve açık tasnif» esasları teminata bağlanmak istenmiştir.

Çok kısa olarak arzına çalıştığımız seçim mevzuatımızdaki bu gelişmeler, meleketimizin ulaştığı Demokratik anlayış karşısında tatmin edici olmaktan uzak görülmüştür.

Bu müşahade ve inanış, esaslı tetkikleri zaruri kıldığından, bu yolda ciddî gayretler sarf edilmiş ve dünyaya seçim kanunlarının bir kısmı tercüme ettirilerek bir kitap halinde yayımlanmıştır.

Bundan sonra, yüksek bir ilim heyeti teşkil edilerek çok partili demokratik hayatın icaplarına uygun bir seçim kanunu projesi hazırlattırılmıştır.

Bu hazırlık ve çalışmalarla, ciddî emeklerin ve iyi niyetlerin mahsulü olan 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu, mevzuatımız arasına girmiştir.

Bu kanun gereğince yapılan 1950 seçimi, sade yurdumuzda değil bütün dünyada takdirle karşılanmıştır.

Bütün bunlara rağmen bu kanunda, iyi niyet taşıyan tatbikatçılara fırsat verecek birtakım noksanlıkların mevcudolduğu da anlaşılmıştır. Bu noksanların giderilmesine çalışılacak yerde, 1954 senesinden sonra 23 Şubat 1954 tarih ve 6272, 7 Temmuz 1954 tarih ve 6427 ve en nihayet 13 Eylül 1957 tarih ve 7043 sayılı kanunların getirdiği yeni hükümlerle, kanunun vaz'etmek istediği teminatlar ehemmiyetli bir suretle zedelennmiş hatta ortadan kaldırılmak istenmiştir.

Yüksek tetkiklerinize sunulan bu tasarının hazırlanmasında, Seçim kanunlarımızın geçirdiği bu tarihî seyir gözönüne alınmış ve 1950 milletvekilleri seçimi kanunu esas tutulmuştur.

Bu tasarı ile; seçim işlerinden, kütüklerin tanziminden tutanakların verilmesine ve her

türlü itirazların karara bağlanmasına kadar yapılacak işleri, hâkimin idaresine ve murakabesine tevdi eyliyen bir sistem kabul edilmiştir.

Seçimlerin temelini teşkil eden kütüklerin düzenlenmesindeki sevk ve idare 5545 sayılı Kanunla hâkimlere vazife olarak verilmemiş idi.

Yürütme organlarının müdahalesi, bu mevzuda tasvip görecektir. Neticeler vermediğinden, kütük işleri de dâhil olmak üzere seçim işlerinin tamamen hâkimler tarafından yürütülmesi ve denetlenmesi ileri bir teminat olarak mütalâa olunmuştur. İera organlarının müdahalesiyle seçimlere karşı beslenen şüphe ve tereddütlerin bu yol ile ortadan kalkacağı kanaatiyledir ki, komisyonumuz bu esasların Yüksek Meclisin tasvibine mazhar olacağı ümidini beslemektedir.

Seçmen yetersizliğini haiz her vatandaşın, oyunu kullanmak suretiyle memleket idaresine katılması demokrasinin temel şartıdır. Bu şartın gerçekleşmesi de, oy kullanmaya imkân verecek seçmen kütüklerinin her türlü tesir ve düşüncelerden uzak ve sıhhatli olarak düzenlenmesine bağlıdır. Bu takdirdedir ki, vatandaş, oyunu kullanmak hakkına kavuşacaktır. Bu bakımdan, seçmen kütüklerinin taşıdığı ehemmiyet ve seçimin neticeleriyle seçim emniyeti üzerindeki tesiri kolayca takdir edilecek bir keyfiyettir.

Demokratik esaslara uygun olarak yapılacak bir seçimin, oy kulanma hakkı olan her vatandaşa, bu hakkının istimali imkânlarını sağlayacak bir kütük sistemine dayanması halindedir ki, emniyet telkin etmesi düşünülebilir. Vatandaş ancak bu suretle, işlerin yürütülmesine ve memleket idaresine katıldığı kanaatine varır. Bu kanaat ise, vatandaşın seçimle kurulan müesseselere karşı güvenini ve saygısını artırır ve artıracaktır.

Meşruiyet fikrinin en kuvvetli mesnedi de bu saygıdır.

1950 kanununda, seçmen kütükleri konusu dikkatle ele alınmış bulunmaktadır. Ancak; geçmişteki kötü niyete dayanan tatbikat ve bilhassa 1957 seçimlerindeki taaddil, kütük mevzuundaki hükümlerin kifayetsizliğini göstermiştir. Kötü niyetli iktidarlara fırsat ve imkân verecek boşlukların mevcudiyeti anlaşılmıştır.

Bu sebeplerdir ki, iyi bir seçimin ancak kütüklerin tanzimi salâhiyetini elinde tutan idarenin iyi niyetine bağlı kaldığı inancı vatandaş vicdanına yerleşmiştir.

1957 seçimlerindeki iştirak nispeti, 1950 ve 1954 seçimlerindeki iştirak nispetleri karşısında küçümsenmeyecek farklar göstermektedir. Bunun sebebini, vatandaşın seçime katılma arzusundaki eksilmede değil, pek çok sayıda seçmenin oylarını kullanmalarına imkân verilmemiş olmasında aramak icabeder.

Düşük iktidarın, kütük mevzuunda kanunun boşluklarından faydalanarak birçok vatandaşları oy hakkından mahrum etmesi, birçok şahıslara birden fazla oy kullandırma yollarını bulması ve burada birer birer sayılmasına lüzum görülmiyen diğer yolsuzluklara başvurmuş olması, memleket umumi efkârında 1957 seçim neticelerinin meşruiyet hududu dışında kaldığı inancını haklı olarak uyandırmıştır.

Kütük yolsuzluklarının, bu suretle millete bilinir hale gelmesi karşısında, düşük iktidar, durumu açıkça itiraf etmek mecburiyetinde kalmış ve bu kütüklerle seçim yapılamıyacağı gerekçesini, mahalli ve ara seçimlerin yapılmamasında mazeret olarak öne sürmüştür.

Bu durumu göz önünde tutan muhalefet, kütük yolsuzluklarını bertaraf edecek bir tadil teklifini Meclise tevdi etmiş iken, düşük iktidar bu arada zâhirde kütüğe taallük eyliyen bu noksanları tamamlamak, fakat hakikatte ise yeni suiistimallere yol aramak maksadiyle ayrı bir tadil teklifini B. M. Meclisine sevk etmiştir.

*
* *

27 Mayıs İnkılabının kurtarıcı hamlesi, kötü niyetler silsilesi içinde yer alan düşük iktidarın bu teşebbüsünü de akim bırakmıştır.

Millet mukadderatını ve siyasi iktidarı tayine esas olan seçimlerin, iktidarların niyetlerine bağlı tutulmasının ve binnetice vatandaşın seçme hakkının emniyetini şüpheye düşüren yolların terk edil-

mesine karşı duyulan ihtiyaç ve inanç eski kütük sisteminden uzaklaşmayı bir zaruret ve bedahet haline koymuş bulunmaktadır.

Memleketimizde mühim bir nüfus kütlesinin mevsimlere ve iktisadi şartlara tâbi olarak seyyaliyet arz ettiği bir vâkıdır. Bundan ayrı olarak, numarataj usulü, memleketimizde istenildiği şekilde tatbik edilmemektedir. Her nüfus sayımında bile yeniden binaların numaralanmasına gidilmesi ve bu mecburiyetin hissedilmesi bu hususu tey'detmektedir.

Nüfus dairelerimizle muhtar ve ihtiyar heyetlerinin nüfus hareketlerini günü gününe takib edecek ve bunları devamlı olarak işliyecekleri durumda ve kifayette olmadıkları da bilinen bir hakikattir. Bu vazifeleri yapmak ve yoklamalarla bunların neticelerini işlemekle mükellef olanların kanunlarda yer almış olan müeyyidelere rağmen, bu işleri istenilen şekilde başaramadıkları da ayrıca müşahede edilmiştir.

Tecrübeler göstermiştir ki, yoklamalarla hakiki durumu kütüklere aksettirmek ve kütüklerin sâlim bir şekilde muhafazasını sağlamak imkânsız hale gelmiştir. Bir müddet sonra kütükler daimilik vasfını kaybeder hakikatleri ifade etmiyen birtakım cetvellerden ibaret kalmaktadır.

Bunlardan başka, kütüklerin daimiliği sistemi, bu işlerle müstakillen vazifelendirilmiş bir teşkilâtın mevcudiyetini zaruri kılmaktadır. Bu ise, her seçimde yeniden kütük tanzimi işlemlerinin gerektirdiği külfet ve masrafın üstünde bir külfet ve masraf doğuracaktır.

Diğer taraftan, daimî olan kütüklerin üzerinde her yıl yapılması gereken değişiklikler, bir kütüğün yeni baştan düzenlenmesinin bağlı olduğu şartlardan da farklı bulunmamaktadır.

Bu tasarı ile kabul edilen sistemin esası seçim işlerinin başından sonuna kadar hâkimin sevk ve idaresine ve murakabesine tevdi edilmiş olmasıdır. Bu yolda işliyecek olan idare ve murakabe sistemi kütüğün daimiliğinin gerektirdiği hususiyetlerle bağdaşamayacaktır. Bu sebeplerdir ki, seçimlerde yeni bir kütük tanzim edilmesi esası komisyonumuzca tercihe şayan görülmüştür.

Tasarının umumi hatları bakımından verilen bu izahlar kâfi görülerek maddelerin gerekçelerine geçilmiştir.

Madde 1. — Seçimlerde hangi sistem kabul edilirse edilsin, demokrasinin temel şartları olan, vatandaşın memleket idaresine katılmasını temin eden ve diğer seçimlerde de tatbiki muktazi bulunan birtakım ana kaideler vardır, bunlar üzerinde münakaşa etmeye pek de lüzum olmadığı aşikârdır.

Bunlar :

- a) Seçmen hakkını haiz olanların, bu hakkını doğrudan doğruya kullanması, yani seçimlerin tek dereceli olması;
- b) Genel oyun seçimlerde esas olarak kabul edilmesi ve bir zümrenin veya bir grupun muayyen sebeplerle oy hakkından mahrum edilmemesi;
- c) Oyların eşit olması, oyların adedi kıymet ifade etmesi;
- d) oyların seçmenler tarafından bizzat kullanılması;
- e) Oy gizliliğinin ve tasniflerde aleniliğinin teminidir.

Tasarının birinci maddesi, bütün demokratik kanunlarda yer almış bulunan bu esasları ifade etmektedir.

Madde 2. — Herhangi bir seçime taallûk eden özel kanunlar, mevzularının gerektirdiği hususiyetleri hükme bağlayacaktır. Bununla beraber, ana kaidelere taallûk eyliyen hükümleri ihtiva etmiyebilir. Bir an için bu kaidelerin özel kanunlarda bulunduğu kabul edilse bile, bu tekrardan başka bir şey olmayacaktır. Bu esastan hareket edilerek, milletvekilleri ve Cumhuriyet Senatosu seçimleriyle, il genel meclisleri, belediye meclisleri, muhtar ve ihtiyar heyetleri seçimlerinin özel kanunlarında tâyin edilen karakterlerinden ayrı ve bunların her birinde tatbiki gereken umumi kaideleri ihtiva eyliyecek bir kanun hazırlanması zaruri görülmüştür.

Anayasanın halkoyuna sunulmasında aynı mülâhazalar hâkim olacaktır.

Seçimlerin temel hükümleri ve seçmen kütükleri hakkındaki tasarı bu görüşün ve zaruretin ışığı altında tertiplenmiştir.

Madde 3. — Tasarrufların umumi hükümleri ve tatbik tarzı itibariyle çevrelerin ayrılışı yeni bir esasa bağlanmak istenmiştir. Her seçimin taallük eylediği kanunlardaki çevre özelliği, bir ilin o seçimde mutlaka bir çevre olmasını gerektirmiyebilir.

Bu husus göz önünde tutularak il çevresi tarif edilirken özel kanunlardaki çevre ayrımları mahfuz tutulmuştur.

Milletvekilleri, Cumhuriyet Senatosu seçimlerinde ve Anayasanın Halkoyuna sunulmasında il en büyük ayrımdır.

İl genel meclisleri, belediye meclisleri ile muhtar ve ihtiyar heyetlerinin seçimine taallük eyliyen ayrımlarda (İl) çevre olarak tesir icra etmeyecektir. Bu mülâhazalar dolayısıyla (Özel kanunlardaki çevre ayrımları saklı kalmak şartıyla) kaydının maddeye ilâvesine lüzum görülmüştür.

Madde 4. — 1950 Kanununda (Seçim bölgesi) ayrımı mevcut değildir. Nüfusu 150 den yukarı olan her köy, kasaba ve şehirlerde her mahalle bir seçim bölgesi olarak kabul edilmiştir. Bu sebeple de, nüfusu 150 den aşağı olan köy ve muhtarlıkların birleştirilmesi zarureti karşısında kalınmış bölgeler bu suretle tâyin ve tefrik edilmiştir.

Müstakil idari bir varlık olan köylerimizin nüfus bakımından bölge dışı bırakılmasında bir fayda mülâhaza edilmediğinden, her muhtarlık bir seçim bölgesi olarak kabul edilmiştir.

Madde 5. — 1950 Kanununun 83 ncü maddesindeki (Sandık alanı) tâbirinden vazgeçilerek (Sandık bölgesi) esas kabul edilmiş olmakla beraber, sandık bölgesinin 300 seçmeni kapsıyacağı maddeye ithal edilmiş ve eski kanundan bu zaviyeden uzaklaştırılmıştır.

Ancak bir sandık bölgesinde 300 den fazla seçmen bulunması ve bunların sayısının ikinci bir sandık ihdasını zaruri kılmaması hali de düşünülerek, seçmen sayısı 400 ü geçmemek şartıyla o bölgedeki seçmenlerin bir sandıkta oy vermeleri imkân dâhiline alınarak bir kolaylık sağlanmıştır.

Madde 6. — Bu madde ile, her kanunda ayrı ayrı tâyin edilmiş bulunan (Seçmen yaşı) bir yaşta toplanmak istenmiştir. Memleketimizde yapılacak bütün seçimlerde seçmen yaşı bu suretle bir seviyede birleştirilmiş olacaktır.

Seçmen olmaya esas tutulacak bahsinde on sekiz veya yirmi yaşlardan birinin tercihi geniş tartışmalara yol açmıştır.

İçtüzüğün 9 ve 17. maddelerinden faydalanılarak bu konu, Anayasa Komisyonu ile yapılan müşterek toplantıda da müzakere edilmiştir.

Seçmen yaşı hususunda öne sürülen görüş ve fikirler şu suretle özetlenebilir :

a) Vatandaşın siyasi rüşde sahibolabileceği bir çağda seçme hakkını iktisabetmesi icabeder. Bizim memleketimizde siyasi rüşd sağlayacak olgunluğun yirmi bir yaşından evvel hâsıl olabileceği düşünülemez.

b) Demokratik rejime bağlı olan memleketlerde umumiyetle seçmen yaşı on sekizin üstünde ve yirmi bir yaş etrafında tesbit edilmiş bulunmaktadır.

c) Nüfusumuzun % 78 'i köylerde oturmaktadır. On sekiz ile yirmi bir yaş arasındaki nüfusun mühim bir miktarı da bu nispet dâhilinde köylerde yaşamaktadır. Siyasi olgunluk bir bakıma müstakil iş ve güç ve ocak sahibi olmaya bağlıdır. Köylerde ise, yirmi bir yaşından evvelki nesil ana ve babasının yanında oturup geçinmektedir. Bunlara rey hakkı tanınırsa, bir tâbi seçmen zümresi meydana gelecektir.

d) Seçmen yaşı yirmi birden aşağı olarak kabul edilirse, seçimlere katılmak suretiyle siyasetin içine girmiş olan ve ekseriyetle siyasi partilerden birine kaydedilmiş bulunan nesiller askere çağırıldıkları zaman siyaset askerliğe girmiş olacaktır. Bundan kaçınılmalıdır. Ayrıca, askere giden gençlerin, orduda okuyup yazma öğrenmeleri ve daha olgun bir hale gelmeleri mümkün bulunduğuna göre, seçmen yaşının askerlik hizmetinin bitmesine göre ayarlanmasında fayda vardır.

Buna karşılık olan fikirler :

1. On sekiz yaş kanunlarımızda rüşd yaşıdır. Bu yaşı tamamlayanlar her türlü tasarruflarda bulunmak ehliyetini kazanırlar. ve mükellefiyetlere tâbi olurlar. Medenî ve ticari sahada her türlü tasarruflara hak kazananların ve vergi ve sair gibi mükellefiyetler yüklenenlerin siyasi haktan faydalanamamaları için haklı bir sebep gösterilmekmez,

2. Bizde on sekiz yaşını dolduran kadın ve erkek bilhassa köylerde evlenmiş, çoluk çocuk sahibi olmuş ve ekseriya işinde de istiklâlini kazanmıştır. Bu durumda olanların seçmen olabilmesi tabiidir,

3. Olgunluk kazanmak bakımından on sekiz ile yirmi bir arasında ehemmiyetli bir fark bulunabileceği düşünülemez,

4. Umumi rey esası, vatandaş kütesinin mümkün olduğu kadar fazla bir çoğunluğunun seçimlere katılmasını gerektirir. Seçmen yaşının on sekizin ikmaline bağlamakla bu esas sağlanmış olur,

5. Siyasetin asker ocağına sokulmasının yirmi bir yaşın esas tutulmasıyla önlenilmesi düşüncesi tamamen nazardır. Vatandaş memleket kaderiyle alâkalanacak hale gelince siyasi partilerden biri lehine fikir sahibi olmuş ve bir partiye girmek hakkını da kazanmıştır.

6. Hukuki tasarruflara imkân veren on sekiz yaşın tamamlanmasını siyasi hakkın kullanılmasını esas almakta şu bakımdan da zaruret vardır. Kanunların hazırlanmasından, kabulünden ve tatbikinden doğacak neticeler bu yaştakilere de tesiredecektir. Bu tesirler karşısında biri vatandaş zümresine rey vermek suretiyle kanaat ve isteklerini ifade etmesine meydan vermemek onu tabii hakından mahrum etmek olur ki, bu netice demokratik esaslarla bağdaşmaz.

Bunlara ilâve edilebilecek başka görüşler de mevcuttur. Ancak Anayasa Komisyonu ile birlikte yapılan müzakerelerde ifade edilen esaslar başlıca bu noktalar etrafında toplanmıştır.

Komisyonumuzca konu bu görüşler altında incelenmiş ve on sekiz yaşın seçmen yaşı olarak kabulüne karar verilmiştir.

Madde 7. — Bu madde ile seçim mevzuunda bir yenilik getirilmiş bulunmaktadır.

Memleketimizde seçimlere başlandığı tarihten beri, subaylara oy hakkı tanınmamakta ısrar edilmiş idi. Millettin aydın bir zümresini teşkil eden ve siyasi kanaatlere sahibolmaları tabii ve zaruri bulunan subayların rey kullanmamasını haklı gösterecek ve izah edecek eiddî hiçbir sebep mevcut değildir. Bu inanış etrafında birleşen komisyonumuz, subay ve astsubayların, seçimlerde bu tabii haklarını kullanmalarını sağlamak maksadiyle maddeyi tanzim eylemiştir.

Erlər, onbaşılar ve kıta çavuşlarının oy kullanmamaları da tabii görülmüştür. Bunların izin veya hava değişimi gibi sebeplerle; kıtadan ayrılmış olmaları takdirinde de aynı halin devam edeceğini yani oy veremiyebileceklerini ifade etmek lüzumlu görüldüğü için bu kayıt maddeye eklenmiştir.

Başkomiserler, komiserler, komiser muavinleri ve polislerle, polis vazife ve salâhiyetine göre jandarma subayları, astsubayları ve tabiatıyla jandarma erleri, onbaşıları ve çavuşları 5545 sayılı Kanunda olduğu gibi oy hakkını kullanamayacaklardır.

Ancak, o kanundan farklı olarak, emniyet müdür ve âmirlerinin, idari cihaz içinde bir kademe de yer almış oldukları ve bu konuda durumlarının vali ve kaymakamlardan farklı bulunmadığı göz önünde tutularak bunlar istisnalar arasından çıkarılmıştır.

Madde 8. — Kısıtlı olanların, yabancı uyrukluğunu ileri sürenlerin ve kamu hizmetinde yasaklı olanların seçmen olamayacakları umumiyetle kabul edilmiş esaslardır ve 8 nci madde bunların ifadesini teşkil etmektedir.

II. BÖLÜM

Teşkilât

Madde 9. — Eski kanunun 57 nci maddesine tekabül eden bu madde yeni bir hüküm getirmiştir. Ancak, bundan evvel kütüklerin düzenlenmesi işleri seçim kurullarının görevi içinde bulunmadığından bu kurullar seçimin temelini teşkil edecek olan kütüklerle alâkalanmamakta idiler.

Seçim işlerinin yargı organları tarafından yürütülmesi ve kütük muamelelerinin de ilçe seçim kurulu başkanının idare ve murakabesinde düzenlenmesi bu noktada bir emniyet unsuru olacaktır.

Madde 10. — Seçim kurulları 1950 Kanununda 57. maddede mütalâa edilmiştir. Bu maddenin bulunduğu IV. Bölümde Yüksek Seçim Kurulu yer almış ve kuruluşuna işaret edilmiş bulunduğu halde, kuruluş tarzı ve yetkileri 120. maddeye aktarılmıştır.

Teşkilâta taallûk eden bu bölümde bütün kurulları bir araya toplamakta, görev ve yetkileriyle birlikte kuruluşlarını burada mütalâa etmekte fayda görüldüğü için tasarıda bu tertibe riayet edilmiştir. Fıkıradaki bir Yüksek Seçim Kurulu, her il çevresinde bir il seçim kurulu ve ilçelerde de ilçe seçim kurulları ve her sandık bölgesi için birer sandık kurulu teşkil edileceği yer almıştır.

Bundan sonraki 11, 12, 13 ve 14. maddelerde, Yüksek Seçim Kurulunun seçilme zamanı karar verme nisabı ile görev ve yetkileri tâyin edilmiştir.

11. madde, Yüksek Seçim Kurulunun ne suretle teşkil olunacağına dair hükümleri taşımaktadır. 1950 Kanununda kurul başkanı üyeler arasından gizli oyla seçilmekte idi. 6272 sayılı Kanunla yapılan değişiklik sonunda, kurul başkanlığına, Yargıtay Birinci Başkanı getirilmiştir.

Mansup başkan yerine üyeler arasından kurul başkanının seçilmesi Yüksek Seçim Kurulu için daha uygun olacağı düşüncesiyle madde, kanunun ilk şeklinde olduğu gibi tertibedilmiştir.

Karar vermede kurulların saltçoklukla karara varmaları esası konulmuş olmakla beraber seçim sonunda verilecek tutanaklara taallûk eden itirazların tetkiki, arz ettiği ehemmiyet zaviyesinden, kurulun tam sayı ile toplanmasını gerektireceği düşünüldüğünden itirazlar faslındaki 115. maddeye bu suretle hüküm konulmuştur.

Görev ve yetkiler bakımından eski kanunla büyük fark arz etmeyen hükümler maddede tadad edilmiştir.

Ancak 14. maddenin 9. bendindeki hüküm yeni bir anlayışın ifadesini getirmektedir. Seçimlerden sonra müddeti içinde Yüksek Seçim Kuruluna yapılan itiraz ve müracaatlar, seçimin sonucuna müessir olacak ve o çevrede seçimin veya seçilenlerden bir veya birkaçının tutanağının iptalini gerektirecek vâkıalara taallûk eylediği takdirde, eskiden olduğu gibi alt kurullara müracaat edilip edilmediğine ve müddet ve itirazların teselsülüne bakılmaksızın, tetkik edilerek karara bağlanacaktır. Bu bendin taallûk eylediği hükümlere mütenazır olarak ve itiraz faslında yer alan 132. maddede ayrıca hükümler mevcuttur.

Maddenin son bendi ise, kanunun tahmil eylediği umumi vazifelere taallûk etmektedir.

Madde 11. — İl seçim kurullarının teşekkül tarzı eski Kanundan ayrı bir sisteme bağlanmıştır. İl merkezindeki en yüksek dereceli hâkimin başkanlığı altında üç hâkimden müteşkil bir kurul olacaktır. Bu suretle kazai mürakabenin tam olarak tesisi mümkün olduğu kanaatine varılmıştır. Ayrıca bu hâkimlerin re şekilde ayrılacağı da maddede gösterilmiştir. Hâkimlerin derece ve kıdemlerinde eşitlik veya yeter derecede hâkimin mevcudolmaması halleri de mütalâa edilerek gerekli hükümler konulmuştur.

Madde 16. — Bu madde il seçim kurullarının yetkilerini açık olarak tâyin etmektedir.

1. Her şeyden evvel seçim çevresi olarak adlandırılan il hudutları içinde, seçimlerin arzu edilen intizam içinde cereyanını temin edecek tedbirlerin bir zaruret olduğu kendini göstermektedir. Bu sebeple kurul gereken tedbirleri almakla ve seçim işlerini kontrol etmekle mükellef bulunmaktadır.

2. Seçime taallûk eyleyen araç ve gereçlerin temininin, seçimin yürütülmesinde başlıca şart olduğu izahattan vârestedir. İl seçim kurulları oy sandıkları ile seçime taallûk eden her türlü vasıtaları göndermekle görevlidir.

3. Bu kurullar aynı zamanda itiraz ve karar mercii olduğundan ilçe seçim kurullarının teşekkülüne, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılacak itirazları inceliyerek özel kanunlardaki hükümleri de göz önünde tutarak kesin mahiyette olanları kesin, diğerlerini itirazı kabil olmak üzere bir karara bağlayacaktır.

4. İlçe seçim kurulu başkanının kanunun tatbikinde ve seçimin yürütülmesindeki tereddütlerini ortadan kaldırmak seçimin selâmeti bakımından zaruri bulunduğu için bu yolda sorulacak suallere meselenin mahiyeti bakımından aydınlatıcı cevaplar verecektir.

5. Özel kanunlarınca aday liste ve beyannamesi verilmesi zaruri olan seçimlerde bunları alıp ilân etmek, bunlar hakkındaki itirazları inceliyerek karara bağlamak suretiyle, adaylara mütaalîk muameleleri düzene koyacaktır. Geçici aday listeleriyle kanunun emrettiği şekilde kesinleşmiş olan kesin aday listelerini ilân edecektir.

6. Özel kanunlarında ilçelerden gönderilen tutanakların birleştirilmesi hususunda il seçim kurullarına da görev ve yetki tanınmış ise, gereken tutanaklarla seçilenlere verilecek diğer tutanakları düzenliyecektir.

Madde 17. — İl seçim kurullarının teşkilinde bir yenilik yapılmıştır. Bu husus, yukarda izah olunmuştur. Kurulun asli bünyesinin hakimlerden terekübetmesi kâfi bir teminat sayılmış, ancak siyasi partilerin temsilcilerinin görüşmelere katılması ve görüşmeye konu olan meseleler hakkında fikir beyan etmeleri sağlanmıştır. Bununla beraber tam mânasiyle kazai hüviyet arz eden bu kurulların müzakere ve kararlarına bu temsilcilerin iştirakine lüzum görülmemiştir.

O ilde siyasi parti bulunmaması veya temsilci gönderilmemesi hali, kurulun işlerinin yürütmesine engel olmayacaktır.

Madde 18. — İlçe seçim kurulları bir başkan ve altı üyeden teşekkül edecektir. Başkan, ilcenin en yüksek dereceli hâkimidir. Bu kurulların da, illerde olduğu gibi tamamen hâkimlerden teşekkül etmesi arzu edilen bir hal ise de, ilçelerde hâkim adedinin azlığı yüzünden, zaruri olarak görüleceği şekilde kurulmasına mecburiyet hâsıl olmuştur.

İl merkezlerinde, idari teşkilâtta muadili bulunmamakla beraber, il merkezine bağlı mahalle veya köylerin seçim işlerinin yürütülmesi için kurulmuş olan merkez ilçe seçim kurullarının başkanları da aynı suretle seçilecektir.

Derece ve kıdem hakkında yapılacak muameleler de son fıkra ile hükme bağlanmıştır.

Madde 19. — İlçe seçim kurulunun diğer üyelerinin maddede gösterilen usul dairesinde öğretmenler arasından seçilmesi, öğretmenlerin tarafsız hareket edecekleri kanaatinden doğmuştur. İlçe seçim kurullarının tamamıyla hâkimlerden teşkili imkânsızlığı karşısında, seçimin gerektirdiği emniyet ve itimadın bu suretle sağlanacağına komisyonumuz inanmaktadır.

Madde 20. — Bu maddede ilçe seçim kurullarının bir seçimde yapacakları görevler belirtilmiştir.

Evvelce, ilçe seçim tutanaklarının il seçim kurullarına gönderilmesi usulü mevcut idi. Buna göre tutanakların her hangi bir kimse tarafından götürülmesi mümkün olduğundan bu usulün mahzurları yani, tutanakların gayrimesul ellere geçmesinden doğabilecek neticeleri önlemek için, tutanakların, kurul başkanının seçeceği bir üye ile birlikte götürmesi emniyetli bir usul telâkki edilmiş ve hüküm bu amacı sağlamak için konulmuştur.

Madde 21. — Sandık kurulunun kaç üyeden müteşekkil olduğunu göstermektedir.

Madde 22. — Sandık kurulu başkanının ve kurul üyelerinin ayrı ayrı usullerle seçilmesi zaruridir.

Sandık kuruluna başkanlık yapacak vasıfta kimselerin, sandık sayılarının çokluğu itibarıyla bunların teminindeki güçlük gözönünde tutularak, başkanın sandığın konacağı seçim bölgesi içinde veya dışındaki seçmenler arasından ayrılması gerekmektedir.

Kurul başkanlarının seçiminde her hangi bir şüpheye yer verilmemesi için iyi şöhret sahibi ve okuryazar kimseler arasından, her sandık için ikişer kişilik liste hazırlanması ve bunlardan birinin çekilecek aleni kur'a ile başkan olarak belli edilmesi prensibi evvelce olduğu gibi bu tasarıda da muhafaza edilmiştir.

Madde 23. — Sandık kuruluna seçilecek üyeler hakkında 1950 Seçim Kanununda yazılı hükümler mahfuz tutulmuştur. Ancak, sözü geçen kanunda, çekilecek kur'ada aleniyet gözetilmemiş ve noksanlıkların tamamlanması hususunda bir hüküm bulunmamış olduğundan bu eksiklikler nazara alınarak ikmal edilmiştir.

Bundan başka evvelce o il çevresi ile birlikte 20 seçim çevresinde altı aydan beri teşkilât kurmuş partiler arasında kur'a çekilmesi kabul edilmiş iken, bu defa, on beş ilde altı aydan beri il ve ilçe teşkilâtı kurmuş olan partiler arasında kur'a çekilecektir.

Madde 24. — Sandık kurullarının görev süresini belirten bu maddede kurulların oy verme gününden kırk sekiz saat önce işe başlayacakları ifade edilmiştir.

1950 Seçim Kanununda bu kurulların ne suretle çalışacaklarını işaret edilmiş olmakla beraber, oy verme günü yapılacak çalışmadaki özellik dikkate alınmamıştır. Oy verme günü kurulun sandık başından her ne suretle olursa olsun ayrılmasındaki mahzur göz önünde tutularak, maddeye, oylanın devamı, oyların dökümü ve sayımı ve tutanaklara geçirilmesi işlerinde çalışmalara ara verilmemesi konularak sandık işlemlerinin emniyetinin sağlanması düşünülmüştür.

Madde 25. — Siyasi partiler ve bağımsız adayların sandık başında müşahit bulundurmalarına imkân veren hükümler bu maddede yer almıştır. 1950 Seçim Kanununun 75 nci maddesindeki esaslar sandık başı muamelelerine taallük ettiği için tasarının 74 ncü maddesine aktarılmıştır.

Madde 26. — Bu maddede seçim kurullarında vazife alamıyacak olanlar gösterilmiştir. Bu yasaklar ilçe seçim kuruluyla sandık kurullarına munhasırdır. Zira il seçim kurulları hâkimlerden ve Yüksek Seçim Kurulu da Yargıtay ve Danıştay üyelerinden meydana gelmektedir.

Madde 27. — Yüksek Seçim Kurulu dâhil il ve ilçe seçim kurullarının andiçmeleri bu maddede yer almıştır. Andın esası 1950 Seçim Kanunundakinin aynı olmakla beraber, ifade bakımından düzeltme yapılmış ve (Seçim sonuçlarının tam ve doğru olarak belirmesi) ibaresi eklenmiştir. Sandık kurullarına gelince; bu kurullar, sandık bölgelerinde vazife alacaklar ve seçim esasını teşkil edecek olan oy verme işi ve sonuçları bakımından ehemmiyetli görevler yapacaklardır. Bu cihet gözönünde tutularak bunların sandık başında ve bu yerde hazır bulunanlar önünde andiçmeleri gerek andın şekli ve gerek yapacağı tesir mülâhazası ile uygun bulunmuştur.

Yüksek Seçim Kurulunun da andiçmesi hakkında hüküm konması diğer kurullar için konulan hükümlerle tenazuru temin bakımından uygun ve faydalı görülmüştür.

III. BÖLÜM

Seçim öncesi işleri

Seçmen kütükleri

Seçmen kütüklerinin seçimlerde arz eylediği ehemmiyete umumî izahatımız sırasında temas edilmiştir. Ancak, mevzuun, üzerinde dikkatle durulması gereken bir özellik taşıdığı da aşikârdır. Bu itibarla, geçmiş tatbikatta kütükler üzerindeki kötü niyetli tasarruflar, vatandaşlardan kütüğe yazılması gerekenlerin yazılmaması, yazılmaması icabedenlerin yazılması, bâzı kimselerin mükerrer olarak kaydedilmesi gibi hallerin önlenmesi ve bu yoldaki şikâyetlere son verilmesi zarureti kendini göstermiş bulunmaktadır.

Bundan ayrı olarak kütüklerin düzenlenmesinden sonra askıya çıkarılması, kanunun tâyin ettiği müddet içinde askıda kalması gerekirken buna da riayet olunmadığı, kütüklere yapılacak itirazların yapılabilmesi için sorumlu kimselerin ele geçirilemediği de yurttaşı oy hakkından mahrum bırakan sebepler arasında müşahade edilmiştir.

1950 Seçim Kanununun 23. ve 84. maddeleri idari makamlara bu kütükler üzerinde yapılması mümkün keyfi tasarruflara imkân bırakmış ve kesinleşen kütüklerle bu kütüklerden çıkarılacak olan listelerin de yurttaşları ayrı ıstıraplarla karşıkârşıya bıraktığı da çok defa görülmüş olaylardandır.

Sayılan bu haller, seçmenleri oy kullanacağı sandığı bulamaz, kütükte kayıtlı olmasına rağmen, sandık listelerinde yer almamaları sebebiyle oyunu kullanamaz hale getirmekte, netice itibariyle de seçimlerin meşruiyet hududu dışında yapılan birtakım keyfi muamelelerden ibaret kaldığı itibarıyla yurttaşların vicdanlarında haklı olarak yer etmekte idi.

Seçimlerde itimadı sarsan bu gibi hallerin ve kötü niyetli tatbikatçılara fırsat verecek açıklıkların önlenmesi gayreti içinde kütüklerin düzenlenmesi hususları aşağıdaki maddelerle tanzim edilmiştir.

Madde 28. — Tercih olunan sisteme göre her seçimde yeni seçmen kütüğü düzenlenecektir.

Kütüklerin düzenlenmesinden, seçim bölgeleri esas tutulmuştur. Ancak; kütüklerin muvakkat olması kabul edilmekle beraber, bunların tanziminden ve kesinleşmesinden itibaren altı ay içinde o

gevrede yeniden bir seçim yapılması halinde kütüklerin bu seçim için de müteber olmaları uygun görülmüştür.

Madde 29. — Seçmen kütüklerine kayıtta mütadolan ikametgâh esas tutulmuştur. Mütad ikametgâh da, üç aydan beri oturulan yer olarak kabul edilmiştir. Yürürlükteki kanunlarımızda, memurun tarifi bir vahdet ifade etmediği cihetle, maddede tahdidi mahiyette Devlet kadrosunda yer alanlar ayrı ayrı gösterilmiştir. Bu kadrolarda devamlı vazife alanların ve bunlarla birlikte oturanların, üç aylık oturma müddeti aranmaksızın, oturdukları yerdeki kütüklere kaydedilmeleri, oylarını kullanabilmeleri için zaruri görülmüştür. Oturdukları yer tâbirine ehemmiyet verilmiş ve bunların çalıştıkları yerlerde kütüklere kaydedilmemeleri lüzumu ifade olunmuştur. Bu hüküm Devlet kadrolarında devamlı vazife sahibi olanlara munhasırdır.

Bu kadrolarda muvakkat veya münavebeli olarak çalışanların da mütad ikametgâhta üç ay oturmak şartı aranmaksızın kütüğe yazılmaları, suiistimallere ve seçmen yığınakları teşkil edilebilmesine yol açacağından bu gibilerin o yerlerde kütüğe kayıtları uygun görülmediğinden bu yolda hüküm konmuştur.

Yabancı memleketlerde bulunan vatandaşların kütüğe kayıt ve oy verme yerlerini kendi tercihlerine bırakmak uygun görülmüştür.

Madde 30. — Seçmenlik sıfatının tâyininde esas, kütüğe kaydedilmiş olmaktır. Her ne sebeple olursa olsun kütüğe kaydedilmemiş olan yurttaş oy kullanamayacaktır.

Kütükler sandık seçmen listelerine ayrılırken, seçmenin, oturduğu yere en yakın sandığa ait listeye yazılması vatandaşın rahat şekilde oyunu verebilmesi bakımından munasap görülmüştür.

Her vatandaşın bir oy kullanması asıdır. Bu sebeple birden fazla kütüğe kaydolunamayacağı serahatle ifade edilmiştir.

Madde 31. — Kütüklerin ne suretle tanzimi edileceği ve bundan önce ne gibi muamelelerin yapılacağını kanunda açıkça göstermeye ihtiyaç hissedilmiştir. 31, 32 ve 33. maddeler bu cihetleri düzenlemektedir. Kütük düzenlenmesine başlamadan evvel şehir ve kasabalarda mahalle muhtarlıklarının krokileri, köylerde (Binalar cetveli) nin hazırlanması, seçmenlerin (ne bir fazla, ne bir eksik) prensibine uygun olarak tesbitini sağlamak maksadiyle düşünülmüştür.

Seçmen kütüklerinin yazımı, seçmen yaş ve yeterliğini haiz nüfusun sayımından başka bir şey değildir. Bu itibarla, nüfus sayımlarının temelini teşkil eden ameliyeler bu konuda tatbik edilecektir.

Şehir ve kasabalarda mahalle muhtarlıklarının krokilerinin düzenlenmesi, her muhtarlığın dış sınırlarını ve bu sınırlar içindeki sokakları gösterecek basitlikte olacaktır. Bu krokiler yan yana konulduğu zaman, bir şehir veya kasabanın her hangi bir sokak veya semtinin açıkta kalıp kalmadığı, bir sokağın iki krokide yer alıp almadığı kolayca anlaşılacak ve böylece bir sokak üzerindeki bâzı evlerin iki ayrı bölgede kütüğe ithal edilmesi gibi vukua gelebilecek hal-ler başlangıçta önlenmiş olacaktır.

Şehir ve kasabalarda bir muhtarlıktaki seçmenlerin yazımına memur edilen kimse, bu krokiyle bölgeyi kolayca bularak seçmenleri eksiksiz yazabilecektir.

Köyler için (bina cetveli) nin düzenlenmesi de bu kolaylıkları temin edecektir.

Bu hüküm seçmen kütükleri tanziminin esasını teşkil etmektedir.

Madde 32. — Kroki ve cetveller kütük yazımı işleri başlamasından evvel siyasi partilere ilce seçim kurulu başkanı tarafından verilecek bu suretle bu işlemlerin siyasi partilerce kontrol edilebilmesi imkânı hâsıl olacaktır.

Madde 33. — Her seçim bölgesi için bir seçmen kütüğü düzenlenmesi esasından hareket edilmiş olduğuna göre, bölgede oturan seçmenlerin kütüğe ne suretle yazılacakları maddede gösterilmiştir.

Seçmenin kütüğe kaydına, evveleminde bir sıra numarası takibi kabul edilmiş ve binaların evvelâ tek, sonra çift numaralara göre yazılacağı hükme bağlanmıştır.

Bundan sonra bu işlemlerin hangi sırayı takibederek ikmal edileceği maddede gösterilmiş ve kütüklerin ihtiva edeceği haneler ifade edilmiştir.

Madde 34. — Seçmenleri kütüklere kaydederken, seçme yeterliği, ikamet müddeti ve memuriyet hali gibi hususların tesbitinde resmî belgeler esas tutulacaktır. Muhtar ve ihtiyar heyetlerinin katılarıyla, bunların şahsi bilgilerinden de faydalanmak mümkün olacaktır.

Madde 35. — 1950 Seçim Kanununda kütük işlerinin tanzim ve kontrolü vali ve kaymakamlara tevdi edilmiş iken bu tasarı ile kütük işleri tamamen yargıcın idaresine tevdi olunmuştur.

İlçe seçim kurullarının teşekkülünden başlayarak yirmi gün içinde kütüklerin düzenlenmiş olması şarttır. Bunu sağlamak ilçe seçim kurulu başkanının görevidir. Bu görevin lâzımgeldiği şekil le yerine getirilebilmesi için, kütük işlerinin devamı süresince, her ilçede ilçe seçim kurulu başkanının idaresi altında geçici bir kütük bürosu kurulması kabul edilmiştir.

İlçe seçim kurulu başkanı bu işler için yargıçlar, vali ve kaymakamlar, nahiye müdürleri, askeri şahıslar, zabıta âmir ve memurları haric olmak üzere, bu tasarinın 63. maddesinde gösterilmiş olan memurları, mahalle ve köy muhtar ve ihtiyar heyetlerini ve lüzumunda vatandaşlardan münasip göreceği kimseleri görevlendirmek yetkisine sahip kılınmıştır.

İlçe seçim kurulu başkanının bu görevleri vereceği kimseleri, imkân nispetinde tarafsızlardan seçmesi tabiidir.

Vali ve kaymakamlar, bu mevzuda ve ilçe seçim kurulu başkanının lüzum göstereceği diğer hususlarda kendisine yardımcı bulunmaya mecbur tutulmuşlardır.

Madde 36. — Seçmen kütüklerinin düzenlenmesi işi, siyasi partileri büyük nispette alâkadar eder. Bu sebeple partilerin her seçim bölgesi için kütük işleriyle görevlendirilmiş olanların yanında birer müşahit bulundurmaları kabul edilmiş ve bu işleri yakından takibetmeleri için gerekli hükümler maddeye konulmuştur.

Madde 37. — Kütük tanzimi bir günde tamamlanabilecek bir iş olmadığından her gün yapılan muamelelerin kütüğün bir cüz'ünü teşkil etmesi tabiidir. Buna göre, her gün yapılan işin, nereden başlayıp nerede sona erdiğinin, bu işi görenler tarafından tesbiti lüzumlu bir emniyet tedbiridir. Bu işlerin görülmesinde siyasi parti müşahitleri de hazır bulunmuş ise, onların da bu tesbit muamelelerine katılmaları tabii olduğundan madde buna göre düzenlenmiştir.

Madde 38. — Kütüklerin yazılması bitince, bunlar ilçe seçim kurulu başkanına teslim edilecektir. Başkan aldığı kütüklerin geçen maddelere göre hazırlanıp hazırlanmadığını, bizzat kontrol edecek veya kendi mesuliyeti altında kontrol ettirerek varsa noksanlarını tamamlatacaktır.

Bundan sonra iki nüsha olarak aslına uygun şekilde daktilo ile yazdırarak her sahifesini mühürleyip imza etmek ve kütüğün kaç sahifeden ibaret olduğunu, kaç seçmeni ihtiva ettiğini sonuna yazmak suretiyle bunları tasdik edecektir. Bu muamelelerin ikmalinden sonra nüshalardan birini gelecek maddelerdeki muamelelere esas olmak üzere ilçe seçim kuruluna verecek, diğer nüshasını aslı ile beraber muhafaza edecektir.

Madde 39. — İlçe seçim kurulu, kurul başkanı tarafından yukarki maddeye göre kendisine verilecek tasdikli kütük nüshası üzerinden evvelâ o seçim bölgesinin kaç sandığa ayrılması lâzımgelceğini kararlaştıracaktır. Bundan sonra, seçmenleri kütükteki teselsül ve sıra numarasına göre ve oturdukları yere en yakın sandıklarda oy verebilecekleri şekilde sandık seçmen listelerine ayıracaktır.

Sandık seçmen listelerinin düzenlenmesinde kurullar bu esasları ehemmiyetle göz önünde tutacaklardır. Listeler hazırlandıktan sonra, kütükte olduğu gibi bunların da her sahifesinin numaralanması, mühürlenip imzalanması ve sonunun ayrıca tasdik edilmesi lüzumlu olduğundan bu hükümler maddede gösterilmiştir.

Memleketimizde birçok vatandaşların belli mevsimlerde yaylalara çıktıkları göz önünde tutularak, bu konu ile ilgili hüküm maddeye eklenmiştir.

Madde 40. — 1950 kanununda, seçmenlerin, kolaylıkla oylarını kullanabilmeleri ve hangi sandıkta oy kullanacaklarını açıkça görebilmelerini sağlayacak cetvellerin düzenlenmesine ait hüküm bulunmamakta idi. Bu yüzden bir mahallenin seçmenlerinden bazılarının bir başka mahallenin sandığına nakledilmesi gibi haller çok kere görülmekte idi. Bu karışıklıkları önle-

mek maksadiyle, seçmen listelerinin asılacağı yerlere, o seçim bölgesinin kütüğüne kayıtlı seçmenleri bu zorluklardan kurtacak birer cetvelinde asılması düşünülmüş ve maddeye buna göre hükümler eklenmiştir.

Madde 41. — Hazırlanan sandık seçmen listeleri, asılmak suretiyle vatandaşın tetkikine sunulacaktır. Bunların nerelere hangi gün asıldığı ve seçim bölgelerinin ayrıldığı sandık bölgelerini gösteren yukarıki maddedeki cetvellerle birlikte mahallî gazeteler ve alışılmış vasıta ve usullerle ilân edilecek.

Sandık seçmen listelerinin asılması ve askıdan indirilmesi madde metninde gösterildiği üzere, ayrı ayrı tutanaklarla tesbit edilecek. Bunlar, itirazların müddetinde yapılıp yapılmadığını tevsik edici belgeler olacaktır.

Madde 42. — Sandık seçmen listelerinin asılı kaldığı müddetçe muhafazası için gerekli tedbirlere aittir.

Madde 43. — Sandık seçmen listelerinin asılacakları yerlerde vatandaşın müracaat edip bilgi alabileceği, varsa itirazını bildireceği bir kimsenin görevli olarak sandık seçmen listelerinin asılı kaldıkları müddetçe bunların başlarında bulundurulması uygun görülmüştür.

Madde 44. — siyasi partilere verilen sandık seçmen listelerinin asılma uygunluğunu, itiraz neticelerinin işlenip işlenmediğini, bunlar tarafından ilçe seçim kurulu nezdinde bulunan asılları üzerinden her zaman inceleyebilmeleri zarurî görüldüğünden tasarıya bu hüküm konulmuştur.

Madde 45. — Bu madde sandık seçmen listelerinin askı müddetini göstermektedir.

Madde 46. — Kütüklerin ve sandık seçmen listelerinin ne suretle kesinleşeceği bu maddede gösterilmiştir. Düzenlemeye ilişkin işlemlerin de, kütük ve sandık seçmen listelerine geçirilmesi zarurî olduğundan bunların da ilçe seçim kurulu başkanı tarafından tasdikî lüzumlu görülmüş ve şayet kütük ve listeler üzerinde bir değişiklik yapılmamışsa bunun da aynı şekilde kütük ve listelerin sonuna kaydedilmesi tabii telâkki edilmiştir.

Bu muamelelerin tamamlanmasından sonra kütük ve sandık seçmen listeleri kesin şeklini alacak ve üzerinde artık hiçbir sebep ve suretle değişiklik yapılamıyacaktır.

Kütüklerin ve sandık seçmen listelerinin ne kadar müddet içinde hazırlanıp tamamlanmış olacağı yukarıki maddelerde gösterilmiş olmakla beraber, bazı işlemlerin daha önce tamamlanması halinde, müddetin sonu beklenmeksizin, ondan sonra gelen işlerin ikmalindeki fayda göz önünde tutularak, askı ve itiraz gibi kesin sürelerle bağlı hususlar dışında kalan muamelelere mütaallik müddetlere (en geç) kelimeleri ilâve edilmek suretiyle bu maksat ifade edilmek istenmiştir.

Ancak, kütük ve listelerin, en nihayet belli bir müddetin sonunda tamamlanmış ve kesinleşmiş bulunması zarurî olduğundan maddeye bunların oy verme gününden önceki yirminci güne kadar tamamlanmış ve kesinleşmiş olması gerektiğini belirten kayıt ilâve edilmiştir.

Madde 47. — Seçmen kartlarının tanzimi hususunda 1950 Kanunu esasları kabul edilmiş olmakla beraber, kütüğe yazmada seçmenin (iş) ine ait hane mevcud olmadığı için seçmen kartına bu kaydın girmesine lüzum görülmemiştir. Ancak, seçmen kartına sandık seçmen listesindeki kayıt numarasının derci hükmü ilâve edilmiştir.

Madde 48. — Seçmen kartlarının dağıtılması, 1950 Milletvekilleri Seçimi Kanununun 32. maddesine göre bunların hazırlanması işleriyle birlikte idari makamlara ait iken bu kere sistemin icabı olarak bu işler de ilçe seçim kuruluna tevdi edilmiştir.

SEÇİM PROPAGANDASI

Propagandaya ait hükümler, tasarınn III. bölümünün II. kesiminde yer almıştır. Bu kesimin ilk maddesini teşkil eden 49. madde ile, seçimlerde propagandanın kanun hükümleri dairesinde serbestliği ve bu serbestliğin kanunun himayesi altında bulunduğu ifade edilmiştir.

50. madde propaganda yapılması caiz olmayan yerleri göstermiştir. Propaganda yapılabil-

cek yerlerin tayıni hususu evvelce belediyelere tanınmış iken bu yetki belediyelerden alınarak ilçe seçim kurullarına verilmiştir.

Kamu binalarına ait cümlede açıklığı sağlamak bakımından düzeltme yapılmıştır. Evvelce olduğu gibi, propaganda toplantı meydanı, günü, sıra ve saatleri ilçe seçim kurulunca kur'a usulüne göre düzenlenecektir. Maddede bağımsız adaylara ayrılacak zaman da göz önünde tutulmuştur.

Madde 51. — Bu maddede kapalı yerlerde yapılacak toplantıları düzenliyen hükümlere yer verilmiştir.

Siyasi partilerde olduğu gibi, bağımsız adaylar için de aday bulunmasa dahi taraftarları kendisi namına kapalı yer toplantısı yapabileceklerdir. Vekâletname tanzimindeki güçlükler nazara alınarak 1950 Seçim Kanununun bu hususa mütaallik hükmü terk edilmiş ve böylece propaganda serbestliği prensibi genişletilmiştir.

Kapalı yer toplantılarına ait düzenleyici hükümlere riayetsizlik hali esas itibariyle ceza müeyyidelerine bağlanmaktadır. 1950 Kanununda şekle riayet olunmadığı zaman zabitanın toplantıları dağıtması hükmü mevcut iken keyfî dağıtmalara yol açmaması maksadiyle bu hüküm kaldırılmış ve esasen şikâyet yoluyla, ilçe seçim kurulundan bir karar almak mümkün bulunduğundan böyle bir hükmün yer alması uygun görülmemiştir.

Tasarının 52. - 56. maddelerinde radyo ile yapılacak propagandanın zamanı, müracaat şekli konuşmaların süresi ve kimlerin konuşabileceği gösterilmiştir. 52. maddeye göre siyasi partilerin oy verme gününden önceki on beşinci günden itibaren dördüncü günü saat yirmi bir'e kadar radyo ile propaganda yapabilecekleri kaydedilmiştir.

Ancak 53. maddeye göre, radyo ile propaganda yapmak isteyen partilerin oy verme gününden önceki yirmi birinci günün akşamına kadar Yüksek Seçim Kuruluna başvurmaları şarttır.

Evvelce radyo ile propaganda işlerinin düzenlenmesi Basın - Yayın Umum Müdürlüğüne verilmiş iken tasarının 54. ncu maddesi ile bu yetki Yüksek Seçim Kuruluna tanınmış ve propaganda sıralarının ne suretle tâyin edileceği gösterilmiştir.

55. maddede partilerin propaganda konuşmalarının memleketimizdeki bütün radyo merkezlerinden aynı zamanda yayınlanması hükmüne bağlanmakla beraber, konuşmaların halk kitlelerine intikalini temin için radyo konuşmalarının saatlerinin radyolar tarafından daha evvel haber verilmesi mecburi kılınmıştır.

Yeni bir hüküm olan 56. madde ile radyo konuşmalarında lisan nezahetine riayet edilmesi ve tecavüzlerin önlenmesi amacı güdülmüş ve bu sebepledir ki, Yüksek Seçim Kuruluna takdire bağlı olmak şartı ile yetki tanınmıştır.

Madde 57. — Bu madde hoparlörle propagandaya aittir. Hoparlörle yapılacak propagandalar, halkın huzur ve rahatını bozacak bir mahiyet almamak şartıyla serbest bırakılmıştır. Evvelce halkın huzur ve rahatını selbettiği bahanesiyle yapılan suiistimaller gözönünde tutularak bu husustaki düzenleyici yetkiler belediyelerden alınarak ilçe seçim kurullarına verilmiştir. İlçe seçim kurulları re'sen veya müracaat üzerine işin gerektirdiği tedbirleri alacaktır.

58, 59, 60, 61 ve 62. maddeler duvar ve el ilânlarının asılmasına, dağıtılmasına ve bunların asılacakları yerlerin tertib ve tanzimine taallük etmektedir.

Madde 63. — Bu maddede propaganda maksadı ile dağıtılacak olan ve el ilânı mahiyetinde bulunan matbuaların 59. maddede yazılı şartlara uygun olması ve bunları dağıtanların seçmen yeterliğini haiz bulunmaları esas kabul edilmiştir.

1950 Seçim Kanununda memurlarla hizmetlilerin matbua dağıtmaları yasak edilmekle beraber memur ve hizmetli tâbiri izah olunmadığından birtakım müesseselerin muayyen kimseler lehine propaganda yapmalarına yol açılmıştır. Bunun için maddeye kimlerin matbua dağıtmaktan memnu oldukları açıkça yazılmıştır.

Madde 64. — 1957 seçimleriyle daha evvelki seçimde bu maddede gösterilen daire, İktisadi Devlet Teşekkülü ve müesseselerle, Bankalar Kanununa tâbi teşekküller kendi kaynaklarından kitap,

broşür gibi seçime tesir edebilecek birçok matbuaları hazırlayıp dağıtmışlar ve bu suretle iktidar lehine propaganda için seferber hale getirilmişlerdir.

Seçimlerde maddi imkânlar bakımından müsavâtı ihlâl eden ve tek taraflı olarak vatandaş tesir altında bırakmak istidadında olan bu kabil hareketlerin önlenmesine duyulan ihtiyaç sebebiyledir ki, madde bu şekilde tertiplenmiştir.

Diğer taraftan 65. madde ile seçim devresi içinde Devlet, Katma Bütçeli idareler, Özel idareler, belediyelerle bunlara bağlı daire ve müesseseler, İktisadi Devlet Teşekkülleri ve bunlara bağlı müesseseler ve ortaklıklarıyla, kamu tüzel kişilikleri veya Bankalar Kanununa tâbi teşekküllerin kendilerine ait kaynaklardan yapılan iş ve hizmetler dolayısıyla, açılış, ve temel atma dâhil her türlü törenler tertibolunması, nutuklar söylenmesi, demeciler verilmesi ve bu işler hakkında yayınlarda bulunulması geçmiş devirdeki acı tecrübeler göz önünde tutularak menedilmiştir.

66. madde ile de, seçim devresi içinde Başbakan ile Bakanların yurt içinde seçim propagandası ile ilgili olmak üzere yapacakları gezileri makam otomobilleriyle yapmaları ve seçim süresince her ne maksatla olursa olsun yapacakları gezilerde karşılama ve uğurlama törenleri yapılması ve resmî ziyafetler verilmesi, seçimin tesirden masuniyetini sağlamak amacı ile menedilmiştir.

67. madde Başbakan ve Bakanlarla, milletvekili adaylarının iller dâhilinde yapacakları gezilerde kendilerine o il içinde vazifeli memurların refakat etmelerini menetmek maksadiyle konulmuştur.

İstifa mecburiyeti olmıyan memurların adaylıklarını koymaları halinde seçilemedikleri takdirde tekrar vazifelerine avdetleri tabii olduğundan vazife başında tarafsızlıklarını muhafaza edebilmeleri veya tarafsızlıklarından halkın şüphe etmemesi gibi bir tarafta işgal olunan memuriyet makamının itibarının korunması, diğer taraftan vazife sebebiyle muttali oldukları bilgilerin propaganda meydanlarına dökülerek âmme menfaatlerinin ihlâl olunması ihtimalinin bertaraf edilmesi düşünülerek bu maksatlara mâtufluk hükümleri konulmuştur.

III. KESİM

Seçim araçları

Tasarımın 69 - 71. maddeleri oy verme araçlarının nelerden ibaret olduğunu gösteren ve bunların teminini sağlıyan hükümleri ihtiva etmektedir.

IV. BÖLÜM

Bu bölümün birinci kesimi sandık başı işlerine taallük etmektedir. 72. madde ile sandık kurullarının sandık başında ve hazır bulunanlar önünde yapacakları andın şekli tesbit edilmiştir.

73. madde sandık kurullarının oy verme günü yapmaları gereken görevleri birer birer göstermiş ve bu surette görevlilerin işlerini açıklamıştır.

74. madde sandık kurullarının işlemlerinde siyasi partilerin ve bağımsız adayların müşahit bulundurabileceklerini teyideylemiş ve bunun şartlarını hükme bağlamıştır.

75. madde sandık kurulunda eksilme halinde yapılacak işlemi göstermektedir.

76. madde oy sandıklarının konulacağı yerlere aid olup, bu maddenin tanziminde seçmenin oyu nu serbestçe ve kolaylıkla vermesi esasına dikkat edilmiştir.

77 ve 78. maddeler, kapalı oy verme yerlerinin hazırlanmasına ve bu yerlerin vasıflarına taallük ettiği gibi oy gizliliğini sağlayacak kaideleri gösteren bir levhanın kapalı oy verme yerinde bulundurulması ve aynı zamanda aday listelerinin asılması suretiyle seçmenin tercih hakkını kullanabilmesi imkânları düşünülerek düzenlenmiştir.

79. madde oy puslalarının konacağı zarfların üzerinde yapılması muhtemel suiistimalleri önlemek maksadiyle hatıra gelen en kolay tedbirleri ihtiva etmektedir.

80. madde oy puslalarının tertip ve tanzimini tâyin etmektedir.

II. KESİM

81. madde 1950 Seçim Kanununda bulunan içki ve silâh taşıma yasağına ait hükümleri muhtevirdir. Ancak, silâhtan ne kastedildiği 1950 Seçim Kanununda gösterilmemiş olduğundan bu maddeye silâhı tarif eden bir fıkra eklenmiştir.

82. madde 1957 seçimlerinde oyların dökümü ve sayımı işlemleri bitmeden önce Hükümet tarafından, seçim sonuçları hakkında yapılan ve yurttaşların oy verme serbestisine tesir eden radyo yayınlarına katı bir şekilde set çekmek amacı ile tasarıya konmuş yeni bir hükümdür.

Madde 83. — Seçim Kanununun 3. maddesinde sandık alanı bir başka zaviyeden mütalâa edilmiş idi. Bu tasarıda (sandık bölgesi) bir sandığa oy atacak kimselerin buldukları çevreye ait bir tâbir olarak kullanılmış ve sandık alanı bu suretle 1950 Seçim Kanunundaki mânasını kaybetmiştir.

Bu maddedeki sandık alanı tâbiri oy sandığının konulduğu ve kapalı oy verme yeri ile sandık kurulunun yerleştiği mahallin yüz metre mesafesi içinde kalan çevreye taallük eden bir tâbirdir ki, bu çevre aynı zamanda sandık emniyet çevresi sayılır. 1950 Seçim Kanununun 77. maddesine tekabül etmekte olup, 77. madde bu emniyet sahasını sandık yeri olarak ifade etmekte idi.

84, 85, 86 ve 87. maddeler sandık alanı ile alan dışına, oy vermek için gelmiş bulunan seçmenlerin oy verme inzibat ve intizamına taallük eden ve oy vermenin bir düzen içinde yürümesini sağlamak üzere sandık kurulu ile başkanına bâzı yetkiler tanıyan hükümleri kapsamaktadır.

III. KESİM

Bu kesim oy verme işlerini düzenleyen hükümleri taşımaktadır. Seçimlerin esasını teşkil eden oy verme ve oy vermenin prensipleri burada yer almıştır.

88. maddede kütüğe kayıtlı olan her seçmenin oy verme yetkisini haiz olacağı, seçmen kütüğüne kayıtlı olmıyanların seçme yeterliğine sahibolsalar bile oy veremeyeceklerini tesbit etmiştir.

Seçmen kütüğüne kayıtlı olan bir kimsenin, seçmen yeterliğini kaybettiği resmi belgelere dayanılarak ispat edildiği takdirde bu kimseye oy verdirilmeyeceği de maddede açıklanmıştır.

Madde 89. — Seçimlerde seçmen kartı kimliğin ispatına yarıyan bir belge olmakla beraber, oy kullanmada seçmen kartı gösterilmesi şartı katı olarak kabul edilmemiştir. Bu itibarla seçmen kartını gösteremiyenlerle kartın sahibi olduğunda şüphe edilenlerin nüfus hüviyet cüzdanlarının ibrazı istenerek kimlikleri tesbit olunacaktır. Hüviyet cüzdanının ibrazı mümkün olmadığı takdirde kurula tanınan iki kişinin beyaniyle de hüviyet tâyin edilecek ve seçmen bu suretle oy kullanabilecektir.

Madde 90. — 1950 Seçim Kanununda olduğu gibi oy serbestisi esasına taallük eden bu maddede, sandık başında seçmenlere hiçbir suretle müdahale edilemeyeceği esasını belirtmiş ve aynı zamanda oyunu kullanan seçmenin sandık başından derhal uzaklaşması zarureti ifade olunmuştur.

Tasarının 91, 92, 93, 94, 95, 96. maddeleri oy verme işleriyle sandık başı düzenine taallük eden açık hükümleri ihtiva etmiş olduğundan bunların ayrıca açıklanmasına lüzum görülmemiştir.

IV. KESİM

Oyların sayımı ve dökümü

Bu kesimde oyların sayımı ve dökümü ile tutanağa geçirilmesi, sayım, döküm işlerinin aleniyeti ve bu muamelelerin bir intizam dâhilinde yürütülmesini sağlayacak tedbirler yer almıştır.

Muteber olan veya olmıyan oy puslalarına ve zarflara ait hükümler de keza bu kesimde ayrıca izaha lüzum olmıyacak bir açıklıkla sıralanmıştır.

Ancak, sandık kurulları oy verme sonunda bu muamelelere ilişkin evrak ve saireyi torbaya koyduktan sonra ilçe seçim kuruluna götüreceklerdir. 1950 Seçim Kanununda ilçe seçim kuruluna gö-

türülecek olan bu torba kurul başkanı ile arzu eden üyeler tarafından götürülmesi yazılı iken bu defa başkanla beraber kur'a ile belli edilecek iki üye ile birlikte götürülmesi bir emniyet tedbiri olarak derpiş edilmiştir.

110 ve 111 nci maddelerde ilçe ve il seçim sonuçlarının toplanması ve neticelerinin birleştirilmesi her türlü seçimde işliyecek bir şekilde tertip ve tanzim olunmuştur.

VI. BÖLÜM

İtirazlar ve şikâyetler

Seçimlere taallük eden özel kanunların gerektirdiği seçim işlerinde uygulanması mümkün olacak bir itiraz sisteminin de bu tasarıda yer alması uygun görüldüğünden bu amacı sağlayacak hükümler, tasarının 6. bölümünde toplanmıştır.

5545 sayılı Kanunda itiraz hükümlerinin dağılık olması ve tatbikatta çeşitli görüşlere yol açmış bulunması göz önünde tutularak, itirazların bir arada mütalâasını mümkün kılacak bir tertiple düzenlenmesine gayret edilmiştir.

Milletvekilleri Seçimi Kanununda, kendilerine itiraz yetkisi verilen ilgililerin kimler olduğu hususunda tereddütler uyanmış bulunduğundan bu tasarının 112. maddesinde itiraz edebilecekler açık olarak gösterilmiş ve 113. maddede de her hangi bir kurulun kesin olmayan kararlarına karşı üst kurullara itiraz edilebileceği ifade edilmiştir.

İşin gereğine göre kurulların kesin olarak karara bağlamaya yetkili olduğu hususlar, tasarıda ayrıca gösterilmiş olduğundan kesin olduğu kaydedilmeyen her türlü karara karşı kararı veren merciin bağlı olduğu üst kurula itiraz edilebilecektir.

114. madde, itirazın ne şekilde yapılacağını genel olarak hükme bağlanmıştır. Bu hususta özel hüküm bulunduğu takdirde özel hükmün uygulanacağı tabiidir. Nitekim 124. maddeye konulan ve itirazı kabul edecek olan mercie ait hüküm belirtilen genel kaidenin istisnasına misal olarak gösterilebilir.

115. madde itirazların incelenmesi sonucunda kabul edildiği takdirde itirazın konusu hakkında ne gibi bir işlem yapılacağına itirazı inceliyen kurulca karar verilmesini sağlayan yeni bir hükümdür. Üst kurullarca, alt kurulların kararlarının itiraz üzerine bozulması halinde itirazın konusunu teşkil eden iş hakkında evrakın, kararı bozulan mercie gönderilmesi ve bu merci tarafından tekrar karar verilmesi gibi işi sürüncemede bırakan hallerin önlenmesi için bu hükmün sevğine lüzum görülmüştür.

Bu maddede kurulların karar verme nısbatı da gösterilmiştir. Ancak arz eylediği ehemmiyet bakımından Yüksek Seçim Kurulunun seçim sonunda düzenlenen tutanaklara karşı yapılan itirazların incelenmesinde tam sayısı ile toplanarak salt çoklukla karar vermesi hususunda 5545 sayılı Kanunda yer alan hüküm muhafaza edilmiştir. Bu hüküm tasarının 13. maddesindeki umumi kaidenin istisnasını teşkil etmektedir.

5545 sayılı Kanunun itiraz bölümünde, şikâyetlerle itirazlar birbirinden farksız hükümlere bağlanmış ve şikâyetlere de bir nevi itiraz mahiyeti verilmiş olduğundan, şikâyetin, itirazdan farklı olması gereken amacı itibariyle bu farkı belirtmek için bir tarifinin yapılması lüzumlu görülmüş ve 118. madde bu maksatla tertibedilmiştir.

Diğer taraftan şikâyete konu olabilecek işlerin seçim süreleri içinde süratle geçen ve telâfisi mümkün olamayacak olaylarla ilgili bulunması göz önünde tutularak, şikâyete konu olan işlemleri yapan mercilere bu işlemleri düzeltmek imkânı tanınmıştır. Bu itibarla işlerin gerektirdiği çabukluk sağlanmış olacaktır. Kabul edilen bu esasa göre, tedbirlerine, muamelelerine veya sair işlemlerine karşı şikâyet edilen merci şikâyeti kanuna veya işin selâmetle yürütülmesi amacına uygun bulursa, şikâyet edilen işlem ve işleri düzeltebilecektir.

Maddede yer alan diğ er bir husus da, başkaları tarafından kanuna aykırı olarak yapılan ya- ni kanunun amacını zedeliyen hareketleri derhal önlemek maksadiyle şikâyete yetkili olanların kurullara veya yetkili kurul başkanlarına şikâyet yoluyla baş vurmaları imkân içine konulmuştur.

Yukarda belirtilen merciler şikâyetleri doğru görmedikleri takdirde işi bir karara bağlamıya mecbur tutulmuşlardır. Bu kararlara karşı şikâyet edenlerin itiraz hakları saklıdır. Vârit gö- rülen şikâyetlerin karara bağlanması gibi işleri geciktirici muamelelere yol açılmasında fayda görülmediğinden, kabul edilen şikâyetler için bir karar verilmesi lüzumuna ihtiyaç görülme- miştir. 119. madde bu hususları tesbit eden hükümleri kapsamaktadır.

120. madde şikâyet ve itirazların oy vermeye ve her türlü seçim işlerinin devamına engel olma- yacağını kaydetmektedir. Bu madde 5545 sayılı Kanunun 112. maddesinin son fıkrası olup, seçim işlerinin geciktirilmemesini temine mâtufl olması itibariyle bu tasarıda da muhafaza edil- miştir.

Sandık kurullarının teşkiline dair tasarınn getirdiğ i usul ve şartlara uyulmaması halinde bunları kuran ilçe seçim kurulu başkanı ile ilçe seçim kuruluna şikâyet yoluyla baş vurulma- sında çabukluğ un sağlanması yönünden fayda görülmüş ve ilçe seçim kurulu başkanının yargıç olması işin acele olarak bir sonuca bağlanmasında yeter bir teminat sayılmıştır. Bununla beraber vaktinde şikâyet edilmemesi halinde itiraz yolu kabul edilmiş ve 121. madde bu amaçla düzen- lenmiştir.

Şikâyetin reddi halinde de itiraz yolu açıktır. Ancak, seçim işlerinin gerektirdiğ i çabukluk göz önünde tutularak itirazların kesin karara bağlanması faydalı görülmüştür.

122. ve 123. maddeler, ilçe ve il seçim kurullarının teşekkülüne karşı itiraz edilebileceğini göstermektedir.

Sandık seçmen listelerine karşı itirazların nasıl yapılacağı ve nerelere verileceğ i 124, 125. ve 126. maddelerle düzene konulmuştur.

5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununda, seçmenlerin kütüklere veya kütük listelerine kaydedilmemeleri halinde itirazın evvelâ muhtarlaraya yapılacağı ve bunlar tarafından kabul edil- mediğ i takdirde sulh yargıçlarına yapılması gerektiğ i kaydedilmiş ve seçim kurullarına bu hu- susta bir yetki verilmemiştir.

Kütüklerin düzenlenmesi işleri bu tasarı ile yargıç murakabe ve nezaretine tâbi tutulmuş olup, kabul edilen esaslara nazaran bu yargıç aynı zamanda ilçe seçim kurulu başkanıdır. Şu halde, kütük işlerinin yürütülebilmesi için tasarınn kabul ettiğ i bütün kurulların kütük işlerine başlanmadan evvel kurulması gerekir. Bu aradakurulacak olan ilçe seçim kurulunun başkanı «İlçe seçim kurulu başkanı adı altında müstakillen kütük işlerini de yürütmekle görevli oldu- ğ undan kütük ve listelere yapılacak itirazların karara bağlanması yetkisi bu yargıca verilmiştir. Ancak, yargıç itirazları ilçe seçim kurulu başkanı sıfatıyla değil esas itibariyle yetkili olduğ u yar- gıç sıfatı ile karara bağlayacaktır. Bu hususun tasarıya konmasındaki maksat, idari mahiyette olan kütük düzenlenmesi işini bizzat yapmaması ve bu itibarla yargıç sıfatı ile itirazları inceleme- sinde işin mahiyeti bakımından bir mahzur görülmemesidir.

Yargıcın vereceğ i kararların kesin olacağına dair hüküm, kütük işlerinin sürüncemede kalmasını önlemek amacından ileri gelmiştir.

127. ve 128. maddelerde bu tasarınn uygulanabileceğ i seçimlerde adaylığ a itirazın şartları ile müddetleri ve karara bağlanma süresi gösterilmiştir.

Sandık kurulları ile başkanlarının şikâyetin reddine dair verecekleri kararların itiraza tâbi ol- duğ u teyidedilmekle beraber sandık işlerinin seçimlerin diğ er safhalarında geçen işlemlerden daha süratli cereyan edeceğ i ve zamanın darlığı göz önünde tutularak bu itirazların ilçe seçim kurulu başkanı tarafından kesin karara bağlanması uygun görüldüğ unden 5545 sayılı Kanunun da kabul ettiğ i bu yol tasarınn 129. maddesi ile ihtiyaca cevap verecek bir şekilde düzenlenmiştir. Madde- nin özelliğ i, itirazın sandık kurullarının veya başkanlarının sandık başında seçimi düzenle yürütmek için yapabilecekleri muamelelere ve alacakları tedbirlere ve her türlü sandık başı işlemlerine karşı şikâyetlerin reddi haline munhasır olmasıdır.

Halbuki, sandık kurullarının verdikleri diğer kararlar ile seçimi sonucunu gösteren tutanakları aleyhine yapılacak itirazlar ve bu itirazların tâbi olduğu şartlar 130. maddede ayrıca hükme bağlanmıştır. Seçimin sonucuna etki yapması ihtimali olan bu kabul işlemlere karşı yapılacak itirazların reddi halinde üst kurul olan il seçim kuruluna itiraz edilebileceği tabii olup madde bu anlamı kapsıyacak şekilde kaleme alınmıştır.

131. maddenin hükmü altına aldığı esaslar 130. madde ile kabul olunanların ayıdır.

132. madde, il seçim kurullarının kararlarına yapılacak itirazları göstermektedir. Bu itirazların il seçim kurulları ile başkanlarının kendi işlemlerine karşı vukubulan şikâyetlerin reddine dair kararlara ve bu kurulların teşekkülüne, oy verme günü işlemleri ile sair kararlarına, oyların sayımına, dökümüne, seçilme yeterliğine veya kendilerine tutanak verilen kimselerin seçilmediğine veya seçimin sonucuna tesir yapacak olaylara karşı olabileceği maddede birer birer gösterilmiştir.

Yukarda gösterilen hususlara 112. maddede belirtilenler tarafından itiraz edilebileceğinin maddede bir kere daha yer alması son fıkraya konulan ve ayrı bir mahiyet taşıyan hükmün tatbikatta bir karışıklığa meydan vermemesini sağlamak içindir.

Şöyle ki: maddenin son fıkrasında siyasi partilerin il başkanları ile genel merkezlerine veya bağımsız adaylara, il birleştirme tutanağının düzenlenmesinden itibaren yedi gün içinde, seçimin sonucuna müessir olaylar ve haller sebebiyle itiraz hakkı tanınmıştır.

Bu hakkın siyasi partilerin il başkanları ile genel merkezlerine ve bağımsız adaylara tanınması, itirazın esaslı sebeplere ve delillere dayanmasını sağlamak, herkes tarafından geliş güzel yapılmamasını ve itiraz müessesesinin bilhassa bu safhada gösterdiği ehemmiyet ve ciddiyetin sınırının aşılmasını sağlamak düşüncesinden doğmuştur. Bu maddeye göre, seçim sonucuna müessir haller sebebiyle yapılacak itirazların, seçimin sonucuna müessir olduğu itirazı tetkik edecek kurula kabul edildiği takdirde alt kademelere verilen kararların kesin veya itirazın kesinleşmiş olması veyahut kurullara derece derece ve müddeti içinde müracaat edilmemiş bulunması veya hiç müracaat edilmemesi itirazın incelenmesine ve reddine sebep teşkil etmeyecektir.

Geçen seçimlerde yurttaşların, bâzı bölgelerde yapılan seçimlerin meşruiyetinden veya seçilenlerin yeterliğinden şüphe ettikleri bilinen bir hakikattir. Seçimin veya seçilene verilen tutanağın iptaline esas olacak olaylar ve sebeplerden ilgililerin vaktinde haberdar olmaları veyahut, 5545 sayılı Kanunun koyduğu itiraz mekanizmasının türlü sebeplerle işlememesi, müddetlerin geçmesi itiraz kademelerine sıra ile başvurulmaması gibi sebepler yüzünden itirazların reddi uğramasından dolayı vatandaş yukarda arz edilen şüpheden kurtulamamıştır. Seçimin her türlü şüpheden âri olarak yapıldığına yurttaşların inanmış olması seçimin ana şartlarından biridir. Bundan dolayıdır ki, komisyonumuz, tetkikimize arz ettiği bu madde ile olağanüstü bir itiraz yolu kabul etmiştir.

5545 sayılı Kanun, her kademede karara bağlanmış ve kesinleşmiş olan tutanakların Büyük Millet Meclisi tarafından incelenmesi yolunu açık bulundurduğu halde 6272 sayılı Kanunla tadil olunan 123 ve 126. maddeler bu inkâmı ortadan kaldırmış idi. Komisyonumuz tutanakların yasama organı tarafından tetkiki esasını kabul etmemekle beraber, seçimlerin adanimesruiyeti iddialarına ve ya kanaatlerine katı bir set çekmek düşüncesi ile koyduğu bu hükümle bir ihtiyacı karşılanmış olduğuna inanmaktadır.

Tasarının itiraz bölümünde yer alan yeni bir hüküm de 133. maddedir. Filhakika bu maddede diğer kurullarda olduğu gibi seçim kurullarının en yüksek ve son kademesini teşkil eden Yüksek Seçim Kurulunun işlemlerine ve tedbirlerine karşı 112. maddede gösterilenlerin şikâyet hakkı teyiden zikredilmiştir. Yüksek Seçim Kurulu üstünde bir merci olmadığından bu kurulun vereceği kararın kesin olacağı tabiidir.

Yine bu madde ile her hangi bir merciye başvurma yolu gösterilmemiş ve fakat alt kurulların görevleri sınırını aşan kanuna ve seçim düzenine aykırı her türlü hareketlerden dolayı Yüksek Seçim Kuruluna şikâyet yolu sağlanmıştır. 1957 yılında yapılan seçimlerde bu gibi hallerin vaktinde önliyecek merci tayin eden bir hükmün bulunmaması sebebiyle seçimin sonuçlarına etki yapacak durumdaki olaylar vaktinde önlenememiştir. Bu amaçla tasarıya konulan hükmün kabul edileceğini umuyoruz.

VII. BÖLÜM

Seçim suçları ve cezaları

Tasarımın VII. bölümünde yer alan ve 135. maddeden başlayarak 181. maddede sona eren ceza hükümleri ile seçim suçlarından dolayı yapılacak kovuşturma usulleri genel olarak 5545 sayılı Kanundan alınmış ve ancak komisyonumuzca hazırlanan tasarının özellikleri göz önünde tutularak bu özelliklerin zararı kıldığı ihtiyaç nispetinde hükümler de konmuştur. 1950 yılında yürürlüğe giren 5545 sayılı Kanundan sonra ceza mevzuatımızda yapılan değişikliklerle cezaların bir kısmı artırılmış olduğundan bu yönden gerekli ayarlamaya da dikkat edilmiştir.

5545 sayılı Kanunda ceza hükümleri suçların birbirleriyle olan münasebetlerine göre sıralanmamış olduğundan tasarının genel tertibi göz önünde tutularak suçların birbiriyle ilgilerine göre hükümlerin sıralanmasına çalışılmıştır.

Seçim kurullarının selâmetle çalışabilmelerini sağlayacak hükümlere 135 ve 136. maddelerde yer verilmiş, kütük ve kütük listelerini düzenlemekle görevli memur ve hizmetlilerin, bu görevleri düzenle yürütmelerini aksatabilecek eylemlerini meneden hükümler 137. - 144. maddelere konulmuştur.

Seçmen yeterliği olmıyanların kütüğe kaydı, birden fazla kütüğe kayıt, sandık seçmen listeleri üzerinde ve seçim belgeleri ile alâkalı suçlar, 145. - 150. maddelerle ceza müeyyidesi altına alınmıştır.

151 - 153. maddeler propaganda ile ilgili yasakların müeyyidesi olarak konulmuştur.

154 ve 155. maddeler seçmenlerin oy verme serbestliğini türlü şekillerde bozanları cezalandıran hükümleri göstermektedir.

156 ve 157 ve 158. maddeler seçimlerde propaganda yapmalarını kanunun yasak ettiği kişilerin bu yasaklara aykırı hareketleriyle propagandaya ilişkin diğer yasaklara aykırı hareketlerin cezasını tâyin etmiştir.

Sandık başı işlerinin düzenle yürütmesini ve sandık başını işlerini güçleştirecek müdahalelere, oy verme sırasında seçmen olmıyanların oy vermeleri ile oy sandıklarının emniyetini sağlamaya mâtuf tedbirlere aykırı fiillerin cezaları olayların mahiyetleriyle mütenasibolarak 159. - 162. maddelerde nazara alınmıştır.

Seçim işlemlerinin yapılmasını oy verilmesini kısmen veya tamamen imkânsız kılan veyahut seçimin butlanına sebebiyet veren, seçim neticelerini ilân etmiyen, tutanakları asmıyan, veya mecbur oldukları halde tutanak suretlerini vermıyen kurul mensupları 164. maddede yazılı cezalar derpiş olunmuştur.

Sandık başına gelmiyenler yerine sahte imza koyarak mühür veya parmak basmak gibi oy verme emniyetini bozan, seçim neticelerini gösteren tutanakları sahte olarak yazan veya düzenleyen veya bunları yaptıran kişiler hakkında bu hareketlerinin derecesine ve mahiyetine göre verilmesi gereken cezalar 165. madde ile düzenlenmiştir.

Yurttaşların kurullara yaptıkları müracaatların tutanaklara geçirilmemesi yurtdaşların kanun tarafından tanınan haklarını iptale müncer olabileceğinden bu cihetin de 166. maddedeki müeyyide ile teminata bağlanmıştır.

Kötü niyetli itirazlarla kurulları işgal edenler, oyların sonuçları hakkında düzenlenip asılan tutanakları yırtanlar, bozanlar veya kaldıranlarla seçim sonuçları hakkında resmî makamlarca yavınlanan beyanname, tebliğ ve ilânların asılmasına engel olanlar veya bunları bozan, kaldıran, yırtan kişiler ile içki ve silâh taşıma yasağına uymıyanlar hakkında 5545 sayılı Kanunda yer alan hükümler bu tasarıya da alınmıştır. (Madde 167, 168, 169, 170, 171, 172)

174. - 181. maddeler kovuşturma usullerine aid olup, bu tasarıda gösterilen cezai hükümler hakkında da uygulanması gerekli olduğundan 5545 sayılı Kanundan aynen alınmıştır.

Ancak şurasını kaydetmek isterizki memurun tarifine, silâhtan maksadın ne olduğuna ve seçim suçlarından ne kastedildiğine dair hükümlerin kolayca anlaşılacak ve şüpheye yer vermıyecek bir şe-

kilde yapılması lüzumlu görüldüğünden tasarıda bunlarla ilgili bulunan maddeler bu amacı sağlayacak açıklıkta düzenlenmiştir.

VIII. BÖLÜM

Çeşitli hükümler

Tasarının 182, 183, 184, 185, 186, ve 187. maddelerini ihtiva eden çeşitli hükümlerde seçim giderleri, seçim eşyasının muhafazası, partilerin kâğıt ihtiyaçları gibi konular ele alınarak düzenlenmiştir.

Geçici hükümler

Bu tasarı kanunlaşp yürürlüğe girdiği takdirde, kurulların derhal teşkili gerektiği gibi yeni kurulan ve kuruluşlarından itibaren altı ay geçmemiş olan siyasi partiler hakkında tasarının 19. maddesinde yer alan hükme istisna olmak üzere konulması gereken hüküm ve İşleri Bakanlığı bütçesine konulduğu görülen bir buçuk milyon lira miktarındaki seçim ödeneğinin Adalet Bakanlığı bütçesine aktarılması amacı ile tasarıya geçici maddeler eklenmiştir.

Tasarının 188. maddesi, kaldırılması gereken kanunlara 189 ve 190. maddeleri de yürürlük ve uygulamaya ait bulunmaktadır.

Temsileiler Meclisinin tasvibine arz edilmek üzere Riyaset Yüksek Makamına sunulur.

28 . II . 1961

Seçim Komisyonu	Seçim Kanunu Komisyonu	Sözcü	Sözcü
Başkanı	Başkanvekili		
<i>İnan Şefik</i>	<i>Bekata Hıfzı Oğuz</i>	<i>Kurutluoğlu Sahir</i>	<i>Ödül Atıf</i>
Üye	Üye	Üye	Üye
<i>Akan Atalay</i>	Muhalefet Şerhî eklidir	<i>Çağatay Nazif</i>	<i>Çolakoğlu Bahri</i>
	<i>Bilge Necip</i>		Raporlu hasta
Üye	Üye	Üye	Üye
<i>Ekîter Şükûfe</i>	<i>Esengin Kenan</i>	Söz hakkım mahfuz	<i>Göksu Rıza</i>
		<i>Feyzioğlu Yavuz</i>	
Üye	Üye	Üye	Üye
Kitapçı Şahap	<i>Köseoğlu Ahmet</i>	<i>Kumrulu Zeki</i>	<i>Özmen Halil</i>
(İmzâda bulunamadı)			
	Üye	Üye	Üye
	<i>Öztürk Seyfi</i>	<i>Sancar İlhami</i>	<i>Yetkin Nüvit</i>

MUHALEFET ŞERHİ

1. Bir bütün olarak hazırlanan Seçim Kanunundan bâzı parçaların ayrılmasından doğan sistem aksaklığını bir tarafa bırakarak; bâzı maddeleri daha sade ve daha açık bir şekilde kaleme almanın mümkün olabileceğine işaret etmek isterim. Gerçekten hükümler arasında bir deyim karışıklığı ve bâzı tekrarlar olduğu gibi, maddelerin uzunluk ölçüsü arasında da bir denge yoktur. Beş kelimedenden meydana gelen bir cümlelik kısa maddeler yanında, uzun cümleli 8 - 10 fıkralık maddelere raslanmaktadır.

2. Seçmen yaşının 18 olarak tesbiti memleket gerçeklerine uygun değildir. Memleketimiz nüfusunun % 70 inden fazlası okuyup yazma bilmediğine ve daha yüksek oranda bir kısmı kültür bakımından çok zayıf durumda olduğuna göre, 18 yaşını henüz bitirmiş olan bir kimsenin, memleket idaresini ele alacak olanları seçme konusunda, sağlam bir düşünceye sahibolabileceği ve başkalarının etkisinden kurtulmuş sayılacağı söylenemez. Seçmen yeterliği için bu yaşın kabulü, siyasal tartışmaların bir yandan liselere ve dengi

okullara, diğer yandan da askerlik yuvalarına girmesi sonucunu doğurur ki, bunun en büyük sakıncalarını uzun boylu açıklamaya lüzum yoktur. Yabancı memleketlerden İsviçre 20, Batı Almanya 21, İsveç, Norveç 23, Finlândiya, eski Macaristan 24, Danimarka 25, eski Polonya 30 yaşını bitimini, seçmen yeterliği için esas tutmuşlardır. Bizde de, seçmen yaşının 21 olarak tesbitinin memleket şartlarına uygun olacağı kanısındayım.

3. Memurların, adaylıklarını koymak için, istifa etmek zorunda olmadıkları kuralı kabul edildikten sonra, «Bunların işgal ettikleri memuriyet makamiyle bağdaşamayacak» mahiyette propaganda yapamayacaklarını ifade eden 68. madde hükmü, esas kuralı te-sirsiz hale getirmektedir. Bu hüküm, kötü uygulamalara yol açabileceği gibi, bünyesi bakımından sadece muhalefet partileri aleyhine işlemek tehlikesini de beraber taşımaktadır.

4. Tasarının 56. maddesi ile kabul edilen hükmün, Yüksek Seçim Kurulunun tarafsızlığını gölgelendirici ve siyasi partilerin seçim propagandasını eşit şartlar altında yapmalarını güçleştirici bir mahiyet ve istikâmet olmasından endişe edilebilir.

28 . 2 . 1961

Prof. Necip Bilge

Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkında Kanun

- I. BÖLÜM : PRENSİPLER
- II. BÖLÜM : SEÇİM TEŞKİLÂTI
- III. BÖLÜM : SEÇİM ÖNCESİ İŞLERİ
 - I. KESİM : Kütük İşleri
 - II. KESİM : Seçim Propagandası
 - III. KESİM : Araçlar
- IV. BÖLÜM : SEÇİM GÜNÜ İŞLERİ
 - I. KESİM : Sandık Başı İşleri
 - II. KESİM : Yasaklar ve Sandık Başı Düzeni
 - III. KESİM : Oy Verme
 - IV. KESİM : Oyların Sayımı ve Dökümü
- V. BÖLÜM : SEÇİM SONRASI İŞLERİ
 - I. KESİM : İlçelerde Seçim Sonuçlarının Toplanması
 - II. KESİM : İl Seçim Kurulunda Birleştirme
- VI. BÖLÜM : İTİRAZLAR VE ŞİKÂyetLER
 - I. KESİM : Genel Hükümler
 - II. KESİM : Şikâyet
 - III. KESİM : Sandık Kurullarına Ait İtiraz ve Şikâyet
 - IV. KESİM : Sandık Seçmen Listelerine İtiraz
 - V. KESİM : Sandık Kurullarının veya Başkanlarının Şikâyet Üzerine Verecekleri Kararlara İtiraz
 - VI. KESİM : İlçe Seçim Kurullarının veya Başkanlarının Şikâyet Üzerine Verecekleri Kararlarla Sair Kararlarına ve İlçe Birleştirme Tutanaklarına İtiraz.
 - VII. KESİM : İl Seçim Kurulu ve Başkanlarının Şikâyet Üzerine Verecekleri Kararlarla Sair Kararlarına ve Tutanaklara Karşı İtiraz ve Olağanüstü İtiraz
 - VIII. KESİM : Yüksek Seçim Kurulunun İşlem ve Tedbirlerine Karşı Şikâyet
- VII. BÖLÜM : SEÇİM SUÇLARI VE CEZALARI
- VIII. BÖLÜM : KOVUŞTURMA USUL VE ŞEKİLLERİ
- IX. BÖLÜM : ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER
- X. BÖLÜM : GEÇİCİ HÜKÜMLER
- XI. BÖLÜM : SON HÜKÜMLER

I. BÖLÜM
PRENSİPLER

Seçim usulü ve şekli

MADDE 1. — Seçimler, tek derecelidir. Oylar genel ve eşittir. Seçmen, oyunu kendi eliyle ve tam bir serbestlikle kullanır. Oy, gizli verilir. Oyların sayımı, dökümü ve tutanaklara bağlanması, açık olarak yapılır.

KANUNUN UYGULANACAĞI SEÇİMLER

MADDE 2. — Özel kanunlarına göre, yapılacak milletvekilleri Cumhuriyet senatosu, İl Genel Meclisleri, Belediye Meclisleri, Muhtar ve İhtiyar Heyetleri seçimlerinde bu kanun hükümleri uygulanır.

157 sayılı Kanunun 2. ve 18 nci maddelerine göre, Anayasanın halkoyu'na sunulmasında da bu hükümler uygulanır.

Seçim çevresi

MADDE 3. — Özel kanunlarındaki çevre ayrılmaları saklı kalmak şartıyla, seçimlerde her il bir seçim çevresidir.

Seçim bölgesi

MADDE 4. — Seçimlerde, her muhtarlık, bir seçim bölgesidir.

Sandık bölgesi

MADDE 5. — Seçimlerde, her seçim bölgesi, gerektiği kadar sandık bölgesine ayrılır. Bir sandık bölgesi, (300) seçmeni kapsar. Seçmen sayısı (400) ü aşmayan bölgelerde seçmenler oylarını bir sandıkta verebilirler.

Oy kullanacaklar

MADDE 6. — On sekiz yaşını bitiren ve seçmen olma hakkını haiz bulunan her vatandaş, bu kanun gereğince düzenlenecek kütüklere yazılmak şartıyla oy kullanır.

Oy kullanamıyacak kimseler

MADDE 7. — Aşağıda yazılı kimseler oy kullanamazlar :

1. Silâh altında bulunan erler, onbaşılar ve kıta çavuşları (her ne sebeple olursa olsun, izinli bulunanlar da bu hükme tâbidir),
2. Başkomiserler, komiserler, komiser muavinleri ve polisler,
3. Polis görev ve yetkisi bulunan subay ve astsubaylar.

Seçmen olamıyanlar

MADDE 8. — Aşağıdaki kimseler seçmen olamazlar :

1. Kısıtlı olanlar,
2. Yabancı devlet uyrukluğunu ileri sürenler,
3. Kamu hizmetinden yasaklı olanlar,
4. Askerî öğrenciler.

II. BÖLÜM SEÇİM TEŞKİLÂTI

Seçim işlerinin yürütülmesi

MADDE 9. — Seçim işleri, seçim kurullarınca yürütülür.

Seçim kurulları

MADDE 10. — Ankara'da bir Yüksek Seçim Kurulu, her seçim çevresinde bir il seçim kurulu, her ilçede bir ilçe seçim kurulu ve seçim bölgelerine konulacak her sandık için bir sandık kurulu bulunur.

İl merkezlerinde, ayrıca bir merkez ilçe seçim kurulu teşkil olunur.

Yüksek Seçim Kurulu

MADDE 11. — Yüksek Seçim Kurulu, bir başkan ve altı üyeden kurulur.

Altısı Yargıtay Genel Kurulunca, beşi Danıştay Genel Kurulunca, kendi üyeleri arasından olmak üzere gizli oyla on bir kişi seçilir. Bunlar gizli oy ve saltçoklukla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler.

Yargıtay ve Danıştay üyeleri arasından kur'a ile ikişer yedek üye ayrılır. Başkan ve başkanvekilleri kur'aya girmezler.

Üye seçimi zamanı

MADDE 12. — Yüksek Seçim Kurulu için üye seçimi, her dört yılda bir, Ocak ayının ilk haftasında yapılır.

Bu süre içinde üye sayısında azalma olursa, yukarıki madde gereğince tamamlanır.

Karar verme

MADDE 13. — Yüksek Seçim Kurulu, kararlarını saltçoklukla verir; oyların eşitliği halinde başkanın katıldığı taraf üstün tutulur.

Yüksek Seçim Kurulunun nihai kararları ile, prensip kararları Resmî Gazetede, en kısa zamanda yayınlanır.

Görev ve yetkileri

MADDE 14. — Yüksek Seçim Kurulunun görev ve yetkileri şunlardır :

1. Seçimlerde, içine oy puslası konulacak olan zarfların, icabında her seçim için başka başka renk ve ölçüde olmak ve gerek piyasada, gerek Devlet Malzeme Ofisince imal edilen veya ettirilen veya depolarında bulunan zarfların renklerinden ve ölçülerinden farklı bulunmak ve kâğıdında «Türkiye Cumhuriyeti Yüksek Seçim Kurulu filigranı bulunmak üzere, yeteri kadar özel zarf imal ettirmek ve bu imalâtı, kâğıt hamurundan başlayarak zarfın imaline ve teslim alınmasına kadar olan safhalarını; üyeleri arasından seçeceği üç yargıcın devamlı gözetim ve denetimi altında yaptırmak ve bu zarfları, il seçim kurullarına, her ilin ihtiyacına yetecek sayıda, alındı belgeleri karşılığında göndermek,

2. Özel zarfların imali için gerekli «Türkiye Cumhuriyeti Yüksek Seçim Kurulu» filigran kalıpları ile zarf ölçü kalıplarını yaptırap gerekli miktarda kâğıt ve zarf imalinden sonra, saklamak,

3. Kütük düzenleme işlerinin başlamasından seçim sonuçlarının kesinleşmesine kadar bu kanda söz konusu edilen işlemlerin gerektirdiği cetvel, alındı belgesi, tutanak, seçmen kartı gibi

her türlü basılı kâğıt ve defterlerin, İstatistik Genel Müdürlüğü uzmanları ve diğer uzmanlar yardımı ile şekillerini tesbit edip Adalet Bakanlığı eliyle il ve ilçelerin ihtiyacına yetecek sayıda bastırılmasını, il ve ilçe seçim kurullarına yollanmasını sağlamak,

4. Seçimin başlangıç tarihinden en geç yedi gün önce ve seçimin yenilenmesine karar verilmesi halinde bu kararın ilânından itibaren beş gün içinde il ve ilçe seçim kurullarının teşekkülünü sağlamak,

5. İl seçim kurullarının teşekkülüne, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılacak itirazları, oy verme gününden önce ve itiraz konusunun gerektirdiği süratle, kesin karara bağlamak,

6. Adaylığa ait itirazlar hakkında özel kanunları gereğince kesin karar vermek,

7. İl seçim kurullarınca, oy verme günü işlemleri hakkında verilmiş olan kararlara karşı yapılan itirazları derhal inceleyip kesin karara bağlamak,

8. İl seçim kurullarınca düzenlenen tutanaklara karşı yapılan itirazları inceleyip kesin karara bağlamak,

9. Seçimlerden sonra, kendisine süresi içinde yapılan, seçimin sonucuna müessir olacak ve o çevre seçiminin veya seçilenlerden bir veya birkaçının tutanağının iptalini gerektirecek mahiyette itirazları, alt kurullara yapılan itirazların silsilesine ve sürelerine uygunluğunu araştırmaksızın inceleyip kesin karara bağlamak,

10. Bu kanunla kendisine verilen başkaca görevleri yapmak.

İl seçim kurulu

MADDE 15. — İl seçim kurulu, il merkezindeki en yüksek dereceli üç yargıçtan kurulur. Bunlardan derecesi en yüksek olanı, kurulun, başkanıdır. Kurulun yargıçlardan iki de yedek üyesi vardır.

Kurul başkanlığı ile asil ve yedek üyelikleri için, aynı derecedeki yargıçlar arasında en kıdemlisi ve kıdemde eşitlik halinde en yaşlısı görevlendirilir.

İl seçim kurulu başkanlığı ile, asil ve yedek üyeliklerini ve ilçe seçim kurulu başkanlığını yapacak olan yargıçlardan biri her hangi bir sebeple bu görevi yapamaz ve o yerde bu görevi yapabilecek başka bir yargıç da bulunmazsa, o yerin bağlı olduğu ağır ceza mahkemesinin yargı çevresi içinde bulunun ve görevinden ayrılmasında sakınca görülmiyen bir yargıca, merciince bu yetki verilir.

Eksiklerin, ağır ceza çevresi içindeki yargıçlardan tamamlanmasına imkân bulunmıyan hallerde, bu ağır ceza merkezine en yakın ağır ceza mahkemelerinin yargı çevresi içindeki yargıçlardan biri, yukardaki usule göre yetki verilerek gönderilir.

Bu suretle kendisine yetki verilen yargıcın gelip görevine başlamasına kadar, seçim kurulu başkanlığını, kurulun kendi arasından gizli oyla seçeceği bir üye yapar.

Görev ve yetkileri

MADDE 16. — İl seçim kurulunun başlıca görev ve yetkileri şunlardır :

1. İl seçim çevresi içinde seçimin düzenle yürütülmesini sağlamak için gereken bütün tedbirleri almak ve seçim işlerini denetlemek,

2. İlçe seçim kurullarına oy sandıklarını ve bu kanunda yazılı diğer seçim araç ve gereçlerini göndermek,

3. İlçe seçim kurullarının teşekkülüne, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılan itirazları inceleyerek karara bağlamak,

4. İlçe seçim kurulları başkanlıklarınca seçim işlerinin yürütülmesi hakkında sorulacak hususları derhal cevaplandırmak,

5. Aday beyanname veya listelerini almak ve ilân etmek, bunlar hakkında yapılacak itirazları incelemek ve bu beyanname veya listelerden kanuna göre muteber olmıyanlar hakkında karar vermek, geçici ve kesin aday listelerini yerlerine göndermek ve ilân etmek,

6. İle bağılı ilçe seçim kurullarından gelen tutanakları birleştirerek il seçim çevresi için bir tutanak düzenlemek,

7. Bu kanunla kendisine verilen başlıca görevleri yapmak.

Siyasi parti temsilcileri

MADDE 17. — Seçime katılan siyasi partiler, il seçim kurullarında birer temsilci bulundurulur. Bu temsilciler kurulun bütün çabalarına ve görüşmelerine katılırlar. Ancak, oy kullanamazlar.

Görüşülen iş hakkında siyasi partiler temsilcileri görüşlerini bildirirlerse, kurul, bunları da dinledikten sonra, kendi arasında iş görüşerek karar verir ve kararı temsilcilere bildirir.

Siyasi parti temsilcilerinin toplantılara katılmaları işlerin görüşülmesini durdurmaz.

İlçe seçim kurulu

MADDE 18. — İlçe seçim kurulu bir başkan ile altı üyeden kurulur. İlçedeki en yüksek dereceli yargıç kurulun başkanıdır.

İlçede aynı derecede birkaç yargıç bulunduğu takdirde en kadrolusu, kademde de eşitlik halinde en yaşlısı seçim kuruluna başkanlık eder.

İl merkezlerinde kurulacak merkez ilçe seçim kurullarına, il seçim kurullarına başkanlık edecek yargıçtan sonra gelen en yüksek dereceli yargıç kademi ve yaş sırasına göre başkanlık eder.

İlçe seçim kurulu üyelikleri

MADDE 19. — İlçe seçim kurulu üyelikleri aşağıdaki şekilde belli olur :

İlçe seçim kurulu başkanı, kendi tüzüklerine göre ilk genel kurul toplantılarını yapmış olup, o yer seçim çevresi ile birlikte en az on beş seçim çevresinde altı aydan beri il ve ilçe teşkilâtı kurmuş bulunan bütün siyasi partiler arasında açık olarak kur'a çıkar ve kur'ada adları çıkan altı siyasi partiye birer üye adı bildirmelerini tebliğ eder. Partiler, adları iki gün içinde bildirmek zorundadırlar.

Bu üyelere, kur'a sırası ile dördü ilçe seçim kuruluna asıl üyesi, ikisi de yedek üyesidirler.

Diğer üyelikler için, ilçe merkezinde bulunan okulların (ilk, orta, lise ve dengi) bütün öğretmenleri kendi aralarında gizli oyla dört üye seçerler. Bu üyelere, aldıkları oy sırası ile ilk ikisi ilçe seçim kurulu asıl üyesi, ikisi de yedek üyesidirler.

Bu seçimi, toplanma yeter sayısı aranmaksızın, ilçe seçim kurulu başkanı idare eder. İlçe merkezindeki öğretmen sayısı yetmediği takdirde, ilçeye bağlı köy öğretmenleri seçilir.

Yargıcın açık olarak çekeceği kur'a ile doldurulması gereken üyelik sayısı kadar siyasi parti bulunmazsa veya kendilerine tebliğ tarihinden itibaren iki gün içinde cevap vermezlerse, eksik kalan yerler, mevcut partilerden, üye sayısı eşit olmaksızın ve bu mümkün olmayorsa, kur'a yoluyla tamamlanmak suretiyle ve hiçbir parti mevcut değilse, kurul başkanı tarafından, o ilçedeki iyi şöhret sahibi olmakla tanınmış tarafsız emeklilerden veya okur - yazar olan ve o yer seçmenlerinden bulunan kimselerden doldurulur.

Kur'anın çekileceği ve seçimin yapılacağı gün, saat ve yer gazetelerle, olınayan yerlerde alışılmış araçlarla ilân edilir ve kur'a açık olarak kurul başkanı tarafından çekilir.

Görev ve yetkileri

MADDE 20. — İlçe seçim kurullarının, başlıca görev ve yetkileri şunlardır :

1. İlçe çevresinde seçimin düzenli yürütülmesini sağlamak için gereken bütün tedbirleri almak ve seçim işlerini denetlemek,

2. Sandık seçim kurullarını kurmak,

3. İlçedeki sandık kurullarına, oy sandıklarını ve bu kanunda yazılı diğer seçim araç ve gereçlerini göndermek,

4. Sandık kurullarının teşekküllerine, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılan itirazları inceliyerek karara bağlamak,

5. Sandık kurulları başkanlıklarınca seçim işlerinin yürütülmesi hakkında sorulacak hususları derhal cevaplandırmak,

6. İlçe çevresindeki sandık kurullarından gelen tutanakları birleştirerek, ilçe seçim tutanağını düzenlemek ve bu tutanağı seçim işlerine ait diğer evrak ile birlikte il seçim kuruluna derhal teslim etmek,

7. Bu kanunla kendisine verilen başkaca görevleri yapmak.

Sandık kurulu

MADDE 21. — Sandık kurulu bir başkan ve dört üyeden teşekkül eder.

Sandık kurulu başkanının seçimi.

MADDE 22. — İlçe seçim kurulu toplanarak, sandığın konacağı seçim bölgesi içindeki veya dışındaki seçmenler arasından iyi ün sahibi olmakla tanınmış, okur - yazar kimselerden, kurula bağlı seçim bölgelerindeki sandıklardan her biri için ikişer kişi olmak üzere bir liste düzenler.

Kurul, bunlardan birini açık kur'a ile sandık başkanlığına seçer.

Sandık kurulu başkanının görevi başına gelmemesi halinde, yerine kurul üyelerinden en yaşlısı başkanlık eder.

Sandık kurulu üyelikleri

MADDE 23. — Sandık kurulu üyeleri aşağıdaki şekilde belli olur :

18. maddede gösterilen yargıç; kendi tüzüklerine göre ilk genel kurul toplantılarını yapmış olup, o yer seçim çevresi ile birlikte en az on beş seçim çevresinde altı aydan beri il ve ilçe teşkilâtı kurmuş bulunan bütün siyasi partiler arasında her sandık için açık bir kur'a çeker ve kur'ada adları çıkan beş partiye birer üye adı bildirmelerini tebliğ eder. Siyasi partiler bu adları, beş gün içinde bildirmek zorundadırlar.

Bu üyelerden, ilçe seçim kurulu önünde çekilecek kur'a sırasıyla, üçü sandık kurulu asıl üyesi, diğer ikisi de yedek üyesidirler.

Bundan başka, sandığın bulunduğu köy ve mahalle ihtiyar heyeti asil ve yedek üyelerinin seçmenlik sıfatını haiz olanları arasından, keza kur'a ile iki kişi seçilir. Bunlardan, kur'a sırasına göre ilki asıl, diğeri yedek üyedir.

Kur'anın çekileceği gün, saat ve yer gazetelerle, olmyan yerlerde alıılmış araçlarla ilân edilir ve o saatte kur'a açık olarak başkan tarafından çekilir. Kur'anın çekileceği günün ilân edildiği ve kur'anın açık olarak çekildiği, bir tutanakla tesbit olunur.

Üyeliklerin bu şekilde doldurulması mümkün olmazsa 19. maddeye göre eksikler tamamlanır.

Görev süresi

MADDE 24. — Sandık kurulları asıl ve yedek üyeleri oy verme gününden 48 saat önce göreve başlarlar ve oy verme günü, seçim işleri bitinceye kadar çalışmaya aralıksız devam ederler.

Adaylar ve müşahitleri

MADDE 25. — Sandık başı işlemlerini takibetmek üzere, siyasi partiler ve bağımsız adaylar, birer müşahit gönderebilirler.

Kurullarda görev alamıyacak olanlar

MADDE 26. — İdare âmirleri, zabıta âmir ve memurları, Askerî Ceza Kanununun 3. maddesinde yazılı askerî şahıslar, milletvekilleri ve adayları, bu kanunda gösterilen kurullara seçilemezler.

Andiçme

MADDE 27. — Yüksek Seçim Kurulu, il ve ilçe seçim kurulları başkan, asıl ve yedek üyeleri, görevlerine başlamadan önce, kurul önünde birer birer şöyle andiçerler.

(Hiçbir tesir altında kalmaksızın, hiç kimseden korkmadan, seçim sonuçlarının tam ve doğru olarak belirmesi için görevimi kanuna göre, dosdoğru yapacağıma namusum, vicdanım ve bütün mukaddesatım üzerine andiçerim.)

III. BÖLÜM

SEÇİM ÖNCESİ İŞLERİ

I - KESİM

SEÇMEN KÜTÜKLERİ

Seçmen kütüğünün geçiciliği

MADDE 28. — Seçimlerde, her seçim bölgesi için bir seçmen kütüğü düzenlenir. Şu kadar ki, kütüklerin kesinleştiği tarihten itibaren altı ay içinde yapılacak seçimlerde, yeniden kütük düzenlenmez.

Seçmen kütüğüne yazılacak kimseler

MADDE 29. — Seçmen yeterliğine sahibolan her vatandaş, ikametgâhının veya en az üç aydan beri oturmakta bulunduğu muhtarlığın, seçmen kütüğüne yazılır.

Devlet, katma bütçeli idare, özel idare, belediye kadrolarında ve İktisadi Devlet Teşekkül ve Müesseselerinde, bunların ortaklıklarında ve kamu tüzel kişilikleriyle bu mahiyetteki müesseselerde sürekli görevli bulunanlar ve bunlarla birlikte oturanlar, süre kaydı aranmaksızın, oturdukları yer muhtarlığının seçmen kütüğüne yazılırlar. Yukarda sayılan yerlerde, geçici ve nöbetleşe çalışanlar 1. fıkradaki üç aylık müddet kaydına bağlıdırlar.

Yabancı memleketlerde bulunan vatandaşlar, istekleri üzerine, tâyin ettikleri seçim bölgesi veya bildirdikleri son ikametgâhları kütüğüne yazılırlar.

Kütüğe yazılma esasları

MADDE 30. — Seçmenlik sıfatının tâyininde esas, seçmen kütükleridir.

Her seçmenin, kütüğünde yazılı bulunduğu seçim bölgesinde ve oturduğu yere en yakın sandığa ait seçmen listesine yazılması ve o sandıkta oy vermesi esastır.

Bir seçmen, birden çok seçmen kütüğüne ve sandık seçmen listesine yazılamaz ve birden fazla oy kullanamaz.

Seçim bölgesi krokisi ve binalar cetveli

MADDE 31. — Şehir ve kasabalarda, ilçe seçim kurulu başkanının deneti altında, belediyeler, her seçim bölgesi için, seçim kütüğüne esas olmak üzere, basit bir kroki düzenlemek zorundadırlar.

A) Krokide :

1. Seçim bölgesinin sınırları ile, bu sınırlar içindeki sokakların adları ve her sokağın baş ve sonundaki binaların numaraları,

2. Seçim bölgesi, sokaklara ayrılmamış dağınık yapılardan ibaret ise, bu dağınık yapılar ve numaraları ile birlikte, okunaklı şekilde gösterilir.

B) Köylerde ve kroki yapılmasına teknik imkân bulunmayan şehir ve kasabalarda kroki yerini tutmak üzere, her seçim bölgesi için (binalar cetveli) düzenlenir.

(Binalar cetveli) ilçe seçim kurulu başkanının deneti altında, şehir ve kasabalarda belediyelerce, köylerde muhtarlıklarca yapılır.

C) Seçim bölgesinde, numarası olmayan ve içinde insan oturan yerler bulunduğu takdirde, bu yerler numaralanır.

Yukarıda (B) bendinde yazılı (binalar cetveli), (C) bendinde numarasız yerlerin numaralanması işleri, İstatistik Genel Müdürlüğünün (Numaralama Yönetmeliği) esaslarına göre yapılır.

Kroki ve cetvellerin partilere verilmesi

MADDE 32. — Yukarıki madde gereğince, her seçim bölgesi için düzenlenen kroki veya binalar cetvelinin onaylı birer örneği, ilçe seçim kurulu başkanı tarafından, siyasi partilerin ilçe başkanlıklarına, kütük yazımına başlanmadan önce, alındı belgesi karşılığında verilir.

Seçmen kütüğü

MADDE 33. — Seçmen kütükleri aşağıda yazılı esaslara göre hazırlanır :

A) Her seçim bölgesi için tek bir kütük düzenlenir. Bu kütük, seçmenlerin oturdukları cadde, sokak ve kapı numarası sırasına göre tertiplenir.

Her seçmene, (1) den başlayan ve kütüğe yazılma sırasını gösteren bir seçmen sıra numarası verilir.

B) Seçmen kütüğü, ilçe seçim kurulu başkanlığınca görevlendirilen kimse veya kimseler tarafından, krokiye göre muhtarlığın bir sınırından başlayarak sokak sokak ve bir sokağın önce tek numaralı, sonra çift numaralı binaları ve bir bina içinde, varsa muhtelif daireleri, muhtarlık bölgesi içinde kütüğe yazılmamış hiçbir seçmen kalmamak üzere, birer birer ve sıra ile yazılarak tesbit edilir. Krokisi yapılamamış bulunan seçim bölgelerinde, bu iş (binalar cetveli) ne göre yapılır.

C) Her evde, seçmen yeterliğini ve o bölgede oy kullanmak hakkını haiz olan kimseler, o ev halkından bir veya birkaçının önünde, seçmen kütüğüne yazılır. Ve her seçmene, adının hizasındaki imza yeri imzalatılır. Ev halkından, seçmen yeterliğini ve o seçim bölgesinde oy kullanma hakkını haiz olup da o esnada evde bulunmayanlar da, ev halkının beyanına göre yazılır. Bu gibi adların hizasına da beyanı yapanın adı, okunaklı bir surette yazıldıktan sonra, beyanı yapana imzalatılır. (İmza edemiyenlere parmak bastırılır.)

D) Seçmen kütüğü, her seçmen için, cadde veya sokak adı, bina, kapı numarası, apartman, daire numarası, seçmen sıra numarası, seçmenin adı ve soyadı, babasının adı, doğum yeri, doğum tarihi ve imzası yazılabilecek şekilde hazırlanmış cetvellerin doldurulması suretiyle düzenlenir.

Seçmen yeterliğinin tesbitinde esas

MADDE 34. — Seçmen kütüğüne yazılmaya esas olan seçme yeterliği ile ikamet süresi, memuriyet hali gibi hususların tesbitinde resmî belgeler esas tutulur. Muhtar ve ihtiyar heyetlerinin kayıt ve özel bilgilerinden de faydalanılır.

Kütük Bürosu

MADDE 35. — Her ilçe için (il merkez ilçesi dâhil) kroki ve binalar cetvelinin hazırlanması ve

seçmen kütüklerinin düzenlenmesi işi, ilçe seçim kurullarının teşekkülünü takibeden günden başlayarak en geç yirmi gün içinde, ilçe seçim kurulu başkanı tarafından sağlanır.

Bu amaçla her ilçede, ilçe seçim kurulu başkanının yönetiminde kütük işlemlerinin devamı süresince bir (Kütük Bürosu) kurulur.

İlçe seçim kurulu başkanı, kütük işleri için mahalle ve köy muhtar ve ihtiyar heyetlerini görevlendirebileceği gibi, Devlet, katma bütçeli idare,, özel idare, belediye, İktisadi Devlet Teşekkülleri ve kamu tüzel kişiliklerindeki (yargıçlar, vali ve kaymakamlar, nahiye müdürleri, askerî şahıslar ve zabıta âmir ve memurları hariç) bütün memurları görevlendirebilir; dışardan da gerekli gördüğü kimseleri çalıştırabilir.

Vali ve kaymakamlar, ilçe seçim kurulu başkanı tarafından istenen her türlü yardımda bulunmak zorundadırlar.

Kütüklerin düzenlenmesinde siyasi partilerin müşahit bulandırılması

MADDE 36. — Seçmen kütükleri düzenlenirken, siyasi partiler, her seçim bölgesi için, kütük işiyle görevli kimselerin yanında birer müşahit bulandırabilirler.

Bu amaçla, ilçe seçim kurulu başkanı, siyasi partilerin ilçe başkanlıklarına, kütük düzenleme işlerinin fiilen başlamasından önce, yazı ile bilgi verir. Bu yazıda, her seçim bölgesinin kütüğünü düzenlemeye memur edilmişlerin ad ve soyadları ile adresleri ve işe başlayacakları yer, gün ve saat bildirilir.

Siyasi partilerce atanan temsilciler, parti ilçe başkanlarından aldıkları belge ile müşahitlik görevini yaparlar.

Günlük çalışmaların tesbiti

MADDE 37. — 35. madde gereğince, kütük yazımına memur edilen kimseler, her gün günlük çalışmalarının sonucunu bir tutanakla tesbit ve kütüğün o gün yazılan sayfaların altını imza ederler.

Kütük yazımı işlerine, siyasi parti müşahitleri de katılmış ise, bu tutanak ve kütüğün o gün yazılmış bulunan sayfaları, bu müşahitlere de imzalatılır.

Kütüklerin teslimi, deneti, daktilo edilmesi

MADDE 38. — Kütük yazımına memur edilen kimseler, hazırladıkları kütüğü hemen ilçe seçim kurulu başkanına teslim ederler.

Başkan, kütüklerin, usulüne uygun ve eksiksiz hazırlanıp hazırlanmadığını, kroki ve binalar cetveli ve başka araçlardan faydalanarak denetler veya sorumluluğu altında denetletir. Varsa noksanlarını tamamlatarak, daktilo ile iki nüsha yazdırır ve her sayfasını ayrı ayrı mühürleyip imzaldıktan sonra kütüğün kapsadığı sayfa ve seçmen sayısını, sonuna yazıp onaylamak suretiyle bunlardan birini ilçe seçim kuruluna verir diğerini aslı ile birlikte yanında saklar.

Seçmen kütüğünün sandık seçmen listelerine bölünmesi

MADDE 39. — İlçe seçim kurulu, yukarıki madde gereğince kendisine verilen kütük nüshası üzerinden, 5. ve 30. maddelerdeki esasları göz önünde tutarak, en geç on gün içinde sandık bölgelerini tesbit eder ve seçmenleri, kütükteki tesbitle ve seçmen sıra numarasına göre sandık seçmen listelerine ayırır. Bu listeler 33. maddenin (D) bendine göre düzenlenir. Yayıların sandık bölgesi olarak kabulü gerekip gerekmiyeceği, 5. madde hükmü göz önünde tutularak, karara bağlanır. İlçe seçim kurulu başkanı, bu suretle yazar sayıya hazırlanan sandık seçmen listesinin her sayfasını ayrı ayrı mühürleyip imzaldıktan sonra, listenin kapsadığı sayfa ve seçmen sayısını sonuna yazarak onaylar.

Sandık seçmen listesi

MADDE 40. — İlçe seçim kurulu başkanı, sandık seçmen listelerinin hazırlanmasından sonra, her seçim bölgesinin kaç sandığa ayrıldığını, bu sandıkların numaralarını, her sandığın hangi sokakları veya mahalle ve sokakların hangi kısmını içine aldığı, o sandıklardan her birine, kütüğün hangi numarasından hangi numarasına kadar olan seçmenlerin oy atacağını gösteren, sandık sayımca birer cetvel yaparak bunların aşağıdaki maddede gereğince, asılacak sandık seçmen listelerinin yanına asarır.

Sandık seçmen listelerinin onaylı birer nüshası, en geç, asılacağı güne kadar, teşkilâta bulunan yerlerde, siyasi partilerin, ilçelerde ilçe, illerde il başkanlıklarına, ahırdı bölgesi karşılığında verilir.

Sandık seçmen listelerinin asılması

MADDE 41. — Sandık seçmen listeleri, 39. maddedeki süre bitince asıldıkları mahalle veya köylerde, mümkün kolaylıkla görüp okunabileceği yerlere asılır. Bunların, asıldıkları tarih ve yerler, seçim bölgelerinin ayrıldığı sandık bölgelerini gösteren cetvel ile birlikte, mahallî gazetelerle ve ayrıca ahırdı araç ve usullerle ilân edilir.

Listelerin hangi tarihlerde ve nerelere asıldığı, ilânın ne suretle yapıldığı, ilçe seçim kurulu başkanı tarafından görevlendirilen kimselerce bir tutanakla tesbit olunur. Listelerin askıdan indirildiği tarih de ayrı bir tutanakla tesbit edilir. Bu tutanaklar, ilçe seçim kurulu başkanı tarafından ayrı bir dosyada saklanır.

Sandık seçmen listelerinin korunması

MADDE 42. — İlçe seçim kurulu başkanı, sandık seçmen listelerinin asıldıkları tarih ve yerleri bir yazı ile mahallin kâmilîye âmirine derhal bildirir.

Acılı hâdîsleri sürece, sandık seçmen listelerinin korunmasından, idare âmirleriyle zabıta âmir ve memurları sorumludur.

Askı yerî görevlisi

MADDE 43. — İlçe seçim kurulu başkanı, askı devam ettiği sürece incelemeleri kolaylaştırmak ve itirazları kaydetmek üzere, muhtar veya ihtiyar heyeti üyelerinden veya bu iş için görevlendirilmiş kimselerden birinin, müracaatlar için uygun düşün belli saatlerde askı yerinde devamlı olarak hazır bulunmasını sağlar ve durumu askı yerinde ilân eder.

Kütüğün siyasi partilerce incelenmesi

MADDE 44. — İlçe seçim kurulu başkanı nezdindeki seçmen kütüğünün aslı ile, daktilo edilmiş nüshasını ve sandık seçmen listelerini siyasi partiler, her zaman inceleyebilirler.

Askı süresi

MADDE 45. — Her seçim bölgesinde, sandık seçmen listeleri yedi gün süre ile asılı kalır.

Kütüklerin ve sandık seçmen listelerinin kaldırılması

MADDE 46. — Askı süresi sona erdikten veya itirazlar üzerine verilen kararlar ve bu kararlara göre yapılan işlemler tamamlandıktan ve gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra, kütükler ve seçmen sandık listeleri kesinleşir.

Düzeltilme işlemleri 39. ve 40. maddelerde olduğu gibi ilçe seçim kurulu başkanı tarafından

ayrıca onaylanır. Düzeltme olmamış ise bu husus kütük ve sandık seçmen listelerinin sonuna kaydolunur.

Siyasi partilere verilmiş olan seçmen sandık listeleri de istekleri üzerine son şekline göre düzeltilir.

Kesinleşen kütükler ve sandık seçmen listeleri üzerinde hiçbir değişiklik yapılamaz.

Seçmen kütükleriyle sandık seçmen listelerinin, kesinleşmeye ilişkin süreler saklı kalmak üzere, en geç oy verme gününden önceki yirminci gün akşamına kadar tamamlanmış ve kesinleşmiş olması şarttır.

Seçmen kartı

MADDE 47. — Seçmen kütüğünde kayıtlı her seçmene bir seçmen kartı verilir.

Seçmen kartı, seçmenin kimliğini ispata yarar.

Seçmen kartında seçmenin hangi seçim bölgesinde, hangi sandıkta oy vereceği ve listedeki seçmen sıra numarası gösterilir.

Bundan başka, seçmen kartında seçmenin adı, soyadı, ve oturduğu yer yazılır.

Seçmen kartlarının dağıtılması

MADDE 48. — Seçmen kartları, sandık seçmen listelerinin kesinleşmesinden itibaren, ilçe seçim kurulu başkanları tarafından hazırlattırılır ve bunları dağıtmakla görevlendirilecek olanlara alındı belgesi karşılığında verilir.

Bu alındı belgeleri ilçe seçim kurulu başkanlarınca sıra numarasına göre bir dosyada saklanır.

İlçe seçim kurulu başkanları, seçmen kartlarının ev ev dolaşarak dağıtılmasını sağlamak zorundadırlar. Seçmen kartlarının hazırlanmasında ve dağıtılmasında ilçe seçim kurulu başkanları 35. maddede yazılı yetkiyi kullanabilirler.

Sahipleri bulunmadığı için dağıtılmıyan kartları, ilgililer bizzat müracaat ederek alabilirler.

Oy verme gününden üç gün öncesine kadar, dağıtılamıyan veya alınmıyan kartlar, ilçe seçim kurulu başkanına bir liste ile birlikte geriverilir. Bu listeler sandık kurulu başkanına verilmeye kadar ilçe seçim kurulunda uygun bir yere asılır. Bu kartlar oy verme gününde sahipleri tarafından istendiği takdirde verilmek üzere listesi ile birlikte sandık kurulu başkanlarına teslim olunur.

II. KESİM

SEÇİM PROPAGANDASI

Serbestlik

MADDE 49. — Seçimlerde propaganda, bu kanun hükümleri dairesinde serbesttir.

Açık yerlerde propaganda

MADDE 50. — Seçim zamanında, genel yollar üzerinde, mâbetlerde, kamu hizmeti görülen bina ve tesisleri de ve ilçe seçim kurullarınca gösterileceklerden başka meydanlarda toplu olarak sözlü propaganda yapılması yasaktır.

İlçe seçim kurulları, gidiş - gelişi bozmayacak ve pazarların kurulmasına engel olmayacak surette toplantıların genel olarak yapıldığı ve varsa elektrik tesisatı olan yerleri seçmek suretiyle hangi meydanlarda toplu olarak sözlü propaganda yapılabileceğini tesbit ederler.

Siyasi partilerin toplu olarak sözlü propaganda yapmak için müracaatları üzerine, toplantı, meydan, gün, sıra ve saatlerini ilçe seçim kurulu kur'a çekerek belirtir ve ilgililere tebliğ eder. Bağımsız adaylar için de aynı suretle haftada bir gün ayrılır.

Açık yerlerde, güneş battıktan doğuncaya kadar, toplu olarak, sözlü propaganda yapılamaz.

Kapalı yerlerde propaganda

MADDE 51. — Seçimlere katılan siyasi partiler ve bağımsız adaylar adına kapalı yer toplantısı yapılabilir.

Toplantıyı yapmak isteyenler üç kişilik bir heyet kurarlar. Bu heyet, toplantıdan önce, en yakın zabıta âmir ve memurlarına haber verir.

Bu heyetin görevleri toplantının düzenini sağlamak, kanunlara karşı hareketleri önlemek, kamu düzenine ve edep törelerine aykırı veya suç işlemeye kışkırtıcı mahiyet taşıyan söz, nutuk, ve hareketlere engel olmaya çalışmaktır.

Heyet üyeleri yukarıki fıkraya aykırı bir durum başgösterdiğinde bunları önlemeye çalışmaktan ve önliyemezlerse zabıtayı çağırılmaktan sorumludurlar. Zabıta, heyet üyelerinin görevlerini yapmaları hususunda gerekli tedbirleri alır.

Heyet, toplantıda hazır bulunanlardan söz alacak olanları tâyin ve tahdid edebilir.

Heyet kurulmadan toplantı yapılması yasaktır.

Radyolarla propaganda

MADDE 52. — Seçimlere katılan siyasi partiler oy verme gününden önceki on beşinci günden itibaren dördüncü gün saat yirmi bire kadar radyolarla propaganda yapabilirler.

Müracaat

MADDE 53. — Seçimlere katılan siyasi partilerin genel merkezleri radyolarda propaganda yapmak istediklerini oy verme gününden önceki yirmi birinci gün akşamına kadar Yüksek Seçim Kuruluna yazılı olarak bildirirler.

Yayın zamanının tesbiti

MADDE 54. — Yüksek Seçim Kurulu, radyolarda yayın için müracaat eden partiler arasında, bunların birer temsilcisi ile, Basın - Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü temsilcilerinin önünde kur'a çekerek, yayın zaman ve sıralarını tâyin eder. Bu kur'a oy verme gününden en az yirmi gün önce çekilir. Yayınlar, saat on dokuz ile yirmi bir arasında yapılır.

Radyo ile propaganda

MADDE 55. — Radyolarda propaganda, her siyasi parti için günde on dakikayı aşamaz. Bu konuşmalar, Türkiye'deki bütün radyo postaları ile aynı zamanda yayınlanır. Bu konuşmaların her gün hangi saatte, hangi parti adına yapılacağı, Türkiye radyoları tarafından halka önceden, haber yayınları sırasında, duyurulur.

Radyo konuşmaları ile işlenen suçlar

MADDE 56. — Yüksek Seçim Kurulunca, siyasi partilerin, radyo ile yaptıkları konuşmaların suç konusu olduğu sonucuna varılırsa, ceza takibi hususundaki hükümler saklı kalmak üzere, o siyasi partinin seçim süresi sonuna kadar radyoda konuşma hakkının, kısmen veya tamamen iptaline karar verilebilir.

Hoparlör ile propaganda

MADDE 57. — Hoparlörle propaganda, halkın huzur ve rahatını bozmamak ve 50. maddeye uymak şartıyla serbestir.

İlçe seçim kurulları re'sen veya siyasi partilerin istekleri üzerine, mahallin özelliklerini göz önünde tutarak, hoparlörle yayının yerini, zamanını, süresini ve diğer şartlarını tesbite yetkilidir.

Duvar ve el ilânları

MADDE 58. — Seçimlere katılan siyasi partiler, bağımsız adaylar, duvar ilânı asmak, el ilânı ve her türlü matbua dağıtmakta serbesttir. Ancak, oy verme gününden önceki üç gün içinde, ilân, beyanname, genelge, açık mektup ve her çeşit propaganda mahiyeti taşıyan matbua'nın dağıtılması, yapıştırılması ve satılması yasaktır.

Oy puslası her zaman dağıtılabılır.

Propaganda yayınlarına ilişkin yasaklar

MADDE 59. — Propaganda için kullanılan duvar ilânları ile el ilânları ve diğer her türlü matbualar üzerinde, Türk Bayrağı, dinî ibareler, Arap harfleri ile yazılar ve her türlü resim bulundurulması yasaktır.

Partilerin kabul etmiş oldukları parti alâmetleri resim sayılmaz.

Muafiyet

MADDE 60. — Propaganda için kullanılan duvar ilânları ile el ilânı mahiyetindeki matbualar, seçimin başlangıcından propaganda süresinin sonuna kadar, her türlü harc ve resimlerden muafır.

İlân yerleri

MADDE 61. — Propaganda için duvar ilânları, şehir ve kasabalarda ilçe seçim kurullarınca, köylerde köy ihtiyar heyetlerince gösterilecek yerlere asılır.

Şehir ve kasabalarda, ilçe seçim kurulu, köylerde muhtar ve ihtiyar heyetleri tarafından, o çevrede seçime katılan siyasi partiler ve bağımsız adaylardan müracaat edenlerin varsa temsilcileri önünde çekilecek kur'a ile bunların, o sahadaki ilânlarının yer sırası tesbit edilir.

Kur'a, oy verme gününden önceki yirminci gün akşamına kadar çekilir.

Kendisine ayrılan ilân yerini boş bırakan siyasi parti veya aday, belediye veya köye, yer ayrılması için yapılmış olan masrafları ödemek zorundadır.

Başka yerlere asma yasağı

MADDE 62. — Yukarıki madde gereğince gösterilen yerlerden başka her hangi bir yerde ilân asılması, yapıştırılması veya teşhiri yasaktır.

Bu suretle asılan, yapıştırılan veya teşhir edilen ilânlar, ilçe seçim kurulu kararı ile kaldırılır.

Matbua dağıtımı

MADDE 63. — Seçim zamanında, propaganda için dağıtılacak el ilânı mahiyetindeki matbualar hakkında da 59. madde hükümleri uygulanır.

Bunları dağıtacak olan kimselerin seçme yeterliğini haiz olmaları şarttır.

Devlet, katma bütçeli idareler, il özel idareleri, belediyelerle bunlara bağlı daire ve müesseseler, İktisadi Devlet Teşekkülleri ve bunların kurdukları müesseseler ve ortaklıkları ile diğer kamu tüzel kişiliklerinde memur ve hizmetli olarak çalışanlar, ilân dağıtamazlar.

Yayınlara ait yasaklar

MADDE 64. — Seçimin başlangıç tarihinden seçim sonuçları ilân edilinceye kadar olan süre içinde, 63. maddede sayılan bütün daire, teşekkül ve müesseselerle, Bankalar Kanununa tâbi bütün teşekküllerin kendi faaliyetlerine ait, seçmenin oyuna tesir edecek mahiyette, her türlü yayın yapmaları, daha önce basılmış ve yayınlanmış kitap, broşür, afiş ve bunlara benzer yayınları çoğaltmaları ve dağıtmaları yasaktır.

Törenlere ait yasaklar

MADDE 65. — Seçimin başlangıç tarihinden seçim sonuçları ilân edilinceye kadar olan süre içinde, 63. maddede sayılan bütün daire, teşekkül ve müesseselerle Bankalar Kanununa tâbi teşekküllere ait kaynaklardan yapılan iş ve hizmetler dolayısıyla, açılış ve temel atma dâhil, törenler tertiplemek, nutuklar söylemek, demeçler vermek ve bunlar hakkında her türlü vasıta ile yayınlarda bulunmak yasaktır.

Gezilere ait yasaklar

MADDE 66. — Seçimin başlangıç tarihinden seçim sonuçları ilân edilinceye kadar olan süre içinde, Başbakan ve Bakanlar, yurt içinde yapacakları gezileri, makam otomobiliyle yapamazlar. Her ne maksatla olursa olsun yapacakları gezilerde, protokol icabı yapılması gereken karşılama ve uğurlamalarla resmî ziyafet ve törenler yapılamaz.

Memurların refakat yasağı

MADDE 67. — Seçimin başlangıç tarihinden seçim sonuçları ilân edilinceye kadar olan süre içinde, Başbakan ve Bakanlarla, milletvekili adaylarının illerde yapacakları gezilerde, kendilerine o ilde görevli hiçbir memur refakat edemez.

Istifa etmemiş memur adaylara ait yasaklar

MADDE 68. — Adaylığını koyan memurlardan istifa etmemiş bulunanlar, seçim çalışmalarında ve gezilerinde, propagandalarda, memuriyetleri dolayısıyla sahib oldukları maddi ve mânevi her türlü imkân, araç ve bilgilerden hiçbir surette faydalanamazlar ve işgal ettikleri memuriyet makamı ile bağdaşmayacak mahiyette propaganda yapamazlar.

III - KESİM

ARAÇLAR

Araçların sağlanması

MADDE 69. — Seçim kurulu başkanları, seçim için gerekli bütün araçları ve parayı zamanında ve muntazam bir surette sağlamak ve yerlerine göndermekle yükümlüdürler.

Bu hususlarda kurul başkanlarının emirleri üzerine zabıta âmir ve memurları, belediyeler ve muhtarlıklar gerekli yardımlarda bulunmak zorundadırlar.

Oy verme araçları ve teslimi

MADDE 70. — Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı, il, ilçe seçim kurulları ile, sandık kurulları mühürlerini ve seçim işleri için mahallerinde sağlanamayan gerekli her çeşit kırtasiye ve gereçleri zamanında il ve ilçe seçim kurulları başkanlıklarına gönderir.

İl seçim kurulu başkanları, oy verme gününden en az on gün önce, ilçe seçim kurulları başkanlıklarına, ilçe seçim kurulu başkanları da oy verme gününden en az kırk sekiz saat önce, aşağıda yazılı eşyanın sandık kurulları başkanlarına teslimini sağlarlar.

1. Seçim bölgesinde her sandık için ağzı mühürlü bir kese içine konulmuş numaralı bir mühür (Hangi sandığa, hangi numaralı mühürün verildiği bir tutanağa geçirilir),
2. Her seçim bölgesinde bulunacak kapalı oy verme yerleri sayısı toplamına eşit miktarda çevre adaylarının onaylı listesi ile 78. maddede yazılı evha,
3. İlçe seçim kurulu mührü ile mühürlenmiş oy puslalarının konulmasına mahsus, zarfları havi bir paket,
4. Oy sandıkları,

5. Sandık sayısınca ıstampa ve mürekkebi,
6. Sandık sayısınca örneğine uygun onaylı tutanak defteri,
7. Örneğine uygun basılı sayım cetvelleri,
8. Öğrenine uygun basılı tutanak kâğıtları,
9. Sandık sayısınca boş torba,
10. Uygun sayıda kopya kalemi,
11. Gerekli takdirde oy verme yeri inşası için malzeme,
12. O seçim çevresinde, seçimin özelliğine göre yeteri kadar beyaz boş kâğıt ve gerekli başka eşya,
13. Her yaprağı ilçe seçim kurulu tarafından mühürlü ve sonu onaylı, iki nüsha sandık seçmen listesi,
14. Siyasi partiler tarafından kapalı hücrelere konulmak üzere, ilçe seçim kurulu başkanına teslim edilmiş bulunan basılı oy puslaları,
15. Her bağımsız adayın, yalnız kendi ad ve soyadını taşıyan, ilçe seçim kurulu başkanına teslim edilmiş bulunan oy puslaları,
16. 48. maddenin son fıkrasında yazılı liste ve alınmayan seçmen kartları,

Tutanak defteri

MADDE 71. — Her kurulda bir tutanak defteri bulunur. İl seçim kurulları, kendi tutanak defterlerini; ilçe seçim kurulları da kendi kurullarına ve sandık kurullarına ait tutanak defterlerini, sahifelerini numaralamak ve mühürlemek suretiyle onaylarlar.

Kurulların işlem ve kararları bu defterlere yazılır ve başkan ve üyeler tarafından imza olunur.

IV. BÖLÜM

SEÇİM GÜNÜ İŞLERİ

I. KESİM

SANDIK BAŞI İŞLERİ

Andiçme

MADDE 72. — Sandık kurulu başkan ve üyeleri, oy verme günü göreve başlamazdan önce, ilk iş olarak, sandık başında, sandık kurulu ve hazır bulunanlar önünde birer birer şöyle andiçerler :

(Hiçbir tesir altında kalmaksızın, hiç kimseden korkmadan, seçim sonuçlarının tam ve doğru olarak belirmesi için, görvimi kanuna göre, dosdoğru yapacağıma, namusum, vicdanım ve bütün mukaddesatım üzerine andiçerim.)

Görev ve yetkiler

MADDE 73. — Sandık kurullarının başlıca görev ve yetkileri şunlardır.

1. Sandık alanı içinde seçimin düzenle geçmesi için gereken tedbirleri almak ve oy verme işlerini yürütmek ve denetlemek,
2. Sandık alanında, sandığın konulacağı yeri tâyin etmek ve sokak başlarına, bu yeri göze çarpacak surette gösterir işaretleri koymak veya alılmış araçlar ile duyurmak,
3. Oy verme işleri hakkında ileri sürülecek itirazları incelemek ve bir karara bağlamak ve kararlarını tutanak defterine geçirerek altını imzalamak,
4. Bu kararlardan itiraza uğriyanları ilçe seçim kuruluna göndermek,

5. Bu kanundaki esaslara göre sandığa atılmış olan oy puslalarını, saymak, dökümlerini ve sonuçlarını tutanağa geçirmek ve bunları seçim işlerine ait diğer evrak ile birlikte, derhal ilçe seçim kuruluna teslim etmek.

Müşahitler

MADDE 74. — Siyasi partilerin müşahitleri ile adayları ve bağımsız adaylarla müşahitleri, sandık başı işlemlerini takibetmek üzere hazır bulunabilirler. Bağımsız aday müşahitleri üçten fazla olursa, sandık kurulu başkanı bunlar arasında kur'a çeker. Adları ilk çıkan üç müşahit, sandık başında bırakılır. Diğerleri, sandık yerinde kalabilirler.

Kurulda çoğunluğun sağlanması

MADDE 75. — Sandık başında, oy verme başlamazdan önce veya oy verme sırasında, sandık kuruluna dâhil siyasi parti üyelerinden biri veya birkaçı görevini yapmazsa, ceza hükümleri saklı kalmak üzere, yerine siyasi parti yedek üyelerinden biri getirilir. Bu dahi mümkün olmaz ve kurul üyeleri üçten aşağı düşerse, bu cihet tutanağa geçirilir ve eksikler, o sandık alanında seçme yeterliğini haiz ve okur - yazar olanlar arasından, başkanın seçeceği kimselerle doldurulur.

Sandığın konulacağı yer

MADDE 76. — Sandığın konulacağı yeri ve oy verme işinin vaktinde sona ermesi için gerekli tedbirleri, sandık kurulu tesbit eder. Sandığın konulacağı yerin belirtilmesinde, seçmenin oyunu kolaylıkla, serbestçe ve gizli şekilde verebilmesi düşünülür.

Sandık; okul avlusu veya salonları, mâbetlerin elverişli kısımları gibi geniş, umumi yerlere konur. Açık yerlerde, saçağı, sahanlığı, sundurması bulunan yerler seçilir.

Hükümet konaklarına, kışla, karargâh, ordugâh gibi askerî bina ve tesislerle, karakollara ve parti binalarına, muhtarlık odalarına sandık konulamaz.

Aynı yerde dörtten fazla sandık bulundurulamaz.

Kapalı oy verme yeri

MADDE 77. — Sandık kurulları, oy serbestliğini ve gizliliğini sağlayacak şekilde, yeteri kadar kapalı oy verme yeri hazırlar.

Seçmen, oy puslasını kapalı oy verme yerinde, kendi eliyle zarfa koyup kapatmak zorundadır.

Oy verme yerinin nitelikleri

MADDE 78. — Kapalı oy verme yeri; içerisi dışardan gözetlenemeyecek ve oy puslasını seçmenin inceleyip zarflıyabileceği şekil ve nitelikte olur.

Aday listeleri ve bu kanunun oy verme serbestliğine ve gizliliğine dair hükümlerinin levha halinde basılmış metni, kapalı oy verme yerinde asılı durur.

Kapalı oy verme yerinde masa veya benzeri bir şey bulundurulur.

Zarfların Kurulca mühürlenmesi

MADDE 79. — Sandık kurulu, andiçme, sandığı yerleştirme, kapalı oy verme yerini düzenleme işlerini bitirdikten sonra, hazır bulunanlar önünde, ilçe seçim kurulu başkanından teslim alınan ve ilçe seçim kurulu başkanlığı mührünü taşıyan özel zarfları sayar, her birinin üzerine, sandık kurulu mührünü basar, böylece üzerinde biri ilçe seçim kurulunun, diğeri sandık kurulunun mührleri bulunan çift mühürlü özel zarfların sayısını tutanak defterine yazmak suretiyle, bir tutanağa bağlar.

MADDE 80. — Sandık kurullarında kapalı oy verme yerine konmak üzere o seçim çevresinde bağımsız aday varsa, boş ve beyaz kâğıtlar bulundurulur. Siyasi partilerle bağımsız adayların seçmenlere dağıtacakları basılı oy puslası renkli olabilir ve bunlarda kendilerince kabul edilmiş özel işaretler basılı bulunabilir.

Bu işaretlerin 2596 sayılı Kanun hükümlerine göre kullanılması gerekir.

Bir siyasi partinin kendisince kabul edilmiş bulunan özel işaret ve benzerleri diğer siyasi partiler ve bağımsız adaylar tarafından kullanılamaz.

Partiler ve bağımsız adayların oy puslalarında kullanacakları renk ve özel işaretleri aday gösterme süresinin bitmesinden en çok üç gün içinde Yüksek Seçim Kuruluna bildirmeleri gerekir. Bu süre içinde bildirmiyenler renkli oy puslası ve özel işaret kullanamazlar.

Renk ve özel işaretler birbirine benzerse, önce bildirilen kabul ve diğeri reddolunur. Ret iki gün içinde ilgili siyasi parti veya adaya bildirilir.

Bunlar üç gün içinde yenisini vermezler veya verdikleri renk ve özel işaret yine kendisinden önce verilmiş diğer renk ve işarete benzerse artık o parti ve bağımsız aday renk ve işaret kullanamaz.

Siyasi partilerle bağımsız adayların oy verme yerlerine konulmasını isteyecekleri basılı oy puslaları oy verme gününden bir gün önce sandık kurulları başkanlarına teslim olunur.

II - KESİM

YASAKLAR VE SANDIK BAŞI DÜZENİ

İçki ve silâh taşıma yasağı

MADDE 81. — Oy verme günü, her ne suretle olursa olsun, ispirotolu içki satılması, içkili yerlerle umumi mahallerde her çeşit ispirotolu içki satılması, verilmesi, içilmesi yasaktır.

Oy verme günü, teknil umumi eğlence yerleri kapalı kalır. Eğlence yeri niteliğini haiz lokantalarda yalnız yemek verilir.

Oy verme günü, emniyet ve asayiş korumakla görevli olanlardan başka hiçbir kimse, köy, kasaba ve şehirlerde silâh taşıyamaz.

Bu kanunun uygulanmasında silâhtan maksat Türk Ceza Kanununun 189. maddesinde gösterilen aletlerdir.

Radyo ile yayın yasağı

MADDE 82. — Seçim günü, sabahın saat dördünden, akşamın saat yirmi üçüne kadar, Türkiye'deki bütün radyo istasyonları tarafından, seçimle ilgili her hangi bir haber yayınlanması yasaktır.

Ancak, Yüksek Seçim Kurulunun seçim sonuçları ile ilgili bildirimlerini saat yirmi üçten sonra yayınlanması caizdir.

Sandık alanı, sandık yeri ve düzenin sağlanması

MADDE 83. — Bu kanuna göre sandık alanı; sandığın, kapalı oy verme yerinin ve sandık kurulunun yerleştiği mahallin yüz metre mesafesi içinde kalan çevredir.

Sandık alanında düzenin sağlanması sandık kurulu başkanına aittir.

Başkana ait yetkiler

MADDE 84. — Sandık alanında, seçmenin oyunu tam bir serbestlikle ve gizli şekilde kullanmasına veya sandık kurulunun görevini yapmasına engel olmaya kalkışanlara, yahut da oy verme işinin yolunda gitmesini aksatanlarla, sandık başı işlemlerinin düzenini, bozmaya yeltenenleri baş-

kan uyarır. Bu uyarmayı dinlemiyenleri sandık yerinden dışarı çıkartabilir. Bu kimse sandık kurulu üyesi ise, ancak kurul kararı ile çıkartılabilir.

Bu işlerde zabıta kuvvetleri, başkanın emrine göre hareket etmek zorundadırlar.

Sandık alanında suç işlenmesi

MADDE 85. — Sandık alanında bir suç işlenmesi halinde, sandık kurulu, durumu, tutanağa geçirir ve sanığı zabıtaya teslim eder.

Sandık alanındaki inzibat tedbirleri

MADDE 86. — Sandık alanında, kurul-üeleriyle bu kanunla kendilerine yetki verilmiş olanlardan ve seçmenlerden başka kimse bulunamaz.

Sandık alanında ancak, sandık kurulu başkanının gerektiğinde çağıracağı zabıta kuvvetleri bulunur. Alınacak inzibati tedbirler, seçmenlerin seçim işlerini takibetmelerini engelliyecek mahiyette olamaz.

Yukarıki fıkrada yazılı zabıta kuvvetleri dışında kalan zabıta âmir ve memurlarıyla resmî üniforma giymiş kimseler ve silâh taşıyanlar sandık alanına giremezler.

Sandık alanı dışındaki inzibat tedbirleri

MADDE 87. — Sandık alanı dışında, zabıtaya emir verme yetkisine sahip makamlarla, zabıta âmir ve memurları tarafından alınacak tedbirler, seçmenin sandık alanına serbestçe girmesini engelleyici veya güçleştirici mahiyette olamaz.

Sandık kurulu başkanı, seçmenin sandık alanına serbestçe girmesini engelleyen veya güçleştiren her türlü hareketleri önler.

III. KESİM

OY VERME

Oy verme yetkisi

MADDE 88. — Kütüğe kayıtlı her seçmen oy verme yetkisini haizdir. Bir seçmen, birden fazla oy kullanamaz.

Seçmen kütüğünde kaydı olmıyanların, oy kullanmalarına izin verilemez.

Oy verme gününe kadar, haklarında seçme yeterliğini kaybettiğine dair yetkili mercilerden, resmî belge gelmiş bulunanlara, kütükde kayıtlı olsalar bile oy verdirilmez.

Kimliğin tesbiti

MADDE 89. — Seçimde her hangi bir sebeple, seçmen kartını göstermiyenlerden veya kartın sahibi olduğunda tereddüdedilenlerden, nüfus hüviyet cüzdanı istenebilir.

Seçmenin kimliğini kurul, kendince tanınan iki seçmen marifetiyle de tesbit ettirebilir.

Oy verme düzeni

MADDE 90. — Hiçbir seçmene sandık başında müdahale, telkin veya tavsiyede bulunulamaz ve hiçbir seçmen oyunu kullandıktan sonra sandık başında kalamaz.

Oy verme süresi

MADDE 91. — Oy verme günü, saat sekizden on yediye kadar geçecek zaman, oy verme sü-

residir. Ancak, saat on yediye geldiği halde, sandık başında oylarını vermek üzere bekliyen seçmenler, başkan tarafından sayıldıktan sonra sıraile oylarını kullanırlar.

Oy vermede sıra

MADDE 92. — Oy verme günü sandık başına gelecek seçmenler, sandık kurulu önüne başkan tarafından sıra ile birer birer alınırlar. Gebeler, hastalar ve sakatlar bekletilmezler. Yaşlılar önce alınabilirler.

Oy vermeden önceki işler

MADDE 93. — Sandık kurulu önüne alınan kimse; seçmen kartını başkana verir veya seçmen sıra numarasını başkana söyler ve kimliğini ispat eder.

Başkan, seçmenin adını, seçmen listesinde bulur ve masa üzerinde duran çift mühürlü özel zarflardan bir tane vererek, sandık yerinde birden fazla oy verme yeri varsa, hangi kapalı oy verme yerine gireceğini söyler ve oy pusulasını zarfa koyup iyice kapadıktan sonra çıkmasını ve bu özel zarftan başka bir zarfa konulacak oy pusulasının muteber sayılmıyacağını kendisine anlatır.

Zarfı alan seçmen doğruca kapalı oy verme yerine gider ve oyunu kullanmadan, başka yere gidemez.

Kapalı oy verme yerine girmiyen veya zarfı alıp oy vermiyen seçmenden zarf geri alınır.

Kapalı oy verme yerinde kalma

MADDE 94. — Bir seçmen kapalı oy verme yerinden dışarı çıkmadıkça hiç kimse oraya giremez. Şu kadar ki, oy pusulasını hazırlayıp zarflamak için gerekli normal süreden fazla kapalı oy verme yerinde kalan seçmen, başkan tarafından uyarılır; çıkmamakta devam ederse çıkarılır.

Zarfların atılması ve imza

MADDE 95. — Kapalı oy verme yerinde oy pusulasını zarfa koyup kapadıktan sonra, seçmen burasını terk eder ve zarfını sandığa bizzat atar.

Körler, felçliler veya bu gibi bedenî sakatlıkları açıkça belli olanlar, bu seçim çevresi seçmeni olan akrabalarından birinin, akrabası yoksa diğerher hangi bir seçmenin yardımı ile oylarını kullanabilirler. Bir seçmen birden fazla mâlûle refakat edemez.

Kurul başkanı, oyunu sandığa atmış bulunan seçmene aidolup, zarf alabilmek için kendisine bırakılmış olan seçmen kartının mahsus yerini mühürler ve seçmen listesindeki adı hizasına imzasını attırdıktan sonra kartı kendisine geriverir.

İmza atmasını bilmiyen veya ârıza sebebiyle imza edecek durumda bulunmayan seçmen, sol elinin başparmağını basar. Bu parmağı olmıyan seçmenin hangi parmağını basmış olduğu yanına yazılır. Hiç parmağı olmıyan seçmenin durumu, ismi yerine işaret edilir.

Kurul görevlilerinin oy vermesi

MADDE 96. — Sandık kurulu başkan ve üyeleri, hangi seçim bölgesinin sandık listesinde kayıtlı olurlarsa olsunlar, seçmen kartını göstermek şartıyla görevli oldukları sandıkta oy verirler.

Seçim çevresinde oy vermeye yetkili aday ve müşahitler, seçmen kartını göstermek şartıyla, buldukları sandıkta saat on yediden sonra oy verebilirler,

Bunun için, sandık başında oy vermek üzere bekliyen seçmenlerin arkası alınmış olması lâzımdır.

Sandık kurulu başkanı ve üyeleriyle aday ve müşahitlerin o sandıkta oy verdikleri tutanağa geçirilir.

Bunların, adları ve hüviyetleri o sandık seçmen listesine yazılarak adları hizasına imzaları alınır.

IV. KESİM

OYLARIN SAYIMI VE DÖKÜMÜ

Sayım tedbirleri

MADDE 97. — Sayım ve döküm açık olarak yapılır. Oy verme yerinde hazır bulunanlar sayım ve dökümü takibederler.

Kurul, faaliyetinin selâmet ve düzeni bakımından, sayım ve döküm masası etrafında boş kalması gereken kısmı, bir karar ile belirtir ve bu kısım etrafında (ip germek gibi) hazır bulunanların bu işlemleri takibetmelerine engel olmayacak tedbirleri alabilir.

Oy verenler sayısının kontrolü

MADDE 98. — Oy verme işi bitince kurul başkanı bunu yüksek sesle ilân eder. Masa üzerinde, sandıktan başka ne varsa kaldırılır. Oy vermenin bittiği saat tutanağa geçirilir.

Bundan sonra, sandık seçmen listesinde yazılı seçmenlerin toplamı ile adları hizasındaki imza veya parmak izleri sayılarak oy vermiş olanların toplamı tesbit edilir ve tutanağa geçirilir. Neticе yüksek sesle ilân edilir.

Kullanılmıyan zarflar

MADDE 99. — Oy zarflarından kullanılmıyanlar sayılır, oylarını veren seçmen sayısına eklenir ve böylece kurula teslim edilen zarf toplamına uygun olup olmadığı tesbit edilir. Kullanılmıyan zarflar bir paket halinde mühürlenir ve üzerine sayısı yazılır.

Bundan sonra, sandıktan çıkacak oy puslalarının konmasına mahsus torbanın boş olduğu tesbit edilir. Bütün bu işlemler tutanağa geçirilir.

Sandığın açılması ve zarfların sayımı

MADDE 100. — Yukarıki maddede yazılı işlemlerden sonra, sandık, oy verilen yerde ve hazır bulunanların gözü önünde açılır.

Sandıktan çıkan zarflar tek tek elden geçirilerek 79. maddeye göre çift mühürlü ve belli niteliğe uygun olmyan zarflarla 105. madde gereğince seçmenin kim olduğunu belirten her hangi bir işaret veya imza veya mührü taşıyan zarflar ayrılıp, sayılarak, toplamı tutanağa geçirilir. Bu zarflar açılmadan, derhal yakılmak suretiyle yok edilir.

Geri kalan muteber zarflar, oy veren seçmen sayısı ile karşılaştırılır. Bu zarfların sayısı, oy veren seçmen sayısından fazla çıktığı takdirde kurul başkanı, bu zarflar arasından, fazlayı karşılayacak sayıda zarfı, gelişigüzel çekerek ayırır. Bu ayrılan zarflar, açılmadan derhal, yakılmak suretiyle yok edilir. Bu işlemler de tutanağa geçirilir.

Bundan sonra, muteber zarflar sayılarak sandığa konur ve ara verilmeksizin döküme başlanır.

Oyların sayımı ve dökümü

MADDE 101. — Oyların sayım ve dökümü, aralıksız devam eder. Yapılacak itirazlar, işi durdurmaz.

Zarfların açılması

MADDE 102. — Sandık kurulu başkanı, sayım ve döküm işine başlamazdan önce, kurul üyeleri arasında şu şekilde iş bölümü yapar :

- a) Varsa başka başka siyasi partilere bağlı iki üyeyi, döküm cetvellerini işlemek;
- b) Siyasî partiye bağlı bir üyeyi, zarfları sandıktan çıkarıp başkana vermek;

c) Bir üyeyi de, dökümü yapılmış oy puslalarını torbaya koymak; işleri ile görevlendirir. Görevli üye, sandıktan oy zarfını teker teker alarak başkana verir. Başkan zarfı açar. İçinden çıkan oy puslasını herkesin görebileceği ve işitebileceği şekilde okur.

Oy puslasının 105 ve 106. maddeler gereğince müteber olup olmaması, hesaba katılıp katılmaması hususunda tereddüdedilirse, bunlar cetvele dökümü yapılmadan, ayrılır.

Bütün zarfların açılıp okunması bittikten sonra, ayrılmış olan oy puslalarının müteber olup olmadıkları, hesaba katılıp katılmıyacakları hususu, kurulca karara bağlanarak tutanağa geçirilir ve müteber sayılanlarla hesaba katılmasına karar verilenler de cetvele işlenir.

Müteber sayılmıyan veya hesaba katılmıyan oy puslaları ayrıca paket yapılarak saklanır.

Oy puslası okundukça, cetvel kayıtcısı iki üyeden her biri önündeki cetvele gerekli işareti kaydeder.

Böylece, okunan ve sayım cetveline kaydedilen puslaları başkan diğer vazifeli üyeye verir, o da bunu torbaya atar.

Oy puslalarını kurulun diğer üyeleri ve parti müşahitleri görebilir. Aday ve parti müşahitlerine sayım masası başında yer verilir.

Ancak, parti müşahitleri üçten fazla ise, hazır bulunanlar arasından başkan tarafından kurul önünde kur'a çekmek suretiyle sandık başında kalacak üç parti müşahidi tesbit edilir. Diğer müşahitlerle bağımsız aday müşahitleri için sayım işlemini yakından takibedebilecekleri bir yer ayrılır.

Oy puslaları ile açılan zarflar sayısının denetimi

MADDE 103. — Oyların sayım ve dökümü bitince, torbaya atılmış olan oy puslalarının, sandıktan çıkan zarf sayısına uygunluğu kontrol edilir ve keyfiyet tutanağa geçirilir.

Oy puslasına yazılacak isim

MADDE 104. — Oy puslasında adayın ad ve soyadının bulunması lâzımdır. Şu kadar ki, sadece ad veya soyadından adayın kim olduğu tereddütsüz anlaşılmakta ise, oy müteber olur.

Müteber olmıyan zarf ve oy puslaları

MADDE 105. — Aşağıda yazılı oy puslaları müteber değildir :

1. Sandık kurulunca verilen tek biçim ve renkte çift mühürlü bir zarftan başka zarfa konulmuş bulunan oy puslaları,
 2. Hangi seçmen tarafından atıldığı belli olacak şekilde imza, mühür veya işaret taşıyan zarfa konulmuş oy puslaları,
 3. İmzalı veya mühürlü veya seçmenin kim olduğunu belirten her hangi bir işaret taşıyan oy puslaları,
 4. Hangi partiye veya bağımsız adaya aid olduğu belli olmıyan oy puslaları,
 5. Yukarıki bentler dışında kalan ve özel kanunlarınca müteber sayılmıyan oy puslaları,
- Bir zarfta, partilere veya bağımsız adaylara ait birden fazla oy puslaları çıktığı takdirde, bu puslalardan hiçbiri müteber olmaz.

Aynı adları taşıyan pusladan birkaç tane çıkması halinde bunlar tek pusla sayılır.

Hesaba katılan ve katılmıyan oy puslaları

MADDE 106. — Kullanılmış oylardan hangilerinin hesaba katılıp katılmıyacağı her seçimi düzenliyen özel kanunlarındaki hükümlere göre tâyin olunur.

Sayımın ilânı ve sonuçların tutanağa geçirilmesi

MADDE 107 — Oyların sayımı ve sayım cetvellerine sonuçların geçirilmesi biter bitmez, sandık kurulu başkanı bu sonuçları, yüksek sesle ilân eder. Bundan sonra :

1. Oy vermenin yapıldığı tarih ve gün,
2. Oy sandığının sandık kurulu üyeleri ve seçim yerinde hazır bulunanlar önünde açıldığı saat ve dakika; şayet sandık on yediden sonra açılmışsa bunun sebebi,
3. Sandık seçmen listesinde yazılı olan seçmenlerin sayısı,
4. Oy kullanan seçmenlerin sayısı,
5. Sandıktan çıkan zarf sayısı, 100. maddeye göre yakılarak yok edilen zarfların sayısı,
6. Muteber tutulan ve hesaba katılan oy puslalarının sayısı,
7. Oy puslalarından kaç tanesinin hangi sebepten ötürü muteber tutulmamış veya hesaba katılmamış olduğu,
8. İtiraz edilmiş veya ihtilâflı görülmüş fakat muteber sayılarak hesaba katılmış oy puslalarının sayısı,
9. Her partinin ve bağımsız adayların almış oldukları oy puslası toplamları, (Rakam ve yazı ile)
10. Sayım ve döküm sonucunun başkan tarafından orada hazır bulunanlara ilân edildiği.
11. Oy vermede kanuna aykırılık bulunduğu hususundaki ihbar ve şikâyetlerin ve bunlara ait kararların nelerden ibaret buldukları;

Basılı tutanak kâğıdına geçirilir ve altı, başkan ve üyeler tarafından imzalanır.

Tutanağın asılması

MADDE 108. — Partilerin ve bağımsız adayların adları ve kazandıkları oy puslaları sayısı ile, muteber ve hesaba katılan oy puslaları toplamını gösteren sandık kurulu başkan ve üyelerince imzalı bir cetvel, sandık kurulu başkanı tarafından, sandık çevresi içinde herkesin görebileceği bir yere asılır. Bu cetvel bir hafta süre ile olduğu yerde asılı kalır.

Bu cetvellerin onaylı birer örneğinin derhal siyasi partilerin ve isterlerse bağımsız adayların müşahitlerine verilmesi gerekir.

Sayımın ilişkin evrak ve belgelerin teslimi

MADDE 109. — Hesaba katılan ve muteber sayılan oy puslaları, sandık kurulunca düzenlenen tutanaklar, sayım ve dökümde kullanılıp alt tarafı, kurulca imza edilen sayım cetvelleri, hesaba katılmıyan, muteber sayılmıyan veya itiraza uğrıyan oy puslaları, tutanak defteri, kurulca mühürlü ve imzalı ayrı ayrı paketler halinde kurulun mührü ile mühürlenmiş ve başkan ve üyeler tarafından imzalanmış bir torbaya konularak, kurulun bağlı olduğu ilçe seçim kuruluna sandık kurulu başkanı ve kur'a ile seçilecek en az iki üye tarafından götürülüp teslim olunur.

Kurulun diğer üyeleri ile, müşahitler de isterlerse ve taşıtta yer varsa veya taşıt kendileri tarafından sağlanmak suretiyle katılabilirler.

İlçe seçim kurulu, bu torbayı getiren üyeler önünde açarak içindekiler hakkında müfredatlı üç nüshadan ibaret bir tutanak düzenler. Bu tutanağın altı, torbayı teslim edenlerle ilçe seçim kurulu başkanı ve üyelerden biri tarafından imza edilir. Bu tutanağın, bir nüshası, ilçe seçim kuruluna gönderilecek evraka bağlanır. Bir nüshası da sandık kurulu başkanına verilir.

V. BÖLÜM
SEÇİM SONRASI İŞLERİ

I. KESİM.

İLÇELERDE SEÇİM SONUÇLARININ TOPLANMASI

Sonuçların birleştirilmesi

MADDE 110. — İlçe seçim kurulunun yapacağı sayım, döküm ve birleştirme işleri sırasında siyasi partiler aday ve müşahitleri ve bağımsız adaylar ve müşahitleri istedikleri takdirde hazır bulunurlar. Hazır bulunan bağımsız aday ve müşahitleri beşten fazla olursa, kur'a çekilerek adı ilk çıkanlardan beşi bu işlemleri takibetmek üzere kalabilirler. Bu işlemlerde hazır bulunanlara, tasnif ve birleştirme işlerini yakından takibedebilecekleri bir yer ayrılır. Tasnif ve birleştirme bu suretle açık olarak yapılır.

İlçe seçim kurulu, sandık kurullarından gelen evrakı, geldikçe almakla beraber, aralıksız olarak çalışır ve sandık tutanaklarını birleştirmeye devam eder.

En son sandık tutanağı geldikten sonra, ilçe dâhilindeki bütün sandık tutanaklarının birleştirilmesi tamamlanarak bunun sonucu bir tutanakla tesbit edilir. Bağımsız adayların aldıkları oylar da sırasına göre bu tutanağa geçirilir.

Partilerle bağımsız adayların aldıkları oylardan itiraz edilmekzisin muteber olan ve hesaba katılan oy puslalarıyla, itiraz edilmişken muteber sayılan ve hesaba katılan oy puslalarının sayısı toplanarak o ilçe dâhilinde muteber oy puslaları toplamı da tutanağa geçirilir.

İlçe seçim kurulunda hazırlanan bu tutanaklardan bir nüshası ilçe seçim kurulu başkanı ve en az iki üye tarafından il seçim kuruluna götürülür.

Müfredatlı olarak her sandık tutanağında partilerin ve bağımsız adayların aldıkları oy miktarını ve muteber oy puslaları toplamını gösteren bu tutanağın birer sureti onaylı olarak siyasi partilere ve isterlerse bağımsız adaylar müşahitlerine derhal verilir.

Birleştirme sonucunu gösteren tutanağın içindekiler hazır bulunanlara ilân edilir ve bir sureti ilçe seçim kurulu başkanı tarafından ilçe seçim kurulu kapısına asılır, asılan bu tutanak sureti bir hafta süre ile asılı kahr.

84. 85. ve 86. maddeler gereğince sandık kurulu başkanlarının sandık yerinde haiz oldukları yetkileri, ilçe seçim kurulu başkanları da sayım, döküm ve birleştirme işlerinin yapıldığı yerde, haizdirler.

II. KESİM

İL SEÇİM KURULUNDA BİRLEŞTİRME

İl seçim tutanakları

MADDE 111. — İl seçim kurulları, seçimle ilgili kanunların tutanak düzenlemeyi kendilerine görev olarak verdiği hallerde, ilçe seçim kurullarından gönderilen seçim tutanaklarını birleştirerek il seçim tutanaklarını düzenler.

Birleştirme neticesini gösteren tutanağın münderecatı hazır bulunanlara ilân edilir, bir sureti il seçim kurulu başkanı tarafından il seçim kurulu kapısına asılır, asılan bu tutanak sureti bir hafta süre ile asılı kahr.

84. 85. ve 86. maddeler gereğince sandık kurulu başkanlarının sandık yerinde haiz oldukları yetkileri, il seçim kurulu başkanları da sayım, döküm ve birleştirme işlerinin yapıldığı yerde, haizdirler.

VI. BÖLÜM İTİRAZLAR VE ŞİKÂyetLER

I. KESİM GENEL HÜKÜMLER

Kimlerin itiraz edebileceği

MADDE 112. — Bu kanunda gösterilen kurulların veya kurul başkanlarının kesin olmayan kararlarına karşı, seçmen yeterliğine sahip yurttaşlar, siyasi partiler veya bunların tüzüklerine göre kuruluş kademelerinin başkanları veya vekilleri, müşahitler, adaylar ve milletvekilleri itiraz edebilirler.

İtiraz mercileri

MADDE 113. — Bu kanunda, kurulların kesin olduğu yazılı bulunmayan kararlarına karşı, her kurulun bağlı olduğu üst kurul, itiraz merciidir.

Yüksek Seçim Kurulunun re'sen veya itiraz üzerine vereceği kararlar kesindir.

İtirazın şekli

MADDE 114. — İtiraz yazı ile veya sözle yapılır. Sözle yapılacak itirazlar, gerekçesiyle birlikte tutanağa yazılır. İtiraz edenin adı, soyadı, açık adresi yazılarak, imza ettirilir. İmza bilmiyenlere parmak bastırılır.

Kimliğini ispat edemiyenlerin, delil ve gerekçe gösteremiyenlerin itirazları incelenmez, bu sebeple incelenmediği tutanağa yazılır.

Yazılı itirazlarda da yukarıki şartlar aranır ve deliller itiraz dilekçesine eklenir. Gerekçesi ve delili olmayan yazılı itirazlar da incelenmez. Her iki halde de itirazın alındığına ve hangi tarihlerde yapıldığına dair, itiraz yapana, alındı kâğıdı verilir.

Yüksek Seçim Kuruluna yapılacak itirazların yazılı olması lâzımdır.

İtiraz üzerine verilecek karar

MADDE 115. — Bir kurulun kararını itiraz yolu ile tetkik eden üst kurul itirazı kabul ettiği takdirde, yapılması gereken işlem hakkında da karar verir.

Kurullar kararlarını salt çoklukla verirler. Oyların eşitliği halinde, başkanın katıldığı taraf tercih olunur.

Yüksek Seçim Kurulu, seçimin sonunda verecek tutanaklara karşı yapılan itirazların incelenmesinde, tam sayısı ile toplanır.

Diğer hususlarda kurulun mürettep adedinin çoğunluğu ile toplanabilir. Her iki halde de salt çoklukla karar verir.

Oyların eşitliği halinde Başkanın bulunduğu taraf tercih olunur.

Kararların bildirilmesi ve tebliği

MADDE 116. — İtiraz üzerine kesin olmayarak verilen kararlar, itiraz eden hazır ise sözle bildirilir.

Sözle bildirmelerde, kararın bildirildiği gün ve saat tutanağa geçirilerek kendisine de imza ettirilir. İsterse kararın bir örneği de verilir.

İtiraz eden hazır değilse, seçim kurullarının bulunduğu kasaba veya şehirde, muayyen bir yer gösterilmiş olması halinde, karar, bu yere tebliğ olunur.

Kurulların kesin kararları tebliğ olunmaz. Ancak itiraz eden başvurduğu takdirde, kendisine gösterilir ve isterse, bir suret de verilir.

Resim ve harc

MADDE 117. — Şikâyet ve itiraza mütaallik her türlü evrak, resim ve harcdan muaftır.

II - KESİM

ŞİKÂYET

Tarifi ve mercii

MADDE 118. — Şikâyet, kütüklerin düzenlenmesi ile görevli ilçe seçim kurulu başkanlarıyla, kütüklerin düzenlenmesine memur edilen sair kimselerin ve il, ilçe seçim kurullarıyla sandık kurullarının veya kurullar başkanlarının bu kanunun verdiği yetkilere dayanarak yaptıkları işlemlere ve aldıkları tedbirlere ve bunlara benzer sair muamelelerine veya her hangi bir kimsenin bu kanunun koyduğu yasak hükümlerine aykırı hareketlerine karşı bu işlemlerin, tedbirlerin sair muamelelerin düzeltilmesi, veyahut kanunun koyduğu yasaklara uymayanların, bu hareketlerinin önlenmesi maksadiyle yapılan müracaatlardır. Şikâyet bu kurullara veya başkanlarına, sözlü veya yazı ile 112. maddede gösterilenler tarafından yapılır.

Şikâyetin incelenmesi

MADDE 119. — Şikâyet kabul edildiği takdirde, şikâyete konu olan işlem veya tedbirler düzeltilir ve kanuna aykırı hareketler önlenir.

Şikâyet kabul edilmediği takdirde, derhal tutanağa geçirilerek karara bağlanır. Bu kararın bir sureti şikâyetçiye verilir. Bu kararlara karşı kanunda ayrıca bir müddet tâyin edilmemiş ise, yirmi dört saat içinde, itiraz olunabilir.

İtiraz ve şikâyetin işlemleri durduramaması

MADDE 120. — İşlemlere, tedbirlere ve kararlara karşı yapılan şikâyet ve itirazlar, oy verme ve her türlü seçim işlerinin devamına engel olmaz.

III - KESİM

KURULLARIN TEŞEKKÜL VE İŞLEMLERİNE KARŞI ŞİKÂYET VE İTİRAZ

Sandık kurullarına ait itiraz ve şikâyet

MADDE 121. — Sandık kurullarının teşkiline dair, ilçe seçim kurulu veya başkanı tarafından yapılan işlemlerin düzeltilmesi için, bu işlemlerin neticesinden itibaren en geç iki gün içinde, şikâyet yoluyla düzeltilmesi istenebilir.

Şikâyetin reddine dair olan kararlara karşı, bildirilmesinden veya tebliğinden itibaren iki gün içinde il seçim kuruluna itiraz olunur. İl seçim kurulları, iki gün içinde kesin karar verirler.

Bu şikâyetin yapılmamış olması sandık kurulunun teşekkülüne karşı itiraza engel değildir.

Ancak bu itirazın teşekkülden itibaren iki gün içinde il seçim kuruluna yapılması şarttır.

İl seçim kurulunun vereceği karar kesindir.

İlçe seçim kurullarına ait itiraz ve şikâyet

MADDE 122. — İl seçim kurulu teşkili işlemlerine karşı, il seçim kurullarına bunların teşekkülünden itibaren en geç iki gün içinde itiraz olunabilir.

İl seçim kurulları, itirazları en geç iki gün içinde, kesin olarak karara bağlar.

İl seçim kurullarına ait itiraz ve şikâyet

MADDE 123. — İl seçim kurullarının teşekkülüne karşı kurulun teşkilinden itibaren en geç üç gün içinde, Yüksek Seçim Kuruluna itiraz olunabilir. Yüksek Seçim Kurulu üç gün içinde bir karar verir.

IV - KESİM

SANDIK SEÇMEN LİSTELERİNE İTİRAZ

İtirazın Şekli

MADDE 124. — Asılan sandık seçmen listelerine asılı kaldığı süre içinde listelerin asılı bulunduğu yerde ilçe seçim kurulu başkanınca görevlendirilmiş bulunan kişiler vasıtasıyla veya doğrudan doğruya ilçe seçim kurulu başkanına, sözlü veya yazılı ile itiraz edilebilir.

İtirazların kurul başkanına verilmesi

MADDE 125. — 43. madde gereğince listelerin asıldığı yerlerde ilçe seçim kurulu başkanınca görevlendirilenler vasıtasıyla yapılan itirazlar kasaba ve şehirlerde en geç, itirazın yapıldığının ertesi günde, köylerde askı müddetinin sona ermesinden itibaren iki gün içinde ilçe seçim kurulu başkanına gönderilir.

İtirazın karara bağlanması

MADDE 126. — İlçe seçim kurulu başkanı, üç gün içinde, itirazı inceler ve taallük eylediği işlemlerin, seçmen kütüklerinin ve sandık seçmen listelerinin düzenlenmesi hususunda, bu kanunun koyduğu usul ve esaslara uygun olup olmadığı yönünden bir karara bağlanır.

İlçe seçim kurulu başkanı bu itirazları tevkikte, hâkim sıfatı ile hareket eder ve kararları kesindir.

Adaylığa itiraz

MADDE 127. — Özel kanunlarında aykırı bir hüküm bulunmadığı takdirde, adaylıklarını koyanlara, özel kanunları gereğince yapılacak ilândan itibaren iki gün içinde 112. maddede gösterilenler tarafından adaylık şart veya vasıflarını haiz olmamaları sebebine dayanılarak itiraz edilebilir.

Bu itirazlar, seçimin özelliğine göre kanunen seçimi idare ile görevli kurullara yapılır ve bu kurulun kararına karşı kesin karar vermek yetkisini haiz üst kurula da itiraz olunabilir.

İtirazın yazılı ile yapılması ve itiraz dilekçesine itiraza sebep gösterilen belgelerin bağlanması şarttır.

İtirazın incelenmesi süresi

MADDE 128. — Adaylıklar özel kanunlarında gösterilen süre içinde kesinleşir.

Kesin karar vermeye yetkili üst kurullar, adaylıkların kesinleşmesi tarihinden önce itirazları karara bağlarlar.

V. KESİM

Sandık kurullarının veya başkanlarının şikâyet üzerine verecekleri kararlara itiraz

MADDE 129. — Sandık kurullarının veya başkanlarının işlemlerine ve her türlü sandık başı işlerine 112. maddeye göre yapılacak şikâyetlerin reddine dair verilecek kararlara karşı ilgililer, derhal, ilçe seçim kurulu başkanına itiraz edebilirler.

İlçe seçim kurulu başkanı, itirazı derhal tetkik ederek kesin karara bağlar.

Başkanın kararı, durumu tashih veya sandık kurulunun şikâyet üzerine verdiği kararı iptal eder mahiyette ise, bu karar derhal sandık kurulu başkanına bildirilir, karara uymak mecburidir.

Şikâyet ve itirazlar en geç seçim sonuçlarını tesbit eden tutanağın düzenlenmesine kadar yapılır.

Sandık kurulu kararlarına ve tutanağa itiraz

MADDE 130. — Sandık kurullarının kararları ve tutanakların düzenlenmesi işleri aleyhine ilçe seçim kurullarına itiraz olunabilir.

Bu itirazlar, sandık tutanağının düzenlenmesine kadar sözlü veya yazı ile, sandık kurulları vasıtasıyla yapılabileceği gibi oy verme gününün ertesi günü saat on yediye kadar doğrudan doğruya ilçe seçim kurullarına yazı ile yapılabilir.

İlçe seçim kurulları itirazın kendisine verildiğinin ertesi günü saat on yediye kadar itirazları karara bağlarlar. İtirazı yapan hazır ise karar kendisine bildirilir. Yoksa tebliğ edilir.

VI. KESİM

İlçe seçim kurullarının veya başkanlarının şikâyet üzerine verecekleri kararlarda sair kararlarına ve ilçe birleştirme tutanaklarına itiraz

MADDE 131. — İlçe seçim kurullarının veya başkanlarının, kendi işlemleri aleyhine vâkı şikâyet üzerine verdikleri kararlar ile, sair kararları aleyhine, en geç, ilçe birleştirme tutanağının düzenlenmesine kadar; ilçe birleştirme tutanağının düzenlenmesi ve buna ait işlerle neticelerine karşı bu tutanağın düzenlenmesini takibeden gün, saat on yediye kadar doğrudan doğruya veya ilçe seçim kurulları eli ile ilçe seçim kurullarına itiraz edilebilir.

İlçe seçim kurullarının veya başkanlarının işlemlerine, tedbirlerine ve sair muamelelerine karşı yapılan şikâyetlerin reddine dair verilen kararlara yapılan itirazlar, iki gün içinde kesin karara bağlanır.

İtirazın kabulüne karar verildiği takdirde, bu karar en seri vasıta ile ilçe seçim kurulu başkanına bildirilir.

Sair itirazlar, iki gün içinde karara bağlanır, itiraz eden hazır ise kendisine sözlü bildirilir. Hazır değil ise tebliğ olunur.

VII. KESİM

İlçe seçim kurulu ve başkanlarının şikâyet üzerine verecekleri kararlarda, sair kararlarına ve tutanaklara itiraz ve olağanüstü itiraz

MADDE 132. — İlçe seçim kurullarının kararlarına karşı aşağıdaki şekilde itiraz olunur.:

1. İlçe seçim kurullarıyla başkanlarının kendi isimleri aleyhine vâkı şikâyetin reddine dair verdikleri kararlara, tebliğ veya tefhiminden itibaren üç gün,
2. Bu kararların teşekkülüne, kurulun teşkilinden itibaren üç gün,
3. Oy verme günü işlemlerine ait kararlara karşı derhal,

4. Sair kararlar aleyhine bu kararların öğrenildiği tarihten itibaren üç gün içinde ve en geç il birleştirme tutanağının düzenlenmesini takibeden üçüncü gün saat 17 ye,

5. Oyların dökümüne, sayımına, oyların seçilenlere göre ayrılmasına; il birleştirme tutanağının düzenlenmesinden sonraki üçüncü gün saat on yediye,

6. Seçilme yeterliğine; veya kendilerine tutanak verilenlerin, seçilmediğine veya seçimin sonucuna tesir edecek olaylara karşı seçilenlere verilecek tutanağın düzenlenmesinden sonraki üçüncü gün saat on yediye;

Kadar 112. maddede yazılı kimseler tarafından doğrudan doğruya veya il seçim kurulları vasıtasıyla Yüksek Seçim Kuruluna itiraz edilebilir.

Şu kadar ki; siyasi partilerin il başkanlarıyla genel merkezleri veya bağımsız aday tarafından tutanağın düzenlenmesinden sonra (7) gün içinde seçimin neticesine müessir olaylar ve haller sebebi ile yapılan itirazlar, seçimin sonucu hakkında kesin karar vermek yetkisine sahibolan kurullarca, seçimin neticesine müessir görüldüğü takdirde, alt kademelerce verilen kararların kesin veya kesinleşmiş olması veya kurullara derece derece ve müddeti içinde müracaat edilmemiş olması, bu itirazın incelenmesine ve reddine sebep teşkil etmez.

Bu itirazlar yazılı olarak yapılır. İtiraz dilekçesine, itiraz edenin, adının, soyadının ve açık adresinin yazılması, ihbar ve iddia olunan vâkıhaların mahiyetinin ve gerekçesinin beyanını, delillerinin gösterilmesi ve belgelerinin bağlanması, bu belgelerin elde edilmesi, mümkün değil ise sebeplerinin ve nereden ve ne suuretle temin olunabileceğinin bildirilmesi lâzımdır.

Bu şartlara haiz olmıyan dilekçeler reddolunur.

VIII - KESİM

Yüksek Seçim Kurulunun işlem ve tedbirlerine karşı şikâyet

MADDE 133. — Her türlü seçimin devamı sırasında, Yüksek Seçim Kurulunun itiraz eylediği veya itiraz yolu ile verdiği kararlar dışında kalan işlemleri, tedbirleri ve sair muameleleriyle, bu kanunda başka bir mercie şikâyet veya başvurma yolu gösterilmemiş ve fakat alt kurulların görevleri sınırlarını aşmış olan veya bu mahiyette bulunan, kanuna aykırı hareketlerden dolayı 112. maddede gösterilenler tarafından, yazılı olarak, doğrudan doğruya, Yüksek Seçim Kuruluna şikâyet olunabilir.

Yazılı şikâyetlerin 114. maddedeki şartları ihtiva etmesi lâzımdır. Bu şikâyetler üzerine, Yüksek Seçim Kurulunca derhal ve kesin olarak karar verilir.

Tetkik ve tahkik usulü

MADDE 134. — Yüksek Seçim Kurulu evrak üzerinde, incelemeler yapar. Ayrıca lüzum gördüğü bilcümle tahkik ve her türlü tetkik işlemlerini de yapar. Gerekli mercilerden her türlü bilgi ve belgeleri ister. Bu mercilerin, en kısa bir zamanda ve en geç yedi gün içinde istenilen bilgi ve belgeyi vermeleri mecburidir.

Kurul başkanı, lüzum ve ihtiyaca göre, bu işlerde çalışmak üzere, Yargıtay ve Danıştay memurlarını da vazifelendirebilir.

İtiraz dilekçesinin bir sureti, tutanağına itiraz edilene tebliğ olunur. Tutanağına itiraz olunan kimse, isterse yazı ile savunabileceği gibi, isteği üzerine, Yüksek Seçim Kurulunun tâyin edeceği günde bizzat veya bir vekil marifetiyle kendini kurul huzurunda savunabilir. Kurul, yapılan itiraz ve ihbarları kendisine verildiği tarihten itibaren en geç üç ay içinde bir karara bağlar.

Kurulun kararı kesindir. Aleyhine hiçbir mercie ve kanun yoluna başvurulamaz.

Seçimin özelliğine göre seçim sonuçları hakkında kesin karar vermeye yetkili mercie yapılacak itirazlarda da yukarıki 1. ve 3. fıkralar hükümleri uygulanır.

Ancak, bu kurul itirazları on beş gün içinde kesin karara bağlar.

Yukarıki fıkralarda yazılı kararlar aleyhine hiçbir mercie ve kanun yoluna başvurulamaz.

Tutanakların iptali halinde özel kanunlarındaki hükümler uygulanır.

VII. BÖLÜM

SEÇİM SUÇLARI VE CEZALARI

Kurullara karşı suçlar

MADDE 135. — Hileli faaliyetlerle veya her hangi bir şekil ve surette cebir veya şiddet kullanarak veya tehdidederek, bu kanunda yazılı kurulların toplanmalarına veya görevlerinin ifasına mâni olanlar, bir yıldan aşağı olmamak üzere hapis ve beş yüz liradan iki bin beş yüz liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Yukarıki fıkrada yazılı fiiller, silâhla işlenirse, verilecek hapis cezası üç yıldan aşağı olamaz. Bu fiiller, işlerinden en az biri silâhlı olan üç kişi tarafından ittifak edilerek işlendiği veyahut aralarında ittifak olmasa bile işlerinden en az ikisi silâhlı bulunan üçten fazla kimseler tarafından yapıldığı takdirde beş yıldan aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası hükmolunur.

Kurulların tedbirlerine riayetsizlik

MADDE 136. — Her kim seçim işlerinin cereyanı sırasında seçimin düzenli olarak yürütülmesini sağlamak maksadı ile bu kanunda yazılı kurullar veyahut kurul başkanları tarafından alınan karar ve tedbirlere, ihtara rağmen riayet etmezse on günden bir aya kadar hafif hapis ve elli liradan iki yüz elli liraya kadar hafif para cezası ile cezalandırılır.

Her hangi bir şekilde alınan karar ve tedbirlerin uygulanmasını zorlaştıran veyahut karar ve tedbirlerin neticesiz kalmasına sebebiyet veren kimselere bir aydan altı aya kadar hapis cezası verilir.

Yukarıda yazılı fiiller, görevli kimseler tarafından işlendiği ve Türk Ceza Kanununa göre daha ağır bir suç teşkil etmediği takdirde birinci fıkrada yazılı halde üç aydan altı aya, ikinci fıkrada yazılı halde de altı aydan bir seneye kadar hapis cezası ile cezalandırılır ve bunlara muadil kamu hizmetlerinden memnuiyet cezası da hükmolunur.

Kurul üyelerinin kurul kararlarına riayetsizliği

MADDE 137. — Bu kanunda yazılı kurulların çoklukla vermiş oldukları her çeşit kararlara riayet etmeyen kurul mensupları üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Kurul mensuplarının göreve gelmemesi

MADDE 138. — Kurullara seçildiği halde haklı bir sebebolmaksızın vazifesi başına gelmeyenler beş yüz liradan iki bin beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Seçim başladıktan sonra kuruldaki görevlerini haklı bir sebebolmaksızın terk edenler iki aydan altı aya kadar hapis ve beş yüz liradan iki bin beş yüz liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Araç ve gereçlerin vaktinde gönderilmemesi

MADDE 139. — Seçim kurulları başkan ve üyelerinden her hangi biri veya bu kanunda yazılı işlerden biri ile görevlendirilen kimseler seçmen sandık listelerini, aday listelerini, seçime ait kâğıt ve paketleri ve oy puslalarını, oy sandıklarını, oy zarflarını veya artan seçmen kartlarını ve kart listelerini veya maddi ve malî vasıtaları ve biçümle seçim araç ve gereçlerini vaktinde yerlerine göndermezler veya gönderilmesine mâni olurlar veya teslim etmezler veya teslim almazlarsa, bir yıldan aşağı olmamak üzere hapis ve beş yüz liradan iki bin beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır ve cezalarına muadil kamu hizmetlerinden yasaklık cezası da hükmolunur.

Bu fiilleri görevlilerden başkaları yaparsa, altı aydan bir yıla kadar hapis ve iki yüz elli liradan bin liraya kadar ağır para cezası hükmedilir.

Görevi savsama ve kötüye kullanma

MADDE 140. — Bu kanunun tatbiki ile görevli veya bu kanuna göre görevlendirilen kimseler görevlerini her hangi bir şekilde savsadıkları veya kötüye kullandıkları takdirde bu kanunda ayrı bir ceza tâyin edilmemiş ise, Türk Ceza Kanununun bu suçlara ait cezaları altıda birden üçte bire kadar artırılarak hükümlenir.

Memur ve memur hükmünde olanların cezaları

MADDE 141. — Bu kanunda yazılı suçlar, hakkında sarahat bulunmadığı hallerde, bu kanuna göre memur sayılanlarla Ceza Kanununun tatbikatında memur sayılanlar tarafından işlenmiş ise, verilecek cezalar yarı nispetinde artırılarak hükümlenir ve ayrıca kamu hizmetlerinden yasaklık cezası da verilir.

Kütük hazırlıklarına ilişkin suçlar

MADDE 142. — Kütüklerin düzenlenmesine esas teşkil edecek olan krokilerle binalar cetvelini ilçe seçim kurulu başkanınca bildirilen süre içinde düzenliyerek vermiyenler veya kroki ve binalar cetvelleri kütüklerin düzenlenmesine elverişli bir şekilde yapmıyanlar hakkında fiillerinin mahiyetine ve bu hareketlerinin ortaya koyduğu güçlüklerin derecesine göre Türk Ceza Kanununun 240 ve 230. maddelerinde yazılı cezalar altıda birden üçte bire kadar artırılarak hükmedilir.

Seçmen kütüklerinin düzenlenmesi

MADDE 143. — Bu kanunla görevlendirilmiş oldukları halde, belli süre içinde ve şekillerine uygun olarak seçmen kütüklerini veya bunlara mütaallik evrak ve vesikaları gereği gibi düzenlemiyen veya muhafaza etmiyenler üç aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

Bu fiiller kayıtsızlık veya gereken dikkat ve itinanın gösterilmemesi sonucu husule gelmiş ise bir aydan altı aya kadar hapis cezası hükümlenir.

Yukarda yazılı fiil ve hareketler yüzünden her hangi bir bölgede, kütüklerin veya sandık seçmen listelerinin yazılması veya bu sebeple seçmenlerin oy vermesi imkânsız hale gelmiş ise, birinci fıkrada yazılı halde bir seneden aşağı olmamak üzere ikinci fıkrada yazılı halde de altı aydan iki seneye kadar hapis cezası hükmedilir.

Kütük düzenlemekle görevli olanların suçları

MADDE 144. — Seçmen kütüklerine yazılmak hakkı olmıyan bir seçmeni yazan veya yazılmak hakkı bulunan bir seçmeni yazmıyan veya kütüğe yazılmış olup da silinmesi gereken seçmenin adını silmiyen veya silinmemesi gerektiği halde o seçmenin adını silenler altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

Eğer bu fiiller kayıtsızlık ve görevde gereken dikkat ve itinanın gösterilmemesinden ileri gelmiş ise iki aydan altı aya kadar hapis cezası verilir.

Seçmen yeterliği olmıyanların kütüklere kaydı

MADDE 145. — Seçmen yeterliği bulunmadığı halde kendisini veya bu yeterliği olmıyan bir başkasını her ne suretle olursa olsun seçmen kütüklerine kaydettiren veya bu şekilde kaydedilmiş olanların kütükten silinmesine aynı şekilde mâni olan veya seçmen yeterliği bulunan birinin aynı fiil ve hareketlerle kütükten silinmesine sebeb olan üç aydan bir seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar.

Yukarda yazılı fiiller cebir veya tehdit veya şiddet veya nüfuz veya tesir icrası suretiyle yapıldığı takdirde faile verilecek ceza, bir seneden beş seneye kadar hapidir.

Birden fazla kütüğe kayıt

MADDE 146. — Birden fazla kütüğe kaydolunan veya bilerek bir seçmeni birden fazla kütüğe kaydettirenler, üç aydan bir seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

Yukarıki fıkrada yazılı suçlar, bu işlerle görevlendirilenler tarafından işlendiği takdirde, altı aydan iki yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

Kütüğe kaydolunmamaya teşvik

MADDE 147. — Seçmen yeterliğine sahibolanların kütüğe kaydolunmalarını önlemek maksadıyla teşvik, telkinlerde bulunanlar üç aydan altı aya kadar hapis cezasına mahkûm edilirler.

Yukarda yazılı fiillerden dolayı seçmenler, kütüğe kaydolunmadıkları takdirde verilecek hapis cezası altı aydan bir seneye kadardır.

Bu fiil ve hareketler cebir veya tehdit veya şiddet kullanarak vukubulduğu takdirde, yukarıki fıkralara verilecek cezalar iki kat olarak hükmedilir.

Bu fiil ve hareketler, memur ve memur hükmünde olanlar tarafından işlenirse, ayrıca 141 nci madde hükmü de uygulanır.

Sandık seçmen listeleri üzerinde işlenen suçlar

MADDE 148. — Kütüklerin düzenlenmesinden sonra sandık bölgelerine göre düzenlenecek olan sandık seçmen listeleri üzerinde yukarıki maddelerde yazılı suçları işleyenlere de aynı cezalar verilir.

Sandık seçmen listesine ilişkin suçlar

MADDE 149. — Asılması gereken sandık seçmen listelerini asmayan, veya vaktinden evvel indiren veya her ne suretle olursa olsun seçmenlerin tetkikane imkân vermiyen veya bu listelere karşı yapılan itirazları kabul etmiyen veya merciine bildirmiyen görevliler hakkında üç aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir.

Bu fiiller kayıtsızlık veya gereken dikkat ve itinanın gösterilmemesi sonucu meydana gelmiş ise, verilecek ceza bir aydan altı aya kadar hapidir.

Seçim vesikalarına ilişkin suçlar

MADDE 150. — Tamamen veya kısmen sahte seçmen kütüğü veya sandık seçmen listesi tanzim eden veya bunları tahrif eden veya bozan, çalan veya yok eden kimse, üçyıldan aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası ile cezalandırılır.

Seçmen kütük ve sandık seçmen listelerine ait vesikaları çalan, bozan, yok eden veya tahrif eden kimseye de aynı ceza verilir.

Oy hakkının kullanılmasına engel olmak maksadıyla seçmenlerin, kimliklerini ispata yarıyan her hangi bir belge üzerinde yukarıki fıkrada yazılı fiilleri işleyenlere de aynı ceza verilir. Ancak, seçmen kimliğini başka suretle ispat ederek oyunu kullanabildiği takdirde verilecek ceza bir sene hapidir.

Seçmenlerin kütüklere kaydına engel olmak maksadıyla birinci veya ikinci fıkrada yazılı hareketleri yapanlar da aynı suretle ceza görürler.

Propaganda toplantılarına dair suçlar

MADDE 151. — Her kim 66. maddede gösterilen heyetin kurulmamış olduğu toplantıda söz

alır ve söyler veya her hangi bir vasıta ile bir seçim propagandası toplantısına mâni olur veya devamına imkân vermiyecek hareket ve tertiplerle onu ihlâl ederse bir aydan altı aya kadar hapis ve yüz liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Toplantı heyetlerine karşı suçlar

MADDE 152. — 66. maddede yazılı heyeti kurmayan veya haber vermeyen toplantı tertipleri ve mezkûr maddede yazılı görevleri yapmayan heyet üyeleri on beş günden üç aya kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar.

Yasak günlerde propaganda

MADDE 153. — Oy verme gününden önceki üç gün içinde ve oy verme gününde umumi veya umuma açık yerlerde seçim propagandası için toplantı veya propaganda yapanlar veya bu maksatla yayınlarda bulunanlar veya her ne suretle olursa olsun seçimin düzenini bozabilecek veya oy vermenin tam bir serbestlikle yapılmasına tesir edebilecek mahiyette söz veya yazı ile propaganda yapanlar veya asılsız şayialar çıkaranlar bir aydan altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

Haksız oy temini

MADDE 154. — Her kim kendisine veya başkasına oy verilmesi veya verilmemesi için bir veya birkaç seçmenden menfaat, sair kıymetler teklif ve vadeder veya verir, yahut resmî, umumi vazifeler veya hususi hizmet ve menfaatler vait veya temin ederse, üç aydan iki yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. Verilen, vait veya temin edilen menfaalar seçmenin seyahat, yemek, içki ve nakil masrafları veya hizmetlerinin mukabili olarak gösterilse dahi hüküm aynıdır.

Yukarda yazılı para, menfaat, vait veya hizmetleri kabul eden seçmen dahi aynı ceza ile cezalandırılır.

Bu fiilleri, tehdit veya cebir veya şiddet kullanarak işleyenler hakkında ceza, bir misli artırılarak hükmedilir.

MADDE 155. — Yukarıki maddede yazılı maksatlar için, o maddede yazılı suretlerle seçmenleri toplayanlar ve bir köy veya bir mahalle veya bir meskûn mahalden veya sair yerlerden sandık yerine gelmelerini menedenler hakkında, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir.

Bu fiiller memuriyet nüfuzunun veya sıfatının veya her hangi bir kimsenin haiz bulunduğu salâhiyetin suiistimali suretiyle işlendiği takdirde, verilecek hapis cezası bir seneden az olamaz.

Adaylık hükümlerine aykırı hareket ve propaganda yapamayacak olanlar

MADDE 156. — Özel kanunların, adaylık koyma hususunda kabul ettiği esas ve şekillere uymaksızın adaylıklarını koyan memurlarla yargıç ve subaylar, adaylığını koymak için ordudan ayrılma isteğinde bulunmuş ve bu istekleri kabul edilmiş olmasına rağmen her hangi bir sebeple görevinden fiilen ayrılmadan veya resmî elbise ile propaganda yapanlar veya bu mahiyette her hangi bir harekette bulunan subaylar ve bu kanunun 63, 64, 65, 66 ve 67. maddelerindeki yasaklara aykırı fiil ve harekette bulunanlar iki yüz elli liradan bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Hâkim veya hâkim sınıfından sayılanlarla askerî şahıslar ve bu kanunun 63 ncü maddesinin 3 ncü fıkrasında yazılı memur ve hizmetlilerin özel kanunlarına göre ilân olunan seçimin başlangıç tarihinden oy vermenin sona ermesine kadar bir siyasi parti veya bağımsız adayların leh ve aleyhinde propaganda yapmaları veya her hangi bir suretle telkin ve tesirde bulunmaları ve bu yolda faaliyet göstermeleri halinde iki yüz elli liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezası ile mahkûmiyetlerine ve aynı zamanda görevlerinden çıkarılmalarına karar verilir.

Sair propaganda suçları

MADDE 157. — Bu kanunda ayrıca ceza hükmüne bağlanmayan ve kanun hükümlerine aykırı olan sair propagandaların faileri hakkında Türk Ceza Kanununun 526. maddesinin birinci fıkrası uygulanır.

Matbuat ve ilânların tahribi

MADDE 158. — Seçim propaganda matbualarının, yayınlanmasına, ilânına veya asılmasına mâni olanlar veya bunları tahribedenler yüz liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Sandık düzeni ve oy verme ile ilişkin suçlar

MADDE 159. — Sandık başında bu kanuna göre oy verme yönünden kendisine yükletilmiş olan ödevleri ihtara rağmen yapmayan seçmenler elli liradan, yüz liraya kadar hafif para cezasıyla cezalandırılır.

Sandık başında müdahale ve ihtara riayetsizlik

MADDE 160. — Oyunu kullandıktan sonra, ihtara rağmen sandık başından ayrılmayan veya her hangi bir müdahale, telkin veya tavsiyede bulunan veya bunlara teşebbüs eden kimse bir aydan bir yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

Seçmen olmıyanların oy vermesi

MADDE 161. — Her kim oy verme sırasında seçmen yeterliği olmadığını bildiği halde oy vermeye teşebbüs eder veya verirse üç aydan bir yıla kadar hapis ve yüz liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasına mahkûm edilir.

Başkasının adını taşıyarak oy vermeye teşebbüs eden veya veren altı aydan iki seneye kadar hapis ve iki yüz elli liradan bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Bir sandıkta oy verdikten sonra başka sandıkta da oy vermeye teşebbüs eden veya veren kimse hakkında da ikinci fıkra hükmü uygulanır.

Oy sandığı üzerinde suçlar

MADDE 162. — Usulüne aykırı olarak veya yetkisi olmadığı halde her ne sebep ve maksatla olursa olsun oy sandığının yerini değiştirenler, yerinden kaldıranlar, oy sandığını açan, çalan veya tahribeden veya içindeki veya içinden çıkan oy zarflarını alan, çalan veya değiştiren kimse, bir yıldan beş yıla kadar hapis ve iki yüz elli liradan iki bin beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Bu fiil ve hareketler, cebir veya şiddet veya hile ile işlendiği takdirde hükmedilecek cezaya bir misli zammolunur.

Siyasi partilerle bağımsız adayların oy puslaları üzerinde işlenecek suçlar

MADDE 163. — Siyasi partilerin veya bağımsız adayların oy puslalarını veya seçime mütaallik her türlü evrakı zapt veya imha eden veya bozan veya oy verme yerine götürülmelerine veya dağıtılmalarına mâni olanlar altı aydan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar.

Bu fiiller cebir veya şiddet veya tehdit veya hile ile veya içlerinden biri silâhlı olan birden fazla kimseler tarafından veyahut meskene veya siyasi parti binalarına her ne suretle olursa olsun girerek işlenirse bu maddede yazılı cezalar bir misli eklenerek hükmolunur.

Bu fiiller resmî sıfatı haliz olanlar tarafından işlendiği takdirde yukarıki fıkroda yazılı ceza verilir.

Kurul mensuplarının seçim işlerini bozması

MADDE 164. — Seçim kurulları başkan ve üyelerinden her hangi biri kanuna aykırı hareketleriyle seçim muamelelerinin yapılmasını veya oy verilmesini kısmen veya tamamen imkânsız kılar yahut seçimlerin butlanına bilerek sebebiyet verirse, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve bin liradan beş bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Bunlar seçim neticelerini ilân etmezler, tutanağı asmazlar veya kanunen vermeye mecbur oldukları tutanak suretlerini vermezlerse aynı ceza ile cezalandırılırlar.

Oy verme sonucuna tesir edecek haller

MADDE 165. — 1. Her kim sandık başında seçmenlerin imzalarının koydukları sandık seçmen listesine gelmeyenler adına sahte imza atmak, mühür koymak veya parmak basmak gibi hileli bir hareket ile sandığa oy atar veya attırır ise altı aydan iki seneye hapis ve iki yüz elli liradan iki bin beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

2. Bu fiil, sandık başkan ve üyeleri ile resmî memurlar tarafından işlendiği takdirde, yukarıki fıkırada yazılı cezaya yarısı eklenerek hükmedilir.

3. Her kim, her hangi bir şekilde seçimin neticesini tağyir eder veya ettirir veya seçim tutanaklarını tamamen veya kısmen sahte olarak tanzim veya tahrif eder veya ettirirse, üç yıldan yedi yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılır.

4. Yukarıki fıkırada yazılı fiil ve hareketler, kurul başkan ve üyeleri ve resmî memurlar tarafından işlendiği takdirde haklarında verilecek ceza beş yıldan on yıla kadar ağırdır.

Her kim kurulları, üçüncü fıkırada yazılı fiilleri işlemeye, her hangi bir suretle icbar ederse üçüncü fıkırada yazılı ceza üçte birden yarıya kadar artırılarak hükmolunur.

Eğer bu fiil kurul mensuplarına her hangi bir suretle menfaat temini veya vaadi suretiyle meydana gelmiş ise, kurul mensuplarıyla menfaat temin veya vadedenler hakkında dördüncü fıkırada yazılı ceza üçte birden yarısına kadar eklenerek hükmedilir.

İtirazları ve şikâyetleri kabul etmemek

MADDE 166. — Bu kanunla kendilerine şikâyet ve itiraz yetkisi tanınanların bu yoldaki müracaatlarını tutanağa geçirmeye mecbur oldukları ahvalde tutanağa geçirmeyi reddeden kurul başkan ve üyeleri bir aydan bir yıla kadar hapis ve yüz liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Kötü niyetle itiraz

MADDE 167. — Seçim sonunda seçilenlere verilen tutanaklara veya seçilenlerin yeterliğine makbul bir sebebolmaksızın ve kötü niyetle itiraz edenler bir aydan üç aya kadar hafif hapis ile cezalandırılırlar.

MADDE 168. — Oy vermenin yolunda cereyanını veya seçim kurullarının vazifelerini selâmetle görmelerini yahut sayım neticelerini geciktirmek gibi kötü niyetle şikâyet ve itirazda bulunanlar hakkında yukarıki madde hükmü uygulanır.

Çeşitli hükümler

MADDE 169. — Kurullarca düzenlenen ve oy verme ve seçim neticelerini gösteren tutanakların asılı suretlerini yırtan, bozan, kaldıran kimse hakkında bir aydan üç aya kadar hapis cezası verilir.

Resmî makamların bildirimlerine karşı işlenen suçlar

MADDE 170. — Her seçim muamelelerine aid olmak üzere mercileri tarafından yayınlanan be-

yanname ve tebliğlerin ilân ve asılmasına mâni olur veya bunları yırtar veya bozar veya kaldırırsa bir aydan üç aya kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

İçki yasağına aykırı hareketler

MADDE 171. — Oy verme günü, oy verme müddetince, umuma açık yerlerde, umumi mahallerde ispirotolu içki verenler, satanlar veya içenler veya her hangi bir suretle açık veya kapalı şişelerde ispirotolu içki satanlar veya alanlar iki yüz elli liradan bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

MADDE 172. — 81. maddenin koyduğu silâh taşıma yasağına aykırı hareket edenler hakkında 6136 sayılı Kanun hükümleri mahfuz kalmak şartıyla iki yüz elli liradan bin liraya kadar ağır para cezası hükmolunur.

Kovuşturma usullerine aykırı hareket

MADDE 173. — Kovuşturma ve soruşturma usullerini gösteren maddedeki yasaklara aykırı hareket edenler hakkında altı aydan bir seneye kadar hapis cezası hükmolunur.

VIII. BÖLÜM

KOVUŞTURMA USUL VE ŞEKİLLERİ

Kovuşturma ve soruşturma zamanı

MADDE 174. — Seçim işleriyle görevlendirilenlerin oy verme günü ile bundan önceki yirmi dört saat içinde işledikleri bu kanunda yazılı seçim suçlarından ötürü bağlı buldukları kurullarca düzenlenmesi gereken seçim tutanaklarının tanzim edildiğinin ertesi günü kovuşturma ve soruşturma yapılır.

Bu müddet içinde ağır cezayı gerektiren suçlarla infazı muktazi hükümler ve merciinden sâdır olmuş tevkif kararları ve 3005 sayılı Kanun hükümleri gereğince asliye mahkemelerinin görevine giren ve delillerin kaybolması gibi sebeplerle gecikmesinde mazarrat umulan cürümlerden başka hiçbir sebepten dolayı bir seçmen hakkında kovuşturma ve soruşturma yapılamaz ve oy verme günü ile ondan önceki üç gün içerisinde seçmenin hürriyetini ve oy verme imkânını kaidiracak veya tahdidedecek idari ve malî hiçbir tedbir alınamaz.

Genel hükümlerin uygulanması

MADDE 175. — Bu kanunda yazılı suçlardan birini işleyenler veya bu kanunun uygulanmasına taallûk edip de genel hükümlere göre cezalandırılmaları gerekenlerin sıfat ve memuriyetleri ne olursa olsun haklarında umumi hükümler dairesinde kovuşturma yapılır.

Valiler hakkındaki kovuşturma ve hazırlık soruşturması Cumhuriyet Başsavcısı, gerekli görüldüğü halde ilk soruşturma Yargıtay Birinci Başkanının görevlendirdiği Yargıtay üyesi ve yargılama, Yargıtayın yetkili Ceza Dairesi tarafından umumi hükümlere göre yapılır.

Hazırlık soruşturmasını Başsavcı kendi yardımcılara da yaptırabilir. Ancak, kamu dâvasını açmak ve kovuşturmaya mahal olmadığına karar vermek Başsavcıya aittir.

Hazırlık soruşturması sırasında Başsavcı tarafından istenilen, tevkif, tahliye, zabıt ve aramaya ilk soruşturmaya yetkili Yargıtay üyesi tarafından karar verilir.

Başsavcı tarafından kovuşturmaya mahal olmadığına dair verilen karar ile yukardaki fıkralar gereğince Yargıtay üyesi tarafından hazırlık ve ilk soruşturmalar sırasında verilecek kararlara karşı vukubulan itiraz, Yargıtay Birinci Başkanı tarafından görevlendirilen bir daire başkanı tarafından tetkik olunarak karara bağlanır.

İlk soruşturma sırasında Yargıtay üyesi tarafından verilecek kararlardan umumi hükümlere göre tasdik ile tekemmül etmesi icabedenlerin tasdik mercii Yargıtay Daire Başkanındır.

Yargıtay Daire Başkanının tasdiki ile tekemmül eden kararlara karşı yapılacak itirazlar Yargıtay Birinci Başkanı tarafından tetkik edilerek karara bağlanır.

Kaymakamlar hakkında hazırlık soruşturmasının yapılması ve kamu dâvası açılması ve son soruşturma açılmasına karar verilmesi o ile en yakın il merkezindeki vazifeli Cumhuriyet Savcısı ve sor-gu yargıcı ve yargılamaları o yerdeki görevli mahkemeler tarafından yapılır.

Hâkimler Kanunu hükümleri mahfuzdur.

İlgili kimseler ve siyasi partiler Ceza muhakemeleri usulü Kanunu gereğince şikâyetname vermek suretiyle kamu dâvasını tahrik ve müdahale edebilirler.

Kovuşturma usulü

MADDE 176. — Bu kanunda yazılı suçlardan dolayı ağır cezayı gerektiren cürümlerden gayri-sında 173. maddede yazılı müddetlere riayet edilmek şartıyla bu kanunda yazılı suçlardan do-layı 3005 sayılı Kanun hükümleri dairesinde kovuşturma yapılır.

Seçim zamanında cevap hakkı

MADDE 177. — Seçim zamanında zikir veya telmih suretiyle haklarında neşriyat yapılan özel ve tüzel kişiler cevap verecekleri yazının yayınladığı gazete veya mecmua ile cevap ve tashihlerini nerede buluyorlarsa o yerin sulh ceza yargıcına verirler. Yargıç müracaatın yapıldığı gün cevap ve tashihi tetkik ederek varsa suç teşkil edecek ifadeleri çıkardıktan sonra cevap ve tashihin altına neşri lüzumuna dair yazacağı şerhle derhal gazete veya mecmuanın idarehanesine bildirir. Cevap ve-ren ücretini öderse metni telgrafla tebliğ eder. Gazete veya mecmua işbu cevap ve tashihi aldığı günün ertesi günü cevap verenin koyduğu başlıkla aynı sahifenin aynı sütununda aynı punto harf-lerle aynen neşretmeye mecburdur. Aksi halde gazete veya mecmua sorumluları, cevabı emreden mahkemece bir aya kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

Basın Kanununun bu maddeye aykırı olmıyan hükümleri mahfuzdur.

Kurulda görevli yargıcın bakamıyacağı dâvalar

MADDE 178. — İl ve ilçe seçim kurulu başkanlığını yapan yargıçlar kendi çevreleri içinde vu-kua gelecek seçim suçlarına mütaallik dâvalara bakamazlar.

Aynı mahalde bu dâvaları görecek başka yargıçlar bulunmaması veya mahkemenin teşekkül edememesi halinde mezkûr dâvalara bu mahalle en yakın yargı çevresinde bulunan aynı derecedeki mahkeme veya vazifeli yargıç tarafından bakılır.

Tutanakların delil kıymeti

MADDE 179. — Bu kanunda yazılı suçlardan ağır cezayı gerektirenlerin gayrısında kurullarca tanzim edilen tutanaklar sahtelikleri sabit oluncaya kadar muteberdir.

Seçim suçu

MADDE 180. — Bu kanuna göre seçim suçundan maksat, seçim işlerinde bu kamu hükümleri uyarınca görevlendirilmiş bulunan kimselerin bu görevleri dolayısıyla işlemiş oldukları fiil ve ha-reketlerle her kim tarafından işlenirse işlensin bu kanuna aykırı bulunan fiil ve karakterlerdir.

Zamanaşımı

MADDE 181. — Seçim suçlarından doğan kamu dâvası, seçimin bittiği tarihten başlayarak üç

ay içinde açılmadığı takdirde kovuşturma yapılamaz. Ancak takibi karar veya izin alınmasına bağlı hallerde bu mehil karar veya iznin alındığı tarihten itibaren yürürlüğe başlar.

IX. BÖLÜM

ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

Seçim Giderleri

MADDE 182. — Seçim giderleri, genel bütçeden ödenir. Bunun için gerekli ödenek Adalet Bakanlığı bütçesindeki özel bölüme konur.

Bu ödenegün harcanmasında, birinci derece ita âmiri. Yüksek Seçim Kurulu Başkanındır.

Seçim işleri için mahallerinde yapılması gereken her türlü harcamaların ita âmiri il ve ilçe seçim kurulları başkanları olup tahakkuk işlemleri Cumhuriyet Savcısı tarafından yapılır.

Ödenecek ücretler

MADDE 183. — Seçim kurulları başkan ve üyeleriyle bu kanun gereğince görevlendirileceklere ve bu işlerde mesai saatleri içinde veya dışında çalıştırılacak memur ve hizmetlilere verilecek ücretler ve hariçten alınarak çalıştırılacakların gündelikleri Yüksek Seçim Kurulunun teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca belirtilecek esas ve miktarlara göre ödenir.

Bulunduğu yerin haricinde bir mahalle gönderileceklerin yol masrafları Harcırah Kanunu hükümlerine göre verilir.

Yüksek Seçim Kurulu Başkanı, bu madde hükümlerine göre harcanacak seçim giderleri ödeneğinden yeter miktarın il ve ilçe seçim kurulları başkanları emrine gönderir.

Bu kanunun uygulanması için gerekli yerlere başka yerlerden yetki verilerek gönderilen yarığ sınıfından olanlara bu sebeple yapılan ödemeler saklıdır.

Satınalma ve avans

MADDE 184. — Bu kanun gereğince yapılacak işler için lüzumlu her türlü levazım ve imal ettirilecek eşya ve taşıma giderleri miktarı neye baliğ olursa olsun 2490 sayılı Kanununun 46. maddesinin (A) fıkrası hükümleri dairesinde pazarlıkla yapılır. İlan mecburi değildir.

Her çeşit seçim giderleri için il ve ilçe adalet daireleri mutemetlerine il ve ilçe seçim kurulları başkanlarının tasvibi ile ayrıca üç bin liraya kadar avans verilir. Bu had içinde kalmak üzere mahsubedilen miktara kadar yeniden avans verilebilir.

Seçim eşyasının muhafazası

MADDE 185. — İl, ilçe ve sandık kurullarına ait mühürler, seçim işlemlerine taallük eden tutanaklar, matbu defterler veya sair evrak il, ilçe adalet daireleri emanet memurluklarında ve oy sandıklarıyla kapalı oy verme yerlerinin eşya ve malzemesi köylerde muhtarlıklarca ve kasaba ve şehirlerde belediyelerce muhafaza olunur.

Muaflik

MADDE 186. — Bu kanunun uygulanmasında, vatandaşlar tarafından yapılacak her türlü müracaatlara ait her türlü evrak ve vesaik ile kurullarca verilecek kararlar her türlü harc ve resimden muafır.

Siyasi partilerin kâğıt ihtiyacı

MADDE 187. — Siyasi partiler oy pusulası ve propaganda işleri için ihtiyaç duydukları kâğıdı Devlet fabrikalarından veya Devlet sermayesinin iştiraki olan fabrikalardan temin etmek isterlerse bedeli kendileri tarafından ödenmek şartıyla Yüksek Seçim Kurulu, partilerin bu isteklerini yerine getirir.

Yüksek Seçim Kurulunun bu konuda, resmî makamlar ve fabrikalar nezdinde, yapacağı talepler süratle ve her şeye tercihlî olarak yerine getirilir.

X. BÖLÜM

GEÇİCİ HÜKÜMLER

İlk hazırlık

GEÇİCİ MADDE 1. — Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren :

A) Üç gün içinde Yüksek Seçim Kurulu teşekkül eder.

B) Yedi gün içinde il ve ilçe seçim kurulları teşkil olunur.

Bundan sonra, kütüklere dair hükümler dairesinde işleme devam olunur.

GEÇİCİ MADDE 2. — İçişleri Bakanlığı bütçesinin 418. bölümündeki seçmen kütük ve kartlarının düzenlenme giderleri ödeneği olan 1 500 000 lira, Adalet Bakanlığı bütçesinin 420. bölümüne aktarılır ve eklenir.

GEÇİCİ MADDE 3. — Bu kanunun 19. maddesindeki, siyasi partilerin on beş il çevresinde il ve ilçe teşkilâtı kurmuş olmaları hükmü saklı kalmak şartıyla, altı aydan beri bu teşkilâtın kurulmuş olmasına dair kayıt, bu kanunun yayınlanmasından sonra yapılacak her türlü seçimde bir defaya mahsus olmak üzere aranmaz.

XI. BÖLÜM

SON HÜKÜMLER

Kaldırılan kanunlar

MADDE 188. — 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu ile onu tadil eden 6272, 6428, 7037, 7053 sayılı kanunlar yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlük

MADDE 189. — Bu kanun, yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütmekle görevli makam

MADDE 190. — Bu kanun hükümlerini, Bakanlar Kurulu yürütür.

